GÜLARƏXANIM AXUNDOVA

AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ SEÇİLMİŞ OPERA XORLARI

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT PEDAQOJİ UNİVERSİTETİ

G.Ə.AXUNDOVA

AZƏRBAYCAN BƏSTƏKARLARININ SEÇİLMİŞ OPERA XORLARI

Müntəxabat

BAKI – 2015

Elmi redaktor: **p.e.d., prof. J.H.QƏDİMOVA**

Rəyçilər: **əməkdar müəllim, dos. A.QAFULOV**

əmək. inc.xadimi, dos. S.HACIYEVA

əməkd. müəllim, dos. E.ƏFƏNDİYEVA

ped.ü f. dok. F.HİDAYƏTOVA

Gülarəxanım Axundova, Azərbaycan bəstəkarlarının seçilmiş opera xorları, Müntəxabat. Dərs vəsaiti, Bakı – ADPU – 2015, 254 səh.

Dərs vəsaiti musiqi yönümlü Ali və orta ixtisas məktəblərin, həmçinin Pedaqoji Universitetin musiqi şöbəsinin tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Dərs vəsaitinə gələcəyin musiqi müəlliminin hazırlığında vacib olan mövzular daxildir. Dərs vəsaiti klassik azərbaycan bəstəkarlarının opera xorlarından tərtib olunmuşdur. Burada xorlar müxtəlif üsluba, fakturalara və çətinlik dərəcəsinə malikdir. Bununla yanaşı bir sıra xorlar üçün geniş şərhlər və təhlil verilmişdir. Bu vəsait "Dirijorluq", "Xor sinfi", "Xor partituraların oxunuşu"fənlərinin tədrisində tətbiq olunması üçün nəzərdə tutulmuşdur.

ÖN SÖZ

Azərbaycanın musiqi mədəniyyətinin ən mühüm sahələrindən biri olan opera janrı mürəkkəb, enişli-yoxuşlu inkişaf yolu keçmişdir. Möhkəm milli musiqi ənənələri əsasında 1908-ci ildə meydana çıxmış opera janrı xalq həyatı ilə birgə inkişaf etmişdir. Azərbaycan opersının ilk nümunələrini Ü.Hacıbəyli ("Leyli və Məcnun"-1908), M.Maqomayev ("Şah İsmayıl-1916"), Z.Hacıbəyov ("Aşıq Qərib"- 1916) yaratmışlar. Bu opera əsərləri xeyirxahlıq, sağlam şüur, ədalət, qəhrəmanlıq kimi yüksək mənəvi ideyaları təbliğ edir, saf məhəbbəti, mərdliyi, əməyi, dostluğu tərənnüm edirdi. İnqilaba qədər yaranan operaların başlıca xüsusiyyəti ondan ibarət idi ki, bu əsərlərdə ariyaları muğamlar əvəz edirdi. Bütün bu operalar çox sadə harmonik orkestr dili ilə fərqlənirdi.

Həmin operalarda xorlara çox geniş yer ayrılmışdır: xalq ilə bağlı səhnələr xor vasitəsilə göstərilmişdir. Bu xorlar sadəliyi ilə fərqlənirdi: 1-2 səsli xalq melodiyalarına əsaslanan nömrələr idi. Lakin bəstəkar burada çox böyük incəliklə həm xorun, həm də orkestrin musiqi fakturasında çoxsəslilik ünsürlərindən istifadə etmişdir. Xalq mahnılarının zəngin intonasiya-lad xüsusiyyətlərindən bəhrələnərək, bəstəkar imitasiyalar tətbiq edir, ifadəli səsaltı melodiyalar yaradır. Qeyd etməliyik ki, ilk olan "Leyli və Məcnun" operasında xorların geniş tətbiqi Azərbaycanda professional xor janrının yaranıb inkişaf etməsinə səbəb olmuşdu.

Tədricən bəstəkarlarımız təcrübə toplatıqca opera janrında əsərlərimiz də mürəkkəbləşir. 1920-ci illərdə Azərbaycan operası təkcə professional baxımdan deyil, həm də ideya məzmununa görə dəyişikliklərə uğrayır. Azərbaycan mədəniyyətinin tərəqqipərvər xadimləri, məsələn Ü.Hacıbəyli və M.Maqomayev düzgün mövqe tutaraq sübut edirdilər ki, Azərbaycan operası milli musiqi ənənələrinə söykənərək dünya opera mədəniyyəti nailiyyətlirindən bəhrələnməlidir. 1934-cü ildə R.M.Qlierin "Şaxsənəm" operasının azərbaycan dilində tamaşaya qoyulması geniş dinləyicilər kütləsinin diqqətini cəlb edərək, Azərbaycan operasının ümumavropa opera mədəniyyəti yolu ilə inkişaf etməsinin mümkünlüyünü sübut etdi.

Bu uğurlu təcrübədən ruhlanaraq, Ü.Hacıbəyli özünün "Koroğlu" (1936), M.Maqomayev isə "Nərgiz" (1935) operalarını yaratdılar. Bu operalarda onlar yeni, ictimai hərəkatı əks etdirən mövzulara toxunmaqla yanaşı, həm də bunu Azərbaycan operası üçün yeni olan formada yaratmağa müvəffəq olmuşlar.

Azərbaycan opera sənətində keyfiyyətcə yeni pillə olan "Nərgiz" operası yeni üslubun yaranması demək idi. Bu operada M.Maqomayev həm yoxsulların mülkadarlara qarşı mübarızəsini, həm də qul halına salınmış azərbaycan qadınının böyük qəhrəmanlıqlar göstərməyə qadir olduğunu və inqilabi hərəkətdə rolunu göstərmişdir. Burada əsərin ideya-məzmunun açıqlanması üçün xorlar böyük rol oynayır.

Lakin xalqın baş qəhrəmana çevrilməsi digər operada, Ü.Hacıbəylinin "Koroğlu" operasında baş verir. Burada xor səhnələri demək olar ki, bütün opera boyunca verilir və musiqili-teatr quruluşunun əsasını təşkil edir. Operanın ümumi dramatik hərəkətverici istiqamətini kütləvi səhnələrin dinamikliyi müəyyənləşdirir. Burada xorlar və rəqslər çox vaxt bir-birilə hörülmüş olaraq parlaq və qabarıq şəkildə xalqın nikbin, həyatsevər xarakterini təcəssüm edir.

Daha sonralar digər gənc bəstəkarlarımız da bu yol ilə addımladılar. Q.Qarayevin və C.Hacıyevin birgə bəstələdiyi "Vətən" (1945), C.Cahangirovun "Azad" (1957), F.Əmirovun "Sevil"(1959) operaları buna misal ola bilər.

Təqdim olunmuş dərs vəsaiti vasitəsilə həm müəllimlər, həm də tələbələr müxtəlif mürəkkəblikdə olan opera xorları ilə tanış olur: ən sadələrdən iri miqyaslılara qədər. Təqdim etdiyimiz dərs vəsaitində biz Azərbaycan bəstəkarlarının operalarından ən populyar olan xor nömrələrini verməklə bərabər, onların təhlilini də aparmışıq. Lakin bu təhlil heç də bütün xorlar üçün tam şəkildə verilmir ki, bunu da biz bilərəkdən etmişik. Müasir təlim konsepsiyalarına uyğun olaraq, tələbələrə bilikləri hazır vəziyyətdə deyil, lakin istiqamətverici halda aşılamaq lazımdır. Buna görə də biz çalışmışıq ki, tələbələrin özləri tərəfindən müstəqil araşdırma aparmaları üçün yer saxlayaq.

Müəllifdən.

1.Ü.HACIBƏYLİNİN OPERA VƏ OPERETTALARINDAN XORLAR

“Leyli və Məcnun” operasından xorlar.

XX əsrdə Azərbaycan musiqinin bütün sahələri üzrə sürətli inkişaf yoluna qədəm qoydu. Bu prosesin ən parlaq nümunəsi dahi bəstəkarımız Ü.Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operası olmuşdur. Ü.Hacıbəylinin 1908-ci ildə yaratdığı bu opera Azərbaycanda opera sənətinin bünövrəsini qoymaqla bərabər, eyni zamanda, bütün Şərqdə də ilk opera olmuşdur. Opera dahi şairimiz Məhəmməd Fizulinin eyni adlı poeması əsasında yazılmışdır.

Ü.Hacıbəyli operada musiqi materialı kimi muğamlardan istifadə etmişdir. Burada Qərb və Şərq musiqisinin iki ən böyük və mərkəzi janrı olan opera və muğam qovuşdurulmuşdur. Bu sintez nəticəsində həm muğamda, həm də opera sənətində qarşılıqlı təsir və yeni cəhətlər meydana gəlmişdir. Operada bəstəkar müəyyən xalq ladlarına əsaslanaraq muğam hissələrini böyük dramaturji həssaslıqla seçmiş və onları süjet xətti ilə bağlamışdır.

Opera proloqda **“Şəbi-Hicran”** xoru ilə açılır. Bu xor Ü.Hacıbəylinin çoxsəsli xor yaradıcılığı sahəsində ilk təcrübəsidir. Bu xorda Üzeyir-bəyin sonrakı xor yaradıcılığına məxsus olan şərh etmə elementləri özünü göstərmişdir. “Şəbi-Hicran” xoru psixoloji xordur. Operanın musiqi dramaturgiyasında bu xorun böyük əhəmiyyəti vardır. Xor gələcək faciəli konflikti musiqi ilə şərh edir və dinləyicini hazırlayır. “Şəbi-Hicran” xorunun məqam əsasını “mi” mayəli “Rast” təşkil edir. Xorun tempi ağır, ölçüsü isə ¾-dir. Forma baxımdan burada iki bənd (kuplet) mövcuddur və hər bir bənd sadə üçhissəli formadadır.

Səslərin üfüqi uyğunlaşması xorun əsasını təşkil edir. Xorun gözəl, həzin melodiyası soprano və alt partiyasında keçir. Onun quruluşunda “Rast” ladının istinad pillələri mühüm əhəmiyyətə malikdir, xüsusilə tonika (rast ladının IV pilləsi) – “mi” və tonikanın üst kvartası (VII pillə) “lya” səsi. Tenorlarda isə

həmin melodiyaya qarşı müqabil mövzular səslənir. Bunlar sərbəst melodik xəttə malik olsa da ritmik cəhətdən əsas melodiyanı təkrarlayır və onunla paralel hərəkət edir. Bas partiyası isə həmin ritmdə harmoniyanın əsasını təşkil edir.
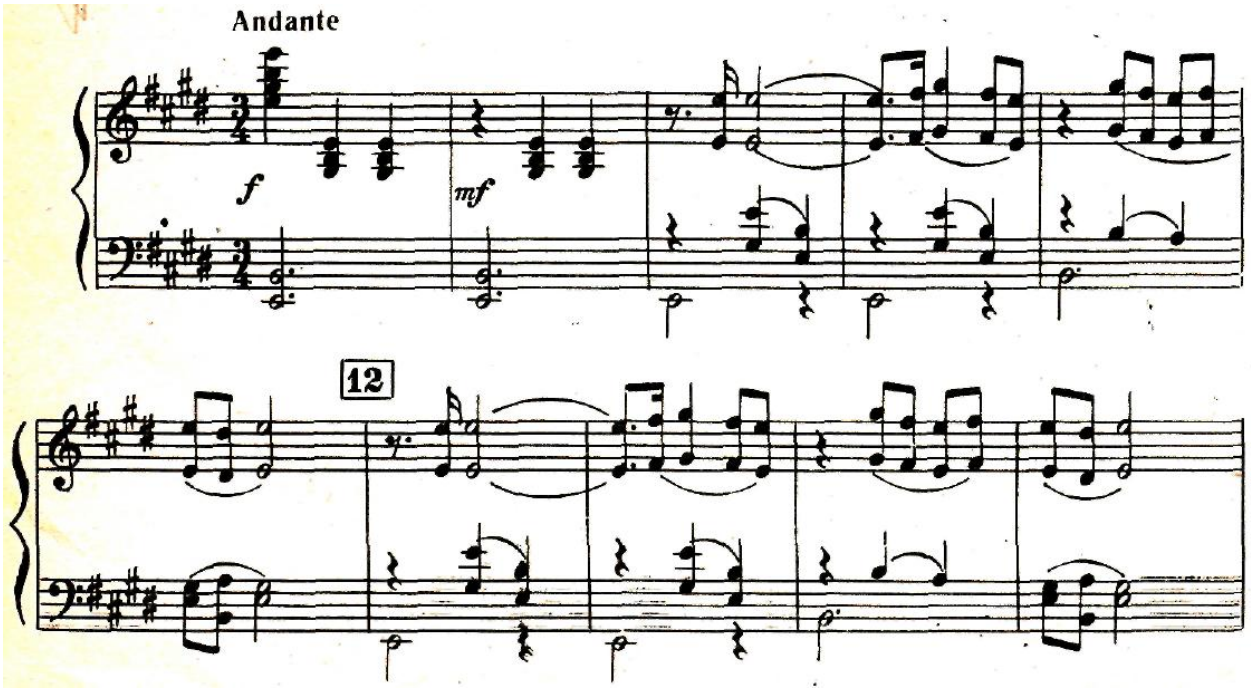
Harmoniya cəhətdən tonika – subdominanta funksional münasibəti xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, "mi" rast ladının tonikası və üst kvartası funksional baxımdan Mi-majorun tonikası və subdominantası ilə üst-üstə düşür. Bu uyğunluqdan bəstəkar harmonizasiyada istifadə edir.
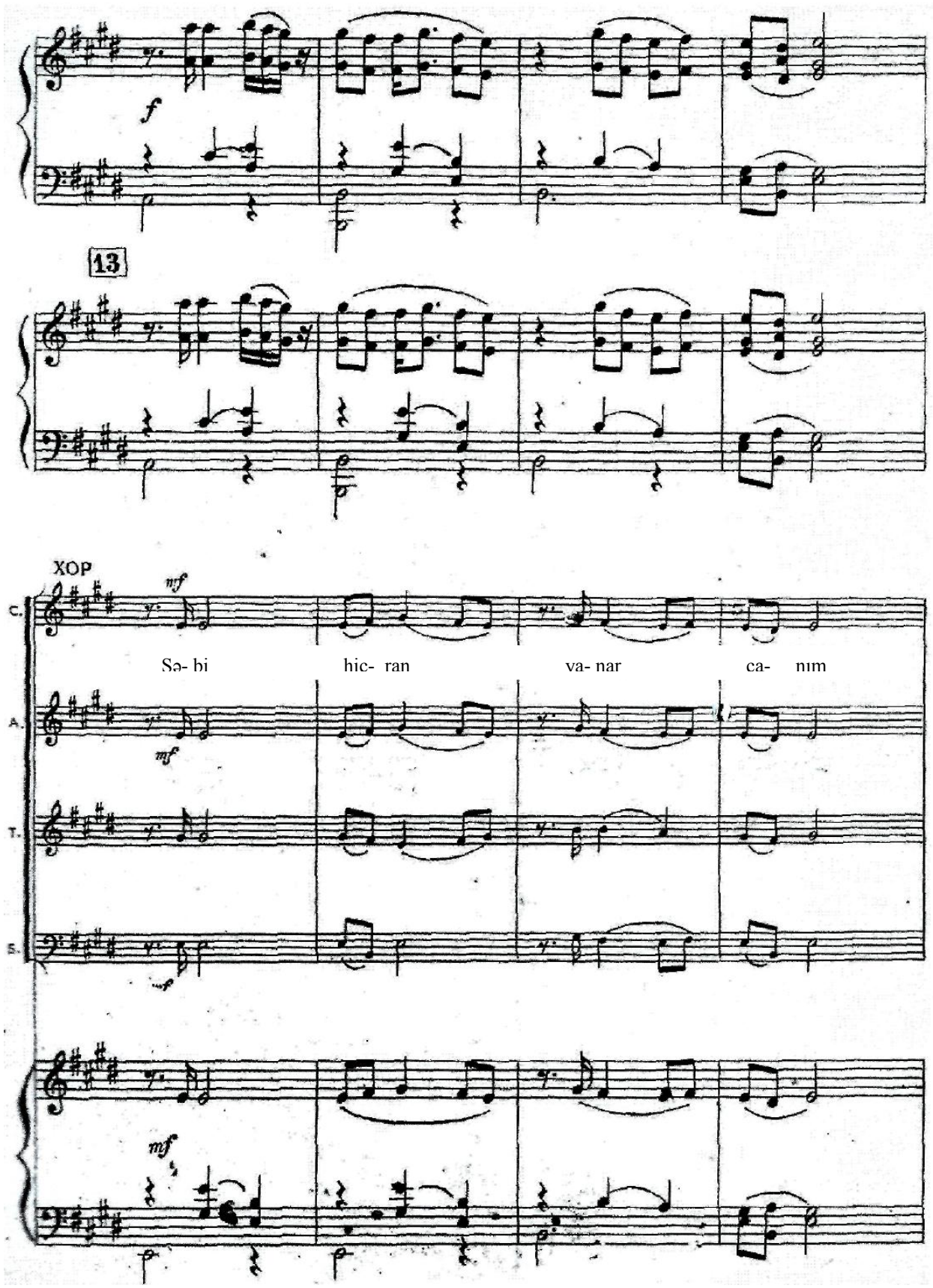
Forma quruluşunda da ladın formatörədici xassəsi özünü biruzə verir. Belə ki, üçhissəli formaya malik olan xorda hissələr tonika-subdominanta münasibəti əsasında qurulmuşdur: kənar hissələr əsas tonallıqda – "mi" rastda, orta hissə isə kvarta yuxarı – "lya" rastdadır. Eyni zamanda, xorun kənar hissələrinin quruluşu daxilində də belə plaqallıq özünü göstərir: period formasında birinci cümlə tonika ətrafında qurulur, ikinci cümlə isə kvartadan başlayaraq tonikaya doğru enir.
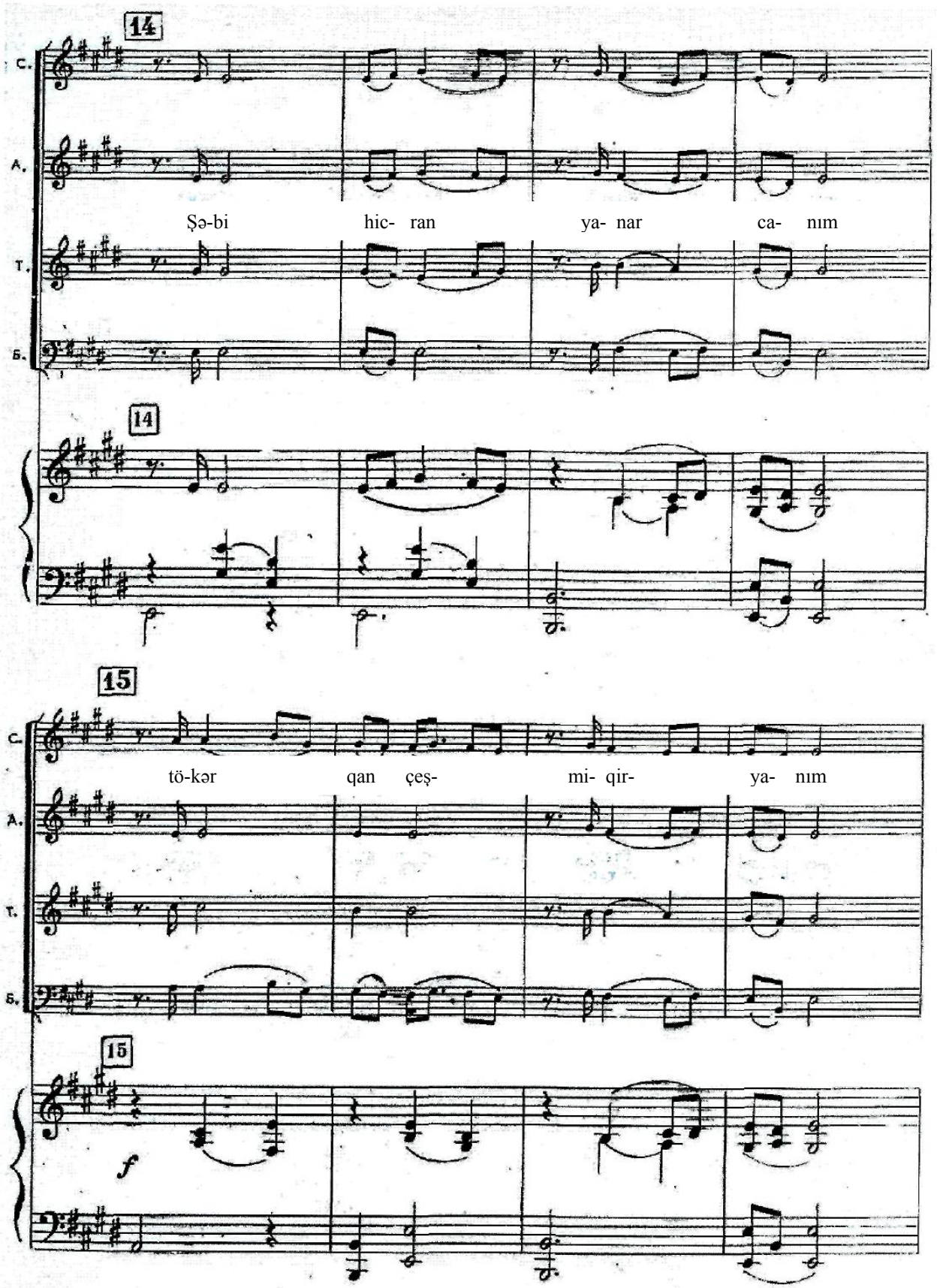
Ü.HACIBƏYLİ
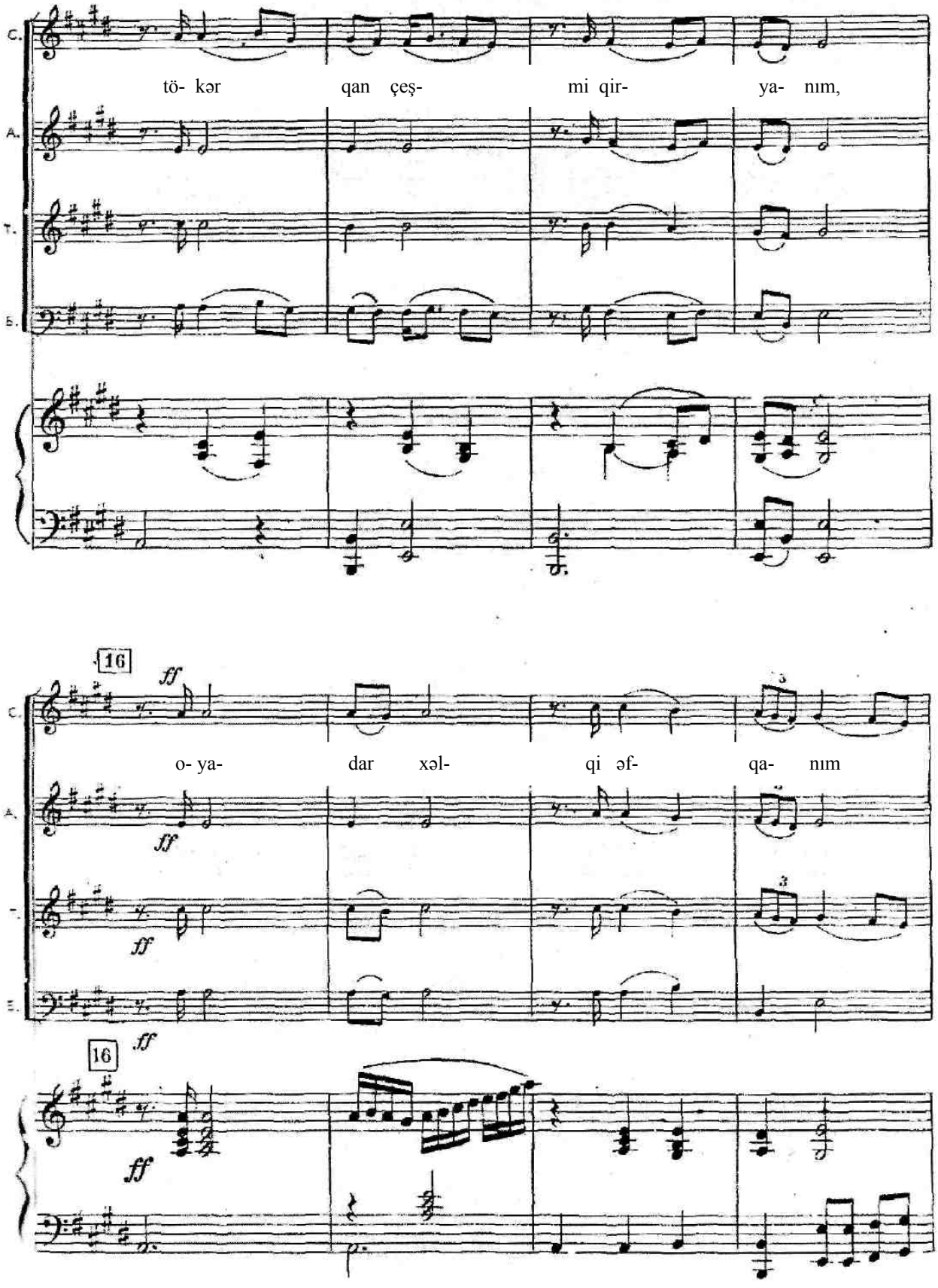
"Leyli və Məcnun" operası, Proloq

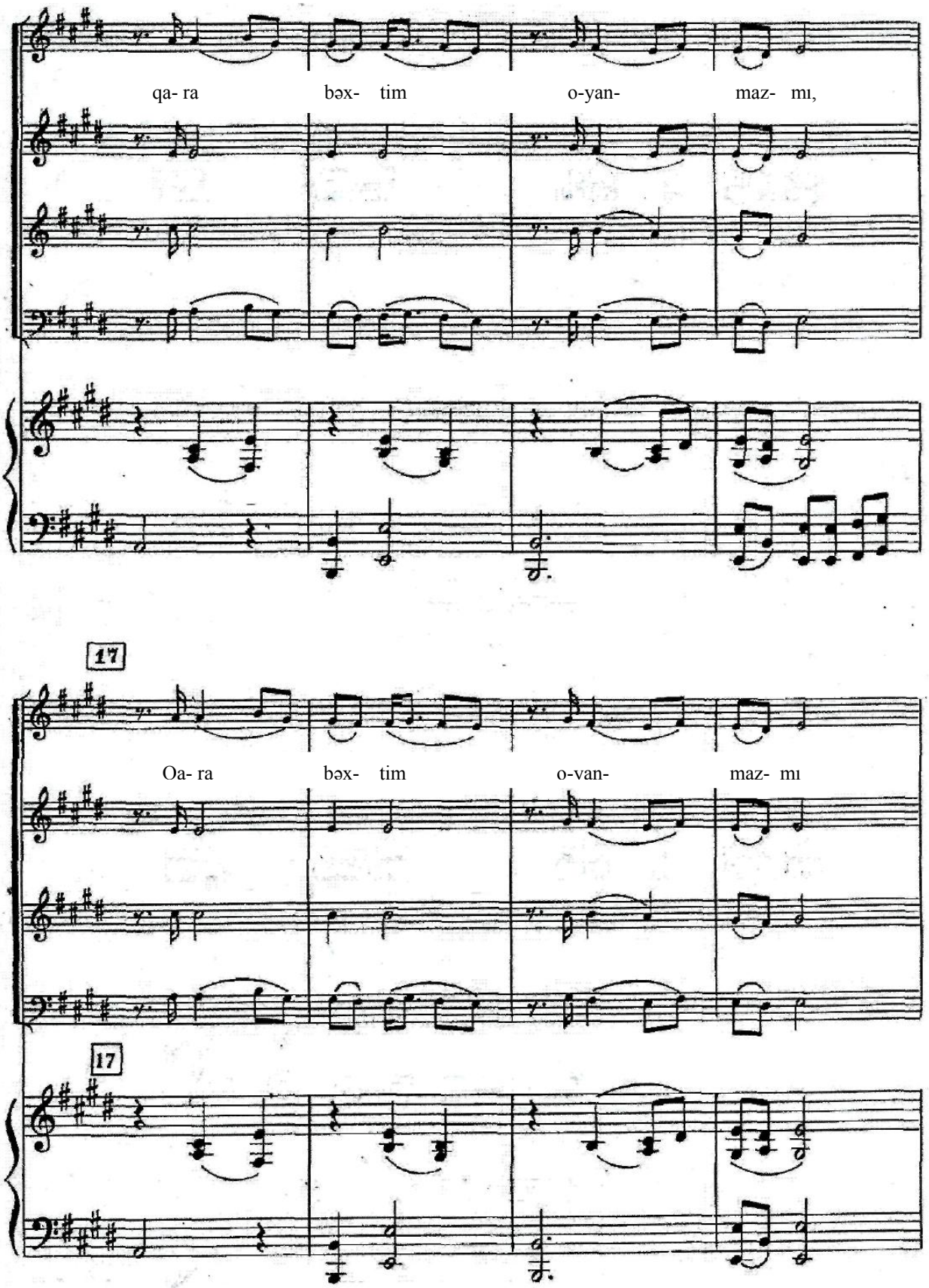
"Şəbi-Hicran" xoru
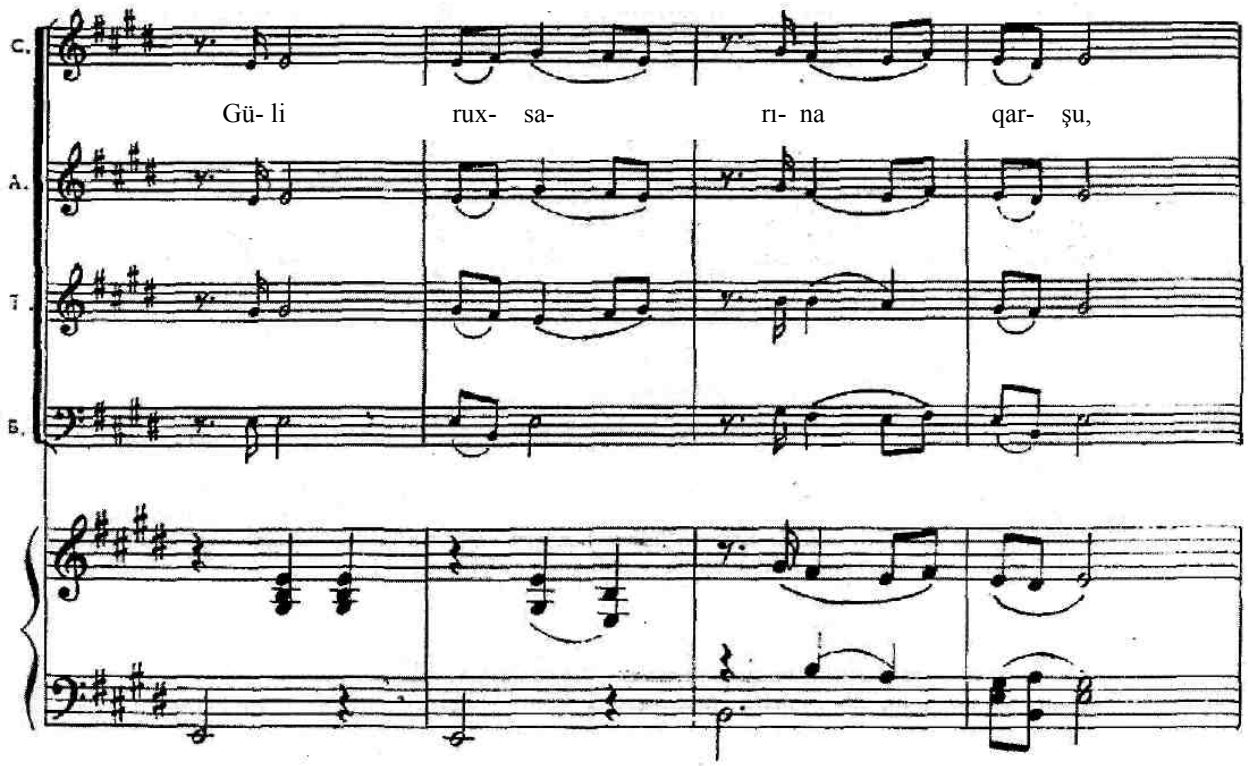

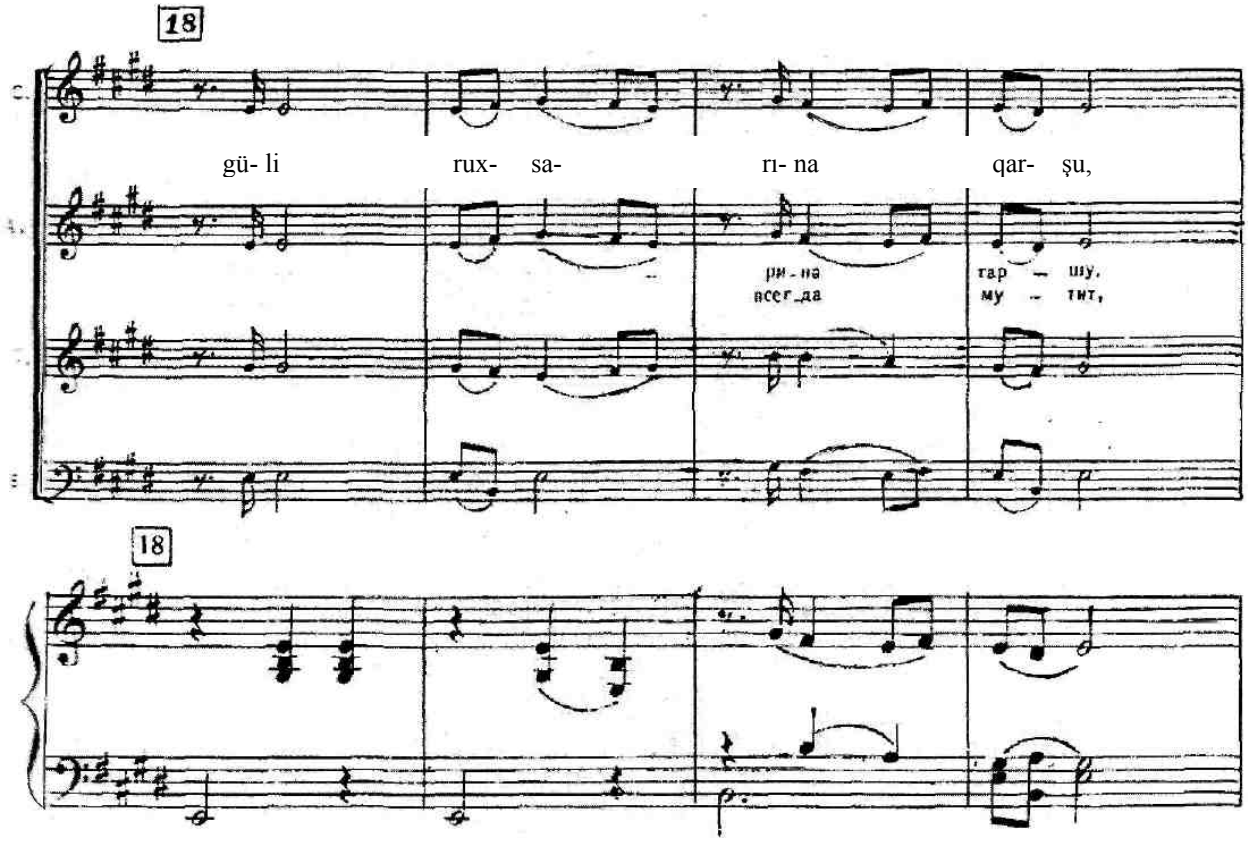

f
13
XOP
mf
C.
Sə- bi
hic- ran
va- nar
ca- nım
A.
mf
T.
B.
mf
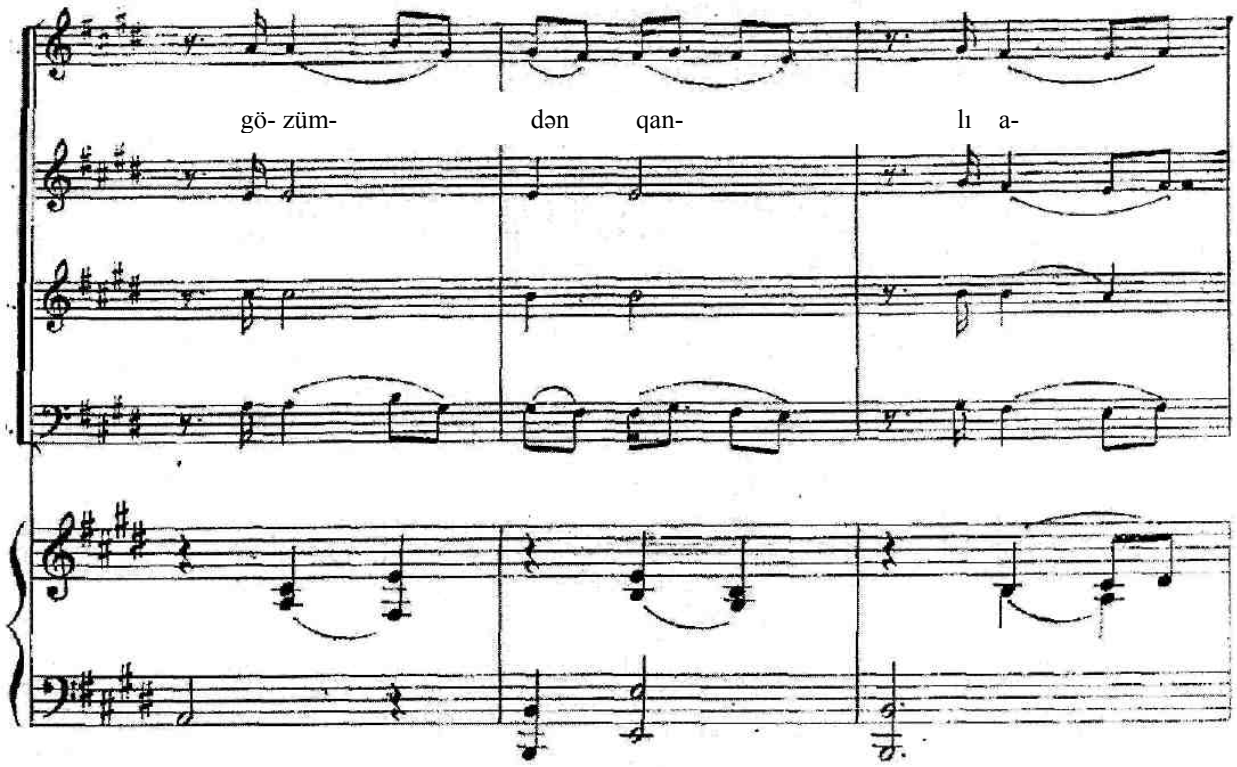

14
С.
А.
Т.
Б.
Şə-bi hic- ran ya- nar ca- nım
14
15
С.
А.
Т.
Б.
tö-kər qan çeş- mi- qir- ya- nım
15
f

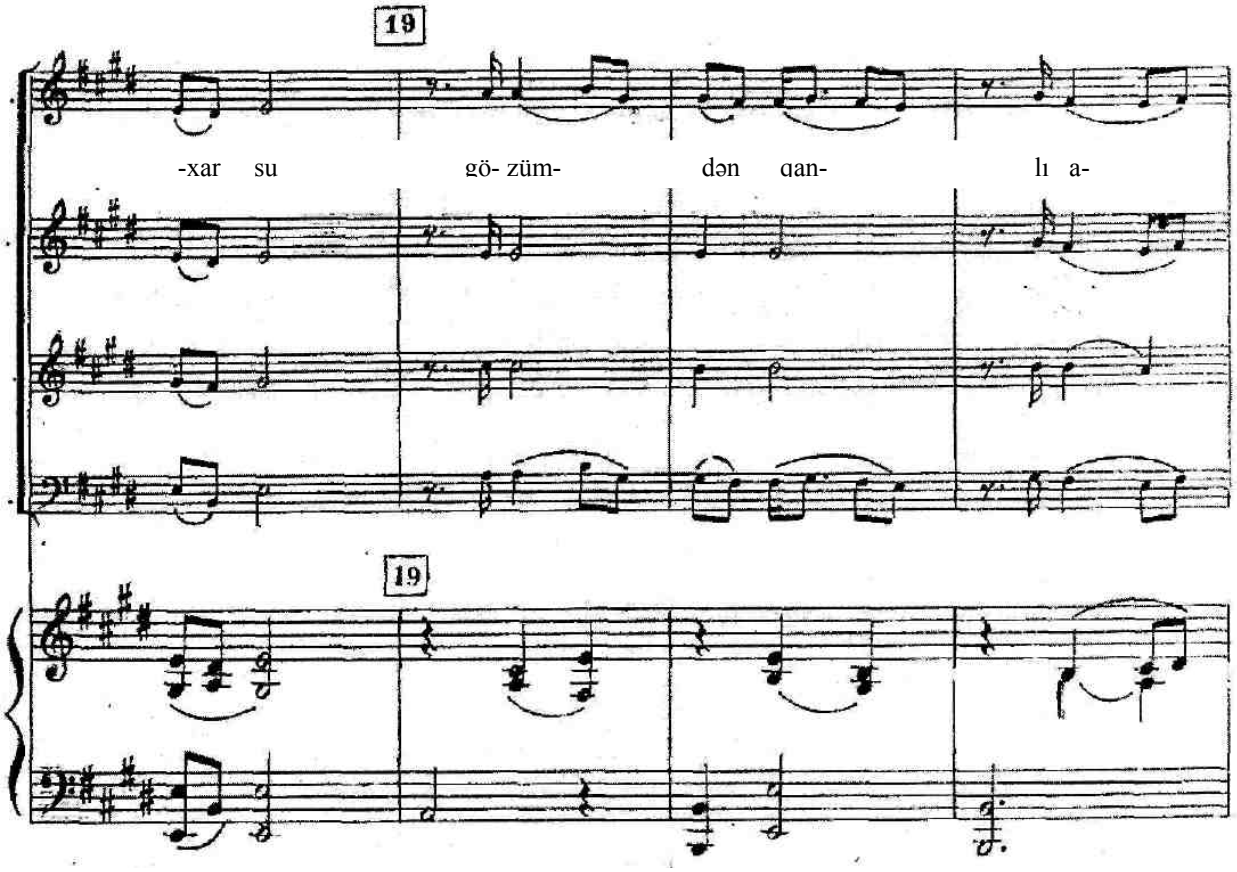

C.
A.
T.
B.
tö- kər qan çeş- mi qir- ya- nım,
16
ff
o- ya- dar xəl- qi əf- qa- nım
ff
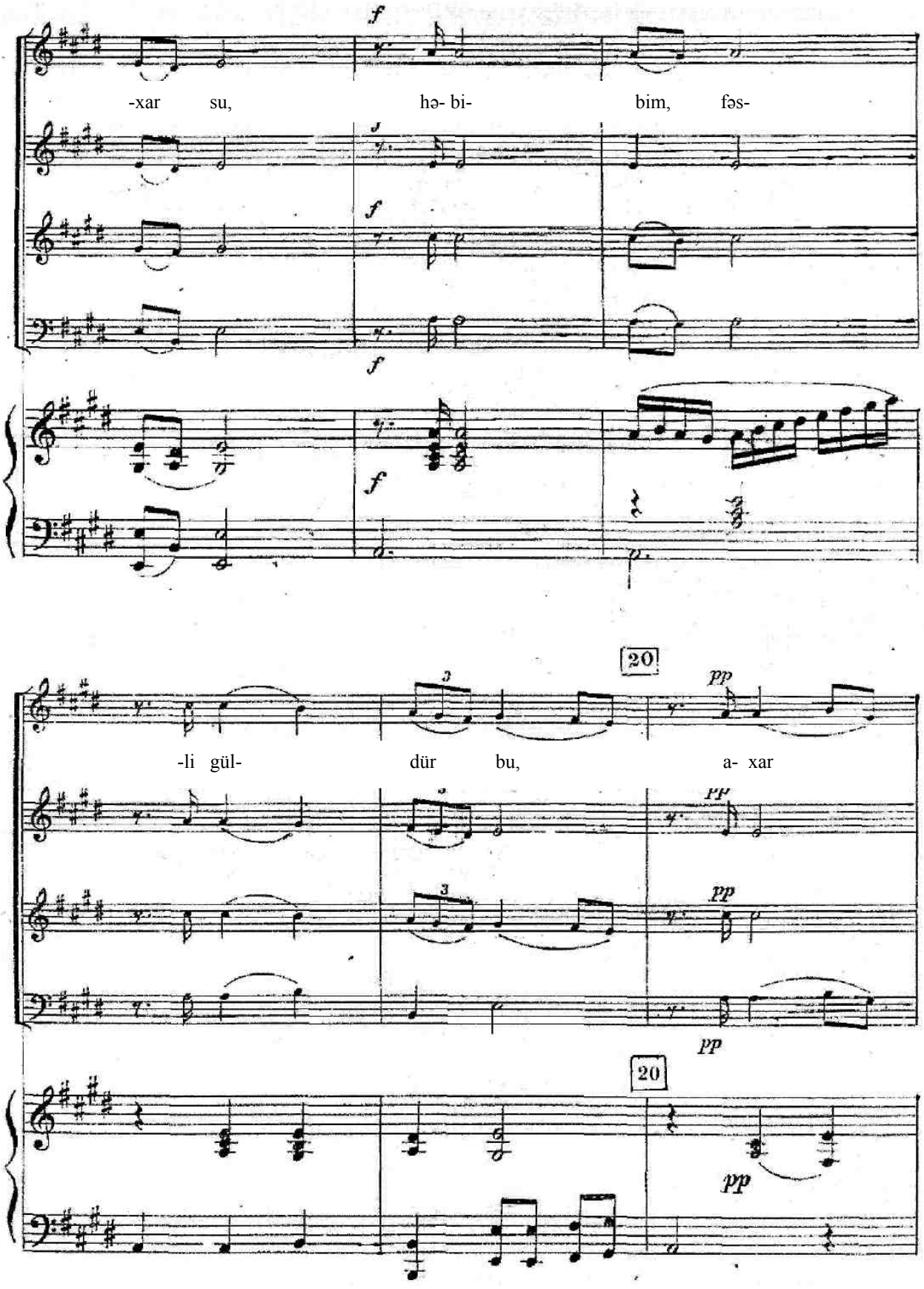

qa- ra bəx- tim o-yan- maz- mı,
17
Oa- ra bəx- tim o-van- maz- mı
17

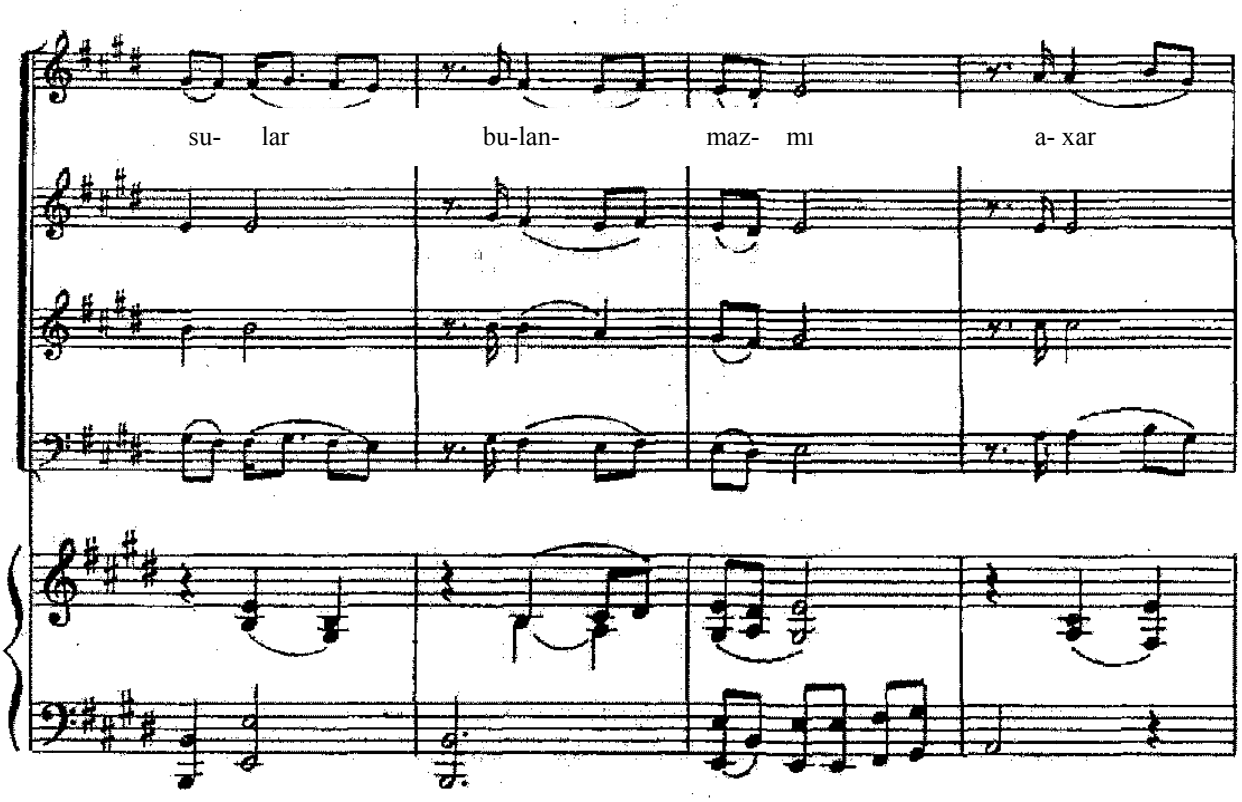

С.
Gü- li rux- sa- rı- na qar- şu,
А.
Т.
Б.
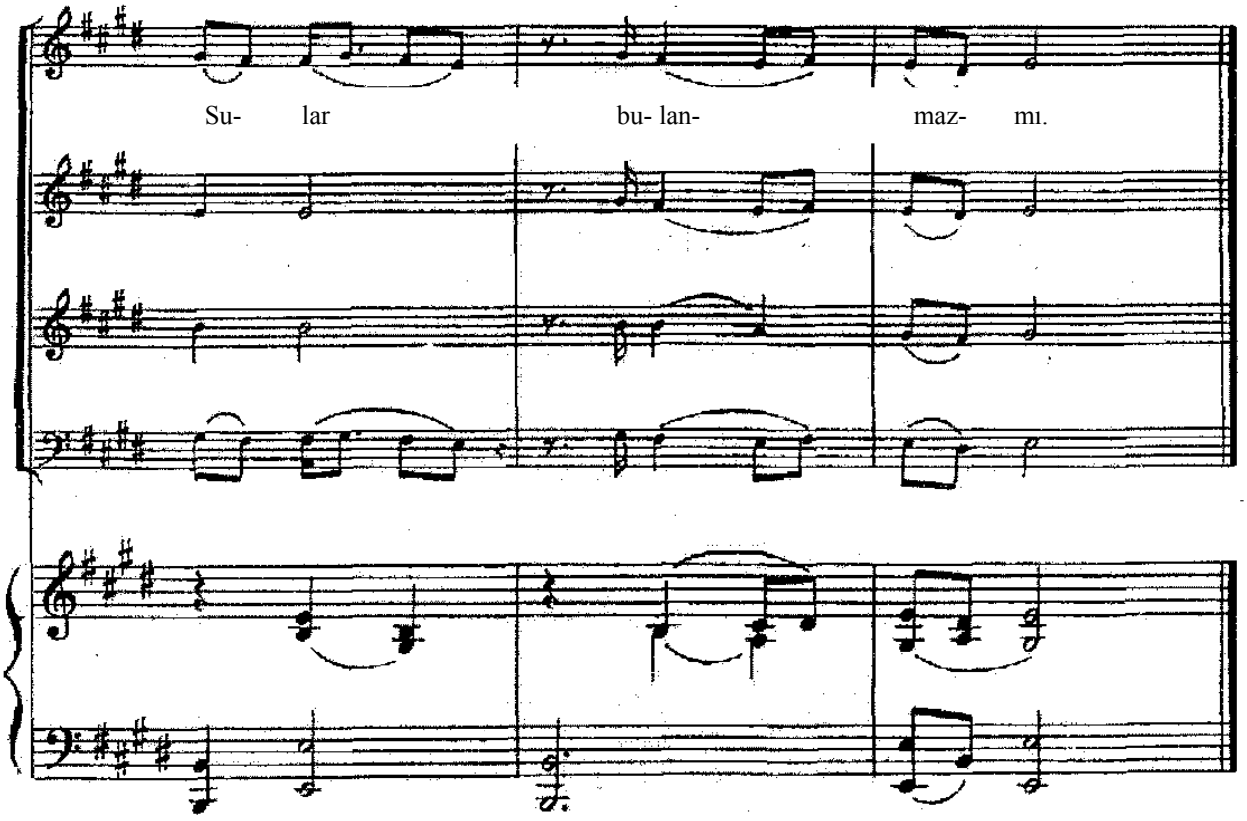

18
С.
gü- li rux- sa- rı- na qar- şu,
ри - на
всег_да
гар — шу,
му — тит,
18

gö- züm- dən qan- lı a-

19
-xar su gö- züm- dən qan- lı a-
19

f
-xar su, hə- bi- bim, fəs-
f
f
f
20
pp
-li gül- dür bu, a- xar
pp
pp
pp
20
pp

su- lar bu-lan- maz- mı a- xar

Su- lar bu- lan- maz- mı.

Ü.Hacıbəylinin “Leyli və Məcnun” operasının lirik xor səhnələrinin də kütləvi xalq səhnələri kimi əsərin ümumi dramaturji xəttinin inkişafında böyük əhəmiyyəti vardır. Bu baxımdan I pərdənin **“Qızlar və oğlanlar”** xorunun operanın gələcək konfliktinin yetişməsində mühüm rol oynayır. Bu səhnədə Leyli və Qeysin yoldaş-ları – mədrəsə şagirdləri onlarla rastlaşıb, birlikdə gördükdə onları adət və ənənəni pozmaqları üçün töhmət edirlər. Qəbilə adət-ənənələri sevgi hüququnu, sevən adamla görüşmək, valideynlərin icazəsi olmadan sevib-sevilmək hüququnu qəti qadağan edir. İki gənc aşiqin bir-birilə sevişmələri qəbilə adətlərinin pozğunluğu kimi qəbul edilirdi, bu da operanın gələcək faciəli hadisələriniin baş verməsinin əsas səbəbi olur və I pərdənin ümumi dramaturji xəttinin gücləndirir.

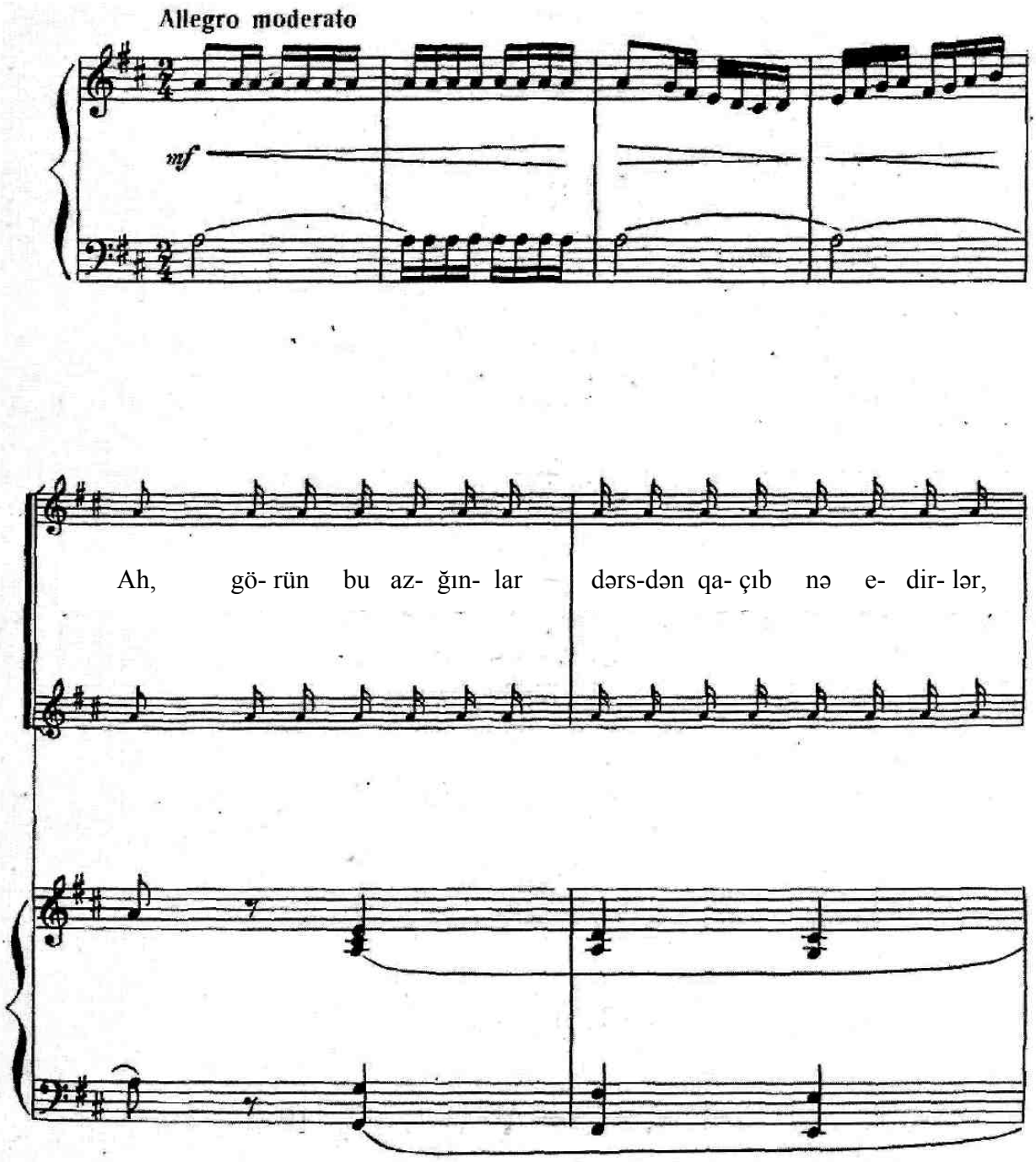
Xorun kiçik diapazonlu melodiyası çox lirik və səmimidir. Burada xalq mahnısı “Evləri var xana-xana” xalq mahnısından istifadə edilmişdir. Bu birsəsli mahnını tərkibcə qarışıq natamam (soprano və tenorlar) xor ifa edir. Xor “re” mayəli seğah muğamında yazılmışdır. Xor period formasında iki dəfə təkrar olunur. Onu müşayiət edən orkestrin musiqi fakturası zəngin melizmlər ilə bəzədilmiş melodiya və “re” orqan punktundan ibarətdir. Üçüncü səs isə səslərə uyğun müqabil hava kimi polifonik şəkildə hərəkət edir. Dördüncü, bas səsi yenə də “re” orqan punktunu saxlayır.
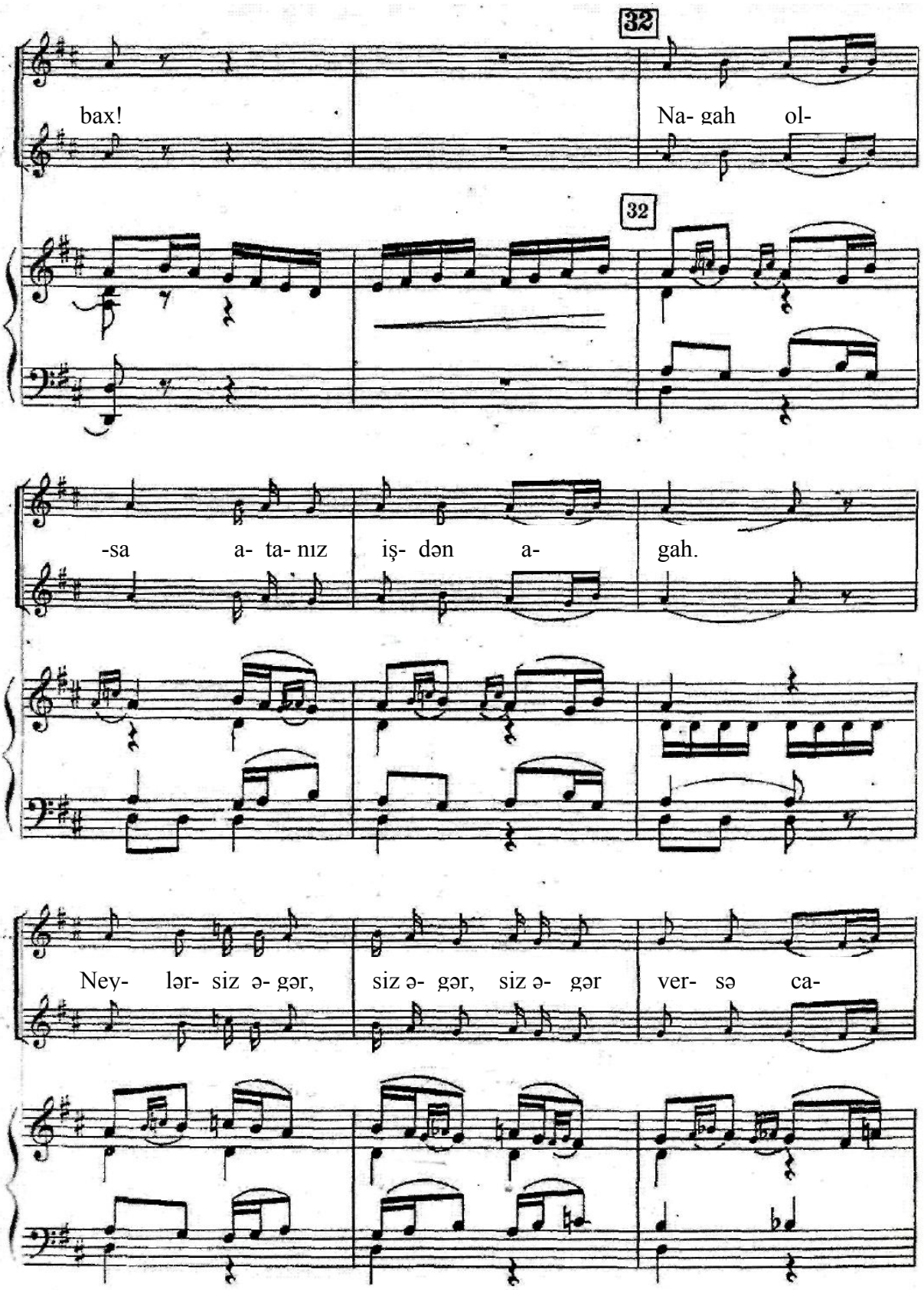
II pərdədə səslənən **“Qızların xoru”** səhnəsində Leylinin rəfiqələri onu məktəbə qoymaması üçün onun anasına müraciət edirlər. Burada da saf və səmimi məhəbbətin ictimai-dini xurufatla çarpazlaşması nəticəsində sevgililərin gələcəkdə böyük çətinliklərlə üzləşəcəyi bu lirik xorun vasitəsilə əks olunur. Xor *Allegro moderato* tempində, 2/4 ölçüdə və sadə üçhissəli formadadır. Xor “sol” mayəli “Şur” muğamının “Bayatı kürd” şöbəsində yazılmışdır. Burada bəstəkar ritmik rənglərdən də istifadə etmişdir. Soprano və alt partiyası burada melodiyanı unisonla oxuyurlar. Bu kiçik xor nömrəsində orkestrə böyük yer verilmişdir: həm əsərin girişində, həm də 1-ci və 2-ci hissələrin arasında. Xor sonda *Meno Mosso* tempi ilə bitir.
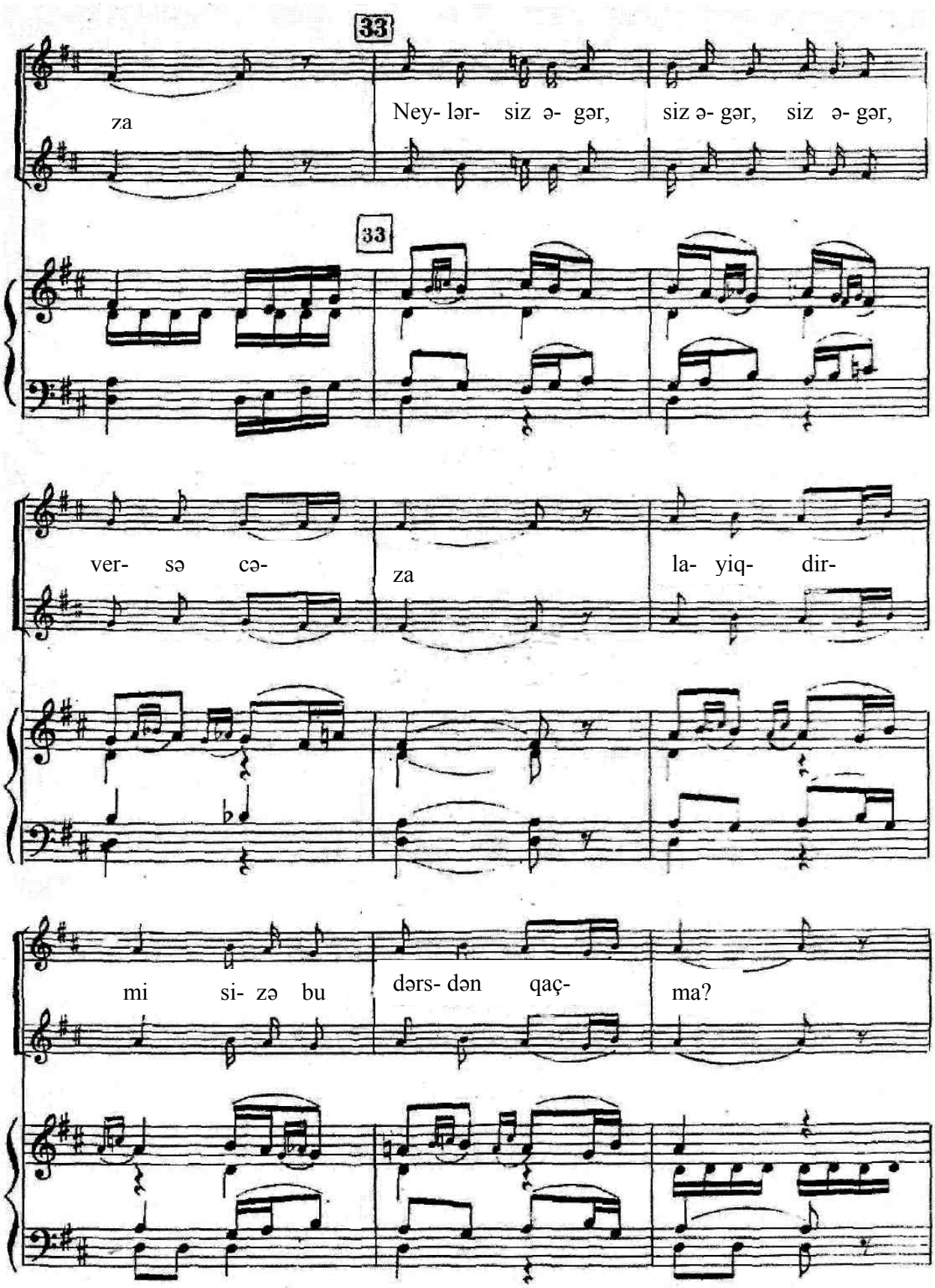
Ü.HACIBƏYLİ
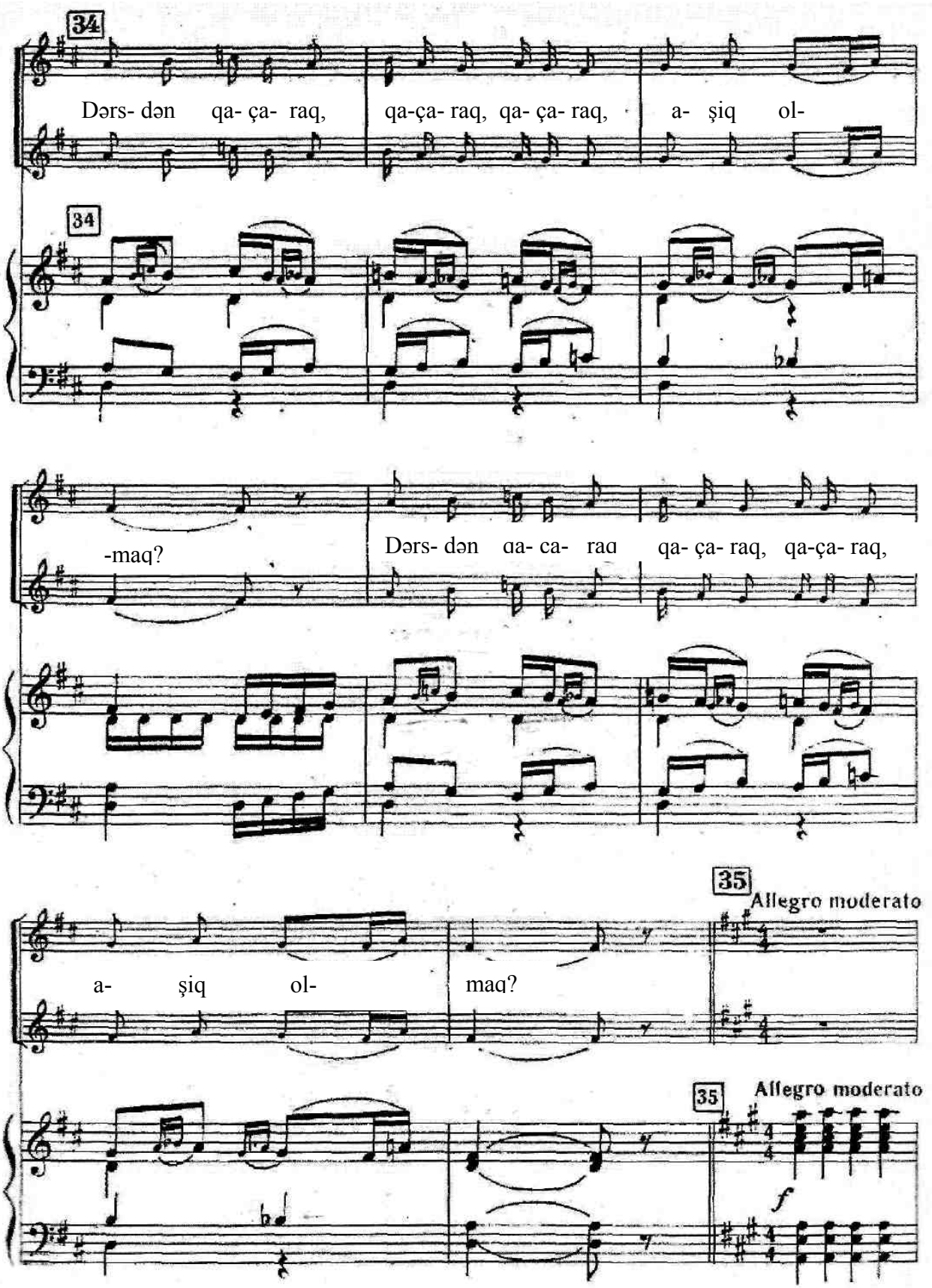
“Leyli və Məcnun” operası, I pərdə

“Qızların və oğlanların xoru”

32
bax!
Na- gah ol-
32
-sa a- ta- nız iş- dən a- gah.
Neyl- lər- siz ə- gər, siz ə- gər, siz ə- gər ver- sə ca-
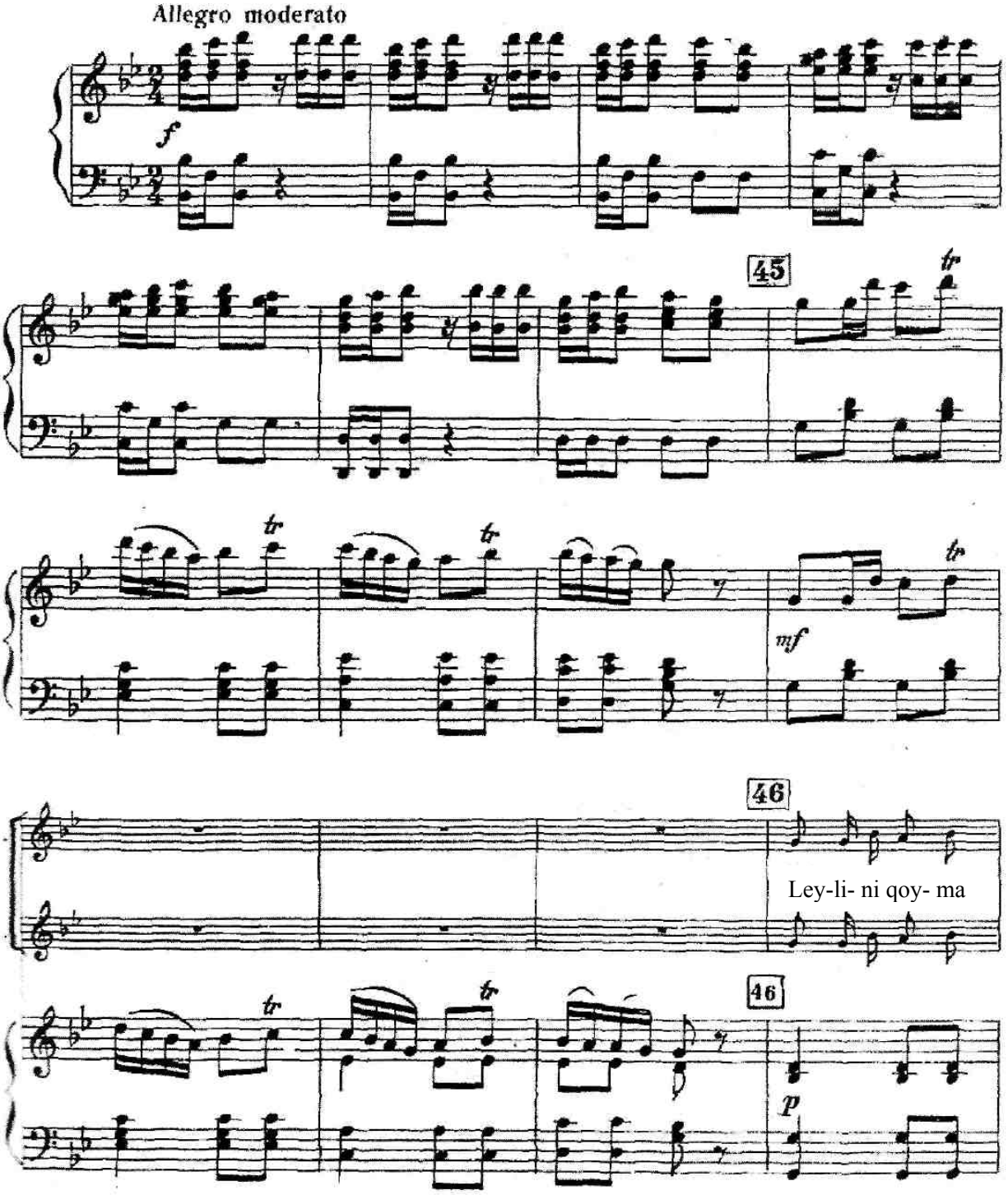

33
za
Ney- lər- siz ə- gər, siz ə- gər, siz ə- gər,
33
ver- sə cə- za la- yiq- dir-
mi si- zə bu dərs- dən qaç- ma?
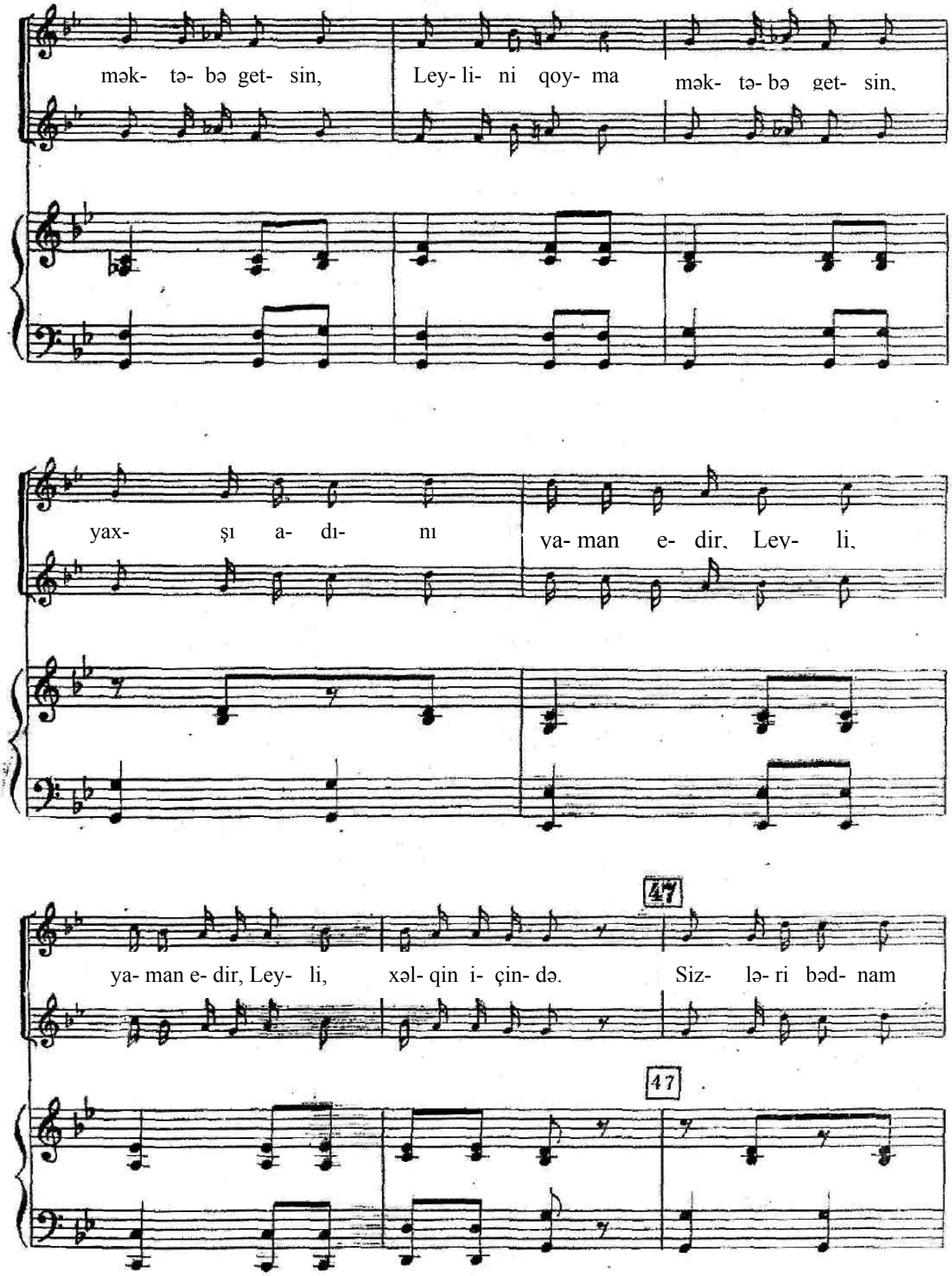

34
Dərs- dən qa- ça- raq,
qa-ça- raq, qa- ça- raq,
a- şiq ol-
34
-maq?
Dərs- dən qa- ça- raq
qa- ça- raq, qa-ça- raq,
35
Allegro moderato
a- şiq ol-
maq?
35
Allegro moderato
f
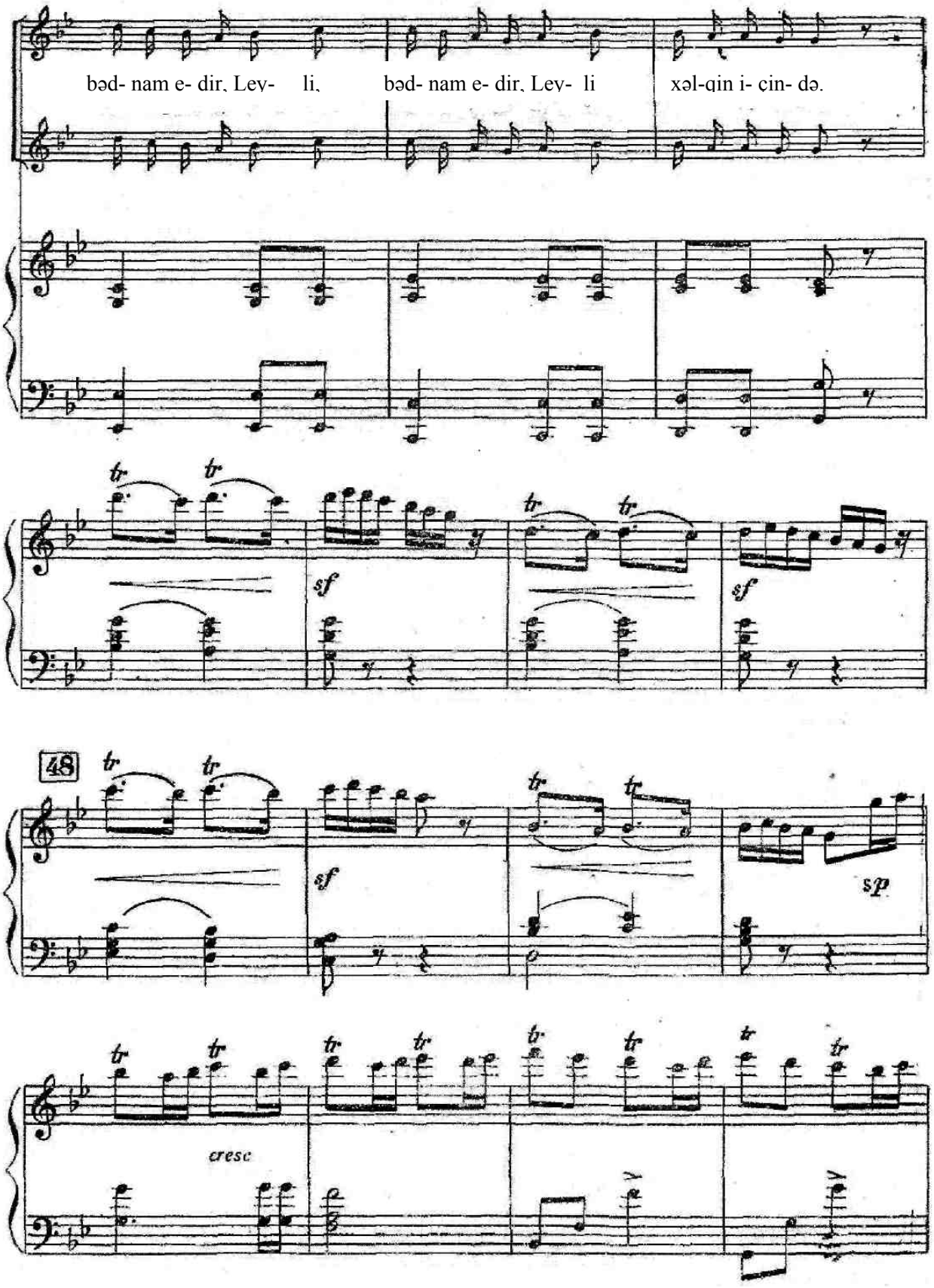
Ü.HACIBƏYLİ
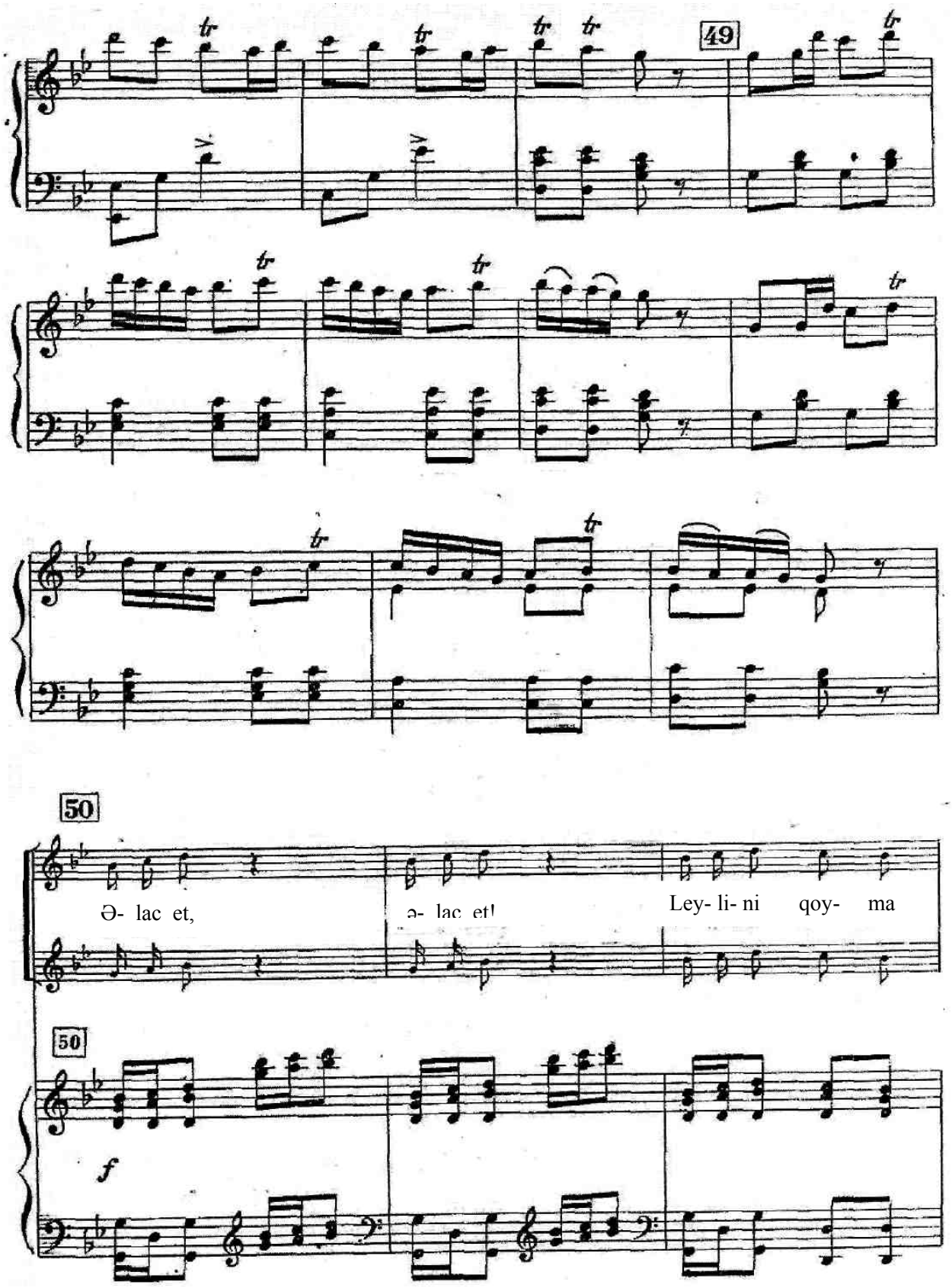
“Leyli və Məcnun” operası, II pərdə
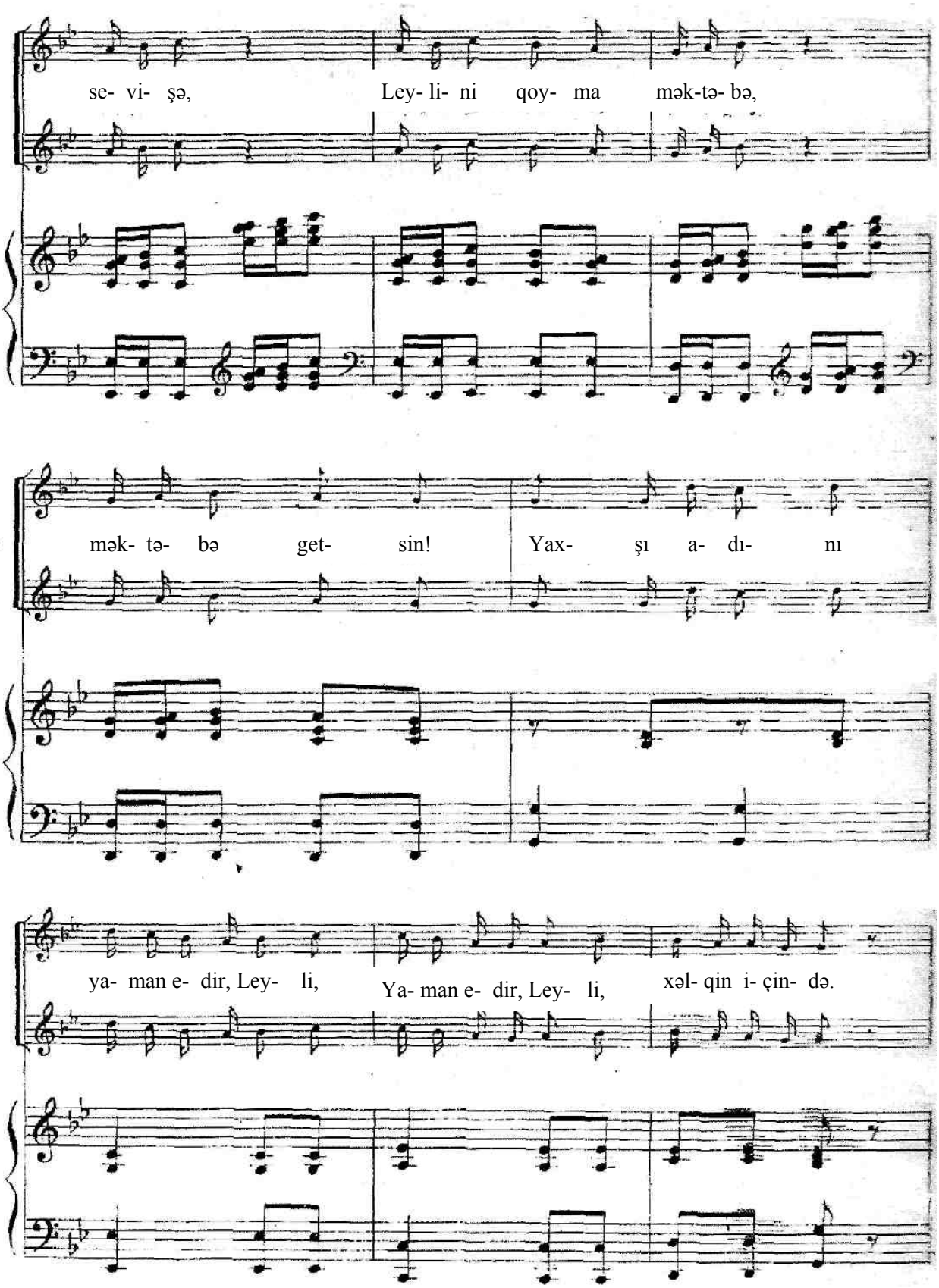
“Qızların xoru”
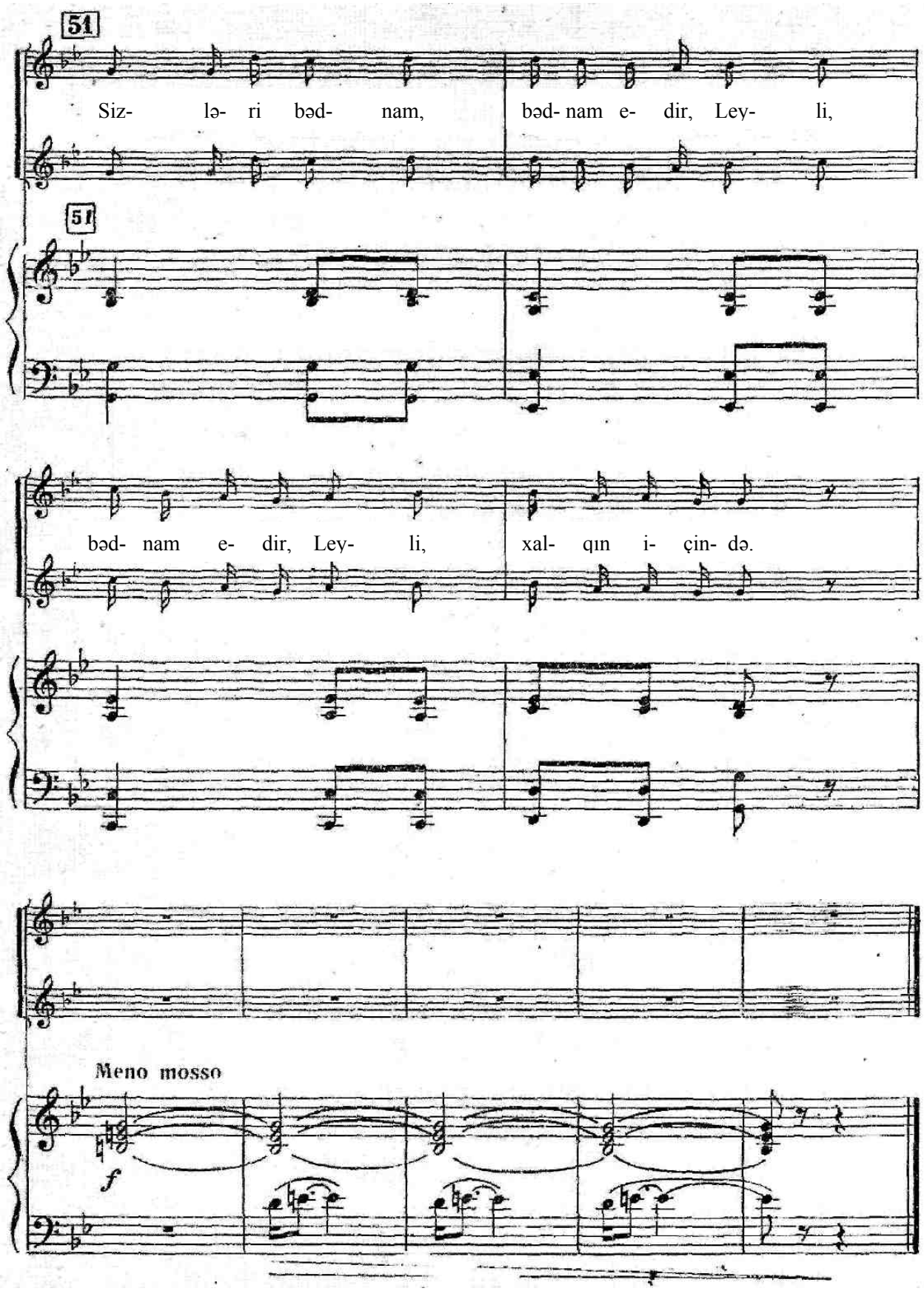

mək- tə- bə get- sin, Ley- li- ni qoy- ma mək- tə- bə get- sin,
yax- şı a- dı- nı va- man e- dir, Ley- li,
47
ya- man e- dir, Ley- li, xəl- qin i- çin- də. Siz- lə- ri bəd- nam
47

bəd- nam e- dir, Ley- li, bəd- nam e- dir, Ley- li xəl-qin i- çin- də.
48
cresc

49
50
Ə- lac et,
ə- lac et!
Ley- li- ni qoy- ma
50
f

se- vi- şə, Ley- li- ni qoy- ma mək-tə- bə,
mək- tə- bə get- sin! Yax- şı a- dı- nı
ya- man e- dir, Ley- li, Ya- man e- dir, Ley- li, xəl- qin i- çin- də.

51
Siz- lə- ri bəd- nam, bəd- nam e- dir, Ley- li,
51
bəd- nam e- dir, Ley- li, xal- qın i- çin- də.
Meno mosso
f
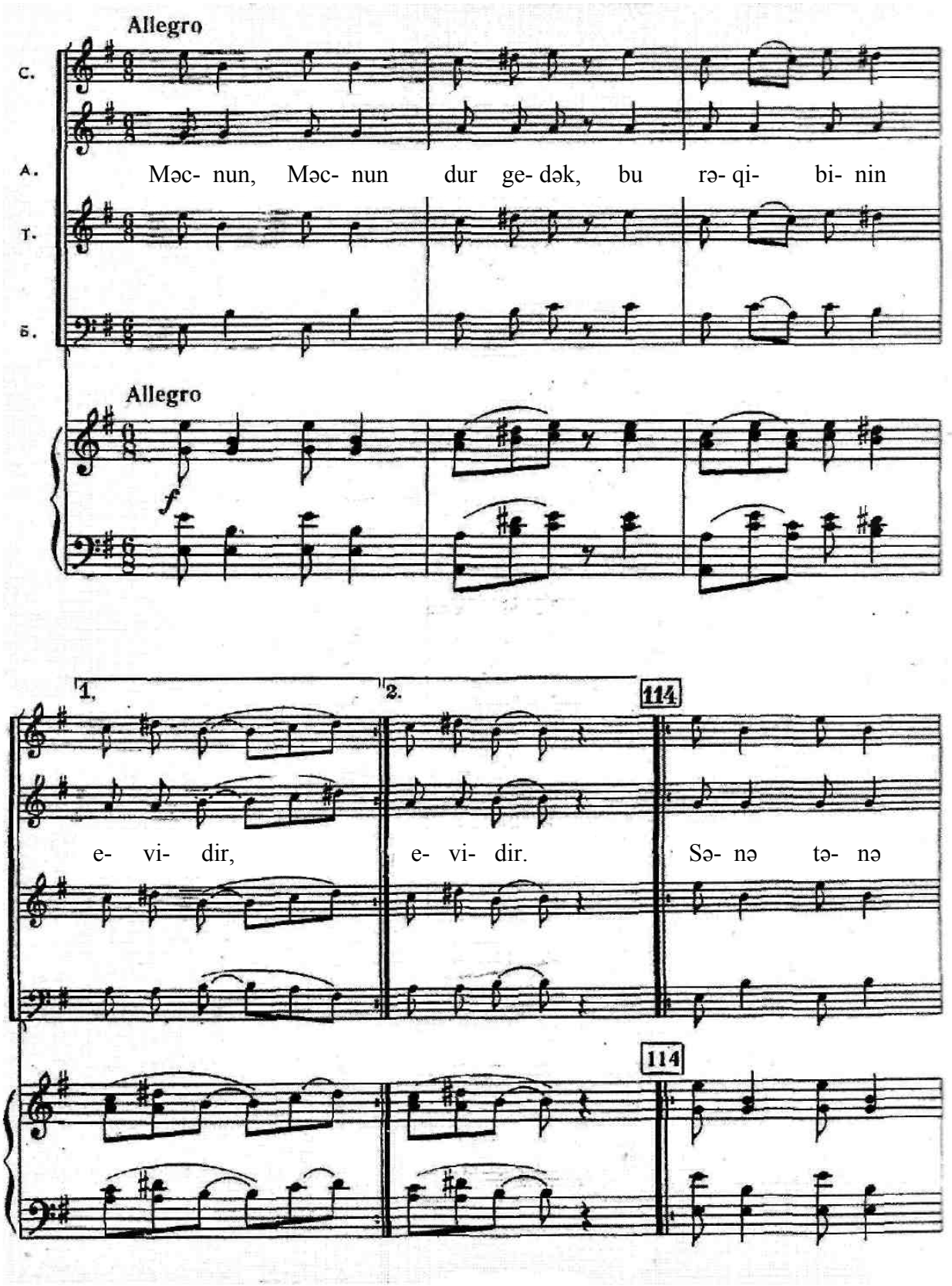
III pərdədə səslənən **“Məcnun, Məcnun dur gedək”** xoru da lirik xor səhnəsidir. Bu səhnə Məcnunun çəkdiyi istirabları, onun ruhi əzablarını, ümumiyyətlə onun daxili aləmini, psixoloğiyasını açır. Burada Məcnunun kədərli əhvalı toy şənliyi səhnəsi ilə emosional kontrastlıq təşkil edir. Məcnunun səsini eşidən Leyli acıyana ağlayır. İbni-Sələmın isə əhval-ruhiyyəsi dəyişir, o, böyük təlaş keçirir. Zeyd və digər ərəblər Məcnuna İbni-Salamın evini tərk etməyi məsləhət edirlər.
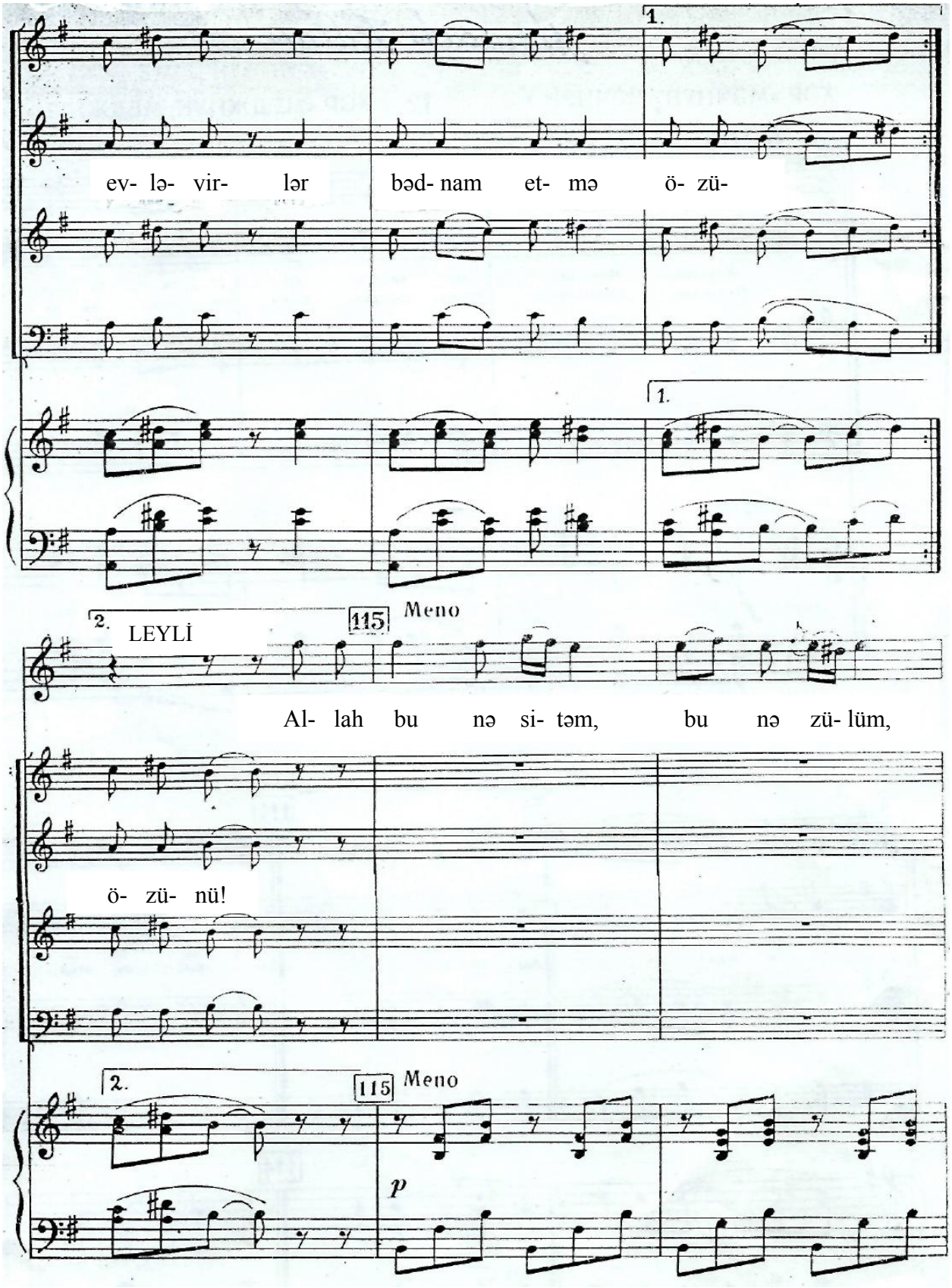
“Məcnun, Məcnun dur gedək” xorunun ehtiraslı melodiyası pərişan və təsiredicidir. Bu xor dördsəsli qarışıq xordur, xorun forması sadə üçhissəlidir. Xor “mi” mayəli “Şüştər” məqamında yazılmışdır. Xorun orta hissəsində Leyli ilə Məcnunun ahı xarakterli dialoqu keçir. Dialoqun birinci hissəsi “Şüştər” muğamının “Tərkib” şöbəsində oxunur. Bundan sonra xorun reprizası gəlir. Reprizada polifoniyanın kanon forması tətbiq olunmuşdur. Tenorlar və baslar tərəfindən başlanan repriza bir xanədən sonra soprano və altlar tərəfindən səsləndirilir. Xor tenorlarla sopranoların oktavalarla eyni melodiyanın oxunması ilə bitir. Burada Zeyd və ərəblər Məcnunu evə aparırlar.
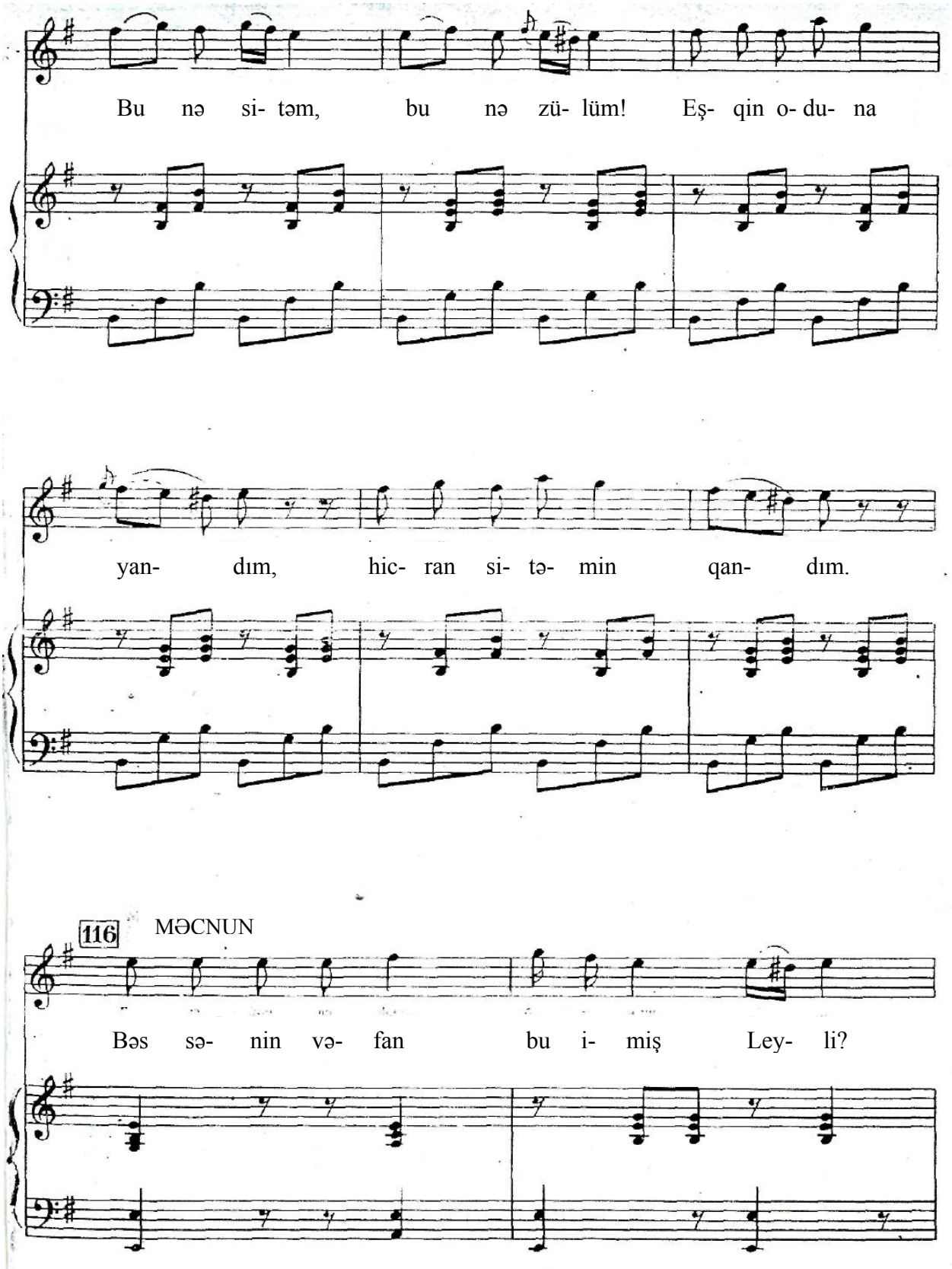
Operanın IV pərdəsində səslənən **“Bu gələn yara bənzər” qızların xoru** operanın ən gözəl və nəcib xorlarından biridir. Səhnənin arxasından səslənən bu qadın xoru Məcnunun xəyalını canlandırır və Leylinin surətini təsəvvürünə gətirməyə səbəb olur. Məcnun Leylinin obrazını xəyalına gətirərkən dərin və qəmli fikir və həyacan keçirir ki, bu da pərdənin psixoloji təsirini daha da dərinləşdirir. Bu psixoloji epizodu xorun sadə və gəmgin melodiyası təsvir edir. Xorun melodiyası və sözləri xalqındır. Səsaltı polifoniya ünsürlərinə malik olan bu xorun məqam kökü “Bayatı-kürd” muğamının “mi” tonallığındadır. Xorun müşayiətində melodiya səsləndirilir, digər səslər isə xoru səsaltı polifoniya elementləri ilə tamamlayır. Xor genişləndirilmiş iki hissəli formada yazılmışdır.
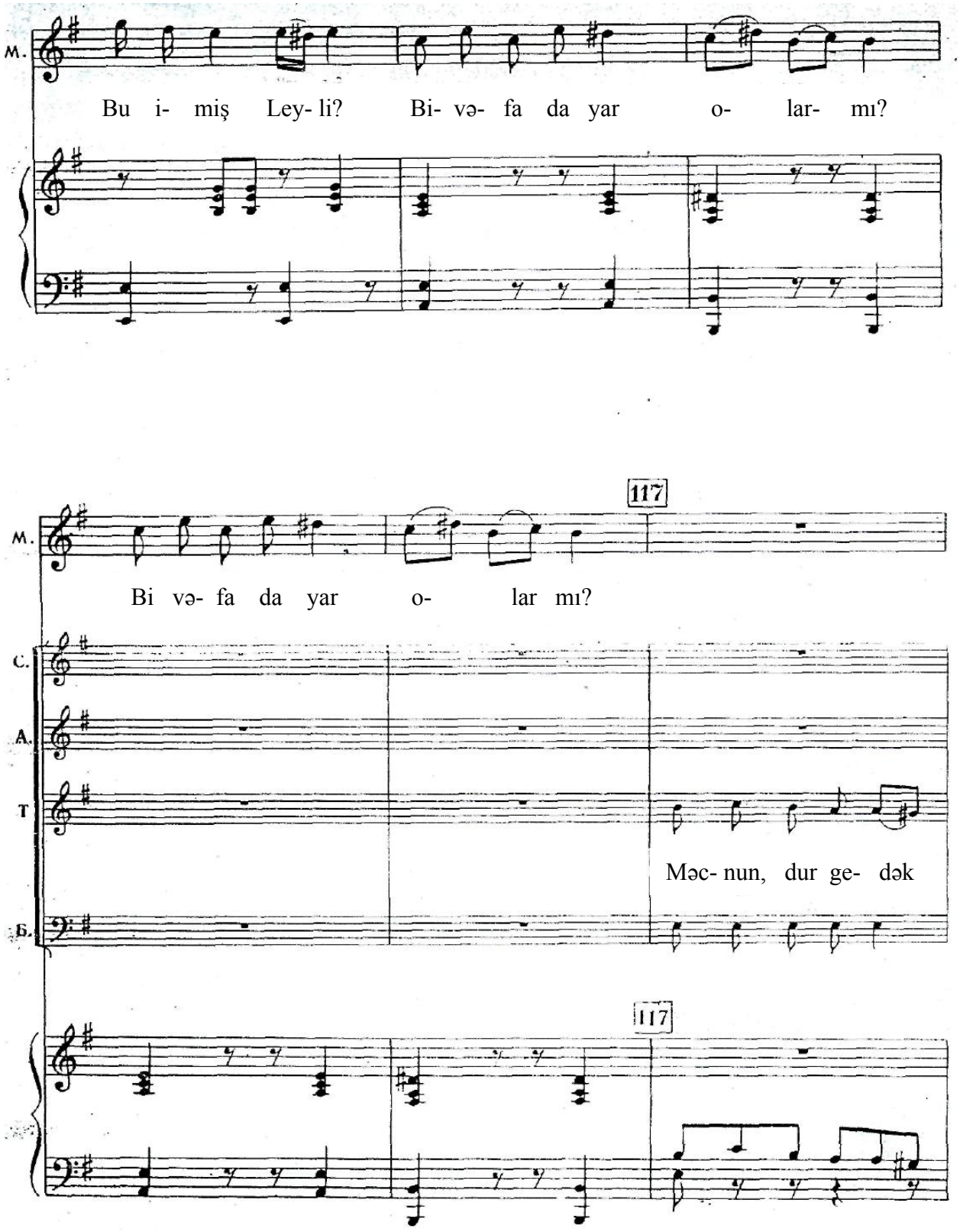
Ü.HACIBƏYLİ
“Leyli və Məcnun” operası, III pərdə

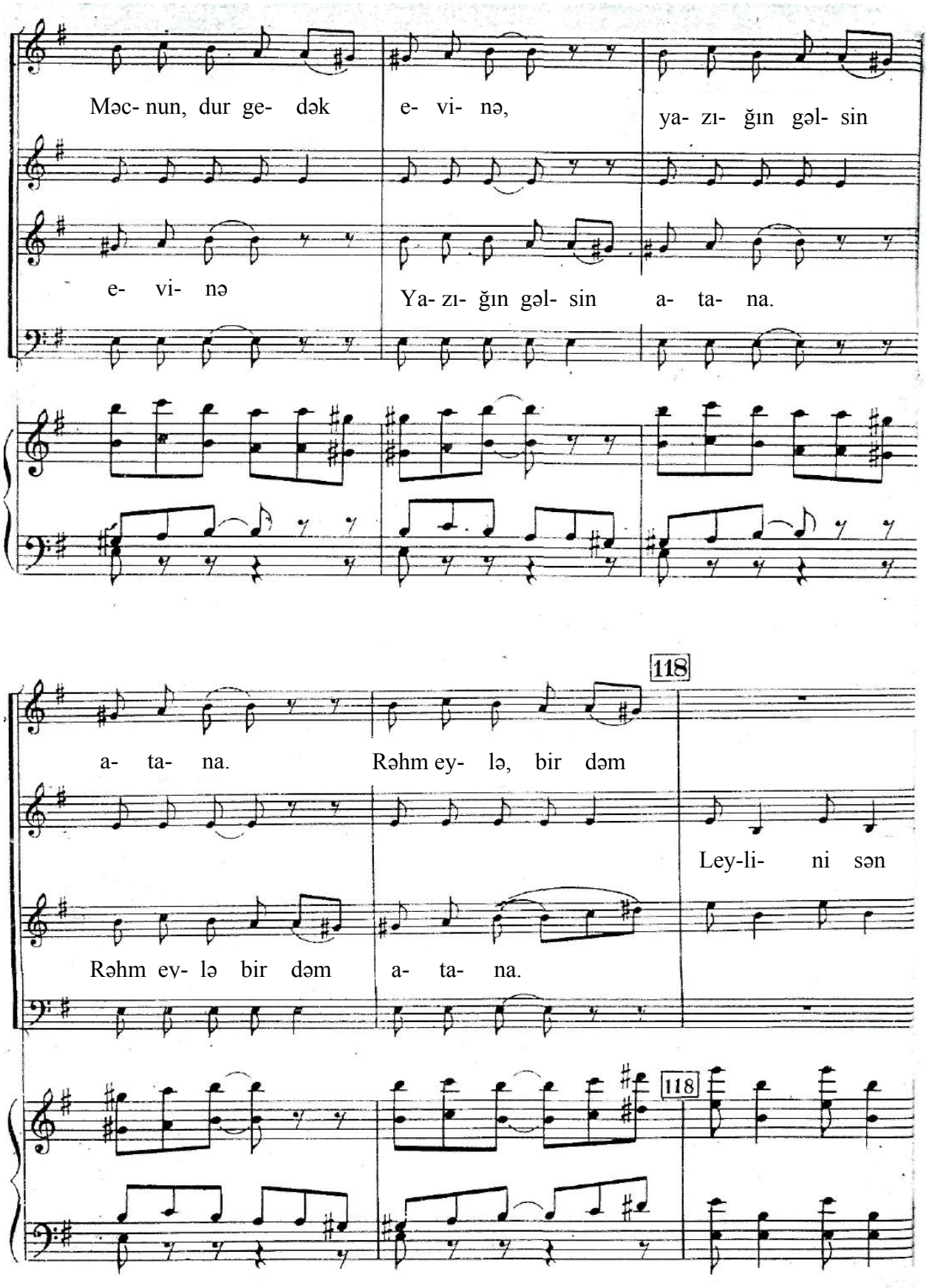
“Məcnun, Məcnun dur gedək” xoru

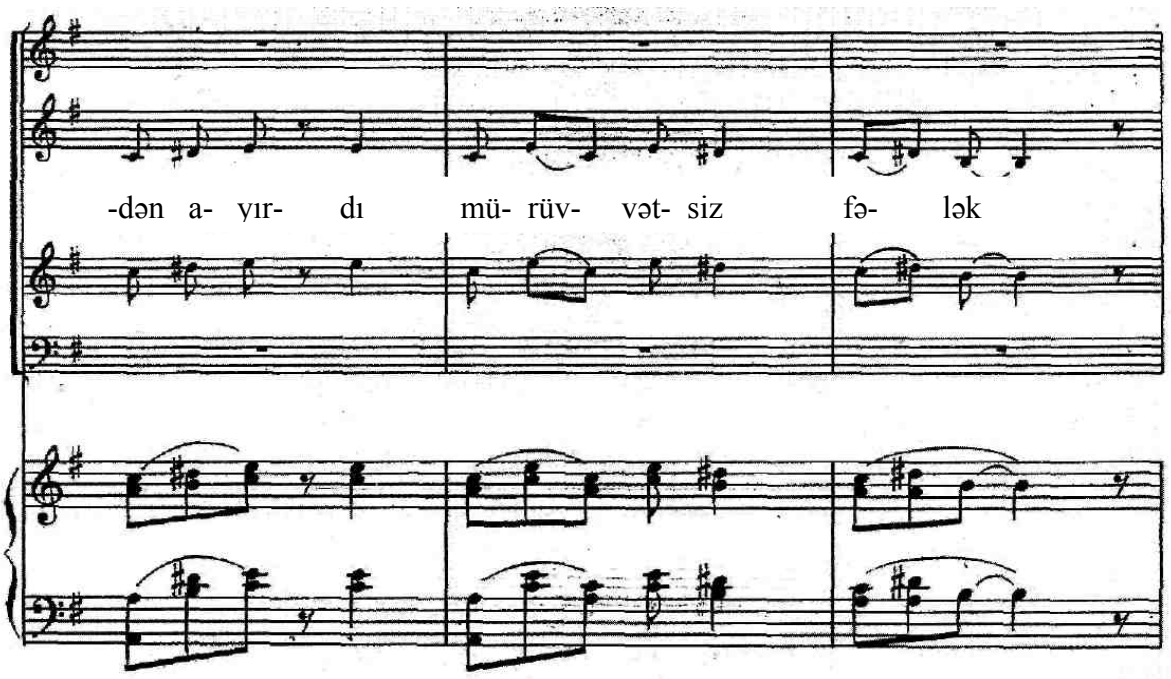

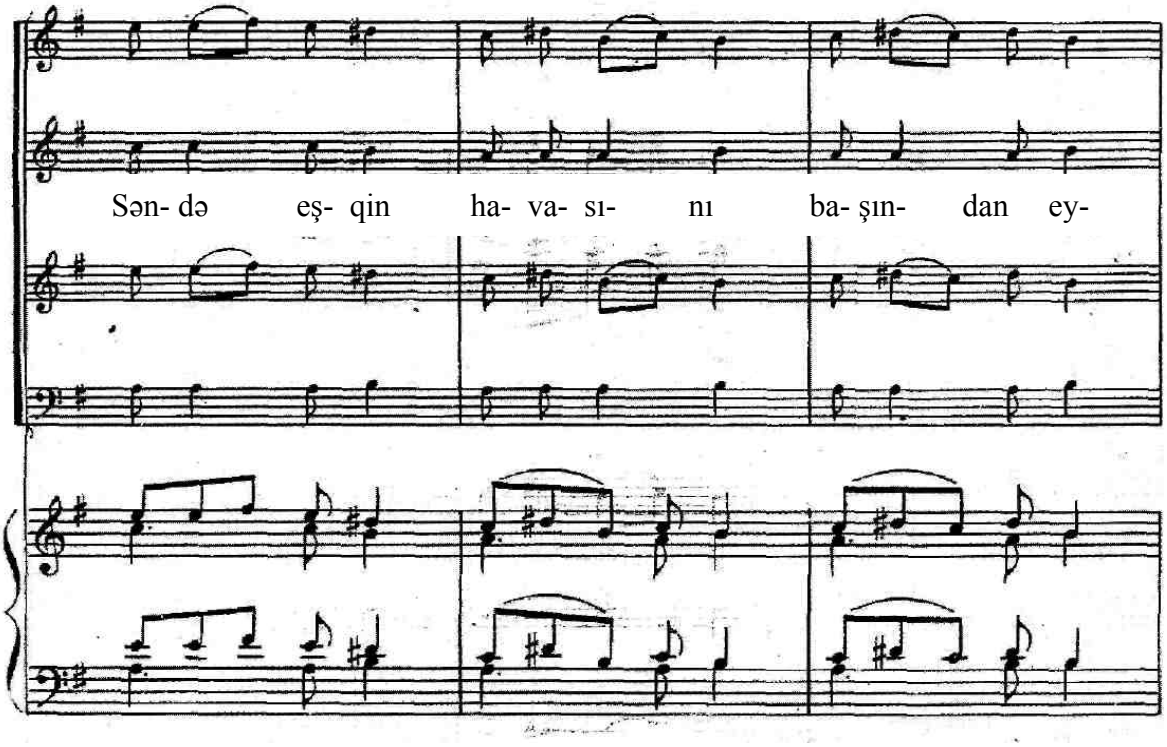

1.
ev- lə- vir- lər bəd- nam et- mə ö- zü-
1.
2.
LEYLİ
115
Meno
Al- lah bu nə si- təm, bu nə zü- lüm,
ö- zü- nü!
2.
115
Meno
p

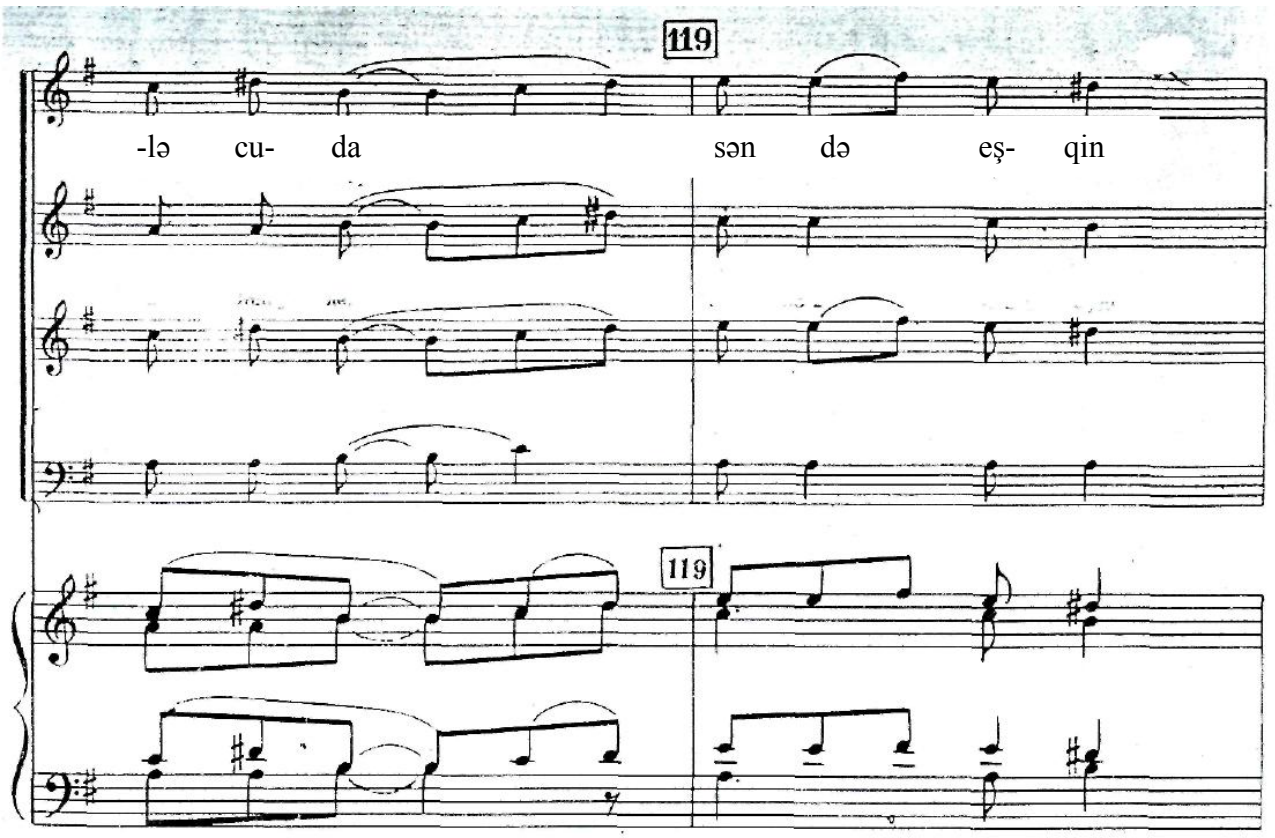

Bu nə si- təm, bu nə zü- lüm! Eş- qin o- du- na
yan- dım, hic- ran si- tə- min qan- dım.
116
MƏCNUN
Bəs sə- nin və- fan bu i- miş Ley- li?

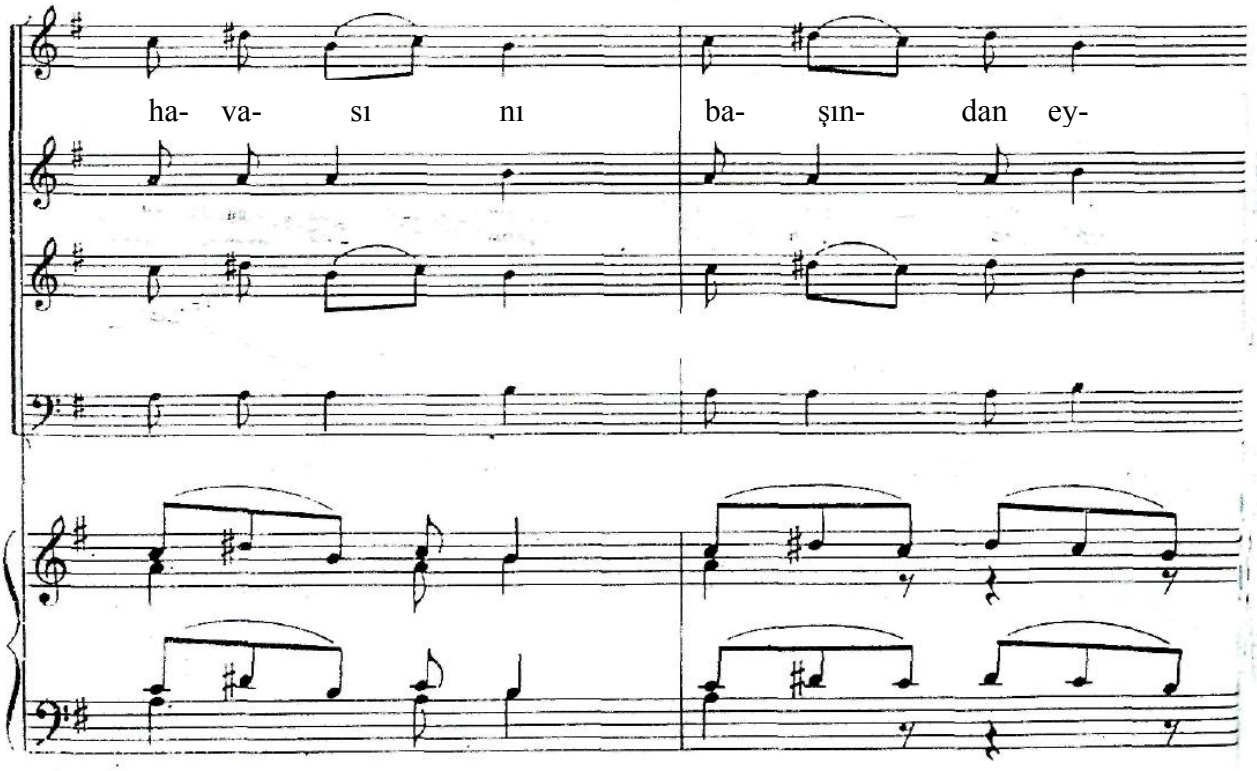

M.
Bu i- miş Ley- li? Bi- və- fa da yar o- lar- mı?
117
M.
Bi və- fa da yar o- lar mı?
C.
A.
T
Məc- nun, dur ge- dək
Б.
117
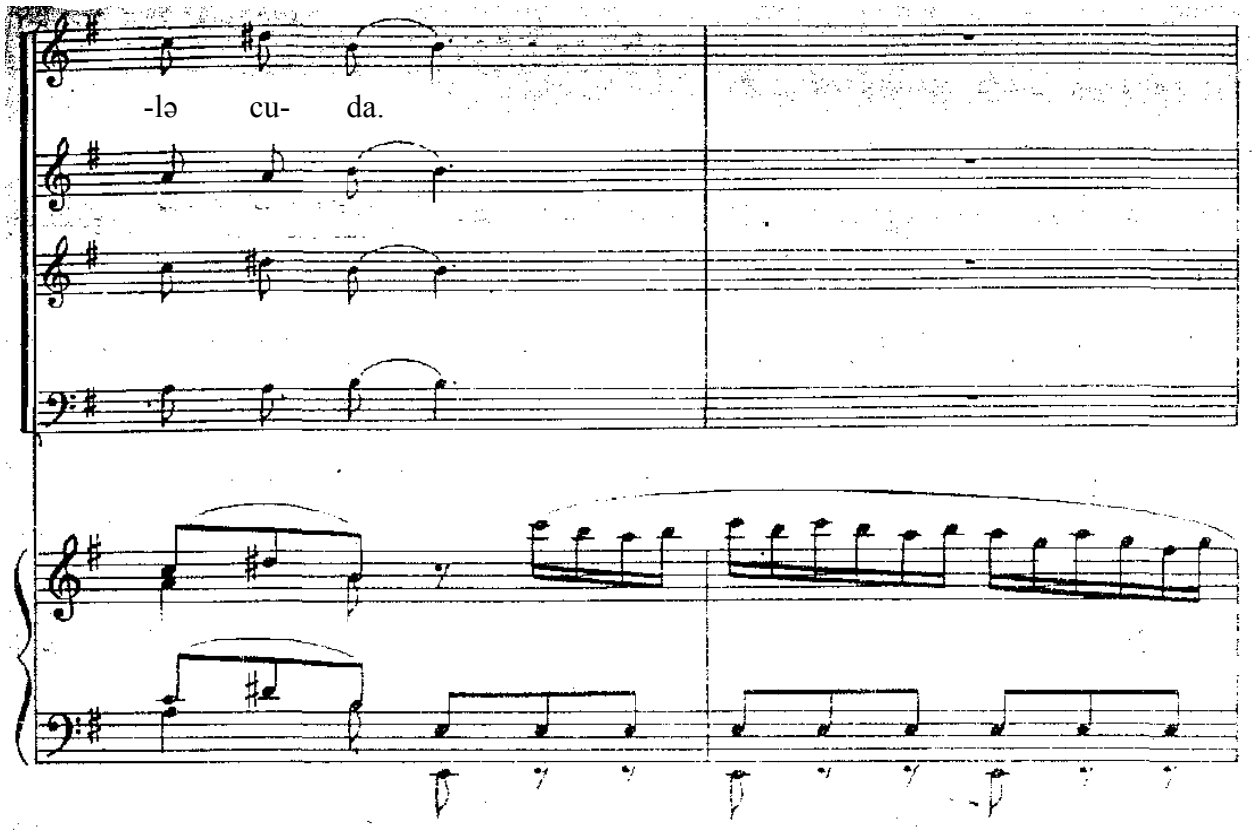

Məc- nun, dur ge- dək e- vi- nə, ya- zı- ğın gəl- sin
e- vi- nə Ya- zı- ğın gəl- sin a- ta- na.
a- ta- na. Rəhm ey- lə, bir dəm
Ley-li- ni sən
Rəhm ey- lə bir dəm a- ta- na.
118
118
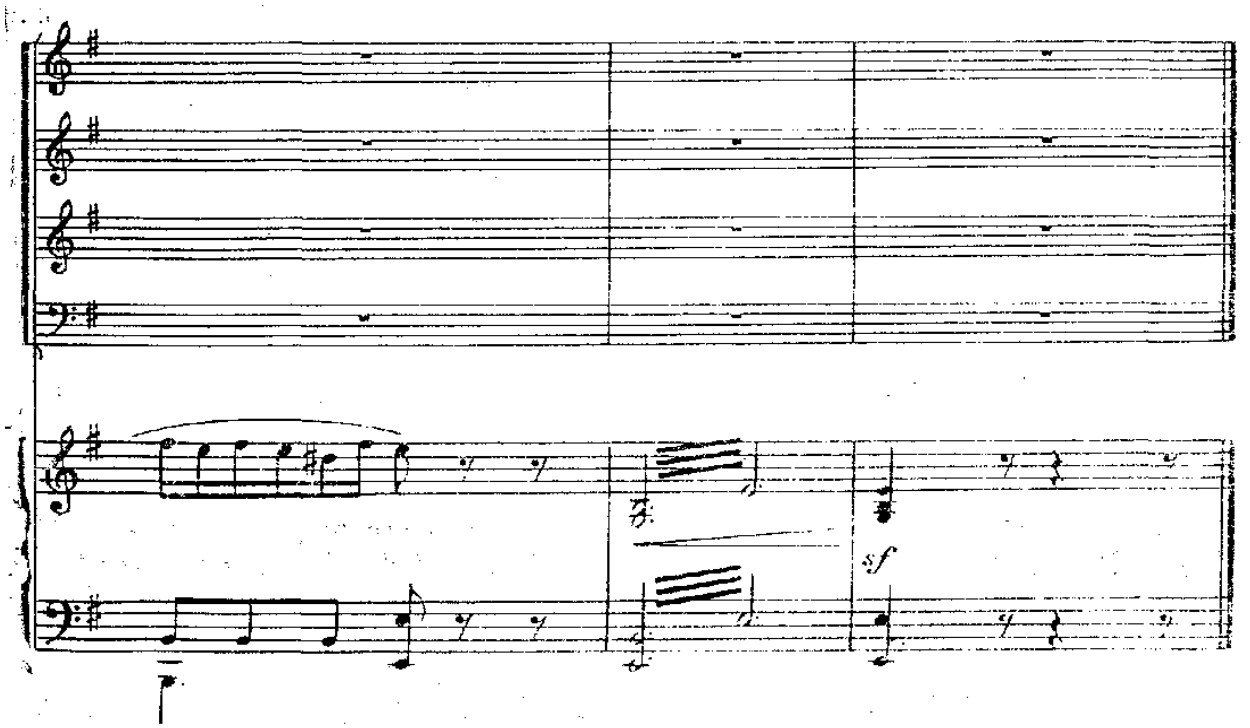

-dən a- yır- dı mü- rüv- vət- siz fə- lək

Sən- də eş- qin ha- va- sı- nı ba- şın- dan ey-

119
-lə cu- da sən də eş- qin
119

ha- va- sı nı ba- şın- dan ey-
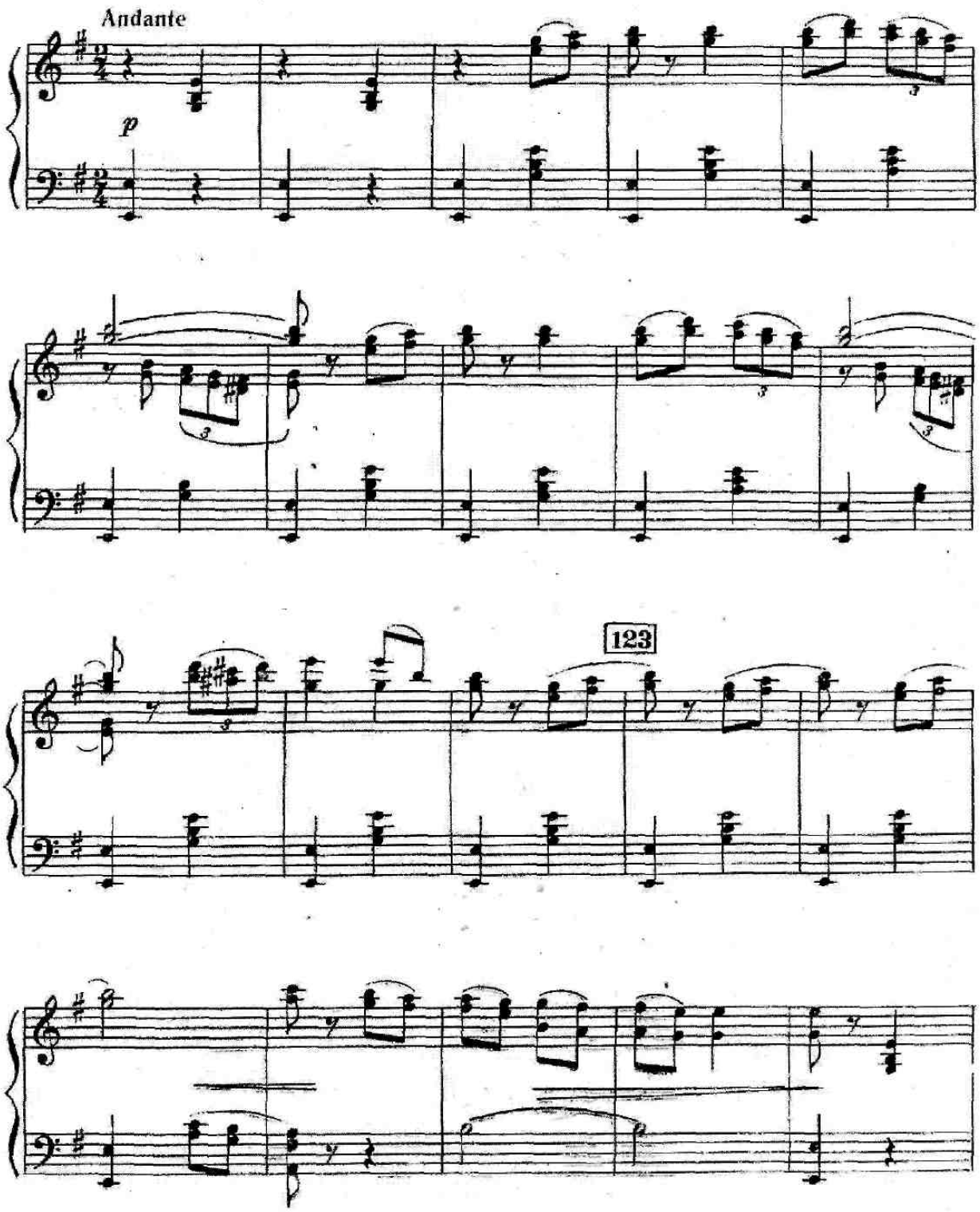

-lə cu- da.
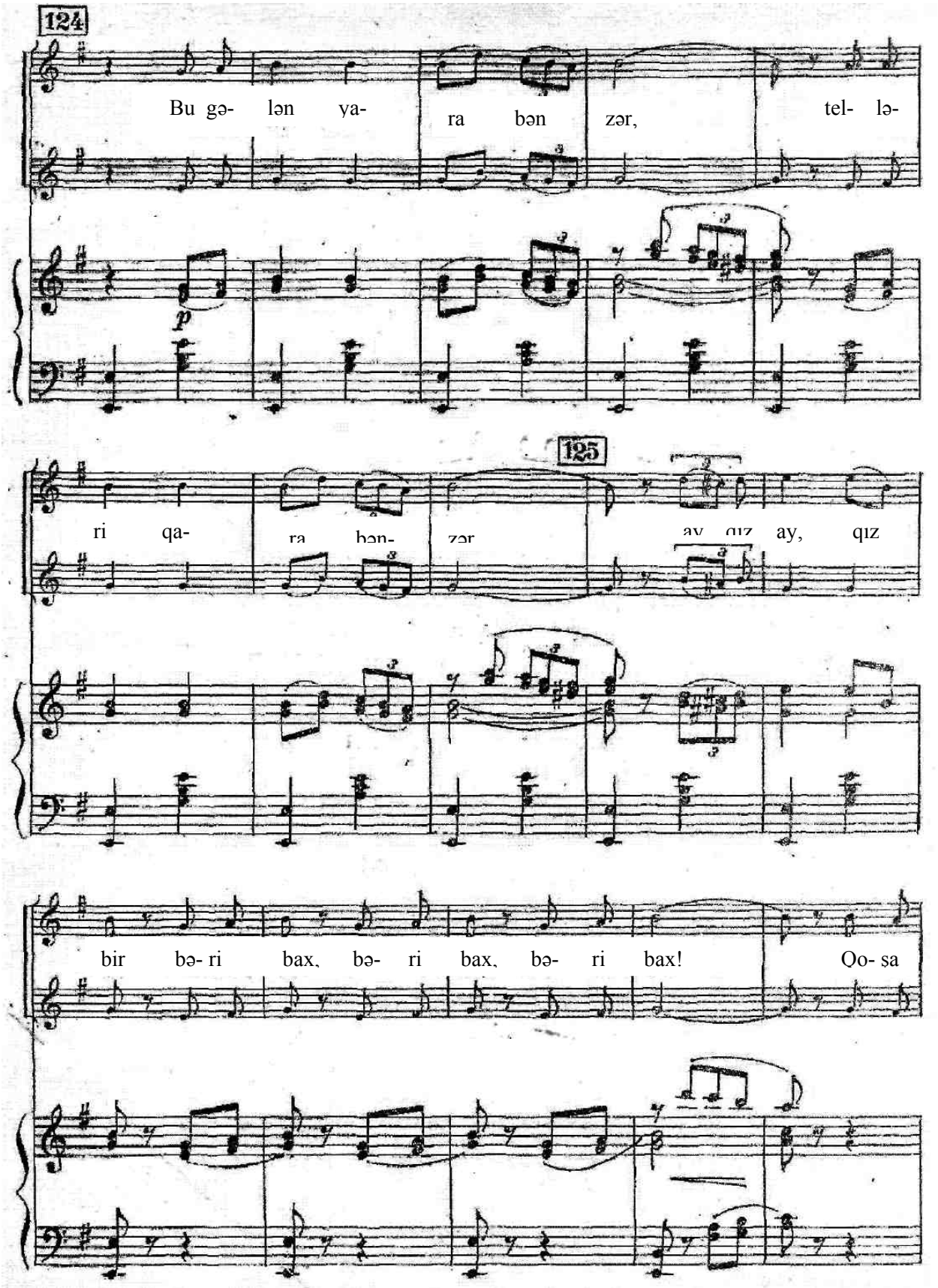

sf
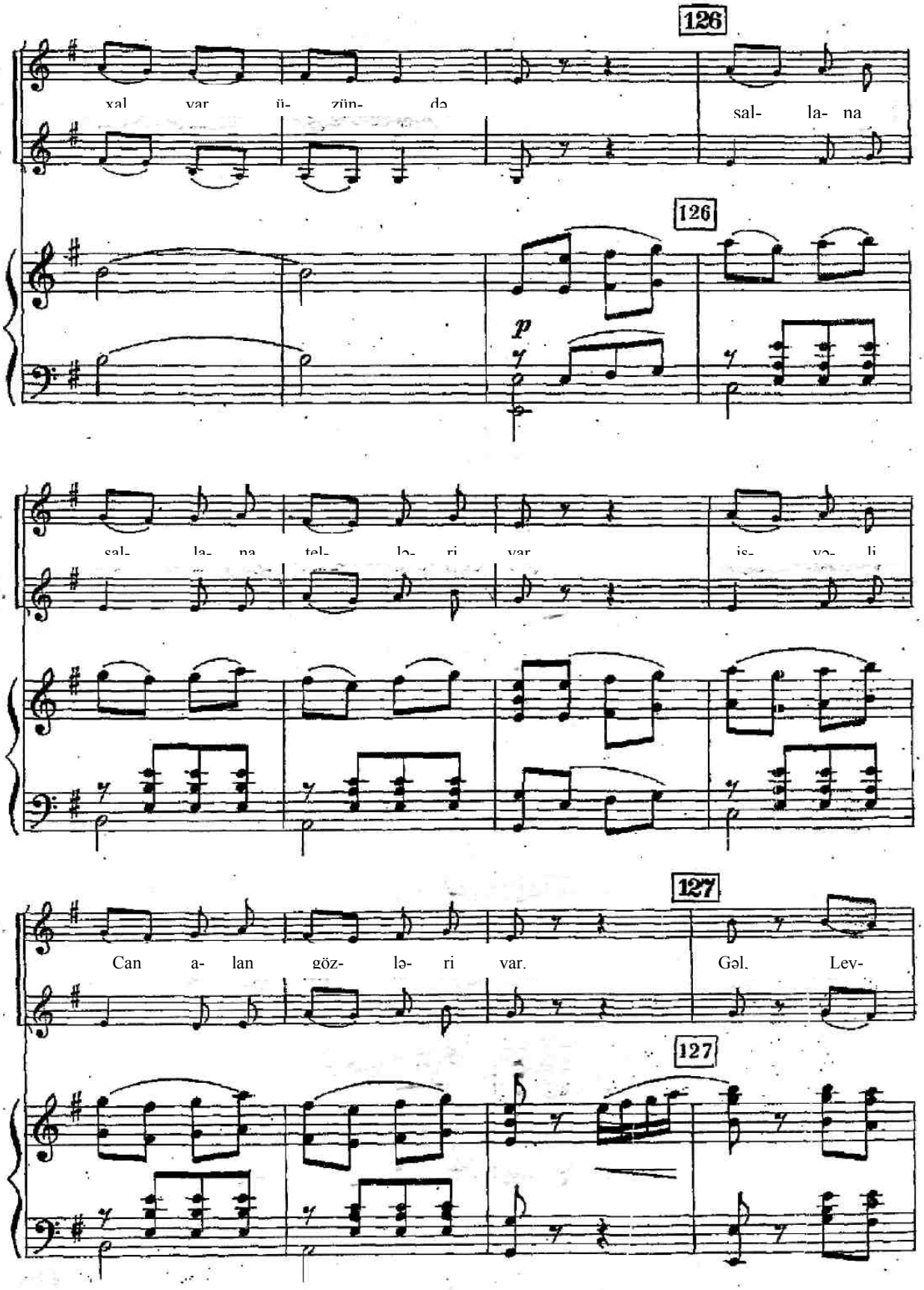
Ü.HACIBƏYLİ
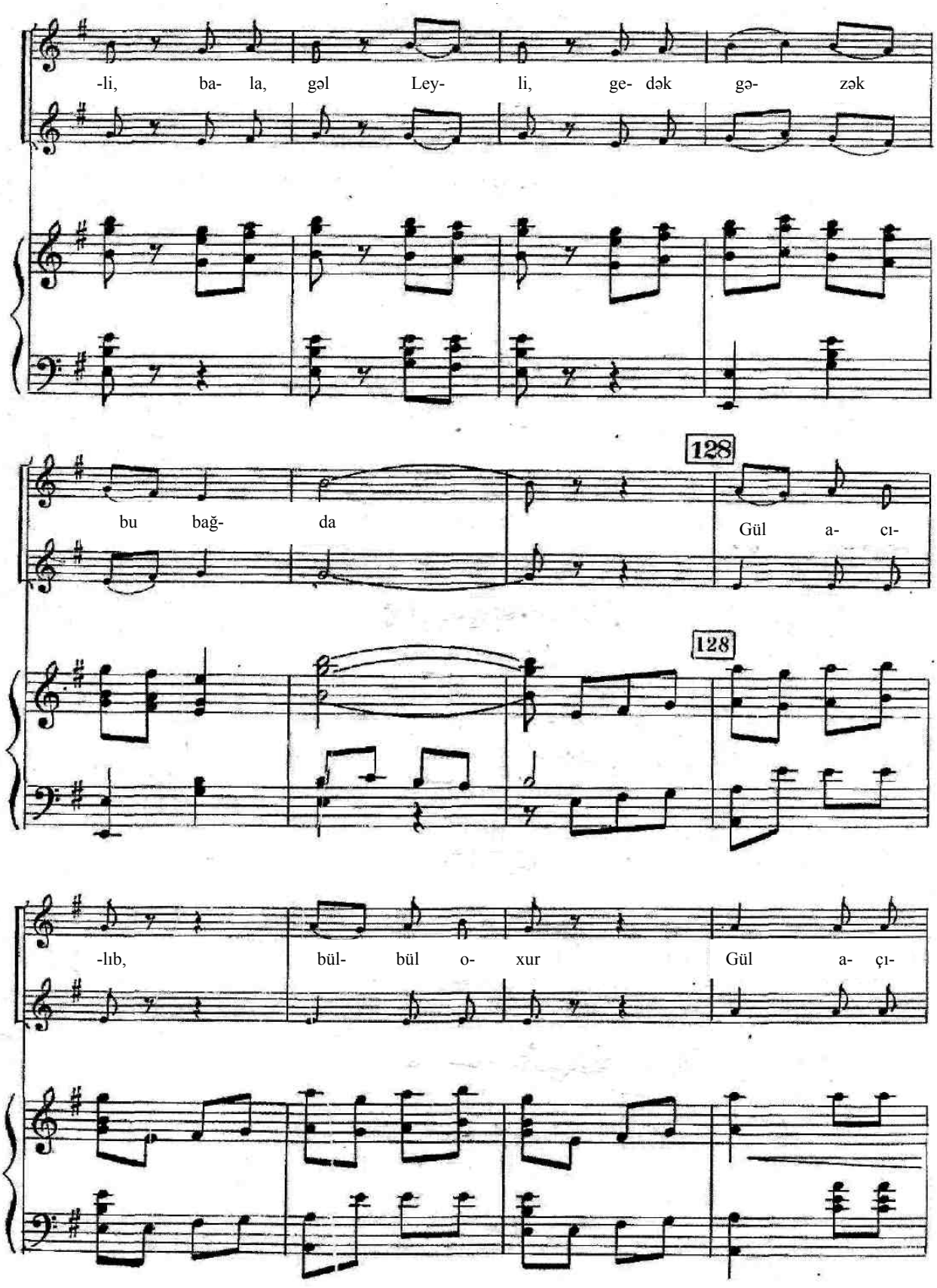
“Leyli və Məcnun” operası, IV pərdə

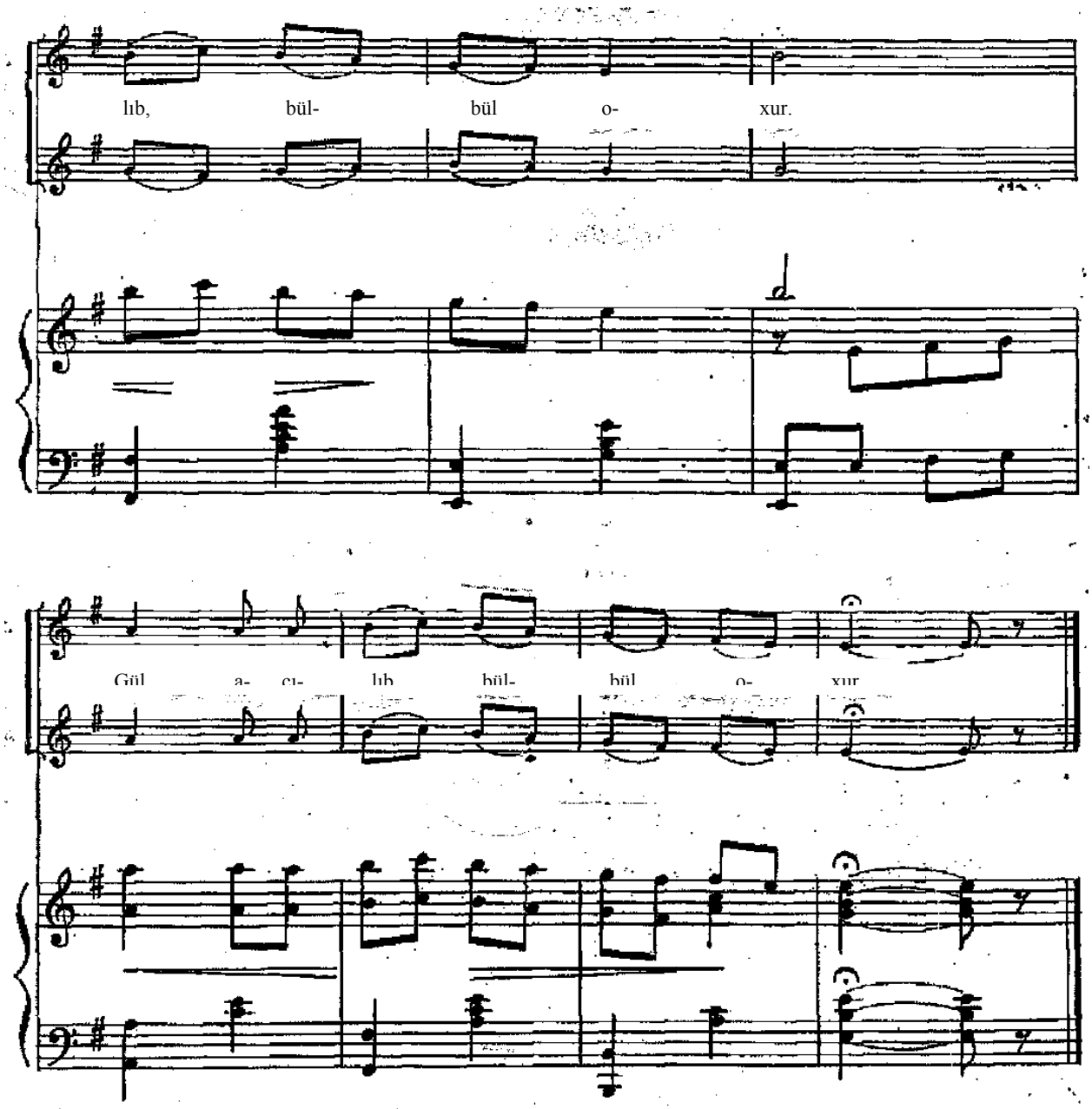
“Qızların xoru”

124
Bu gə- lən ya- ra bən zər, tel- lə-
p
125
ri qa- ra bən- zər ay qız ay, qız
bir bə- ri bax, bə- ri bax, bə- ri bax! Qo- sa

126
xal var ü- zün- də
sal- la- na
126
p
sal- la- na tel- lə- ri var
is- və- li
127
Can a- lan göz- lə- ri var.
Gəl. Lev-
127

-li, ba- la, gəl Ley- li, ge- dək gə- zək
128
bu bağ- da
Gül a- cı-
128
-lıb, bül- bül o- xur
Gül a- çı-

lıb, bül- bül o- xur.
Gül a- cı- lıb bül- bül o- xur

“Koroğlu” operasından xorlar.

Ü.Hacıbəylinin “Koroğlu” operası 1937-ci ildə səhnəyə qoyulmuşdur. Bu opera özünün parlaq bədii obrazları, musiqi dilinin xəlqiliyi, kompozisiyasının tamlığı ilə Azərbaycan incəsənətinin əsl şedevrlərindəndir. Ü.Hacıbəyli burada milli və beynəlmiləl ənənələrinin sintezinə nail olmuşdur. Operada azərbaycan xalq musiqi folklorunun demək olar ki, bütün formaları (aşıq havaları, muğamlar, məişət musiqisi) özünə yer almışdır.

Operanın librettosu XVI əsrə aid olan dastana əsaslanmışdır.Ü.Hacıbəyli “Koroğlu” dastanına üz tutaraq, onu müasirləşdirdi və öz dövrünün ideyalarına yaxınlaşdırmışdır. Operanın əsas ideyası – xanların və bəylərin zülmünə qarşı üsyan edən və qələbənin sevincini dadan xalqın mübarizəsidir.

Operanın janrına gəldikdə, məzmunun çoxşahəli olması bu operanın sintetik janra mənsubluğunu müəyyənləşdirmişdir. Burada epik-qəhrəmani opera əlamətləri çox qabarıqdır, çünki hadisələrin mərkəzində qəm və sevinc içində olan, vuruşan və qalib gələn xalqın obrazı dayanır. Lakin, opera lirik səhnələr də zəngindir ki, bununla da burda lirik eposla dramın sintezi baş vermiş olur.

Sözsüz ki, operanın əsas qəhrəmanı olan xalqın obrazını bəstəkar xor səhnələri vasitəsilə ifadə edir.
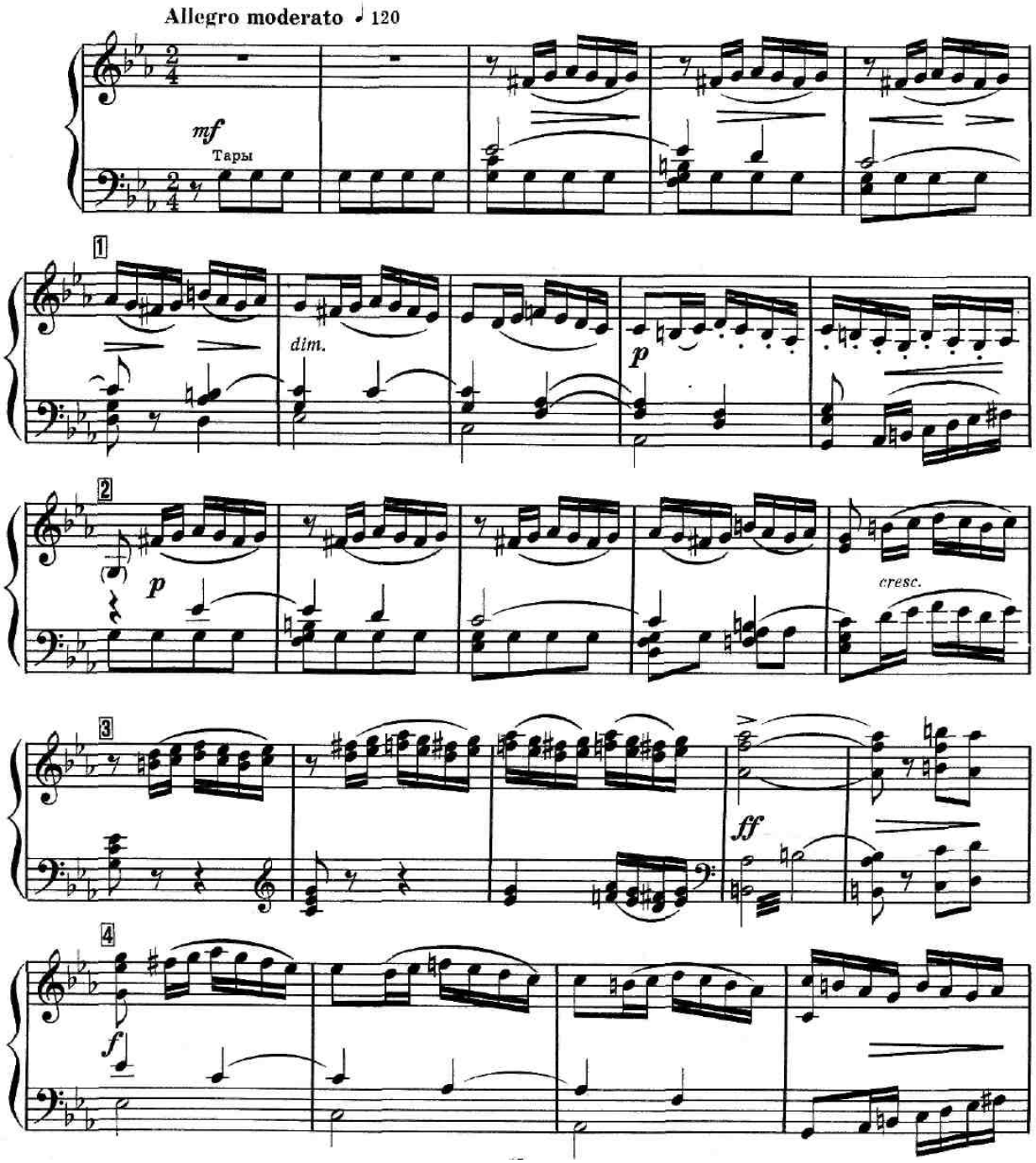
I pərdədə səslənən **“Bu gözəl təbiət”** kişi xoru operanın özünəməxsus “xor introduksiyası” rolunu oynayır. Burada kəndlilərin qul vəziyyətindən çəkdiyi əziyyətdən danışılır. Xorun intonasiya əsasını istismar olunan, məzlum xalqın leytmotivi təşkil edir. Xorun həyəcanlı 24 xanəlik orkestr girişində bu leytmotiv hərəkət edərək, əskildilmlş septakkordla qırılır ki, bu da gərginlik əhvalını gücləndirir. Bu ikisəsli kişi xoru müəllifin minorda “çahargah” ladının özünəməx-sus şəkildə interpretasiyasıdır. Burada, çahargahın intonasiya saflığı qorunaraq, c-moll tonallığında səslənir və onun da tonikası G-çahargahın IV pilləsində yerləşir. Burada kvarta çərçivəsində əhatə olunan melodiya çahargaha xas olan intervallar əsasında səslənir. Bas partiyası isə tenor partiyasının sanki aynada əksi kimi verilir. Çahargah ladının quruluşca simmetrik formasını əsas tutaraq, bəstəkar
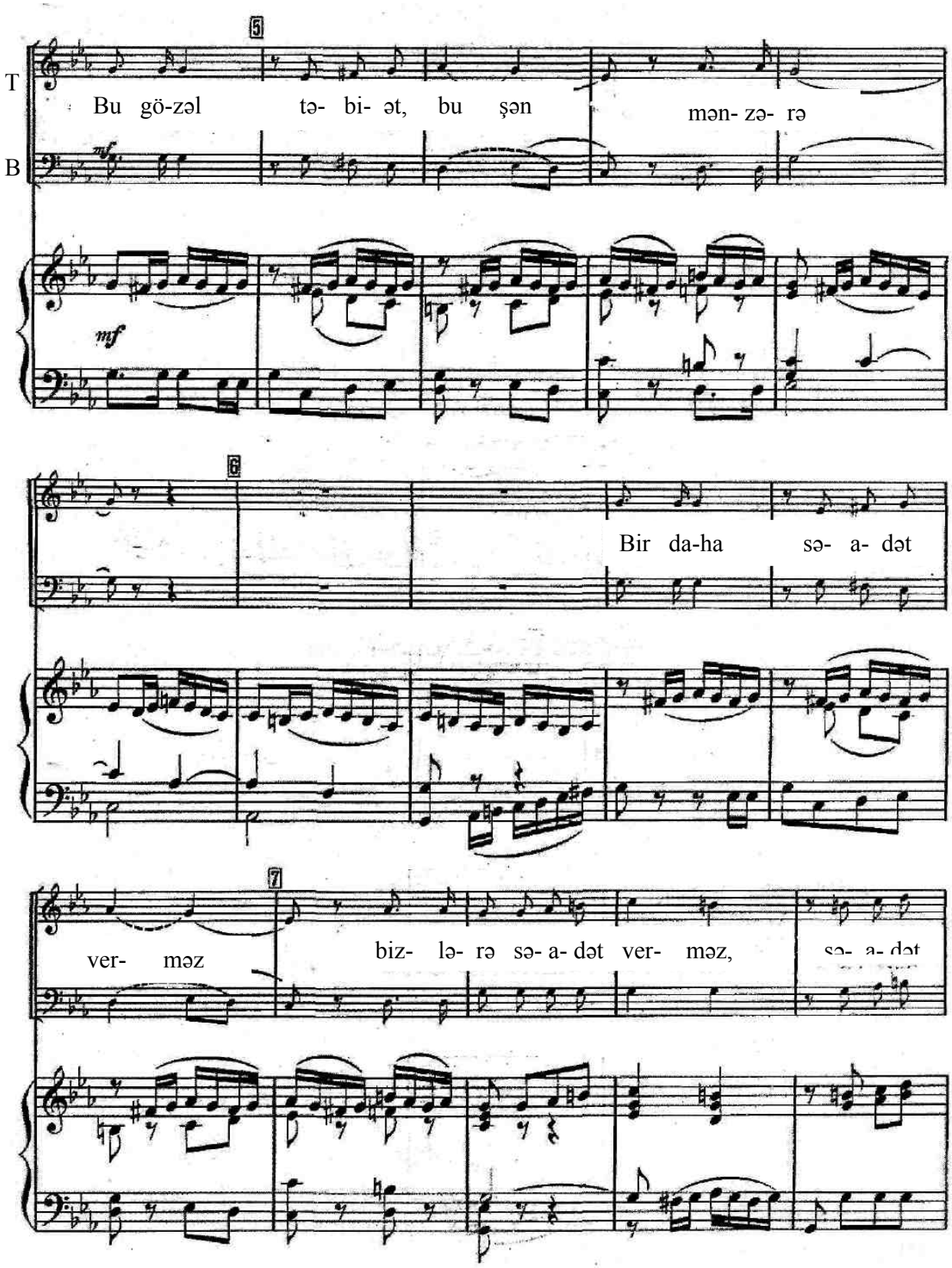
bu xoru variasiya-beytləşmə (kuplet-variasiya) formasında yazmış. Bəndlərə bənzər ayrı-ayrı beytlər müşayiətdə nəqarata bənzər təkrarlanan qısa frazalarla davam edir.
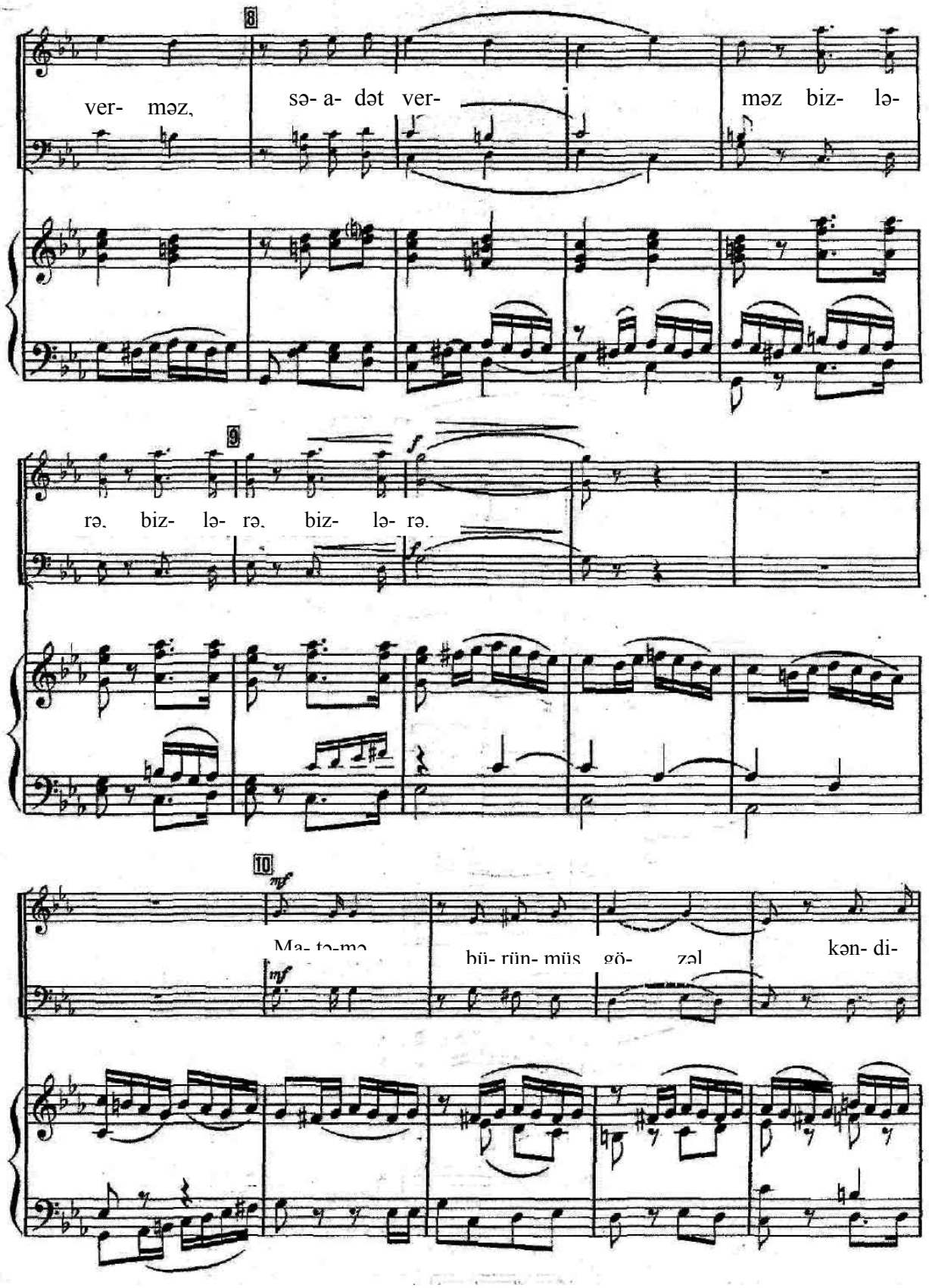
Ü.HACIBƏYLİ
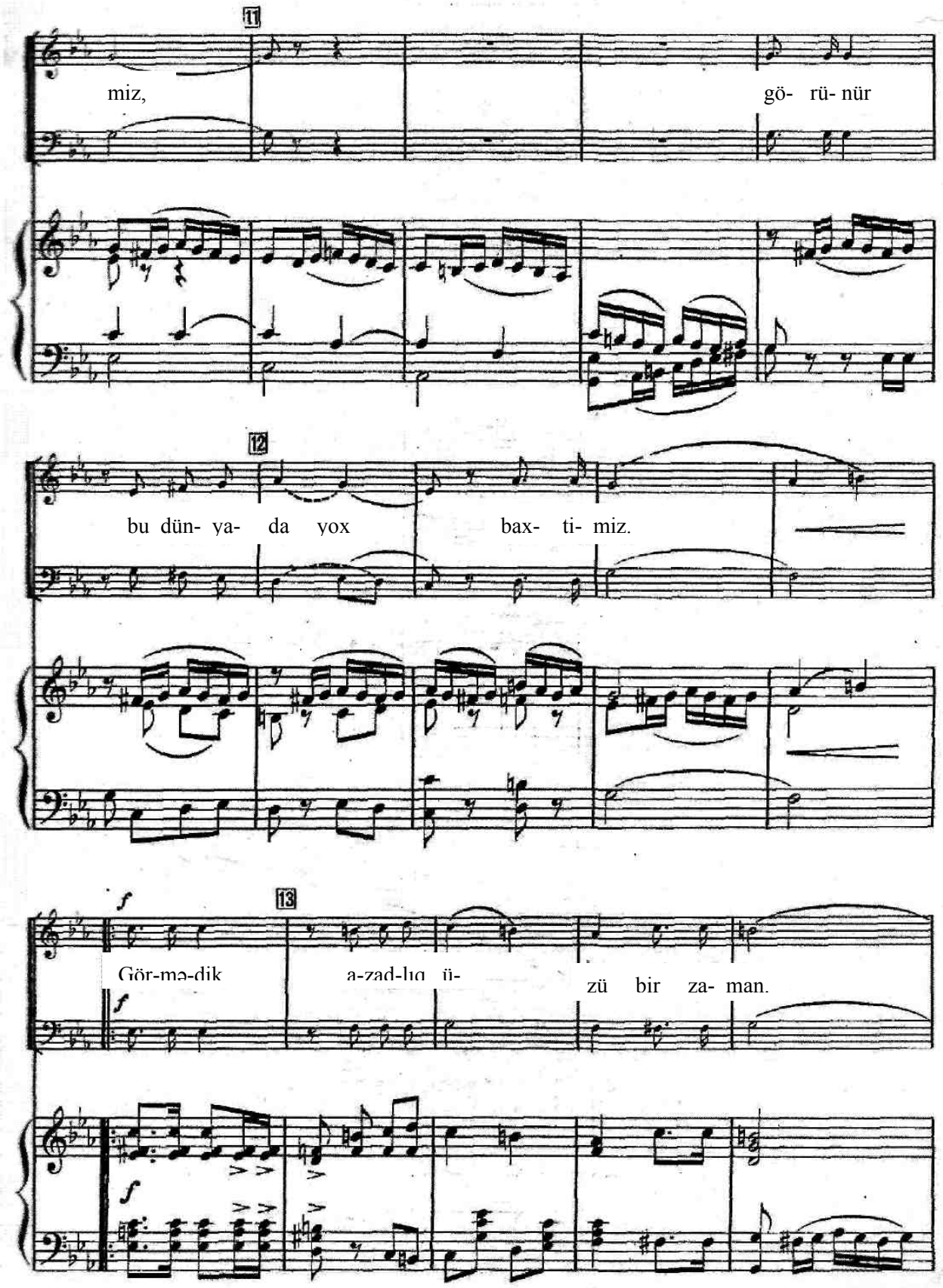
"Koroğlu" operası, I pərdə
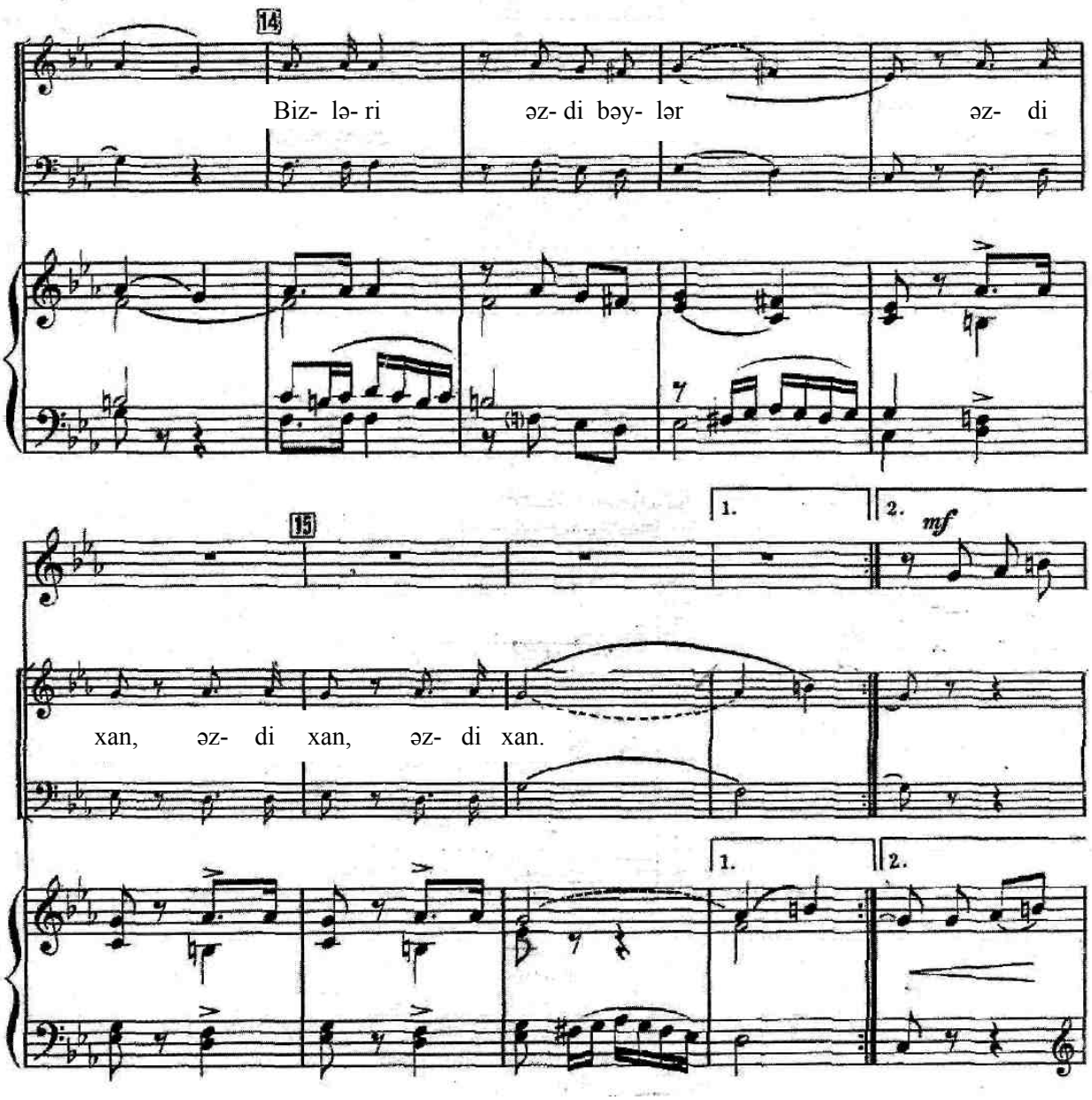
"Bu gözəl təbiət" xoru

5
T
B
Bu gö-zəl tə- bi- ət, bu şən mən- zə- rə
mf
mf
6
Bir da-ha sə- a- dət
7
ver- məz biz- lə- rə sə- a- dət ver- məz,
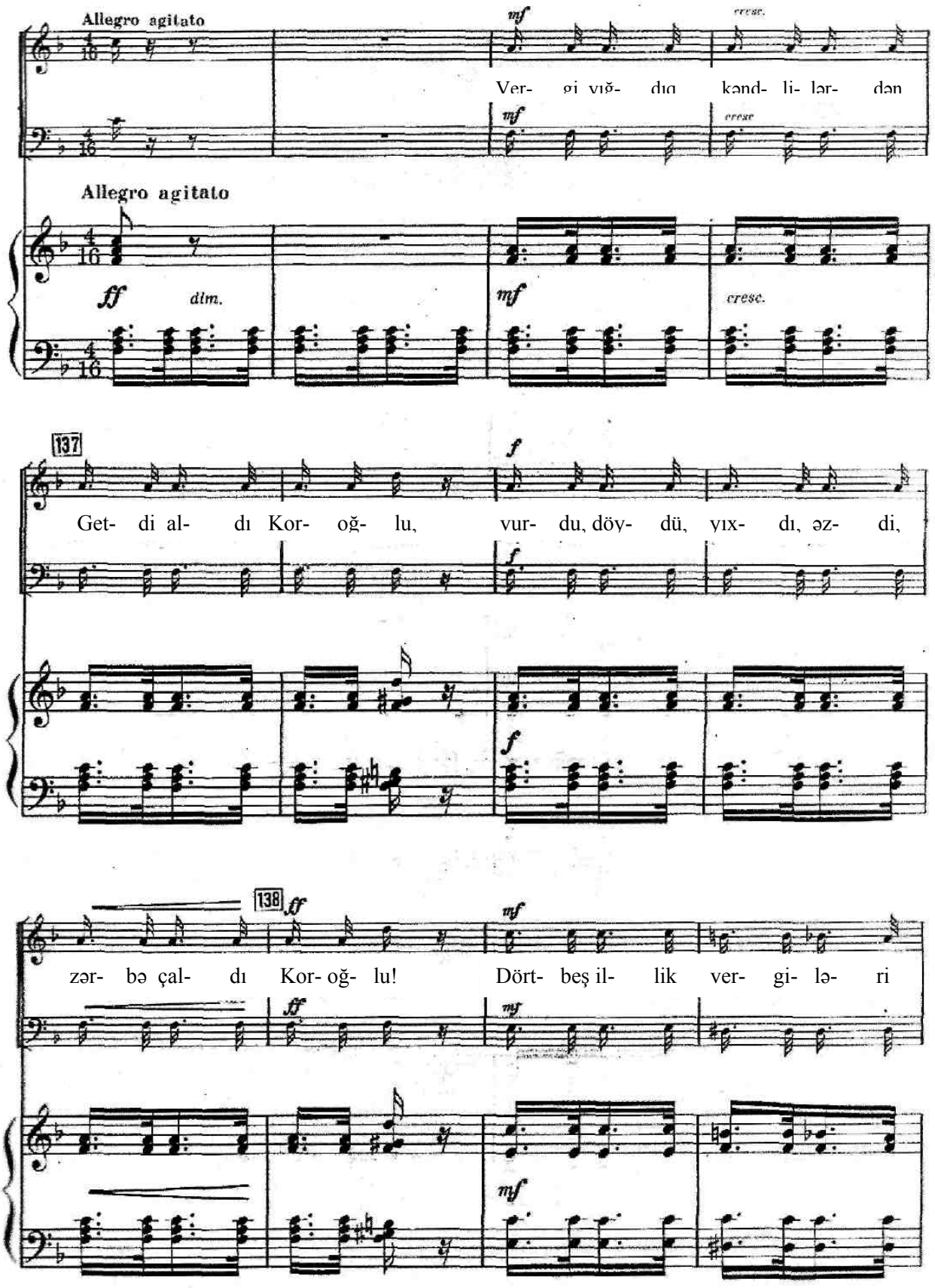

8
ver- məz,
sə- a- dət ver-
məz biz- lə-
9
rə. biz- lə- rə. biz- lə- rə.
10
mf
Ma- ta-ma
büt- rün- müş gö- zəl
kən- di-
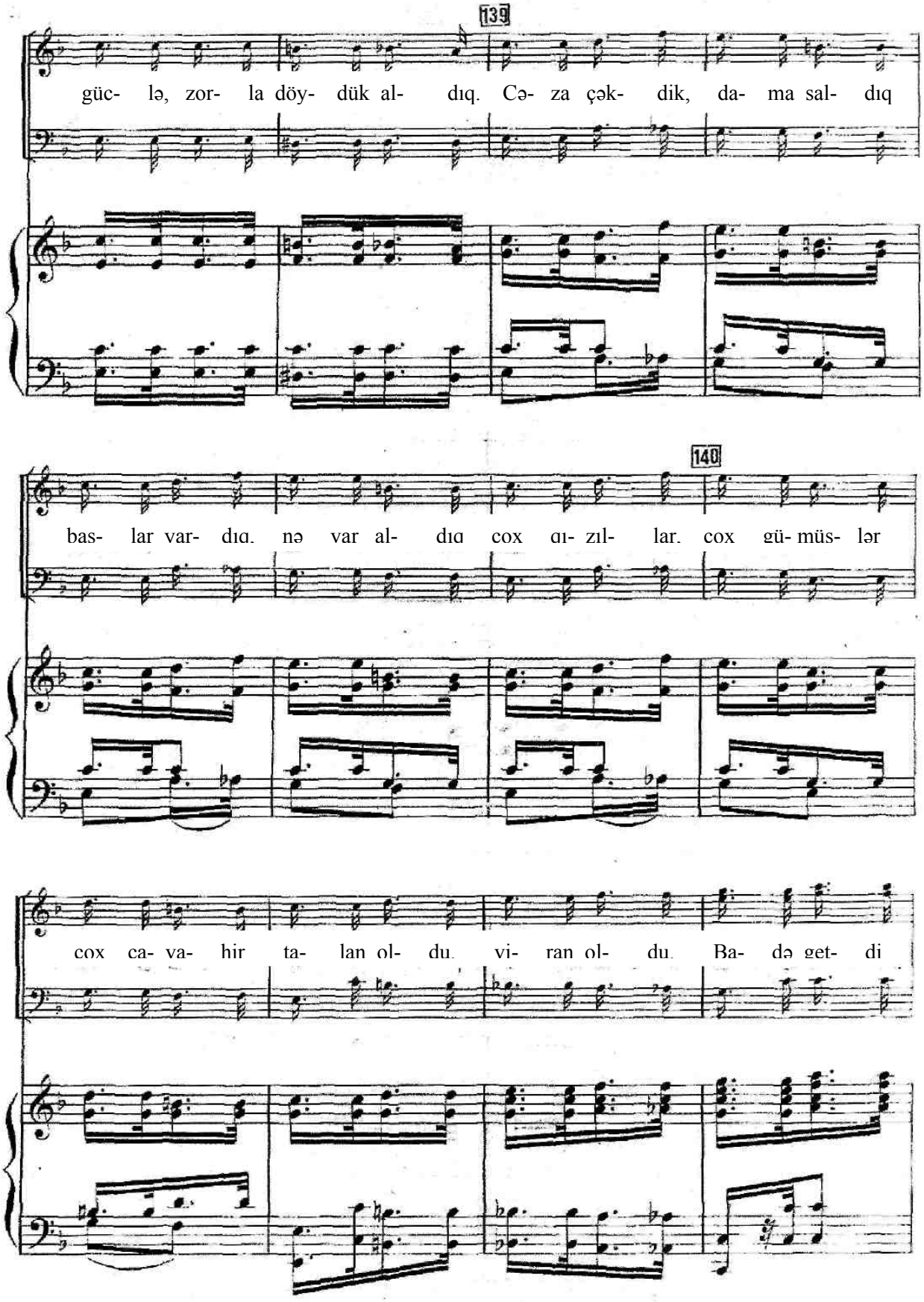

11
miz,
gö- rü- nür
12
bu dün- ya- da yox
bax- ti- miz.
f
13
Gör-mə-dik
a-zad-lıq ü-
zü bir za- man.
f
f
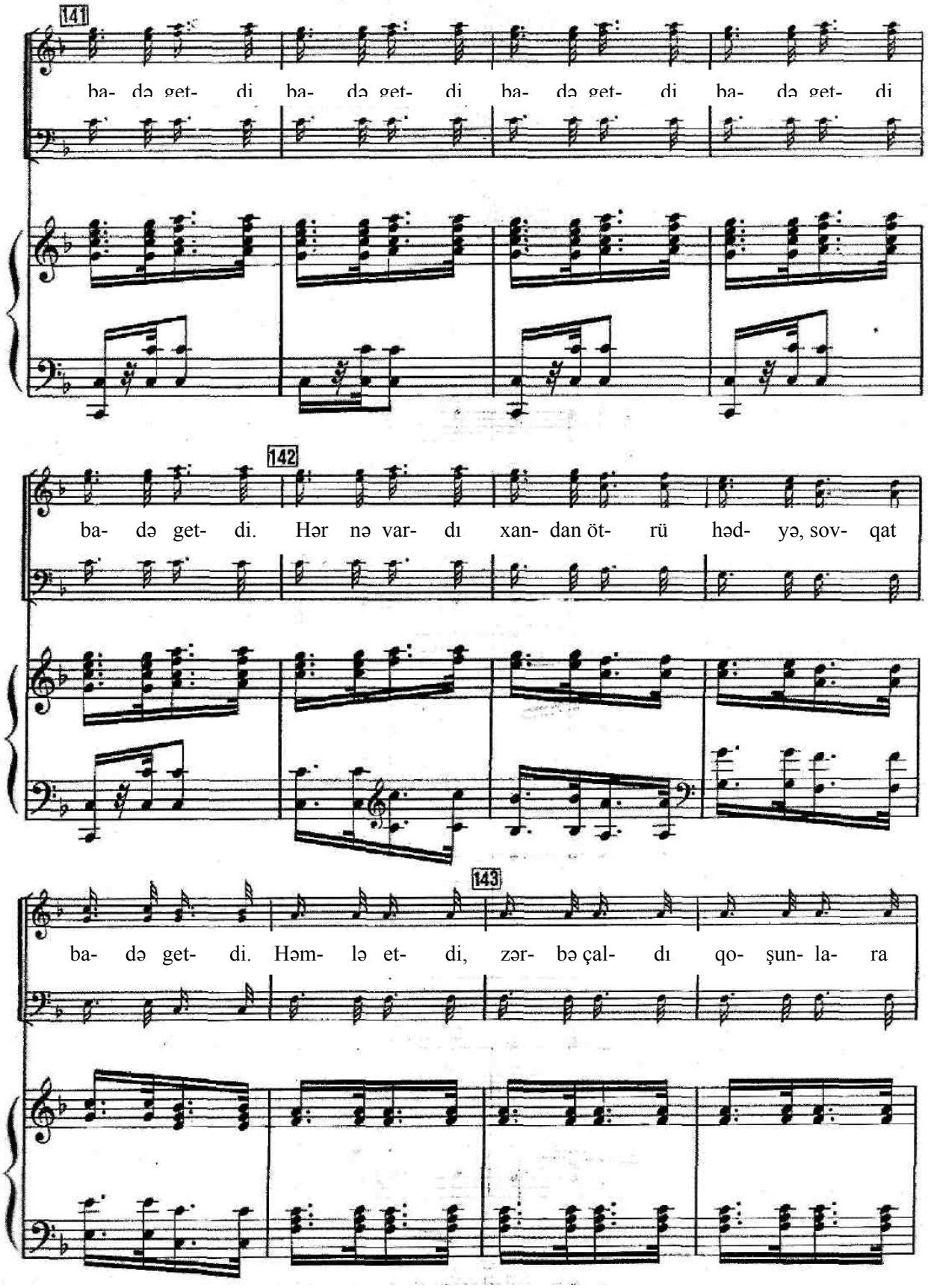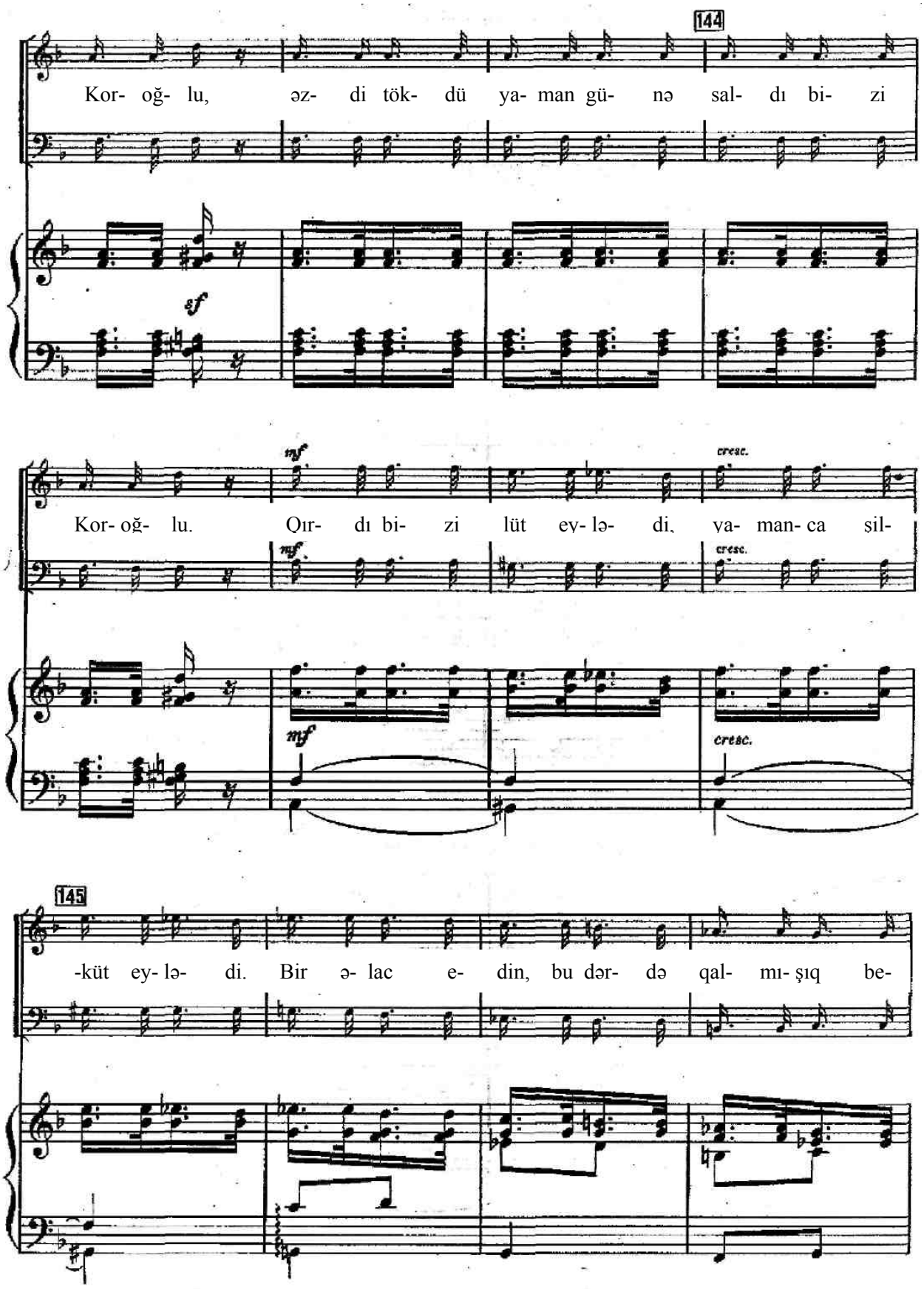

II pərdədə səslənən Həsən xanın **döyüşçülərinin xoru** qorxu və lərzəni əks etdirir. Bu xor mənfi düşərgənin ümumiləşdirilmiş xarakteristikasıdır. Xor *Allegro Agitato* tempində, Fa-major tonallığında, 4/16 ölçüsündə yazılmışdır. Xorun ritmi sıçrayışlı, təqibə oxşar şəkildədir. Melodiyası isə əvvəl reçitativ xarakterli, sonra isə yuxarı qalxaraq dalğavari şəkildə yenədə aşağıya doğru enir. Xor ansambl cəhətdən ifa üçün müəyyən çətinlik kəsb edir, cəld diksiya, yüksək registrdə eyni bir notun oxunması kimi priyomlar istifadə olunur.
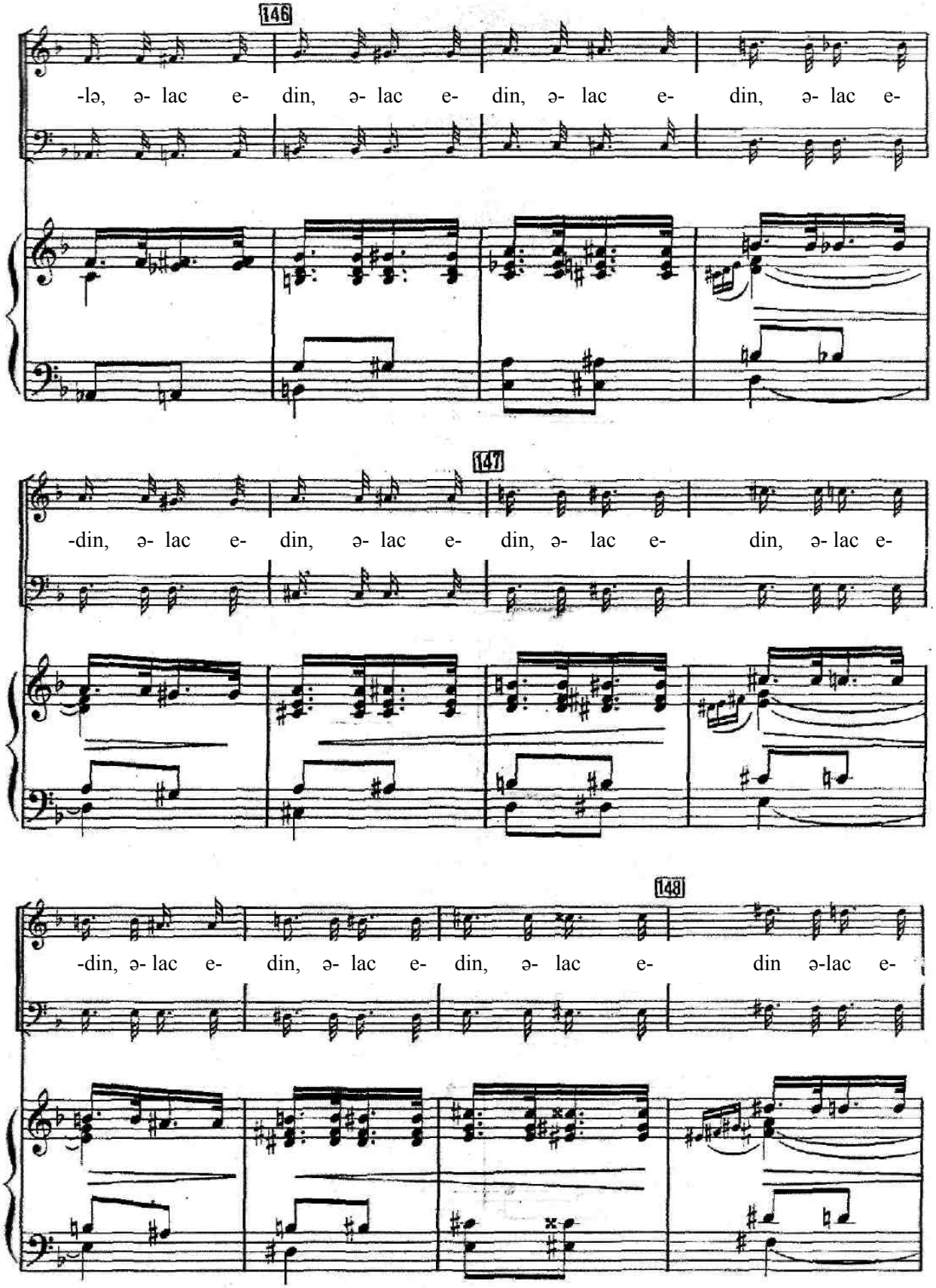
Ü.HACIBƏYLİ
“Koroğlu” operası, II pərdə
Döyüşçülərin xoru
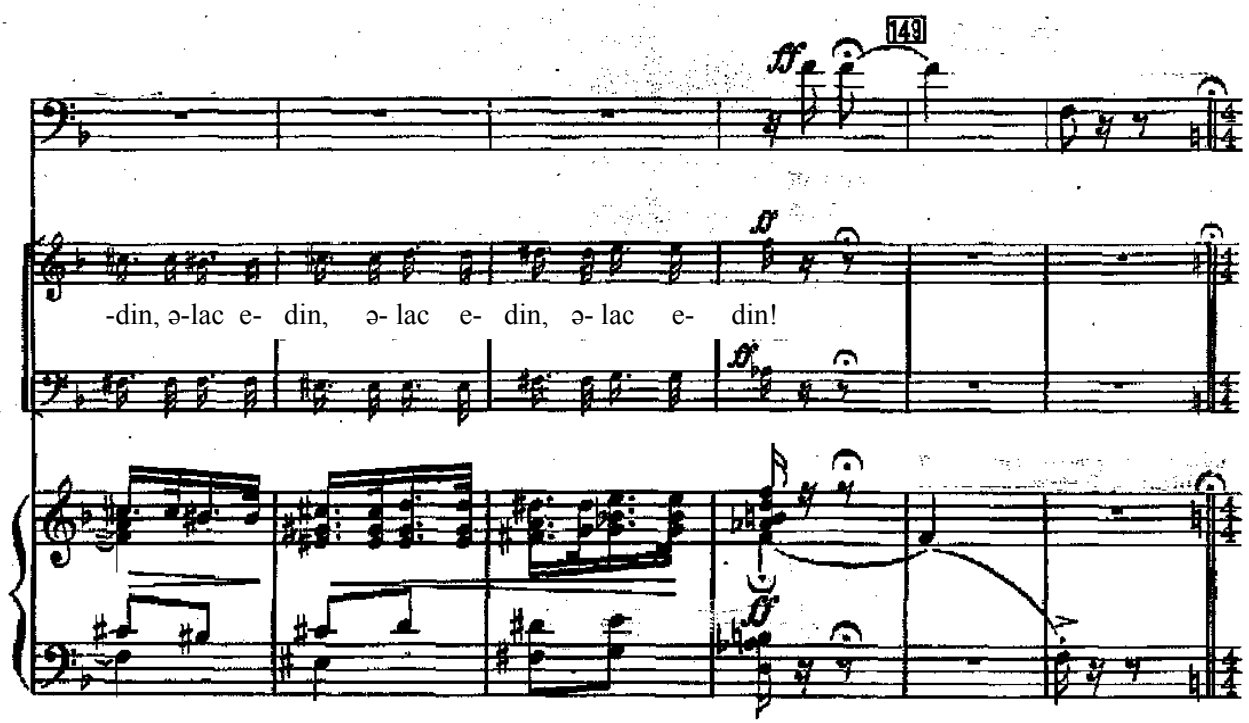

139
güc- lə, zor- la döy- dük al- dıq. Cə- za çək- dik, da- ma sal- dıq
140
bas- lar var- dıq, nə var al- dıq cox qı- zıl- lar, cox gü- müs- lər
cox ca- va- hir ta- lan ol- du, vi- ran ol- du. Ba- də get- di

141
ba- də get- di ba- də get- di ba- də get- di ba- də get- di
142
ba- də get- di. Hər nə var- dı xan- dan öt- rü həd- yə, sov- qat
143
ba- də get- di. Həm- lə et- di, zər- bə çal- dı qo- şun- la- ra

144
Kor- oğ- lu, əz- di tök- dü ya- man gü- nə sal- dı bi- zi
sf
mf
Kor- oğ- lu. Qır- dı bi- zi lüt ey- lə- di, va- man- ca sil-
cresc.
145
-küt ey- lə- di. Bir ə- lac e- din, bu dər- də qal- mı- şıq be-

146
-lə, ə- lac e- din, ə- lac e- din, ə- lac e- din, ə- lac e-
147
-din, ə- lac e- din, ə- lac e- din, ə- lac e- din, ə- lac e-
148
-din, ə- lac e- din, ə- lac e- din, ə- lac e- din ə-lac e-

Operanın III pərdəsində səslənən monumental möhtəşəm **«Çənlibel»** xoru sanki bütöv bir vokal-simfonik poemadır. Bu xor milli və beynəlmiləl başlanğıcların qarşılıqlı təsirinin parlaq örnəyidir: onun musiqisində həm özünəməxsus milli inkişaf və səslənmə cəhətləri, həm də klassik avropa formayaradıcılıq prinsipləri toplanmışdır.

Bu xor operanın ən yadda qalan səhnələrindən biridir. Burada üsyan etmiş xalqın ümumiləşdirilmiş obrazı geniş və ifadəli şəkildə açıqlanır. Xorun musiqisi öz həyatsevər gücü, əzəməti və möhtəşəmliyi ilə dinləyicini valeh edir. Burada xalq obrazı qaya kimi qüdrətli və sarsılmaz təsvir olunur.

Bu xor qarışıq musiqi formasının parlaq nümunələrindən biridir: burada sonatalıq, rondo, fuqato, üçhissəlilik, variasiyalıq "Şur" muğamının quruluş cizgiləri ilə birləşir. Xorda ənənəvi klassik strukturların milli formalarla, xüsusən muğamlarla qovuşması o qədər incə şəkildə gedir ki, bəzən onları ayırd etmək belə mümkün olmur. Burada bəstəkar muğam inkişafının forma və prinsiplərindən istifadə edərək, tonal kənarlaşmaları modulyasiyaların üsullarını əlvanlaşdırır. «Çənlibel» xoru operada polifonik faktura quruluşunun tətbiqinin ən yüksək həddi

(fuqa) olmaqla, həm də imitasiyalı inkişafın milli lad-intonasiya quruluşu ilə uzlaşmanın üsullarının üzvü şəkildə özündə birləşdirir.

«Çənlibel» xoru $\frac{2}{4}$ ölçüdə, *Alla marcia* tempində yazılmışdır. Əsərin ölçüsü bütün səhnə boyu dəyişilməz qalır, lakin temp tədricən sürətlənir. Əsas mövzunu bas səsləri fa diyez-şurda başlayır. Sonra tenor partiyası onlara Mi-majorda cavab verir. Daha sonra soprano partiyası mövzunu həmin tonallıqda oxuyur. Sonra bütün xor partiyaları bir yerdə sürəti artıraraq *stringendo* tempində davam edir.

Reprizada bas partiyası yenə fa diyez-şurda mövzunu keçirir, alt qrupunun səsləri isə imitasiya şəklində *mf* ilə onlara cavab verir, sonra onlara soprano səsləri də qatılır. Daha sonra mövzu tenor və soprano partiyalarında Lya-majorda keçirilir. Beləliklə, bütün səhnə Lya- majorda başa çatır. Bütün bu mövzular öz quruluşuna görə müxtəlifdir: fuqato əsas mövzuda, sadə üçhissəli köməkçi mövzu, sonluqda isə üçfazalı artan parçalanma. Təzadlara baxmayaraq bütün mövzular daxilən dinamik vəhdət təşkil edir. Buna birbaşa gedən ritm inkişafı, ayrı-ayrı qurulişların yumşaq, axar keçidləri, intonasiya birliyinin vasitəsilə nail olunur. Xorda tonallıq keçidləri sonato forması üçün səciyyəvidir, bununla belə səslənmənin lad cəhətdən özünəməxsusluğu, həmçinin ladların tonikalarının müqayisəsi, modulyasiya prinsiplərinin milli xarakterindən irəlo gəlir.
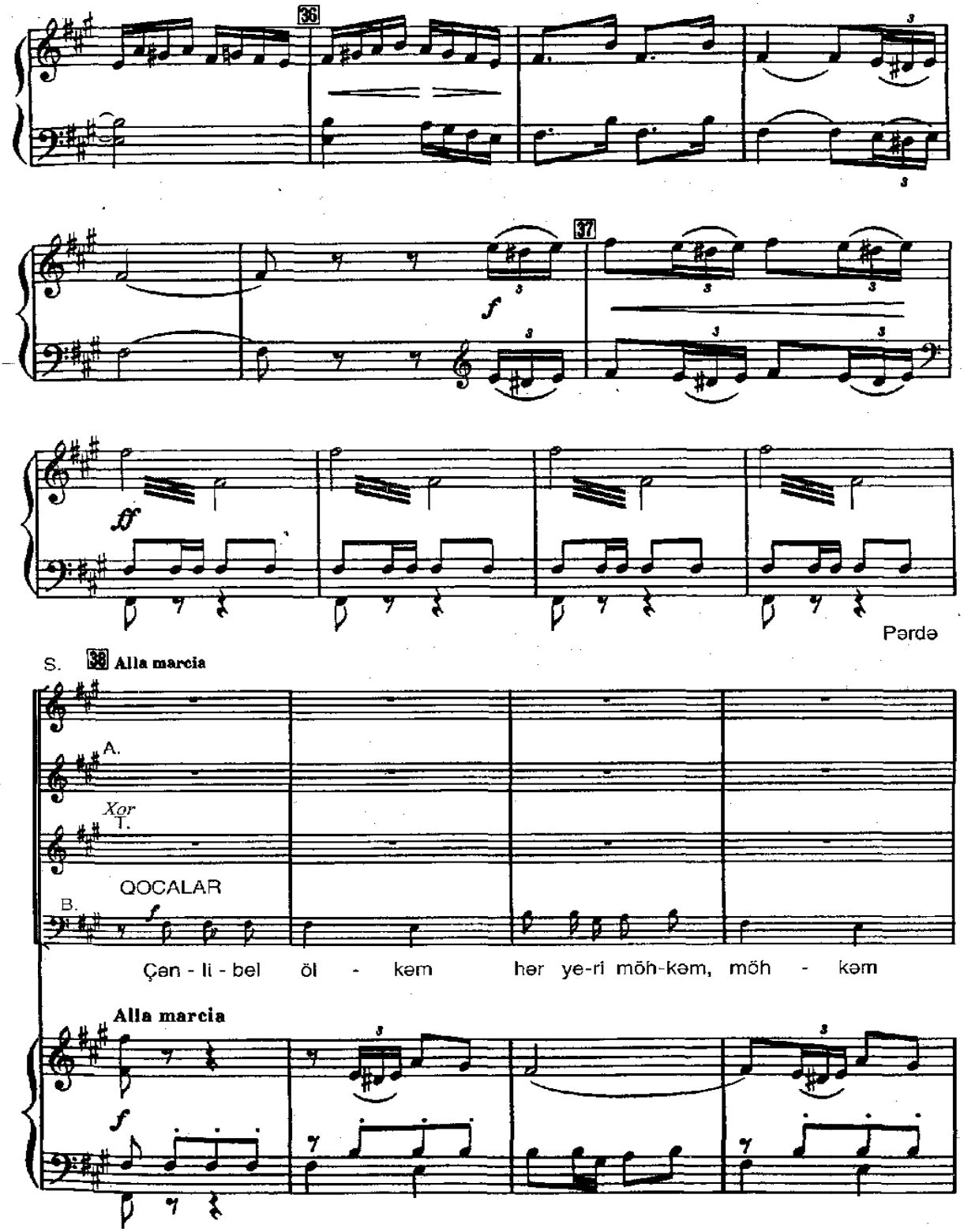
Bütün əsər boyu *forte, fortissimi* və ən aşağı nüans kimi *mf* hökm sürür. Əsərdə istifadə olunan harmoniyalar mürəkkəb deyil: burada T, S, D funksiyalarından istifadə olunur ki, bu da klassik əsərlər üçün səciyyəvidir. Lakin tonallıqların müqayisəsi (fis - E, fis – A) klassik çərçivədən kənara çıxaraq gözlənilməz olur ki, bu da əsərə müasir cizgilər verir. Ritmik xüsusiyyətlərdən danışanda isə sinkopaları qeyd etmək lazımdır. Hər bir səs partiyasının ifaya girişi sinkopa ilə verilir. Xorun melodik xətti sıçrayışlarla zəngindir.
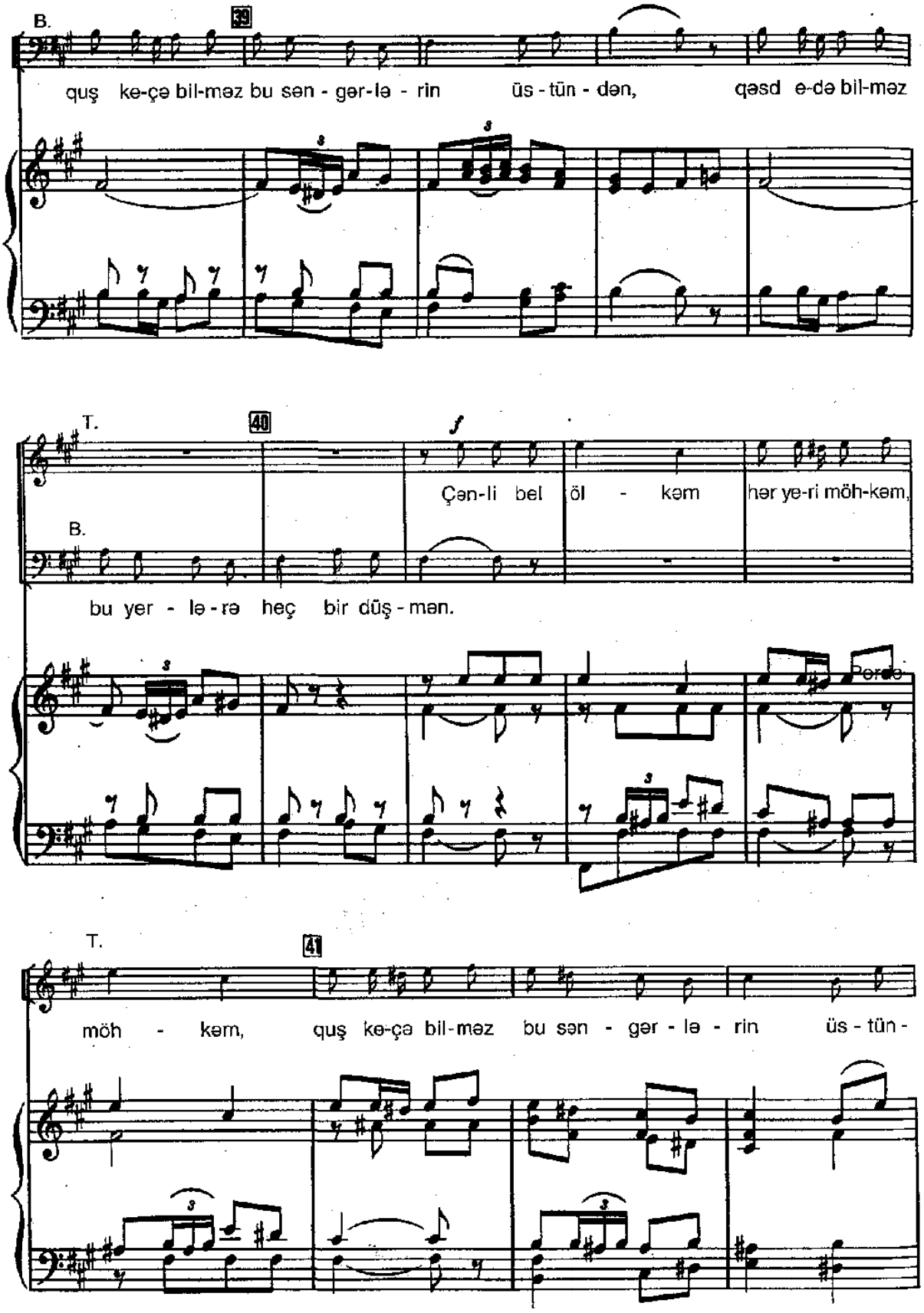
Orkestrin partiyasında xorun mövzuları keçir, lakin orkestrdə onlar bir qədər improvizə, variasiya şəklində əks olunur. Bu da alla marcia tempinə hərəkət və sürət impulsunu verir. Orkestrin partiyası çox zəngin boyalı və ifadəlidir. Orkestrə xalq çalğı alətlərinin daxil olunması onun səslənməsinə xüsusi bir təravət verir.
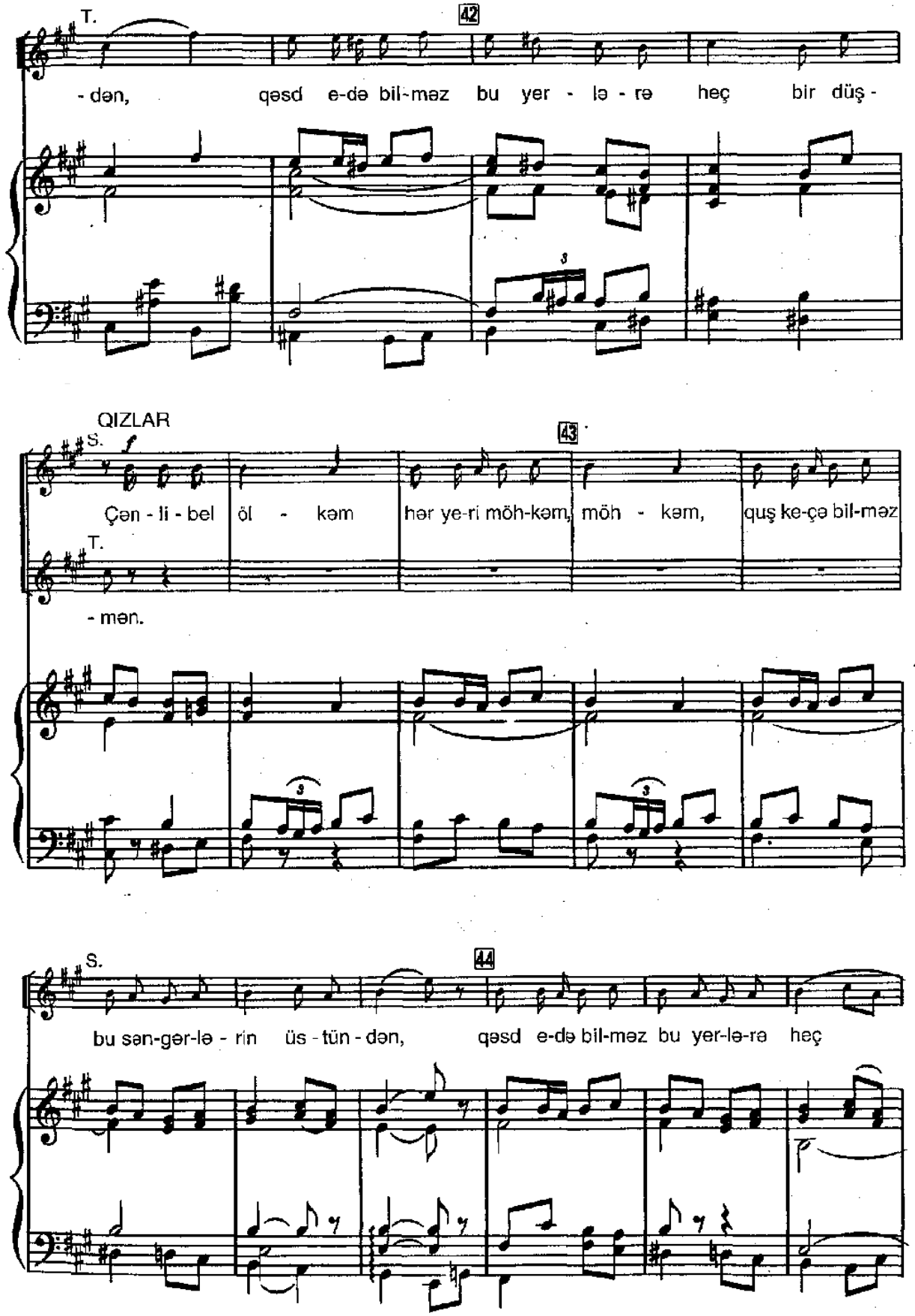
Ü.HACIBƏYLİ
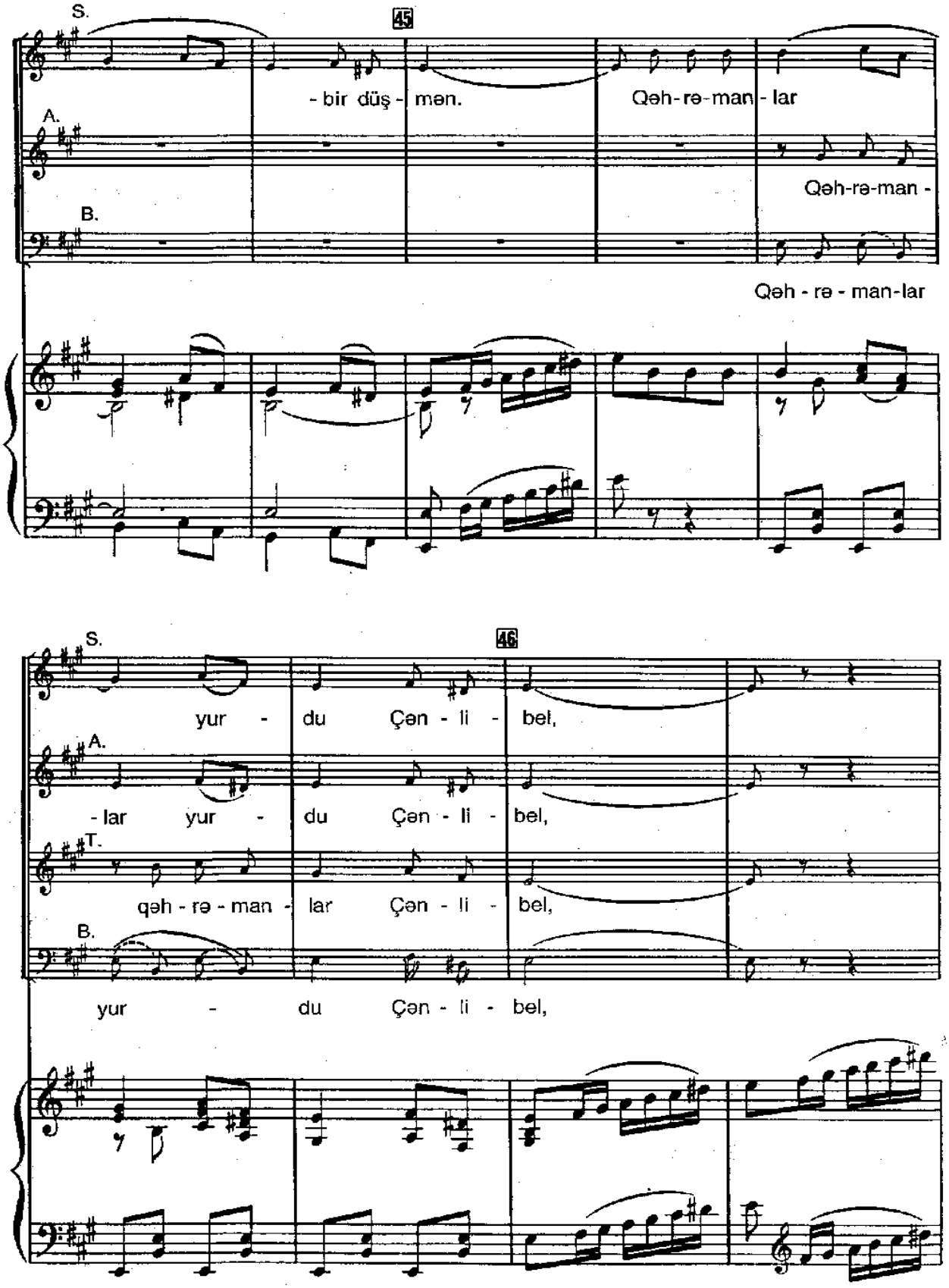
“Koroğlu” operası, III pərdə
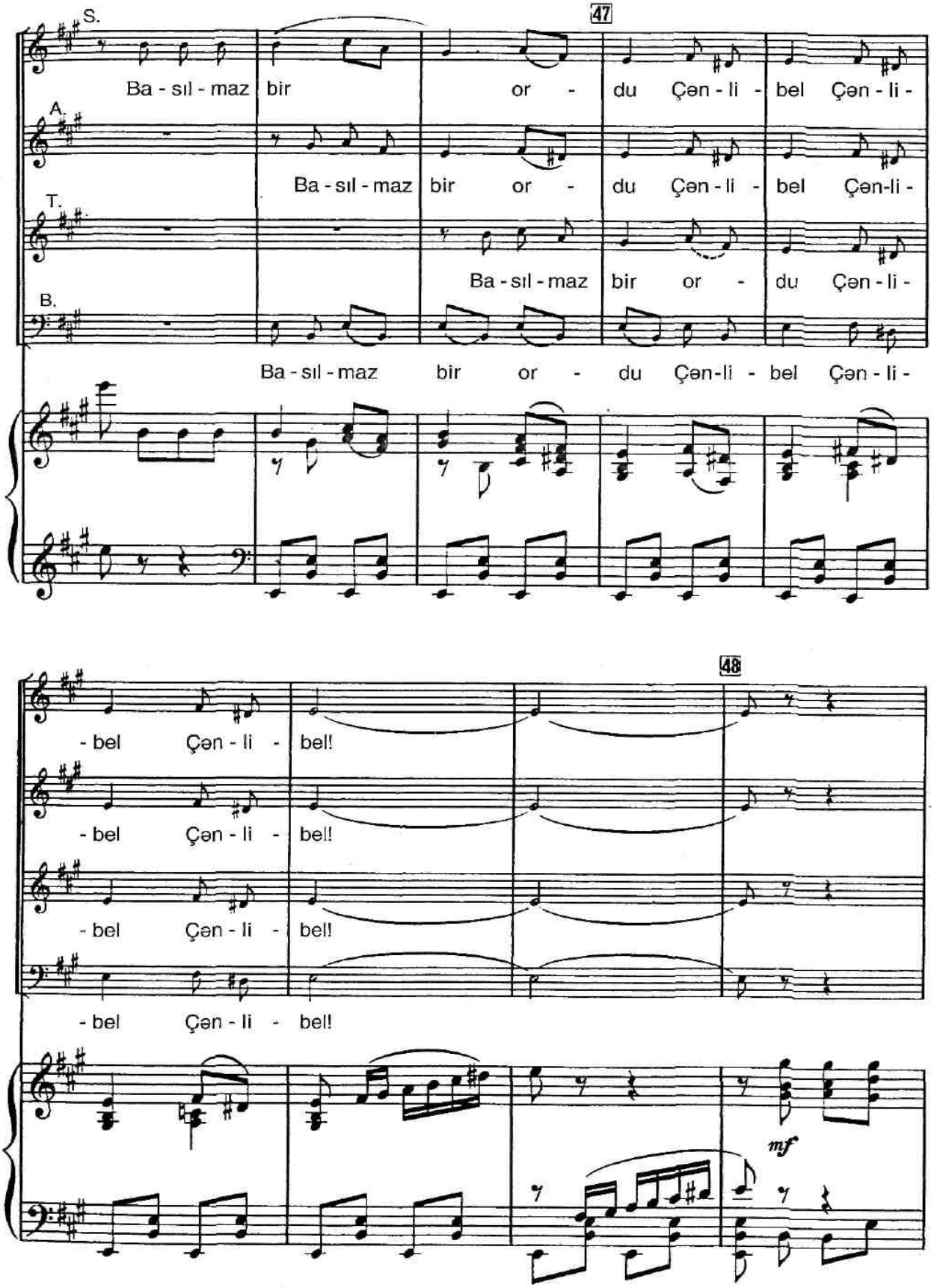
“Çənlibel” xoru
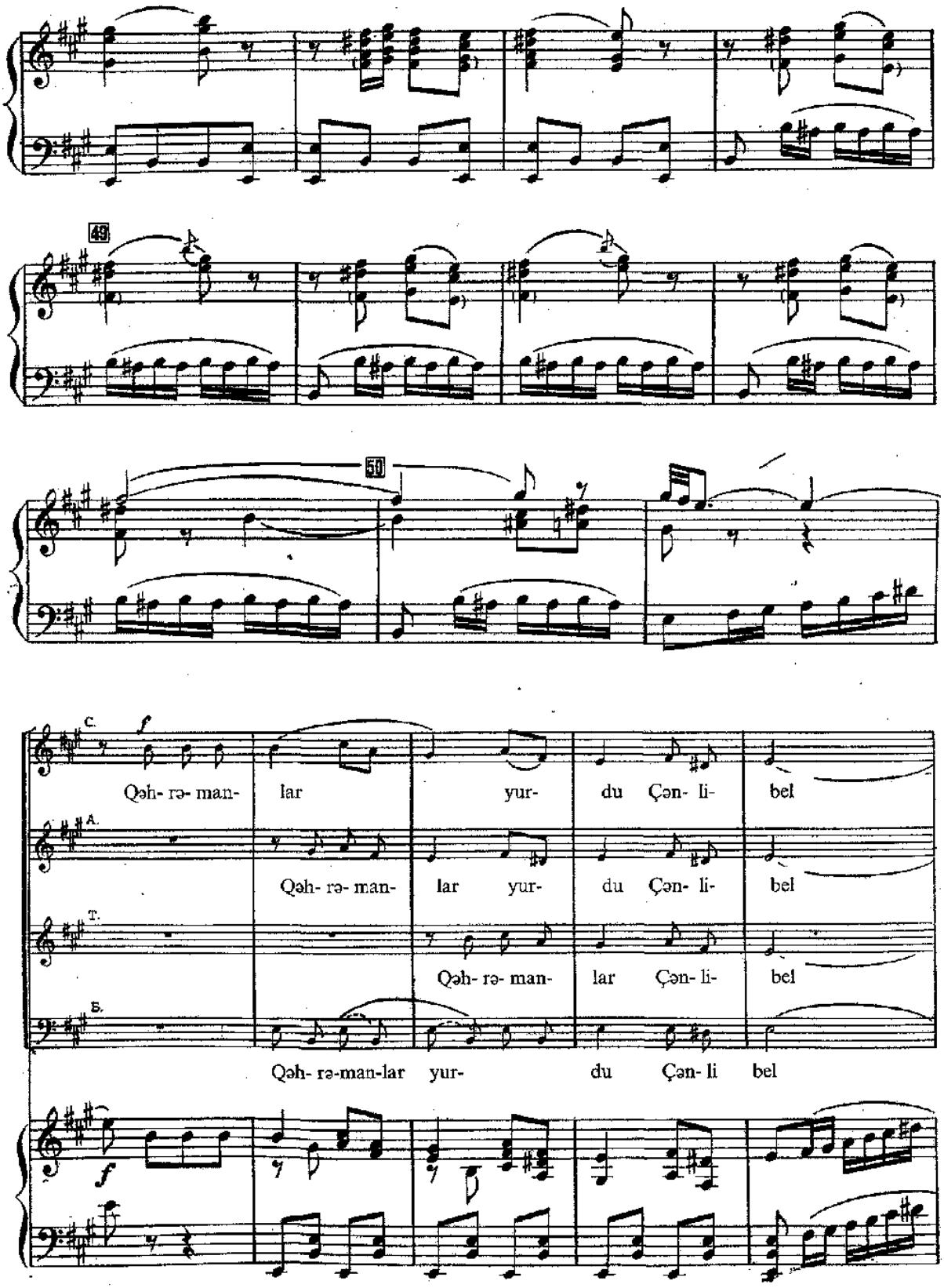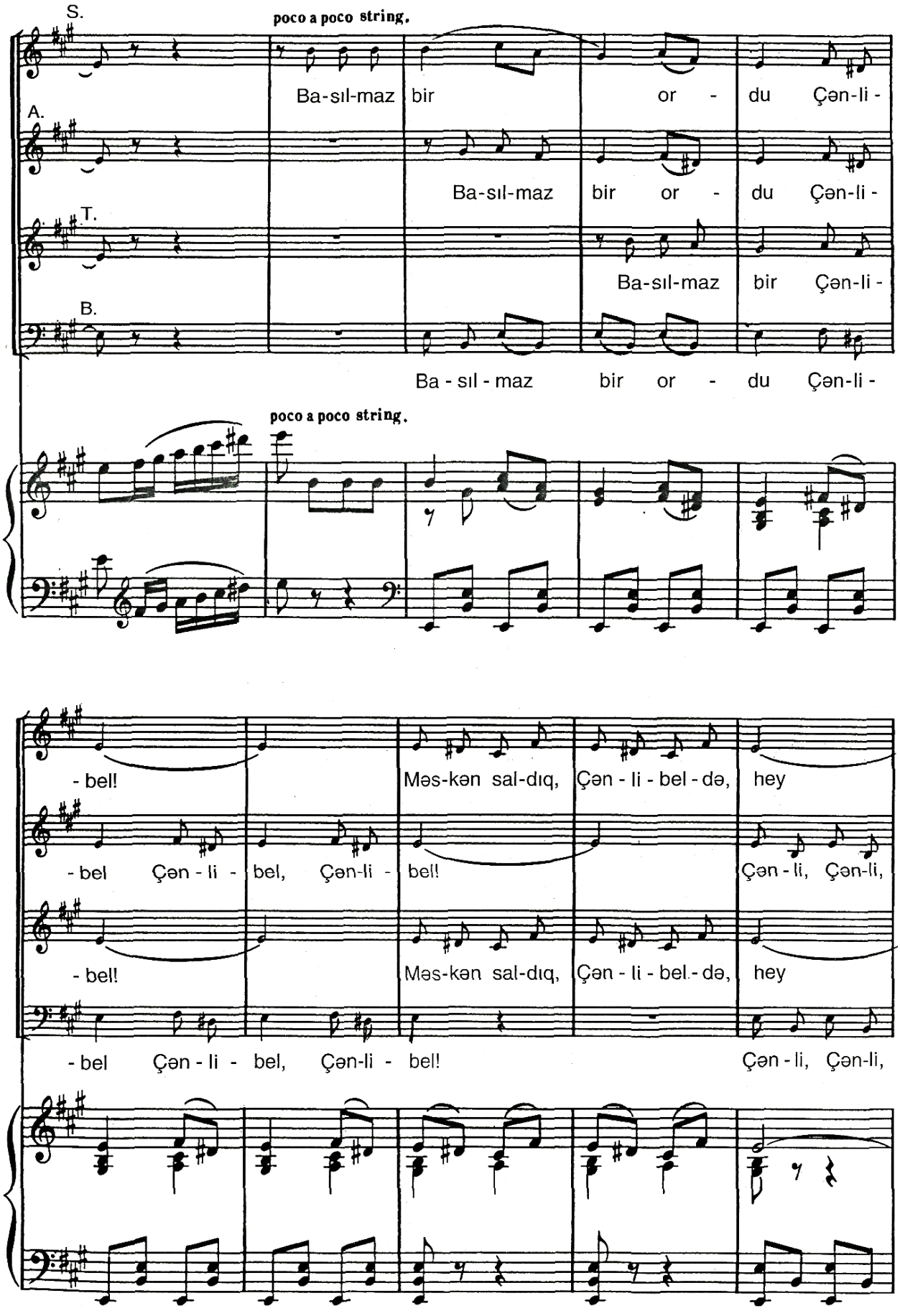

B.
39
quş ke-çə bil-məz bu sən - gər-lə - rin üs - tün - dən, qəsd e-də bil-məz
T.
40
f
Çən-li bel öl - kəm hər ye-ri möh-kəm,
B.
bu yer - lə - rə heç bir düş - mən.
Perde
T.
41
möh - kəm, quş kə-çə bil-məz bu sən - gər - lə - rin üs - tün -
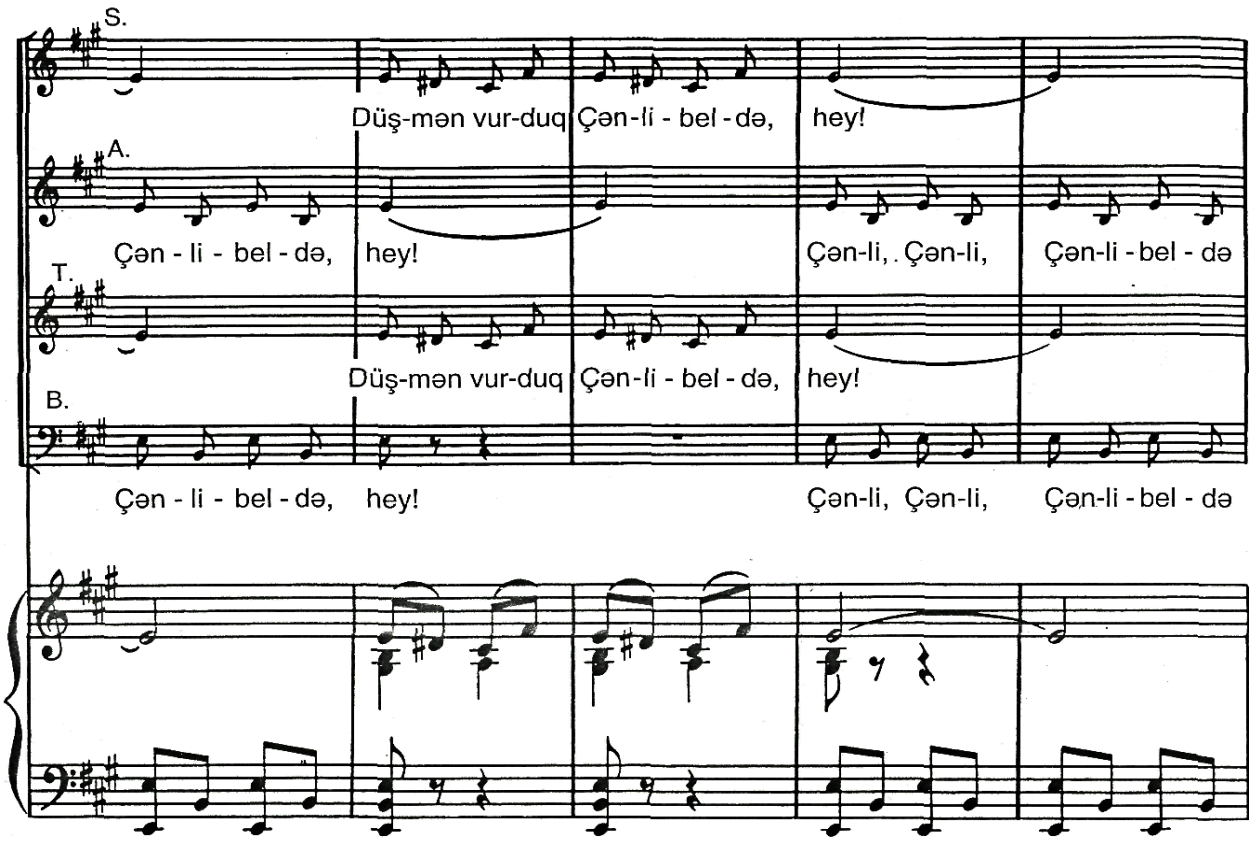

T.
42
- dən, qəsd e-də bil-məz bu yer - lə - rə heç bir düş -
QIZLAR
S.
43
Çən - li - bel öl - kəm hər ye-ri möh-kəm, möh - kəm, quş ke-çə bil-məz
T.
- mən.
S.
44
bu sən-gər-lə - rin üs - tün - dən, qəsd e-də bil-məz bu yer-lə-rə heç
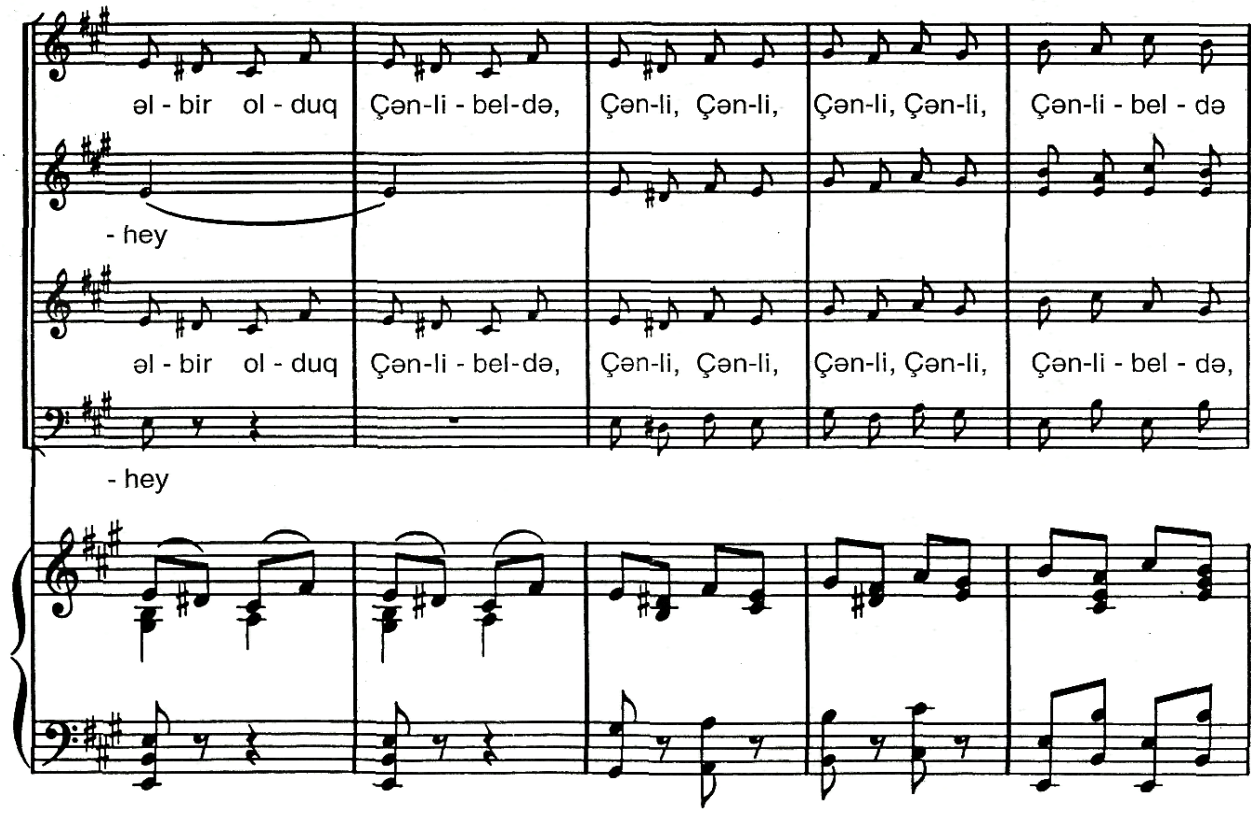

S.
45
- bir düş - mən.
Qəh-rə-man - lar
A.
Qəh-rə-man -
B.
Qəh - rə - man-lar
S.
46
yur - du Çən - li - bel,
A.
- lar yur - du Çən - li - bel,
T.
qəh - rə - man - lar Çən - li - bel,
B.
yur - du Çən - li - bel,
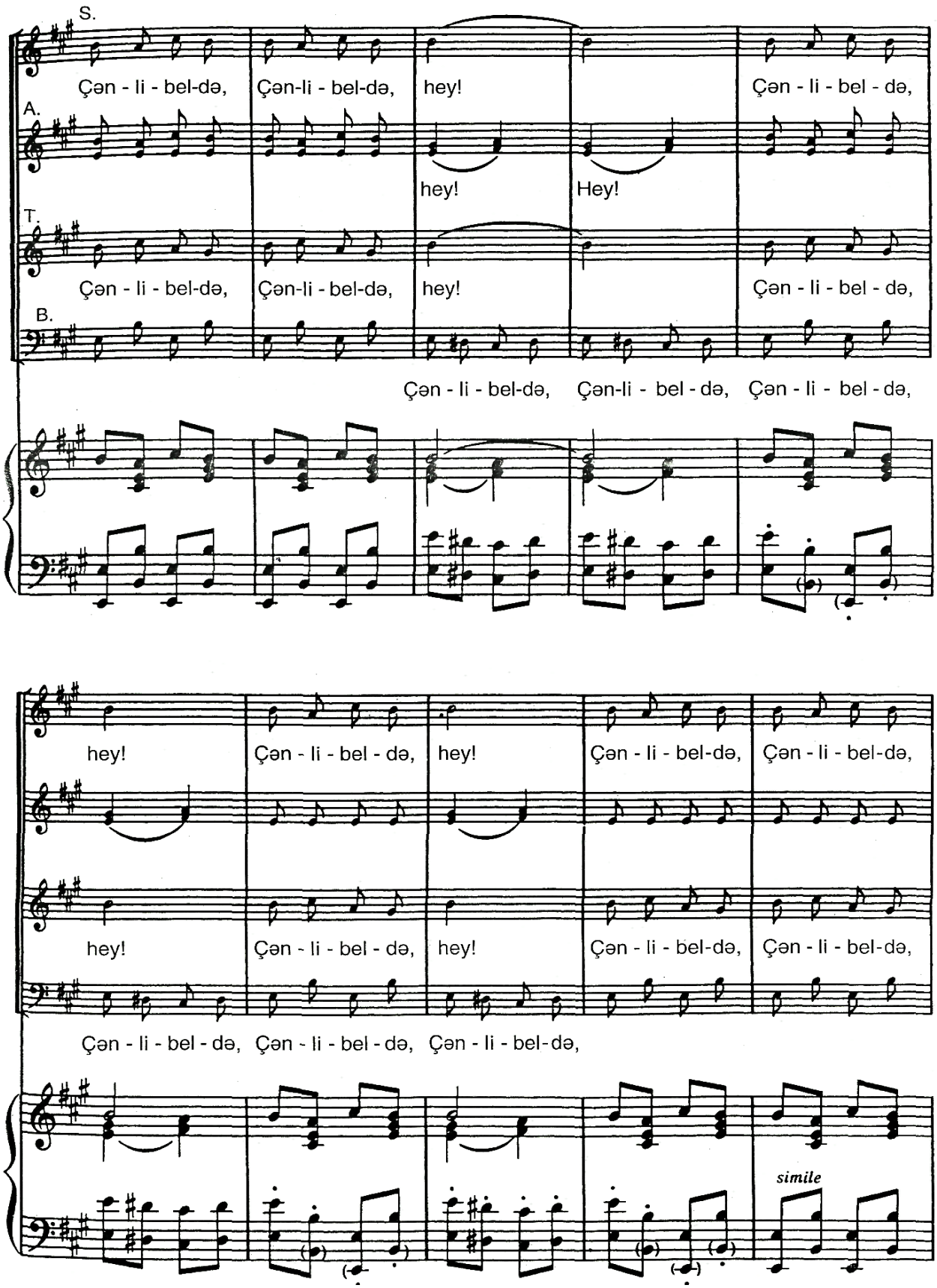

S.
A.
T.
B.
47
Ba - sıl - maz bir or - du Çən - li - bel Çən - li -
Ba - sıl - maz bir or - du Çən - li - bel Çən-li -
Ba - sıl - maz bir or - du Çən - li -
Ba - sıl - maz bir or - du Çən-li - bel Çən - li -
48
- bel Çən - li - bel!
- bel Çən - li - bel!
- bel Çən - li - bel!
- bel Çən - li - bel!
mf

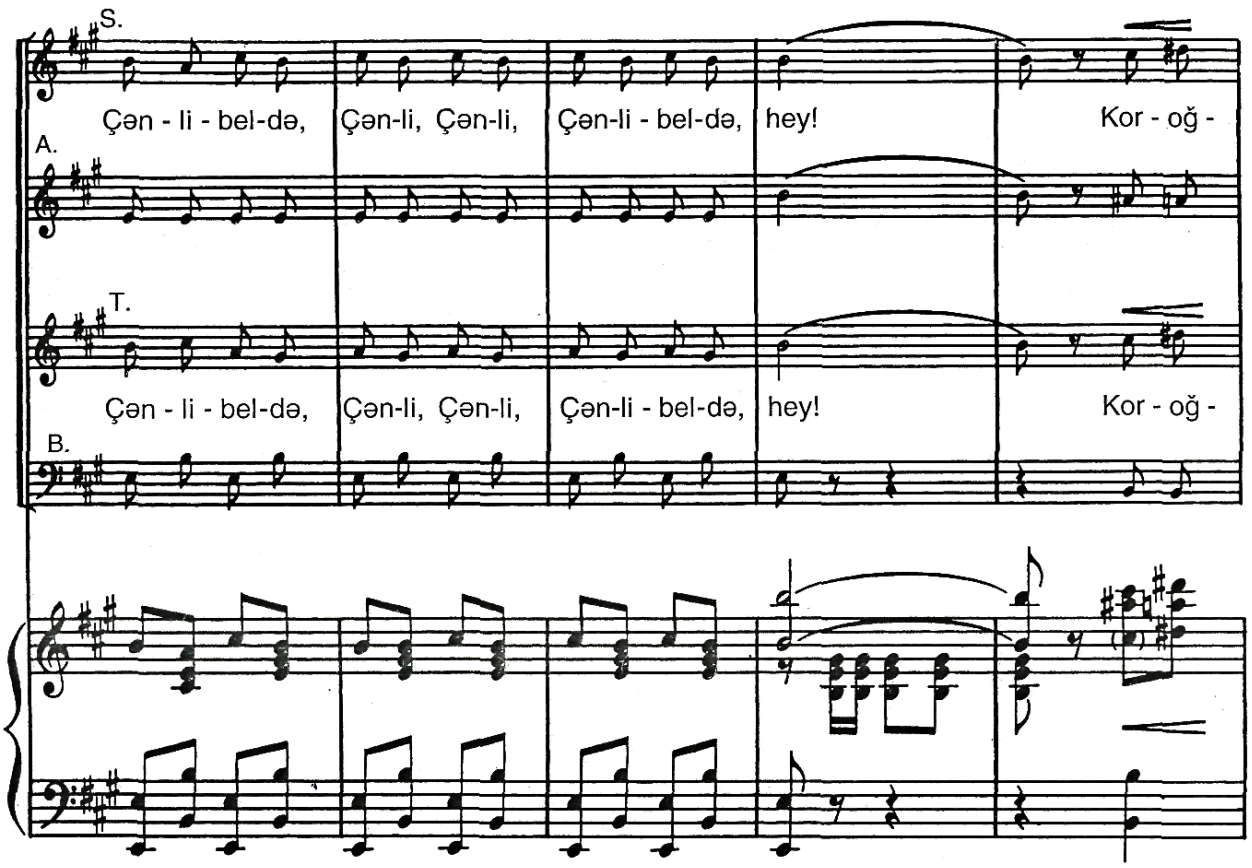

49
50
C.
f
Qəh- rə- man- lar yur- du Çən- li- bel
A.
Qəh- rə- man- lar yur- du Çən- li- bel
T.
Qəh- rə- man- lar Çən- li- bel
Б.
Qəh- rə-man-lar yur- du Çən- li bel
f
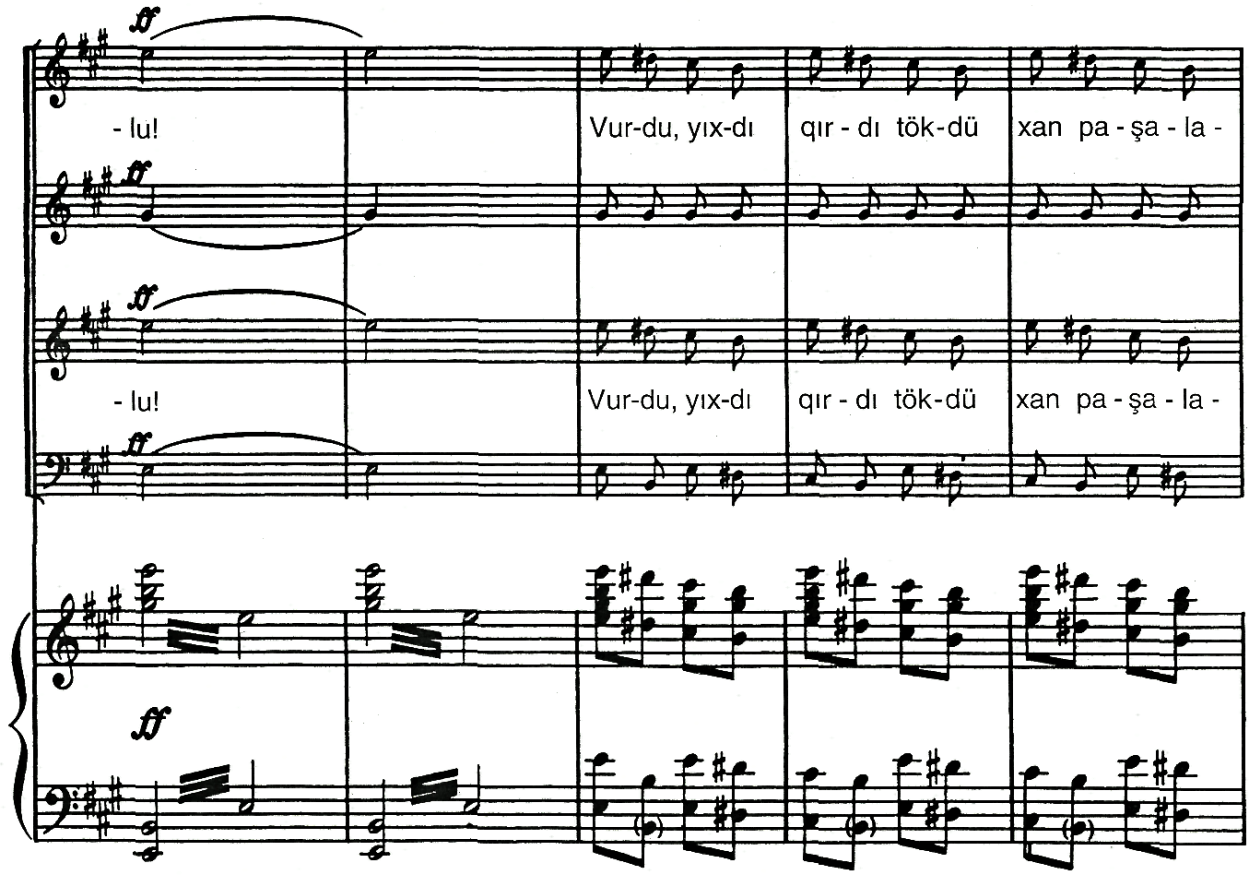

S.
poco a poco string.
Ba-sıl-maz bir or - du Çən-li -
A.
Ba-sıl-maz bir or - du Çən-li -
T.
Ba-sıl-maz bir Çən-li -
B.
Ba - sıl - maz bir or - du Çən-li -
poco a poco string.
- bel!
Məs-kən sal-dıq, Çən - li - bel - də, hey
- bel Çən - li - bel, Çən-li - bel!
Çən - li, Çən-li,
- bel!
Məs-kən sal-dıq, Çən - li - bel - də, hey
- bel Çən - li - bel, Çən-li - bel!
Çən - li, Çən-li,

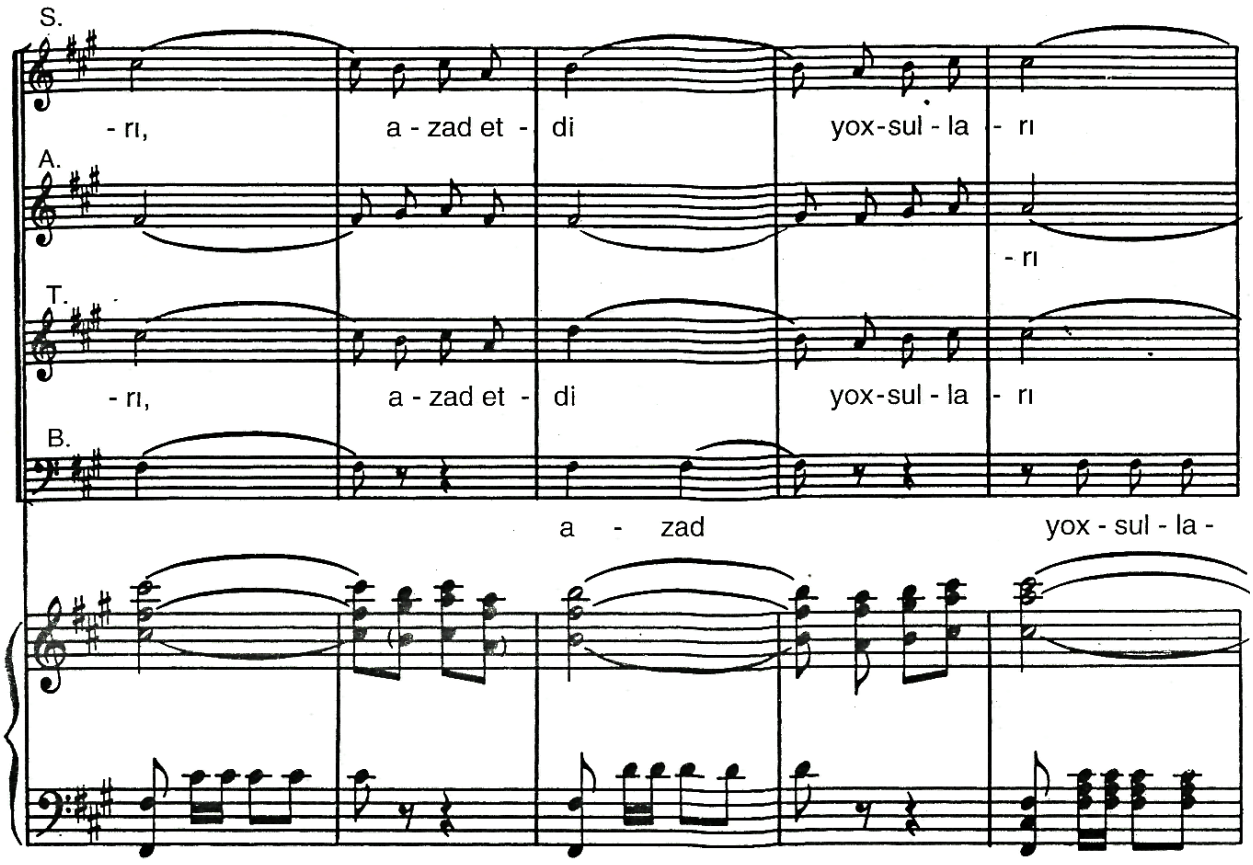

S.
Düş-mən vur-duq Çən-li - bel - də, hey!
A.
Çən - li - bel - də, hey! Çən-li, . Çən-li, Çən-li - bel - də
T.
Düş-mən vur-duq Çən-li - bel - də, hey!
B.
Çən - li - bel - də, hey! Çən-li, Çən-li, Çən-li - bel - də

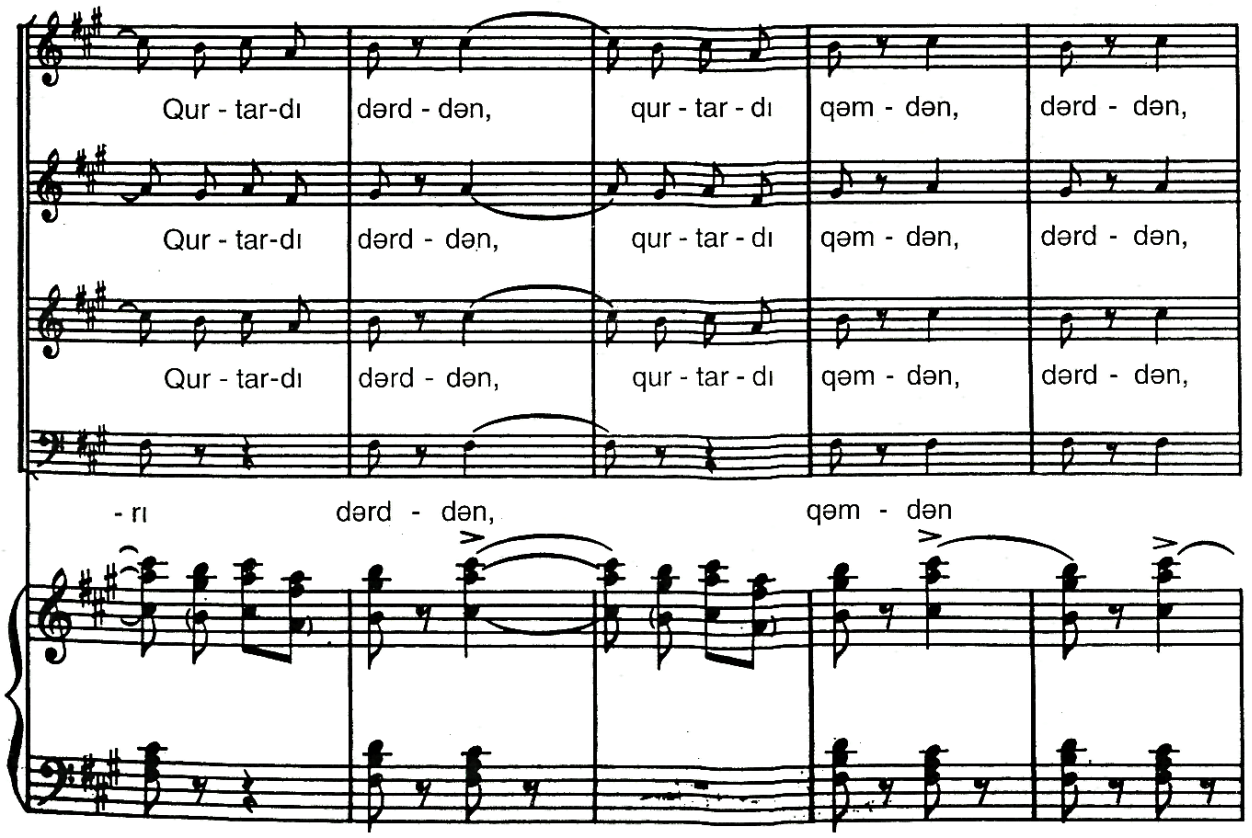

əl - bir ol - duq Çən-li - bel-də, Çən-li, Çən-li, Çən-li, Çən-li, Çən-li - bel - də
- hey
əl - bir ol - duq Çən-li - bel-də, Çən-li, Çən-li, Çən-li, Çən-li, Çən-li - bel - də,
- hey
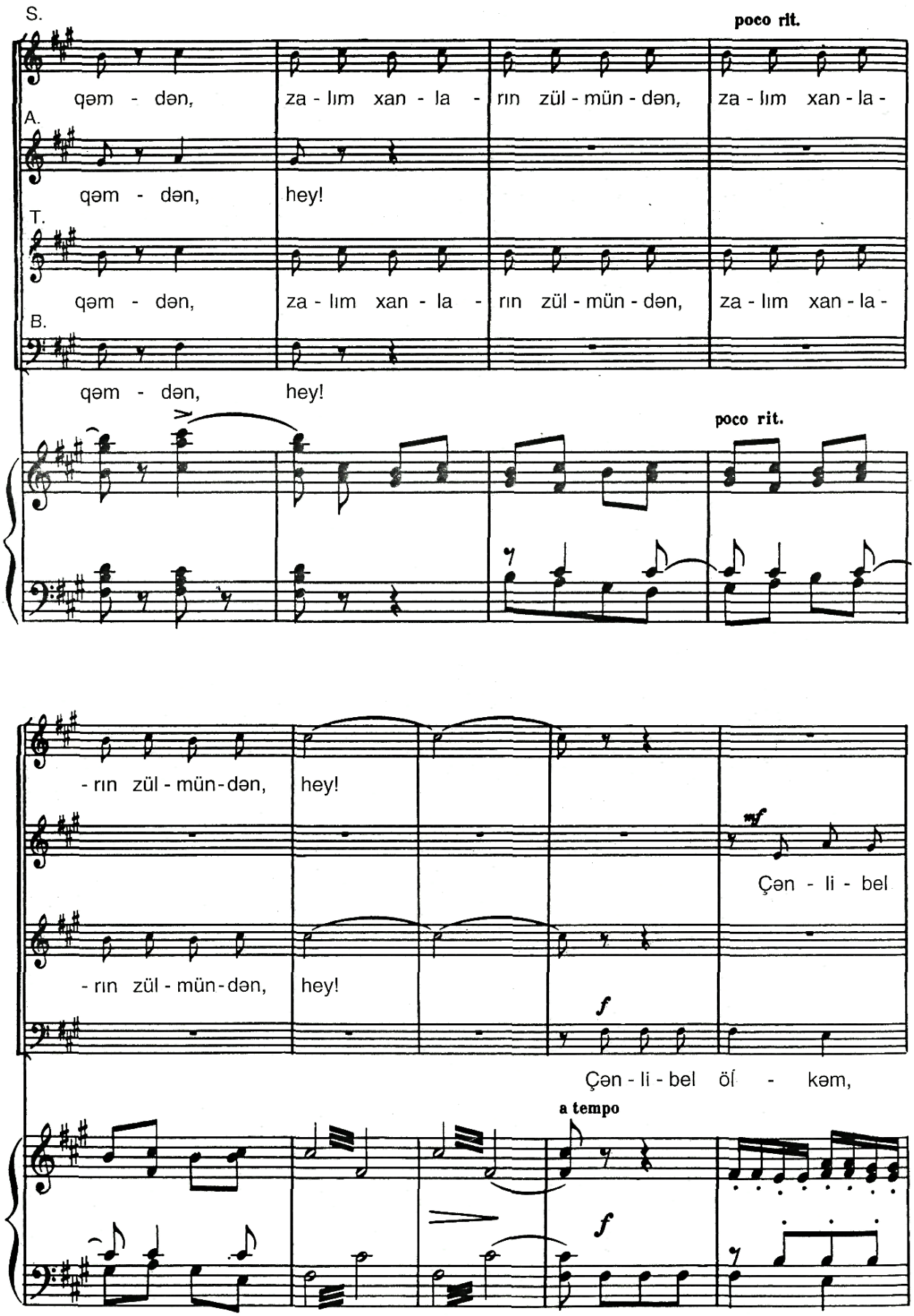

S.
Çən - li - bel-də,
Çən-li - bel-də,
hey!
Çən - li - bel - də,
A.
hey!
Hey!
T.
Çən - li - bel-də,
Çən-li - bel-də,
hey!
Çən - li - bel - də,
B.
Çən - li - bel-də, Çən-li - bel - də, Çən - li - bel - də,
hey!
Çən - li - bel - də,
hey!
Çən - li - bel-də,
Çən - li - bel-də,
hey!
Çən - li - bel - də,
hey!
Çən - li - bel-də,
Çən - li - bel-də,
Çən - li - bel - də, Çən - li - bel - də, Çən - li - bel-də,
simile

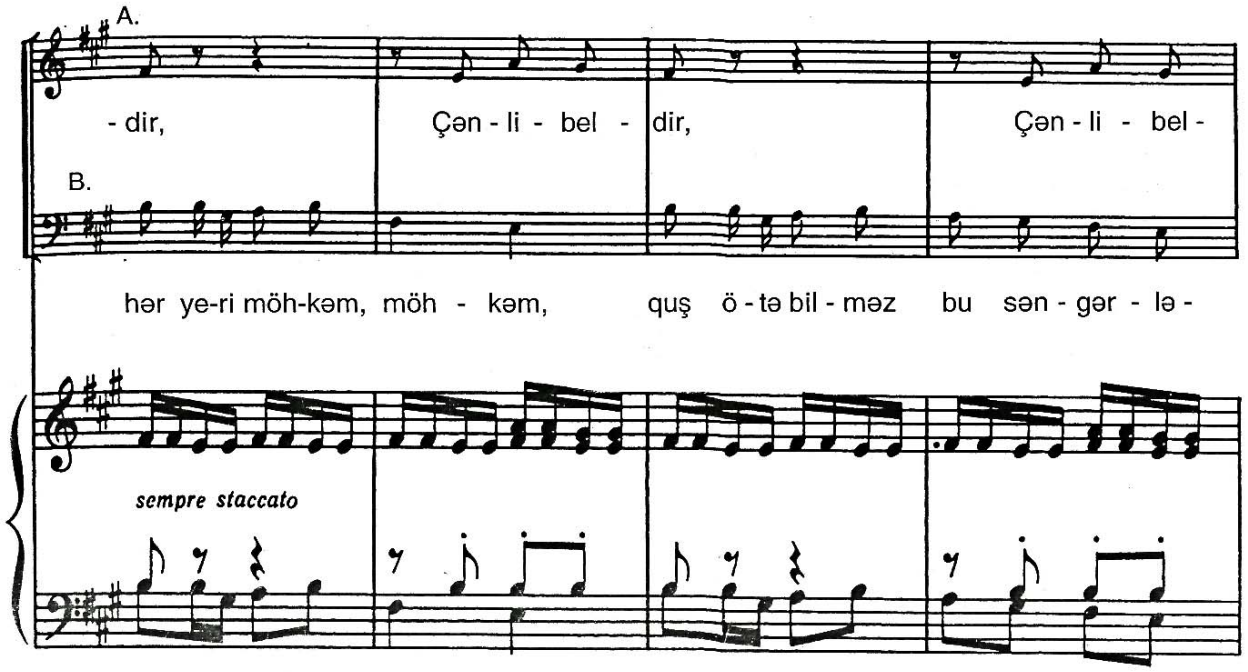

S.
Çən - li - bel-də, Çən-li, Çən-li, Çən-li - bel-də, hey! Kor - oğ -
A.
T.
Çən - li - bel-də, Çən-li, Çən-li, Çən-li - bel-də, hey! Kor - oğ -
B.
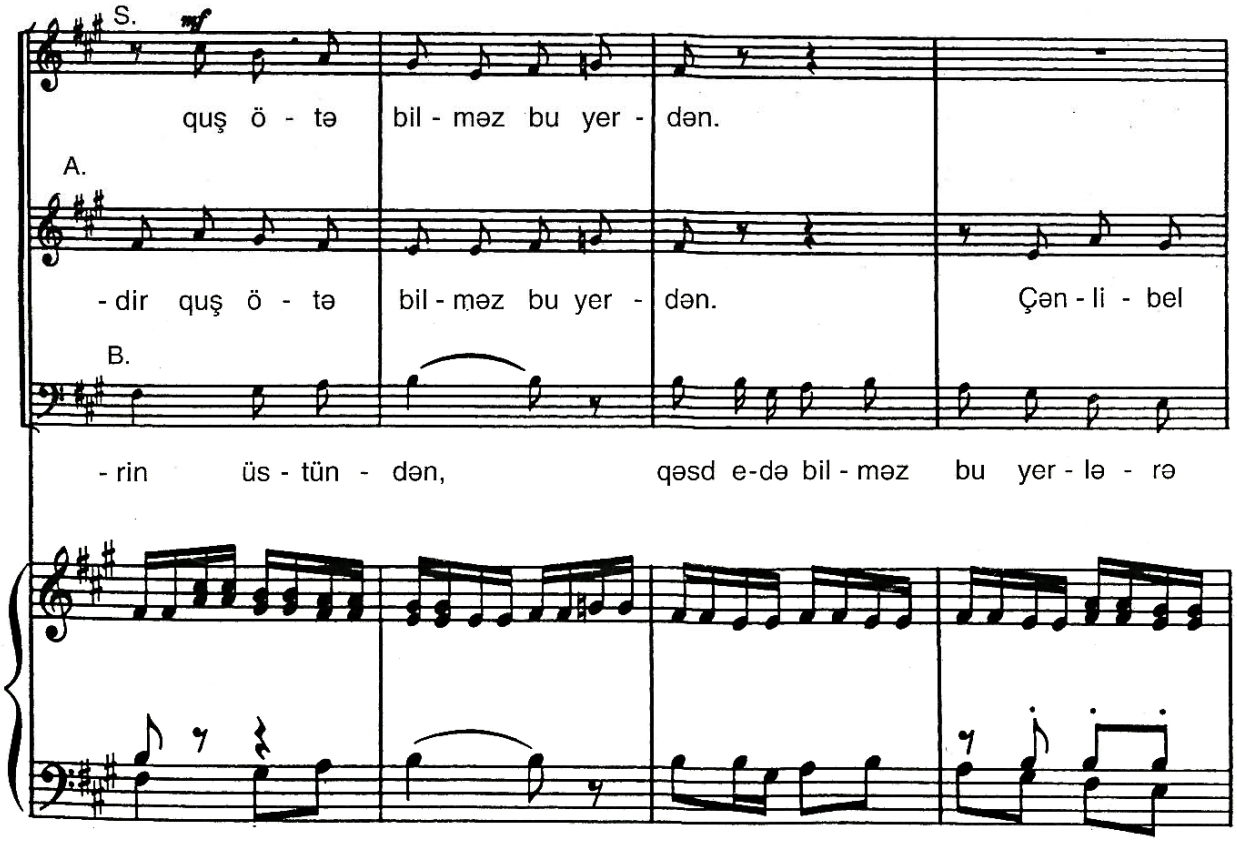

ff
- lu! Vur-du, yıx-dı qır - dı tök-dü xan pa - şa - la -
- lu! Vur-du, yıx-dı qır - dı tök-dü xan pa - şa - la -

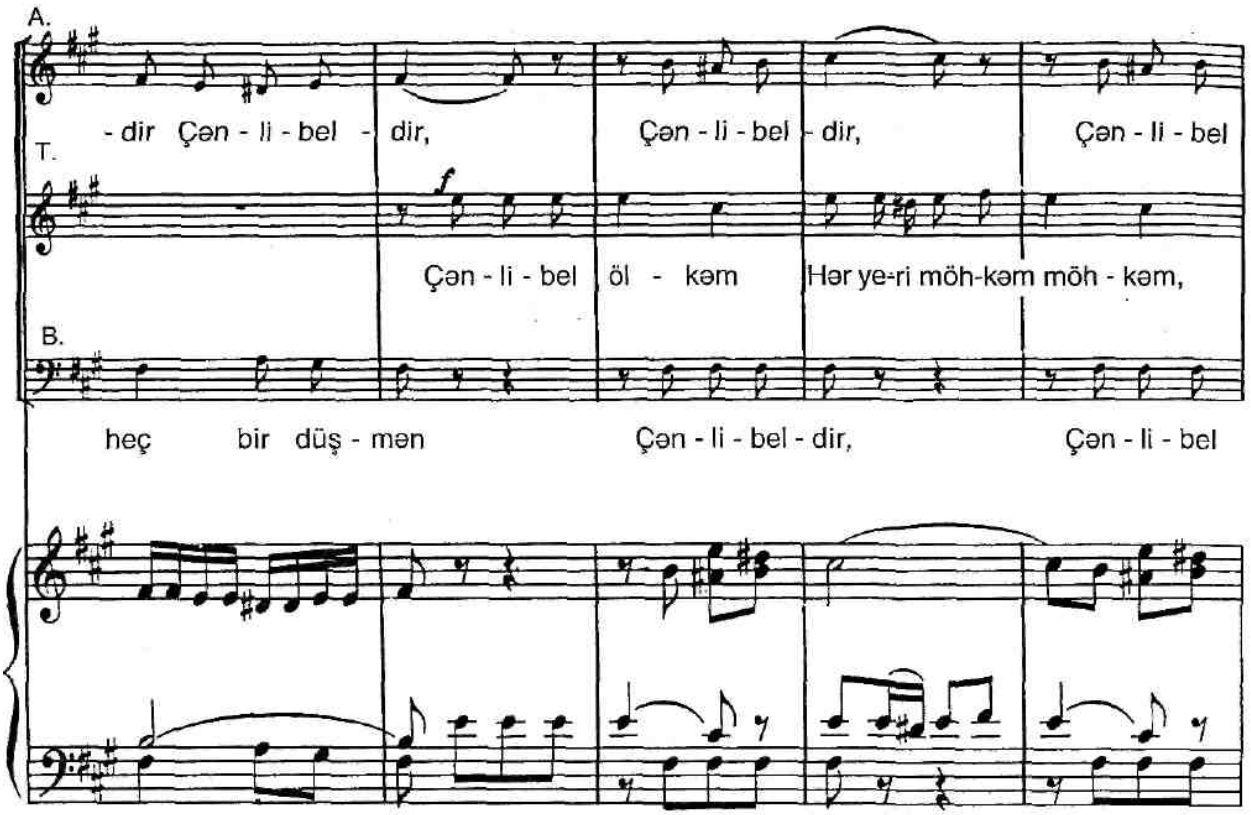

S.
- rı, a - zad et - di yox-sul - la - rı
A.
- rı
T.
- rı, a - zad et - di yox-sul - la - rı
B.
a - zad yox - sul - la -

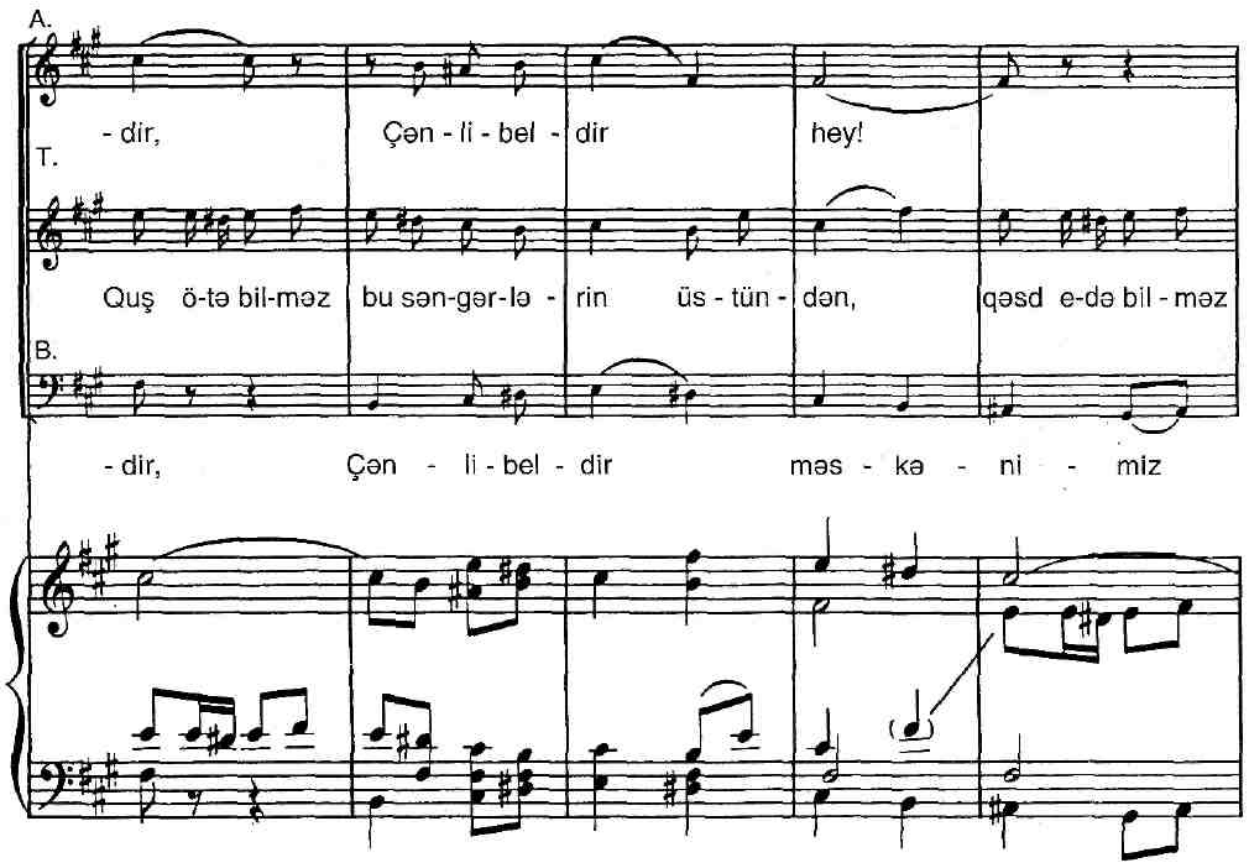

Qur - tar-dı dərd - dən, qur - tar - dı qəm - dən, dərd - dən,
Qur - tar-dı dərd - dən, qur - tar - dı qəm - dən, dərd - dən,
Qur - tar-dı dərd - dən, qur - tar - dı qəm - dən, dərd - dən,
- rı dərd - dən, qəm - dən
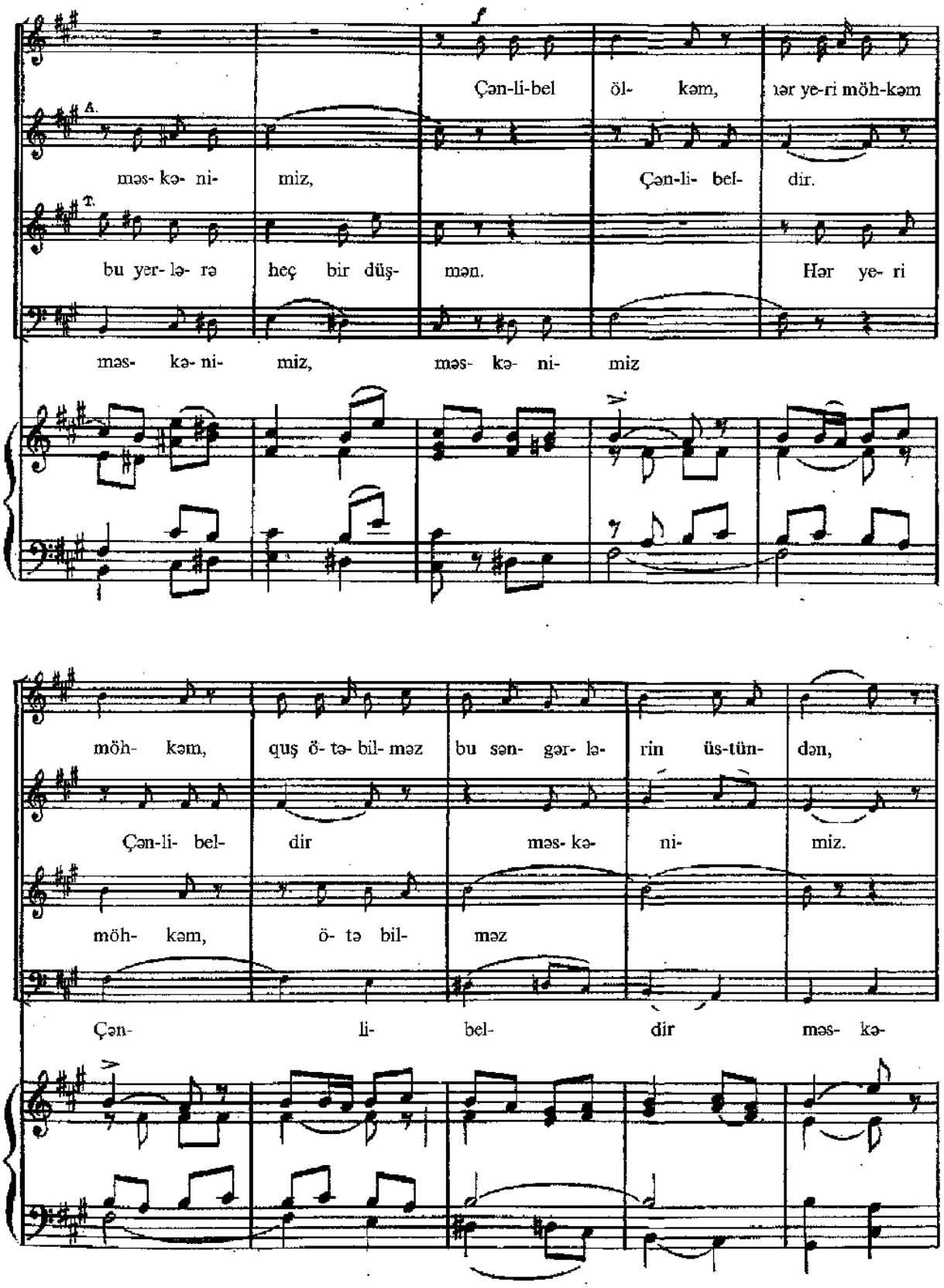

S.
poco rit.
qəm - dən, za - lım xan - la - rın zül - mün - dən, za - lım xan - la -
A.
qəm - dən, hey!
T.
qəm - dən, za - lım xan - la - rın zül - mün - dən, za - lım xan - la -
B.
qəm - dən, hey!
poco rit.
- rın zül - mün - dən, hey!
mf
Çən - li - bel
- rın zül - mün - dən, hey!
f
Çən - li - bel öl - kəm,
a tempo
f
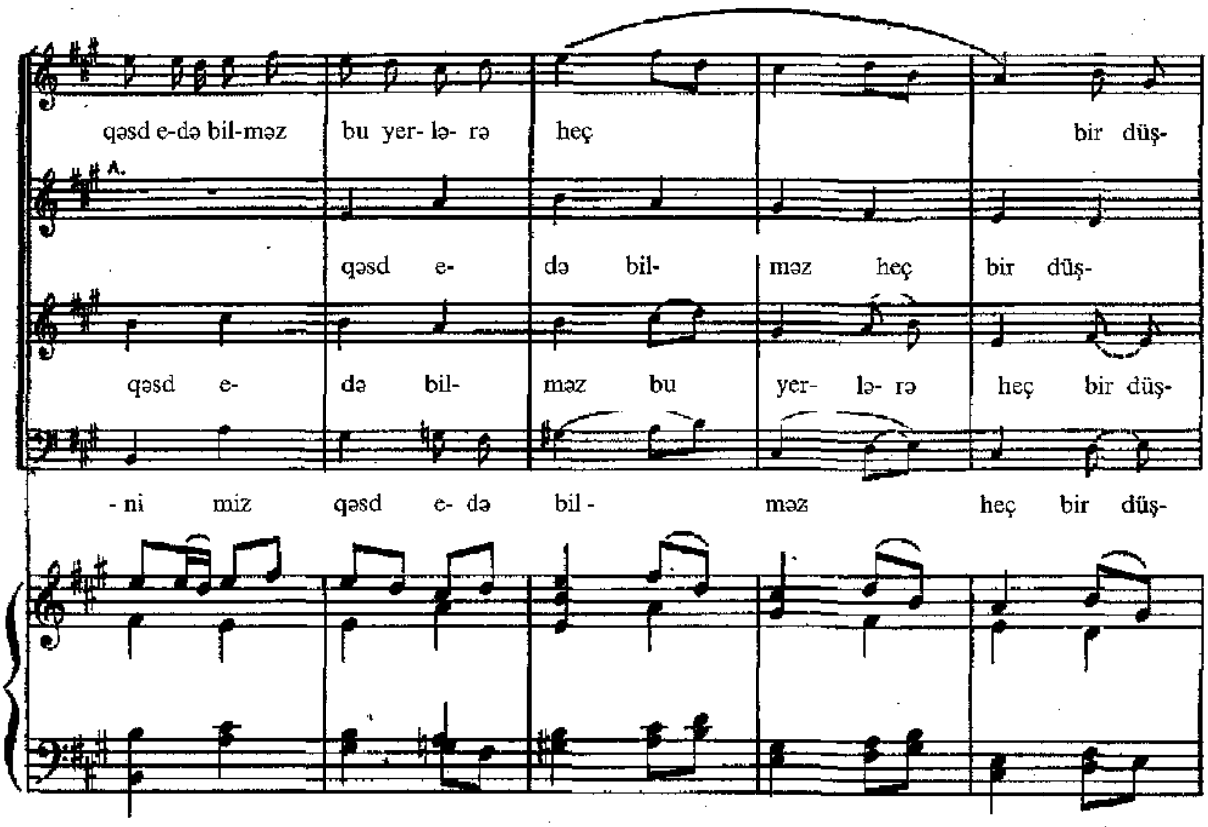

A.
- dir,
Çən - li - bel -
dir,
Çən - li - bel -
B.
hər ye-ri möh-kəm, möh - kəm,
quş ö - tə bil - məz
bu sən - gər - lə -
sempre staccato
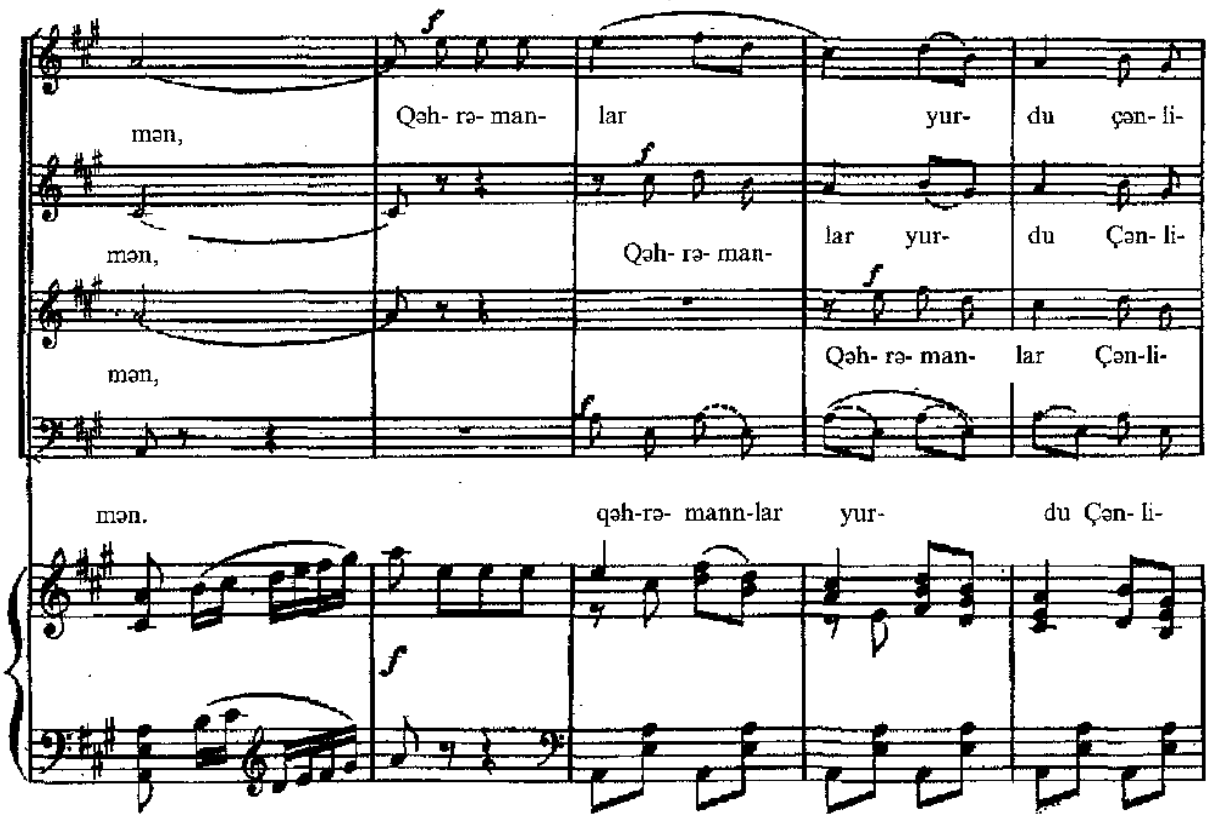

S.
quş ö - tə
bil - məz bu yer -
dən.
A.
- dir quş ö - tə
bil - məz bu yer -
dən.
Çən - li - bel
B.
- rin üs - tün - dən,
qəsd e-də bil - məz
bu yer - lə - rə
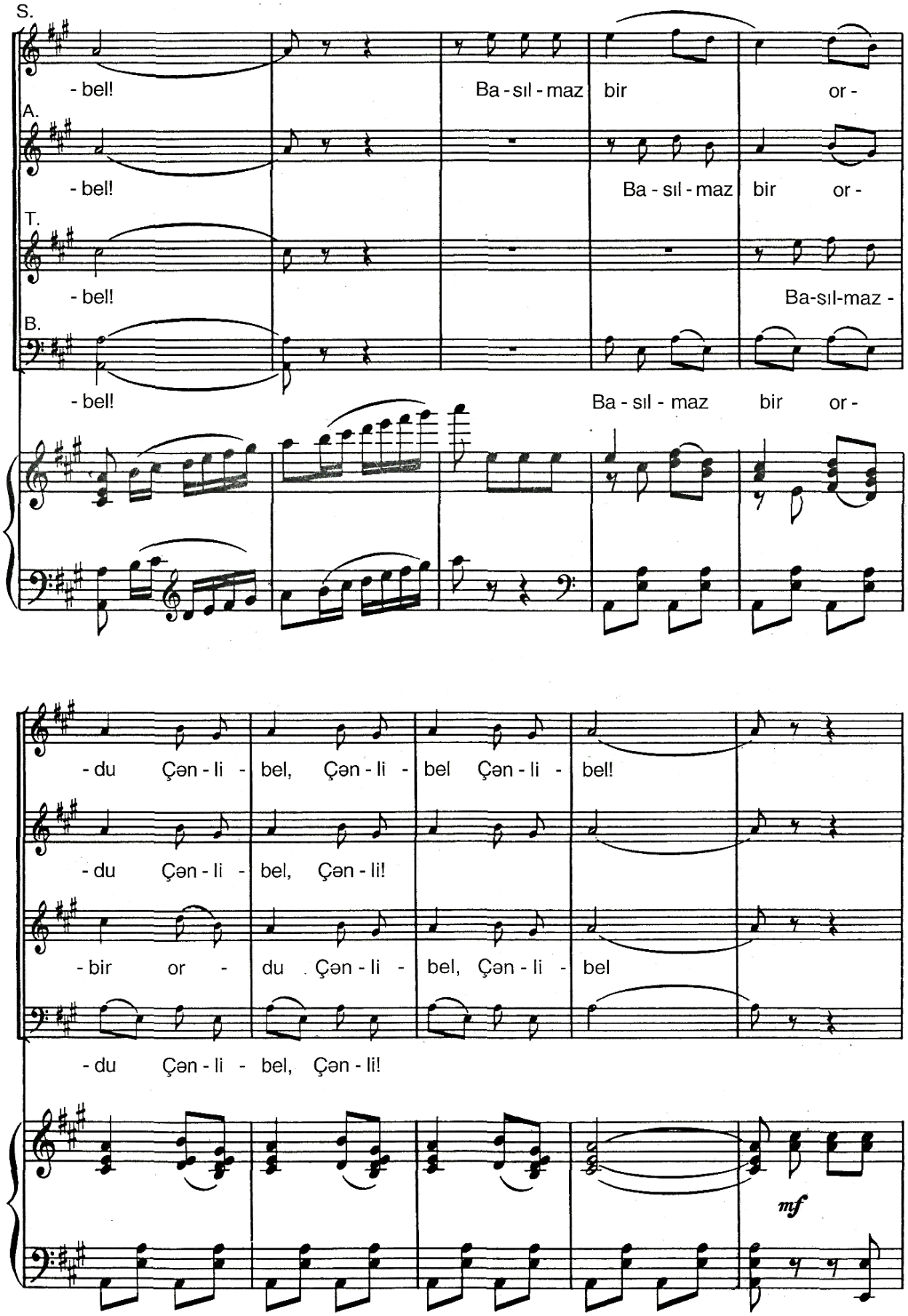

A.
- dir Çən - li - bel - dir, Çən - li - bel - dir, Çən - li - bel
T.
Çən - li - bel öl - kəm Hər ye-ri möh-kəm möh - kəm,
B.
heç bir düş - mən Çən - li - bel - dir, Çən - li - bel
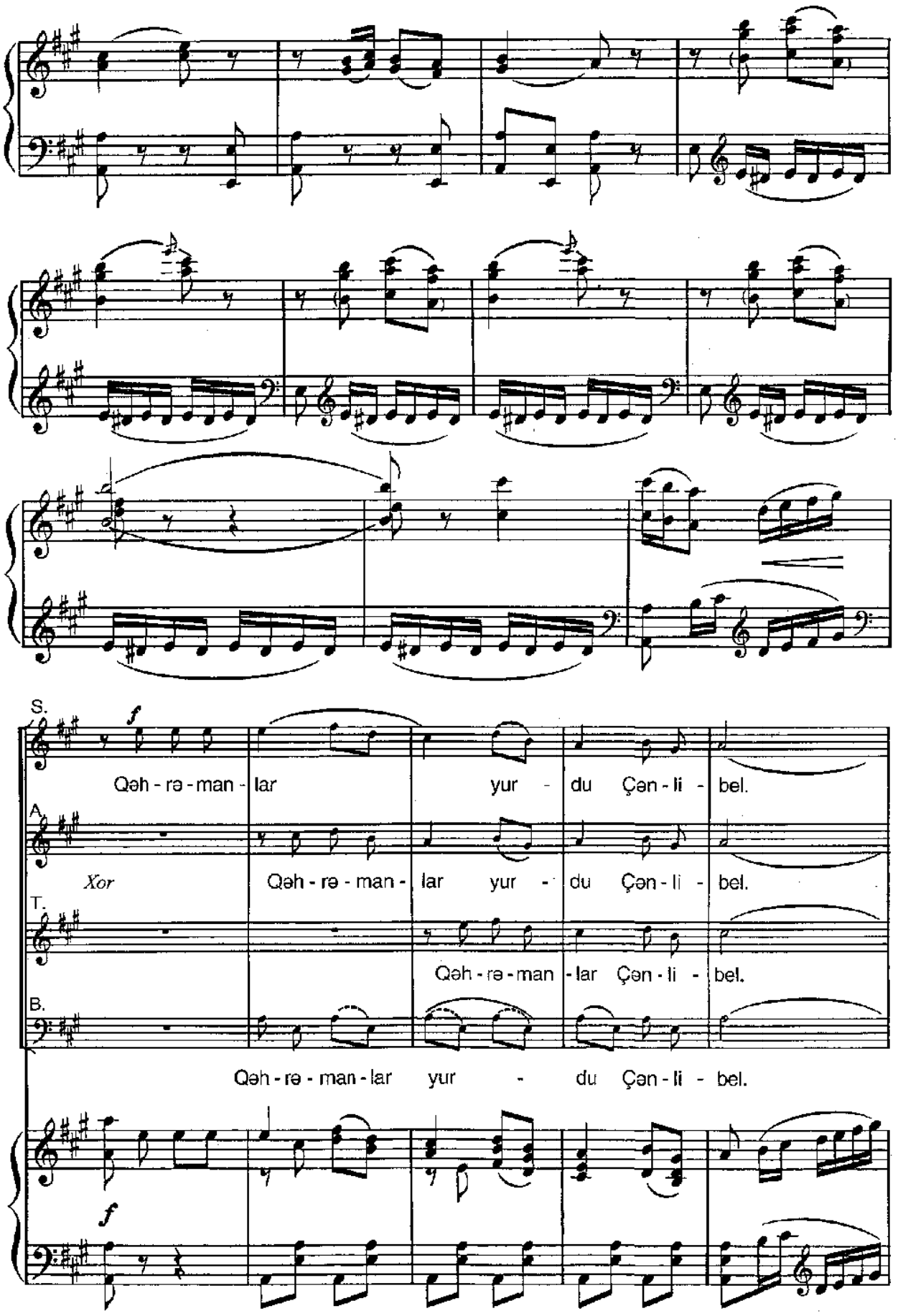

A.
- dir, Çən - li - bel - dir hey!
T.
Quş ö-tə bil-məz bu sən-gər-lə - rin üs - tün - dən, qəsd e-də bil - məz
B.
- dir, Çən - li - bel - dir məs - kə - ni - miz
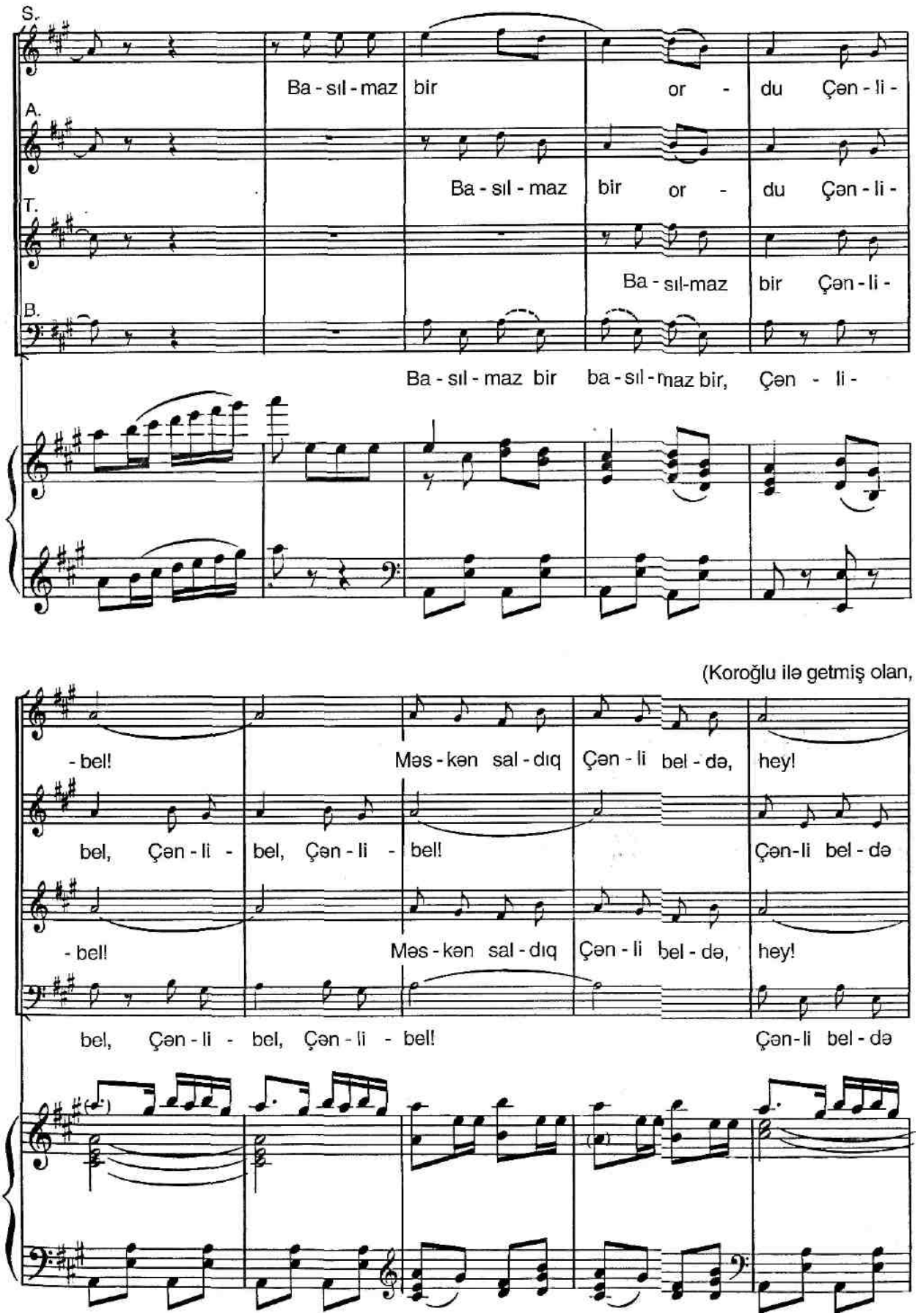

Çən-li-bel öl- kəm, hər ye-ri möh-kəm
A.
məs- kə- ni- miz, Çən-li- bel- dir.
T.
bu yer- lə- rə heç bir düş- mən. Hər ye- ri
məs- kə- ni- miz, məs- kə- ni- miz
möh- kəm, quş ö- tə- bil- məz bu sən- gər- lə- rin üs-tün- dən,
Çən-li- bel- dir məs- kə- ni- miz.
möh- kəm, ö- tə bil- məz
Çən- li- bel- dir məs- kə-
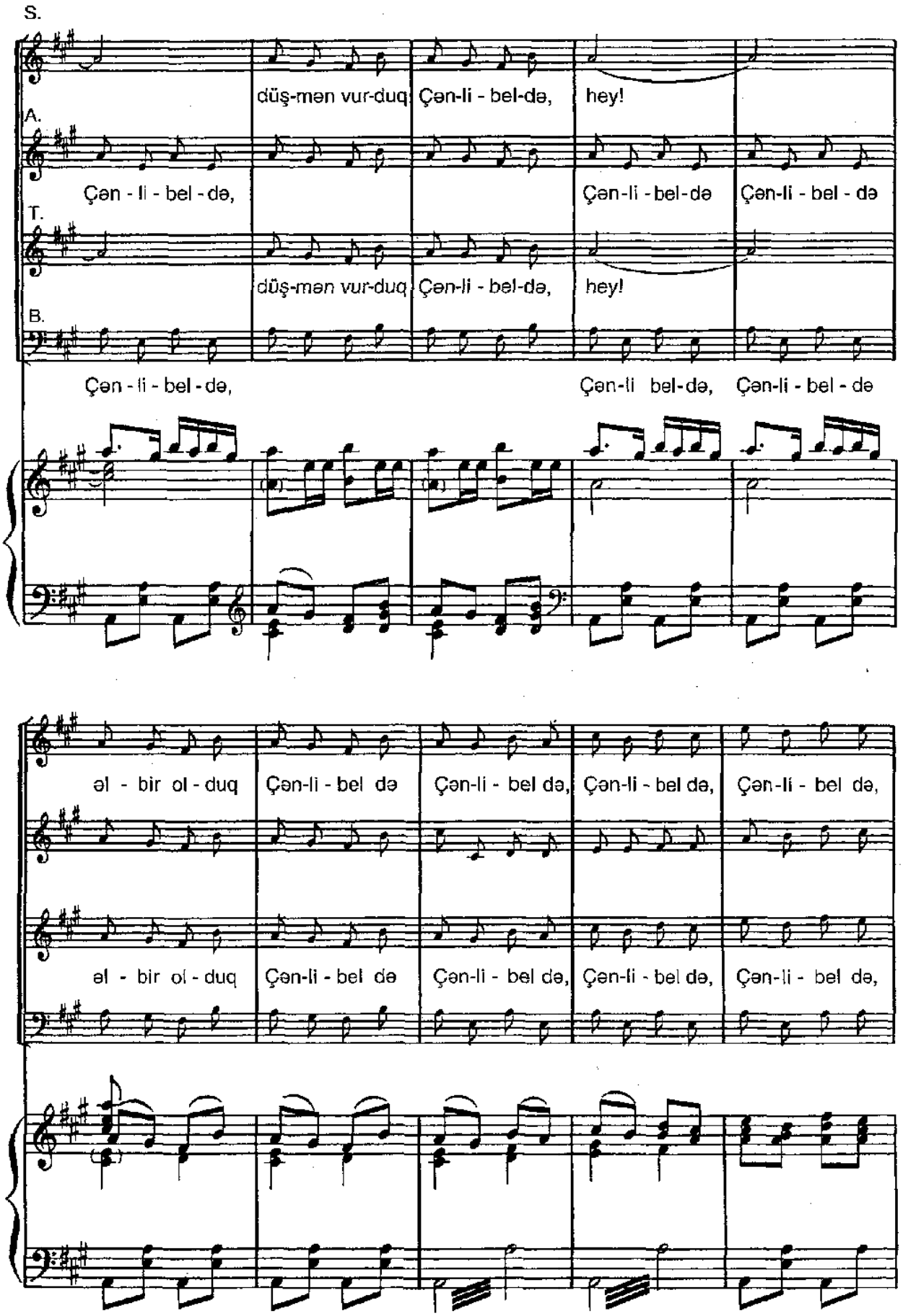

qəsd e-də bil-məz bu yer- lə- rə heç bir düş-
qəsd e- də bil- məz heç bir düş-
qəsd e- də bil- məz bu yer- lə- rə heç bir düş-
-ni miz qəsd e- də bil- məz heç bir düş-
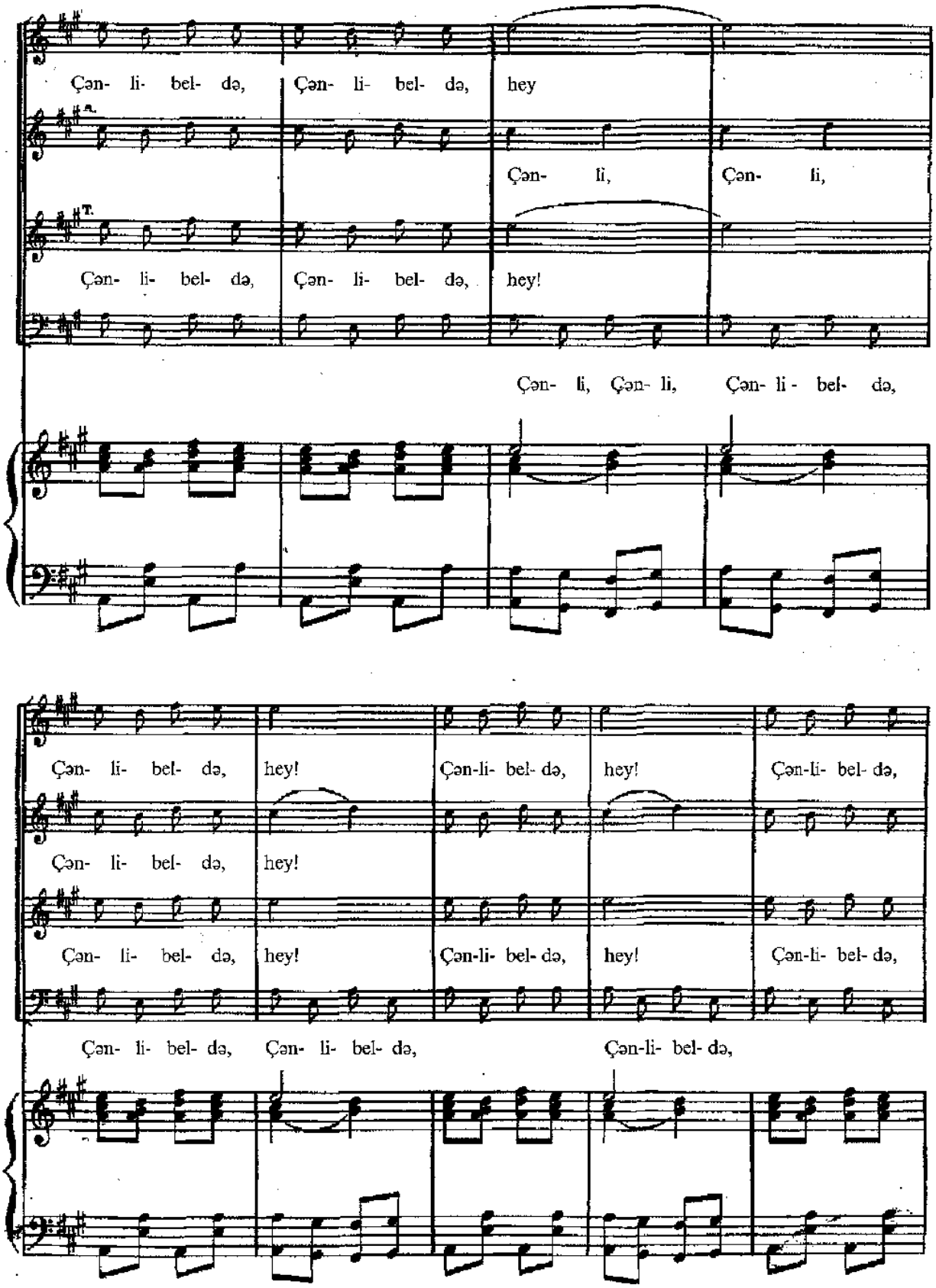

mən, Qəh- rə- man- lar yur- du çən- li-
mən, Qəh- rə- man- lar yur- du Çən- li-
mən, Qəh- rə- man- lar Çən-li-
mən. qəh-rə- mann-lar yur- du Çən- li-
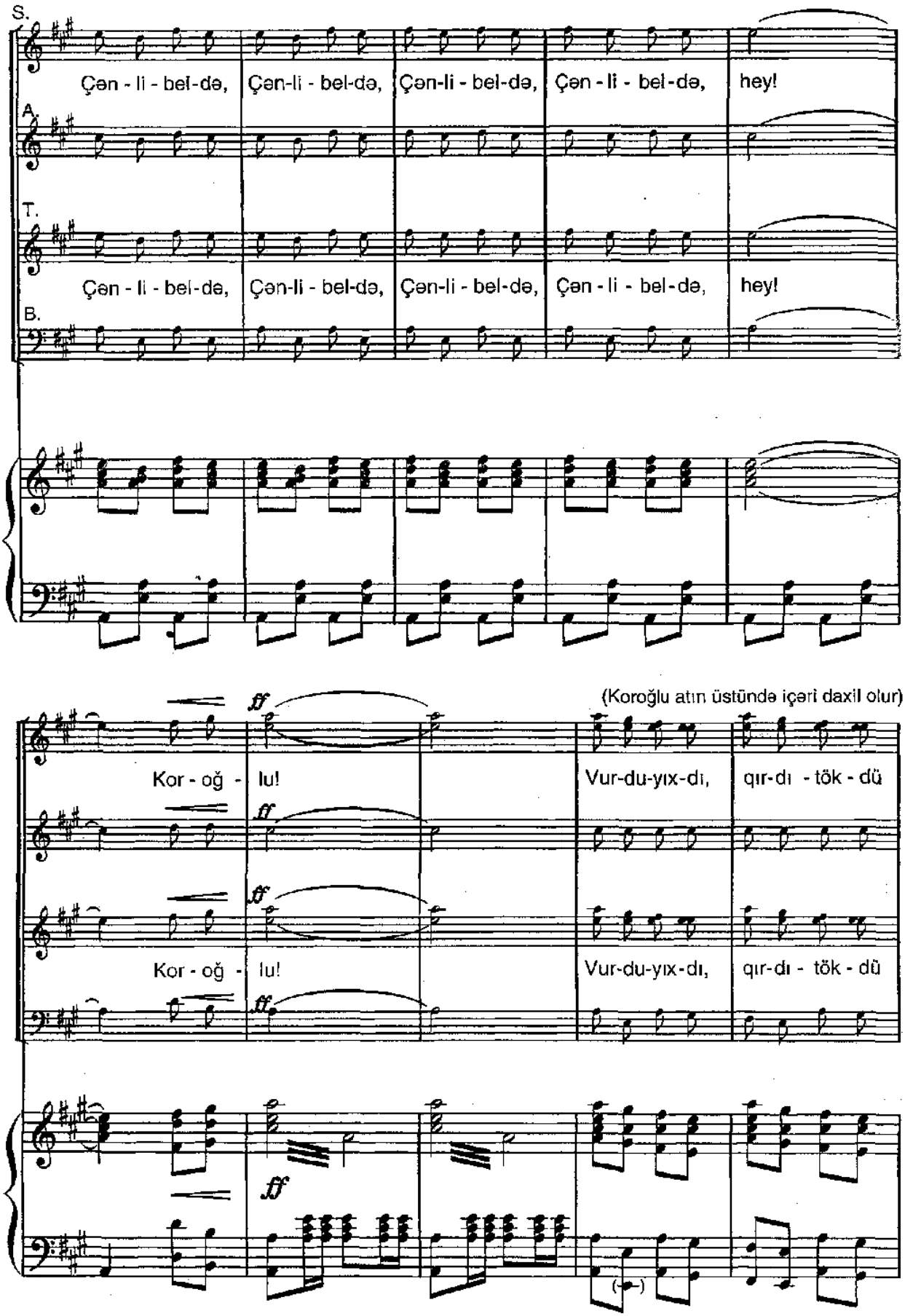

S.
- bel!
Ba - sıl - maz
bir
or -
A.
- bel!
Ba - sıl - maz
bir
or -
T.
- bel!
Ba-sıl-maz -
B.
- bel!
Ba - sıl - maz
bir
or -
- du
Çən - li -
bel,
Çən - li -
bel
Çən - li -
bel!
- du
Çən - li -
bel,
Çən - li!
- bir
or -
du
Çən - li -
bel,
Çən - li -
bel
- du
Çən - li -
bel,
Çən - li!
mf
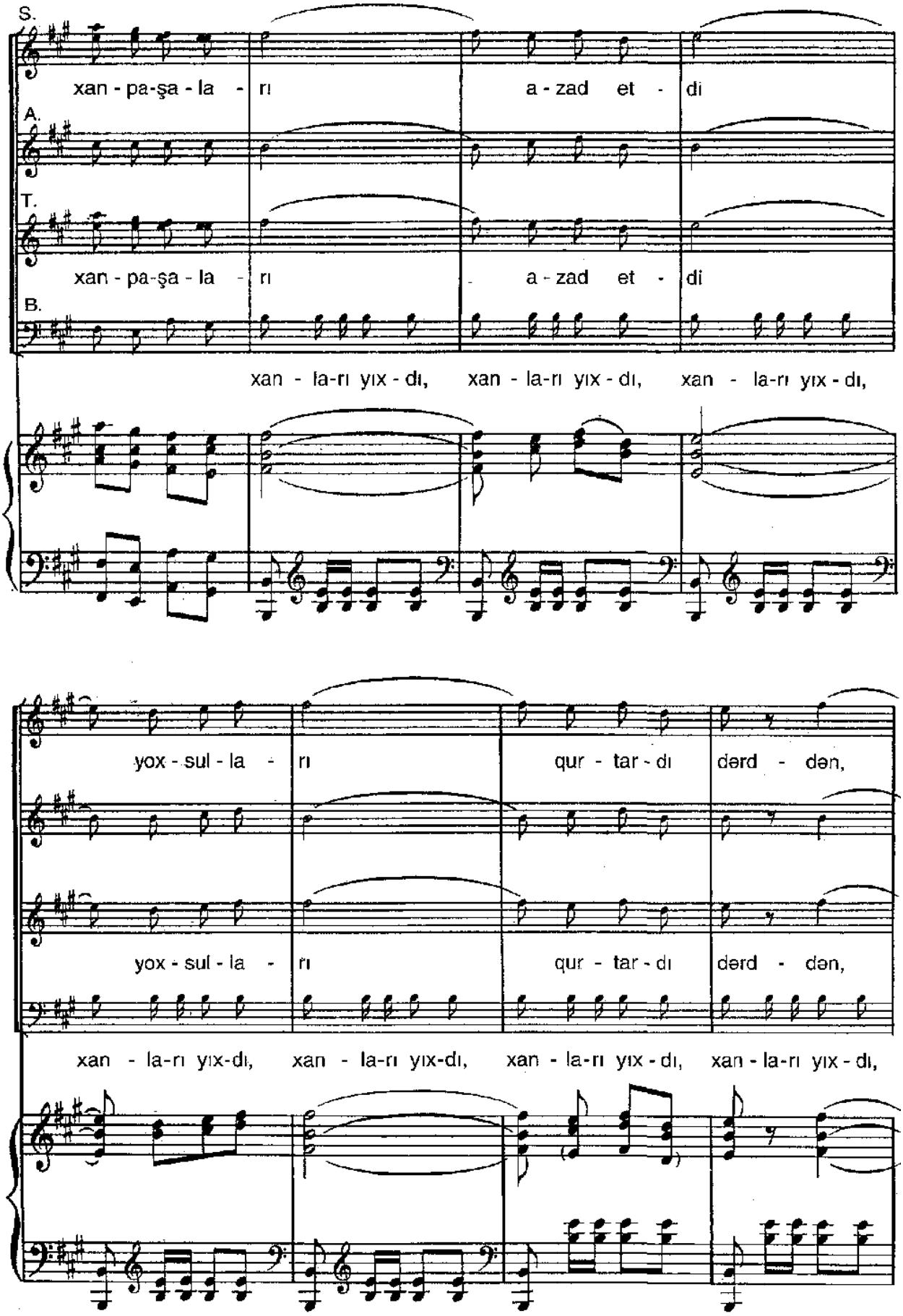

S.
f
Qəh - rə - man - lar yur - du Çən - li - bel.
A.
Xor
Qəh - rə - man - lar yur - du Çən - li - bel.
T.
Qəh - rə - man - lar Çən - li - bel.
B.
Qəh - rə - man - lar yur - du Çən - li - bel.
f
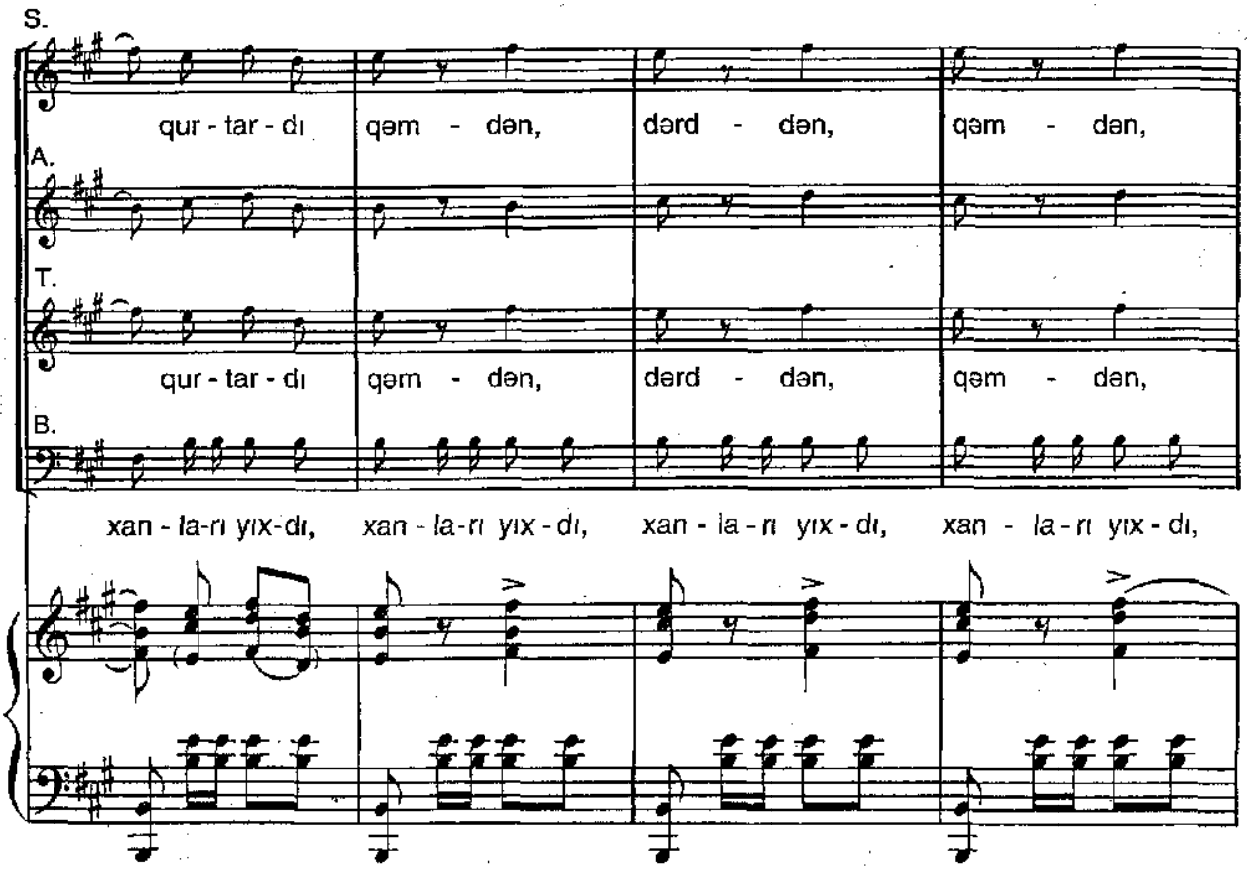

S.
Ba - sıl - maz bir or - du Çən - li -
A.
Ba - sıl - maz bir or - du Çən - li -
T.
Ba - sıl-maz bir Çən - li -
B.
Ba - sıl - maz bir ba - sıl - maz bir, Çən - li -
(Koroğlu ilə getmiş olan,
- bel! Məs - kən sal - dıq Çən - li bel - də, hey!
bel, Çən - li - bel, Çən - li - bel! Çən-li bel - də
- bel! Məs - kən sal - dıq Çən - li bel - də, hey!
bel, Çən - li - bel, Çən - li - bel! Çən-li bel - də
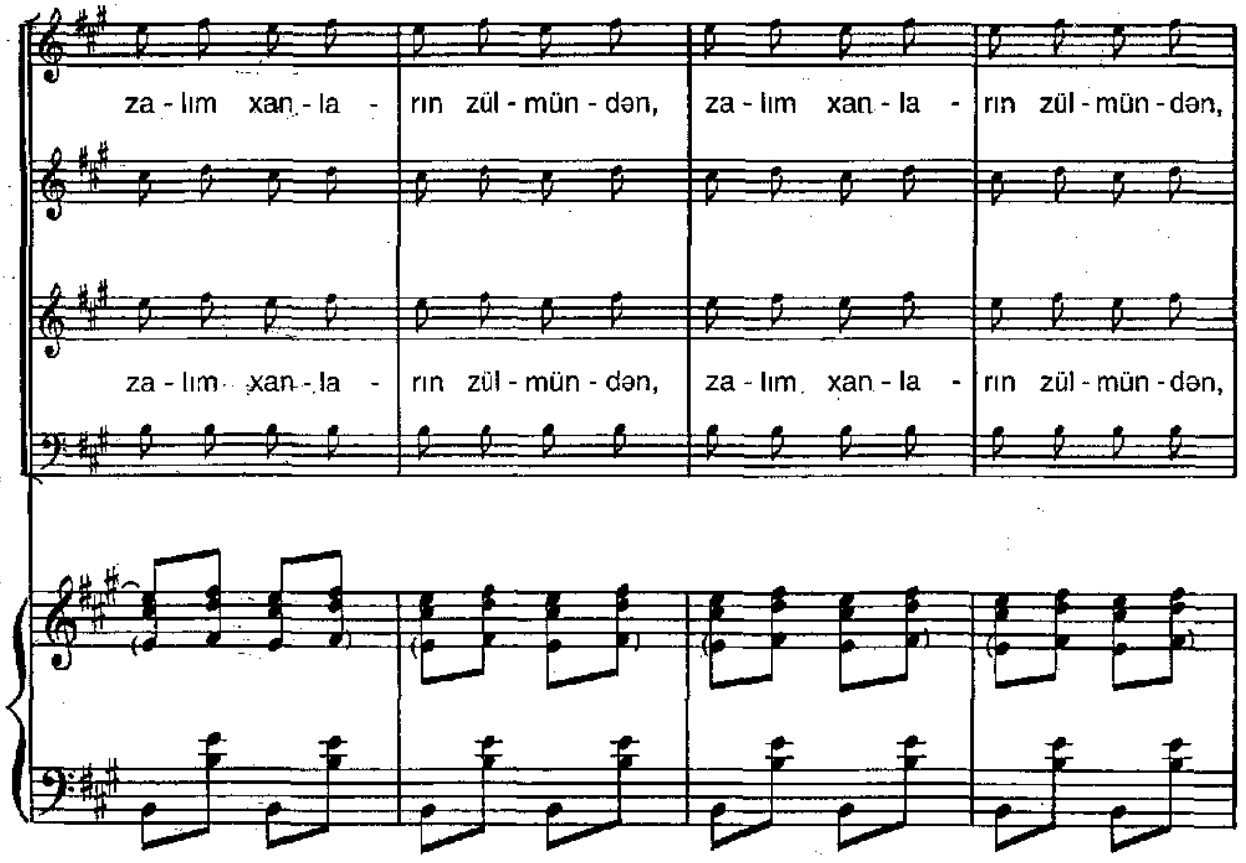

S.
düş-mən vur-duq Çən-li - bel-də, hey!
A.
Çən - li - bel - də, Çən-li - bel-də Çən-li - bel - də
T.
düş-mən vur-duq Çən-li - bel-də, hey!
B.
Çən - li - bel - də, Çən-li bel-də, Çən-li - bel - də
əl - bir ol - duq Çən-li - bel də Çən-li - bel də, Çən-li - bel də, Çən-li - bel də,
əl - bir ol - duq Çən-li - bel də Çən-li - bel də, Çən-li - bel də, Çən-li - bel də,
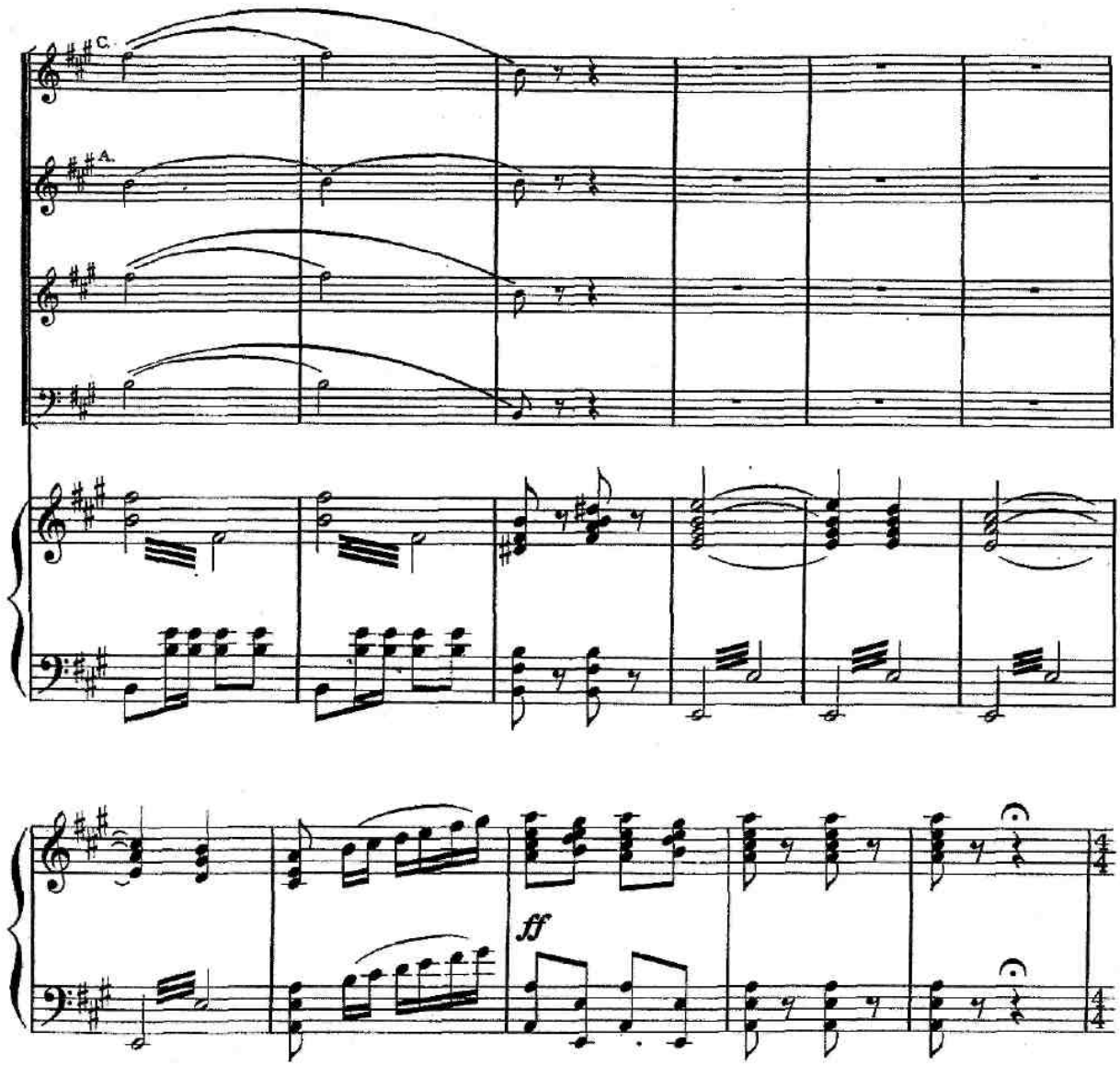

Çən- li- bel- də, Çən- li- bel- də, hey
Çən- li, Çən- li,
Çən- li- bel- də, Çən- li- bel- də, hey!
Çən- li, Çən- li, Çən- li - bel- də,
Çən- li- bel- də, hey! Çən-li- bel- də, hey! Çən-li- bel- də,
Çən- li- bel- də, hey!
Çən- li- bel- də, hey! Çən-li- bel- də, hey! Çən-li- bel- də,
Çən- li- bel- də, Çən- li- bel- də, Çən-li- bel- də,

S.
Çən - li - bel - də, Çən-li - bel-də, Çən-li - bel-də, Çən - li - bel - də, hey!
A.
T.
Çən - li - bel - də, Çən-li - bel-də, Çən-li - bel-də, Çən - li - bel - də, hey!
B.
(Koroğlu atın üstündə içəri daxil olur)
ff
Kor - oğ - lu! Vur-du-yıx-dı, qır-dı - tök - dü
Kor - oğ - lu! Vur-du-yıx-dı, qır-dı - tök - dü

S.
xan - pa-şa - la - rı a - zad et - di
A.
T.
xan - pa-şa - la - rı a - zad et - di
B.
xan - la-rı yıx - dı, xan - la-rı yıx - dı, xan - la-rı yıx - dı,
yox - sul - la - rı qur - tar - dı dərd - dən,
yox - sul - la - rı qur - tar - dı dərd - dən,
xan - la-rı yıx-dı, xan - la-rı yıx-dı, xan - la-rı yıx - dı, xan - la-rı yıx - dı,
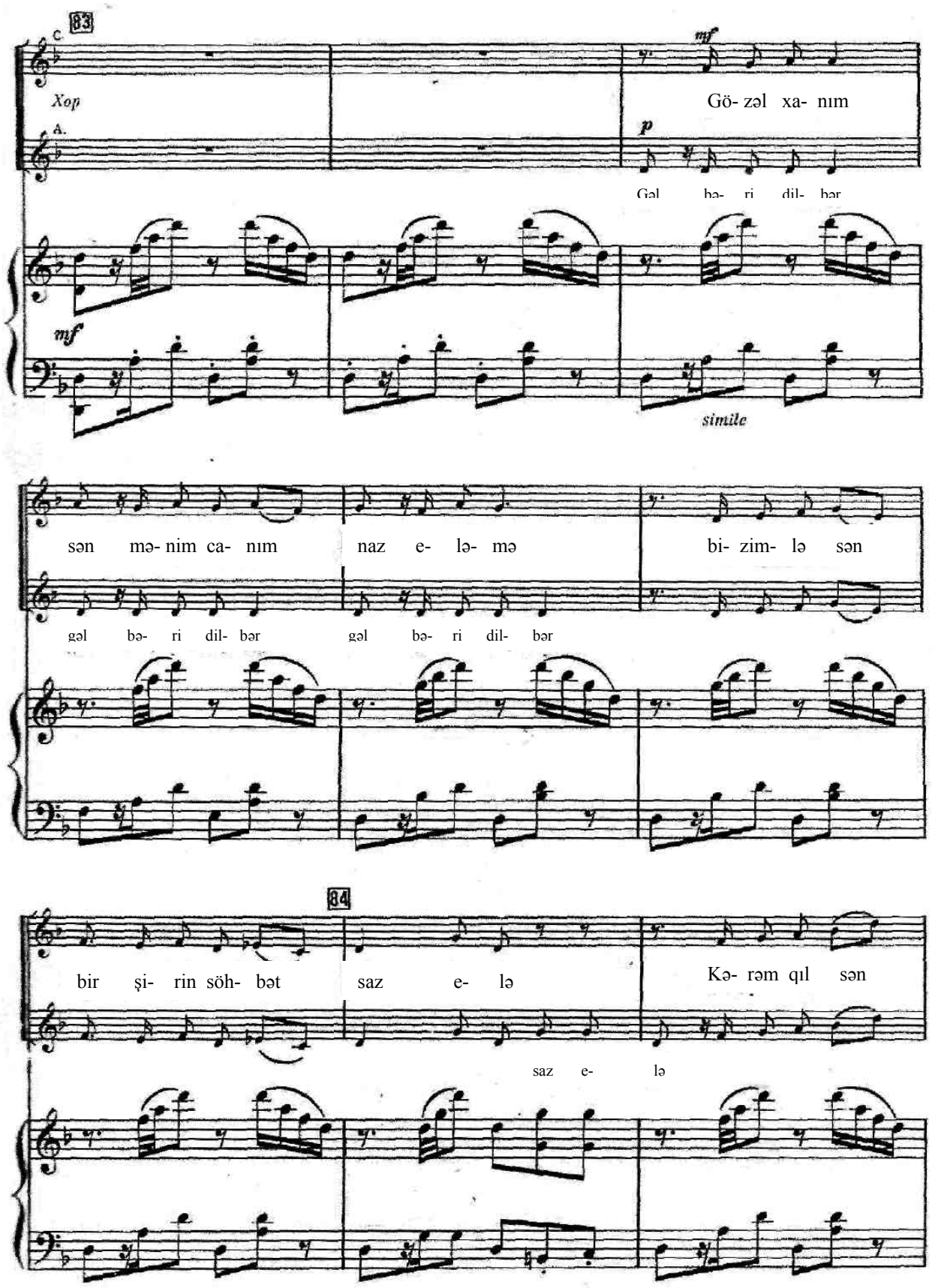

S.
qur - tar - dı qəm - dən, dərd - dən, qəm - dən,
A.
T.
qur - tar - dı qəm - dən, dərd - dən, qəm - dən,
B.
xan - la-rı yıx-dı, xan - la-rı yıx - dı, xan - la - rı yıx - dı, xan - la - rı yıx - dı,
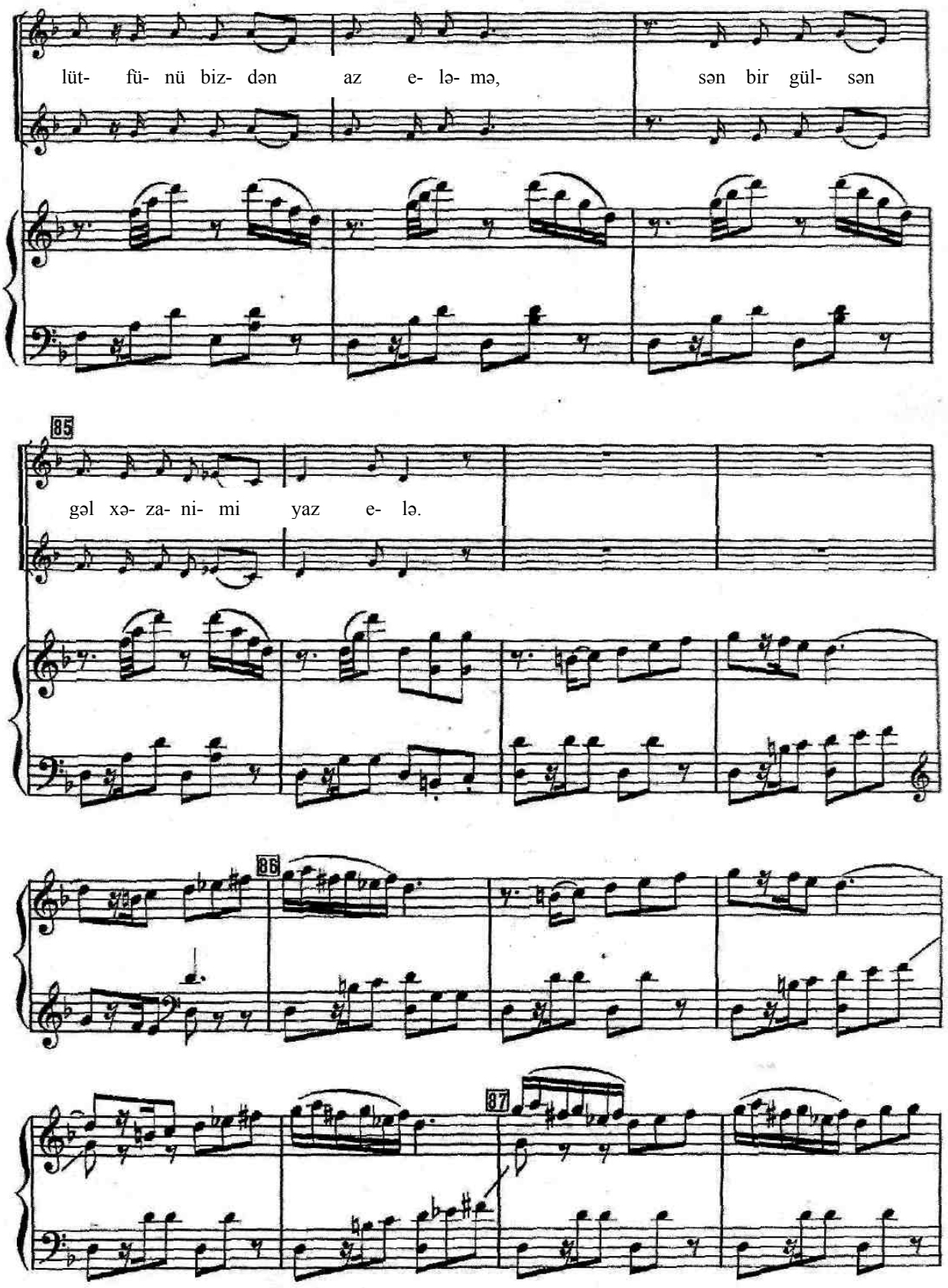

za - lım xan - la - rın zül - mün - dən, za - lım xan - la - rın zül - mün - dən,
za - lım xan - la - rın zül - mün - dən, za - lım xan - la - rın zül - mün - dən,
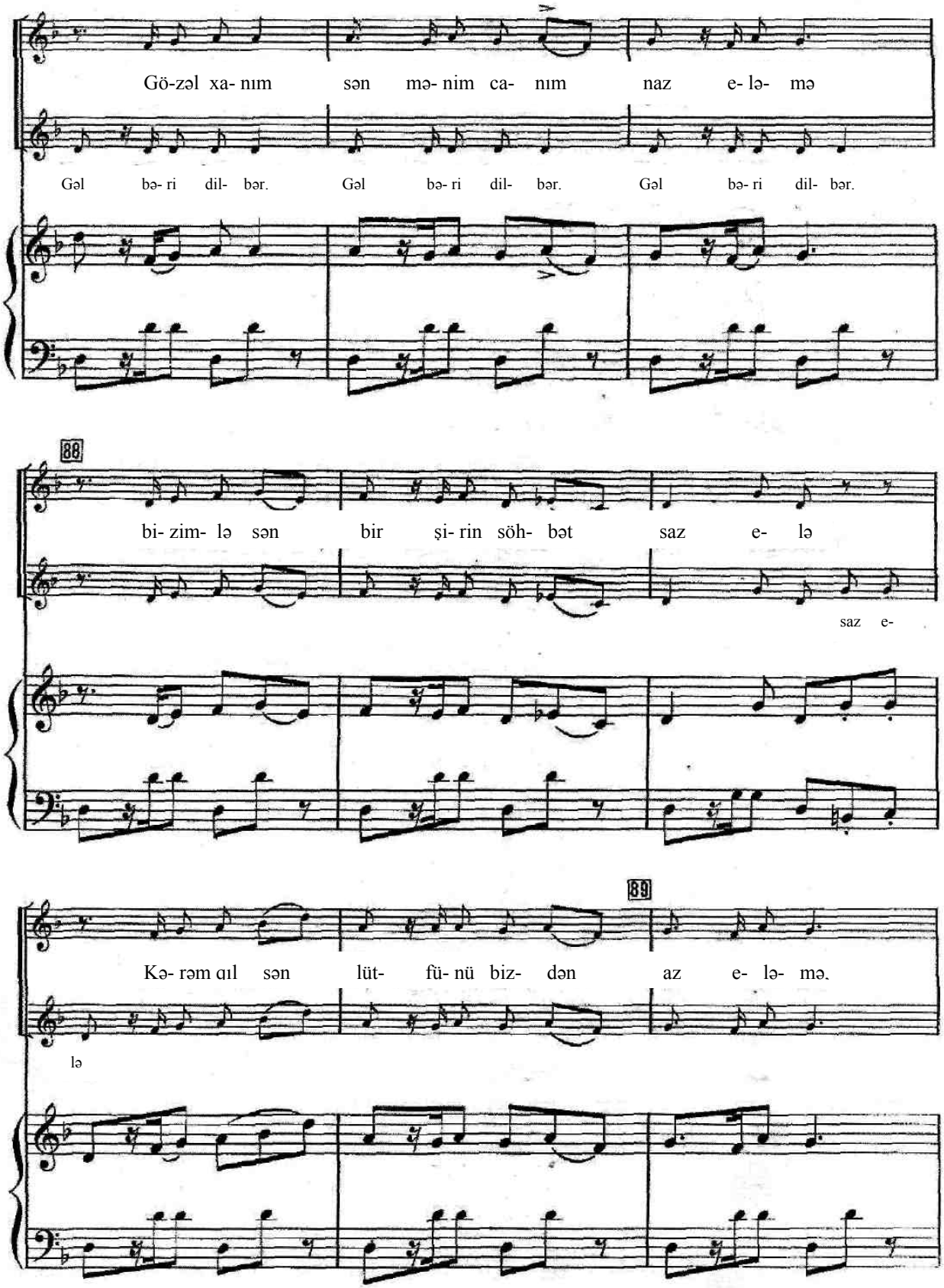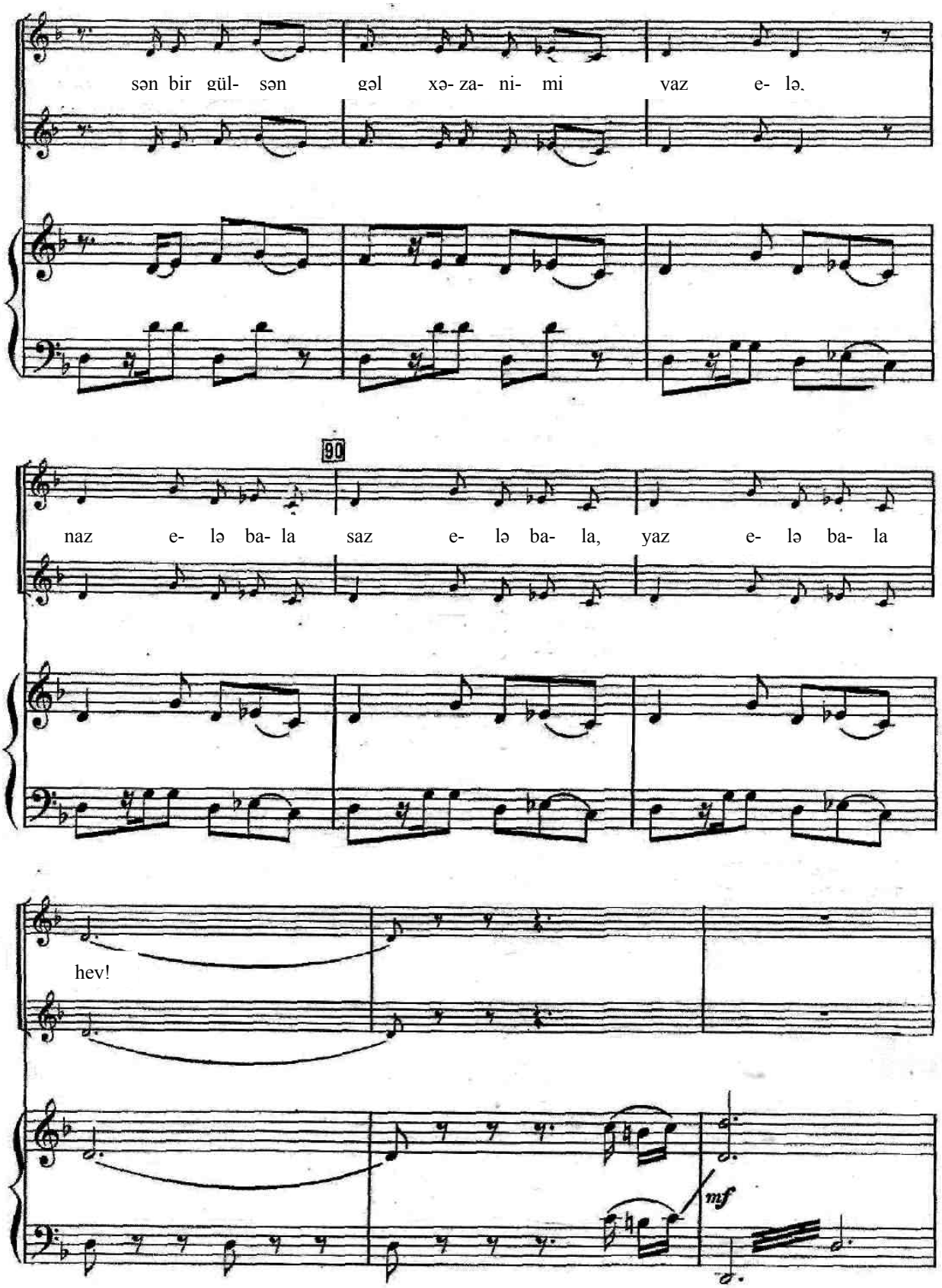

IV-cü pərdədə çox böyük xor səhnələri yoxdur. Hadisələr Həsən xanın malikanasında baş verir. Burada Həsən xan, Ehsan paşa, eyanlar və dərbar qadınlar Qıratın oğurlanması münasibətilə şadlıq məclisi düzəltmişlər. Pərdə xanəndə qızın və qadınlar xorunun ifaları ilə başlayır və eləcə də bütün pərdə boyu davam edir. Lakin bu pərdədə kiçik bir xor nömrəsi **"Gözəl xanım"** özünün lirik cizgiləri, rəqsvari melodiyası ilə diqqəti cəlb edir. Xor həmcins qadın xorudur və kuplet formasındadır. Ölçüsü xalq rəqslərinə xas olan 6/8-dir.

Ü.HACIBƏYLİ
“Koroğlu” operası, IV pərdə
“Gözəl xanım” xoru

lüt- fü- nü biz- dən az e- lə- mə, sən bir gül- sən
85
gəl xə- za- ni- mi yaz e- lə.
86
87

Gö-zəl xa- nım sən mə- nim ca- nım naz e- lə- mə
Gəl bə- ri dil- bər. Gəl bə- ri dil- bər. Gəl bə- ri dil- bər.
88
bi- zim- lə sən bir şi- rin söh- bət saz e- lə
saz e-
89
Kə- rəm qıl sən lüt- fü- nü biz- dən az e- lə- mə.
lə
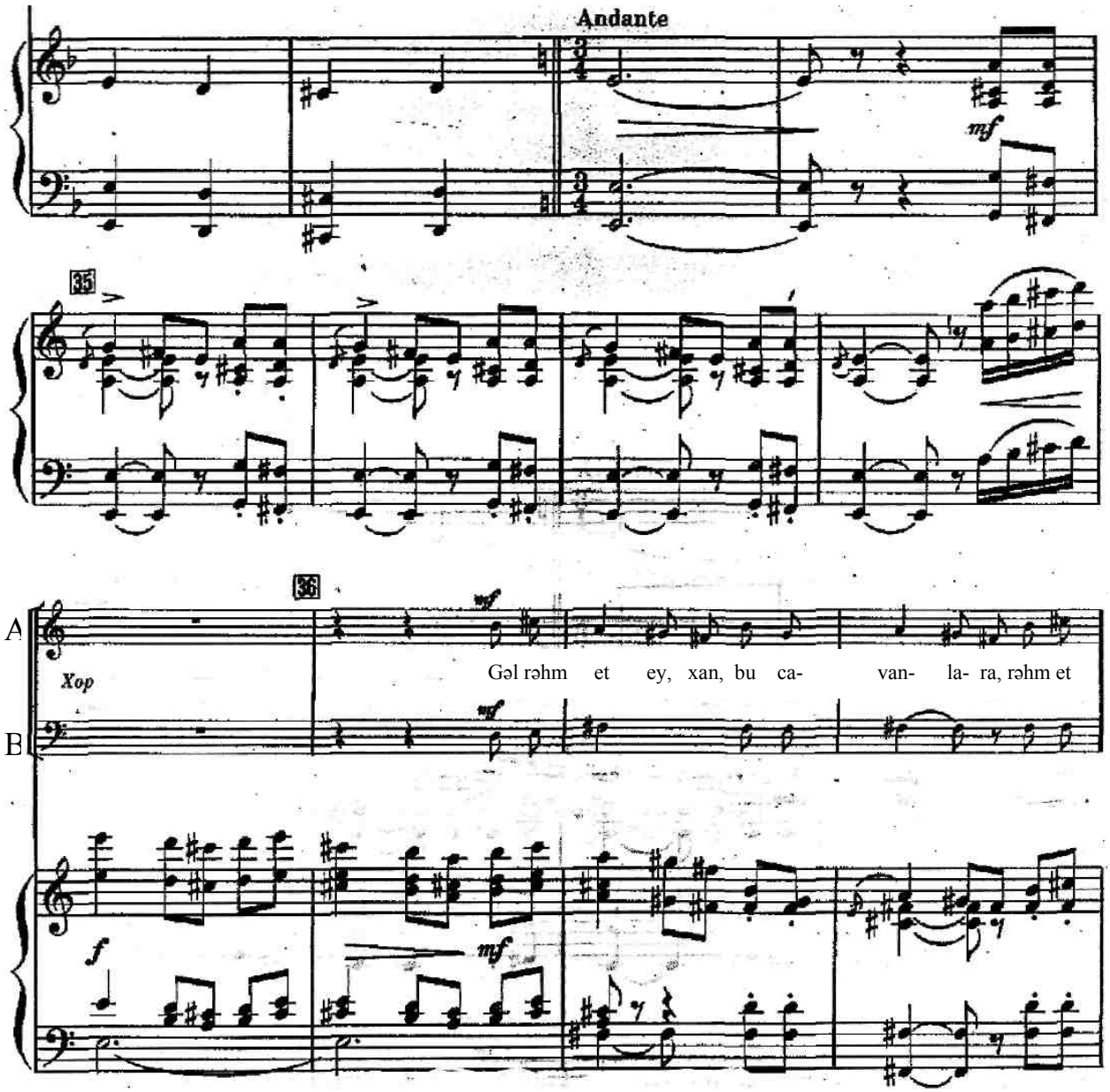

sən bir gül- sən gəl xə- za- ni- mi yaz e- lə,
90
naz e- lə ba- la saz e- lə ba- la, yaz e- lə ba- la
hey!
mf
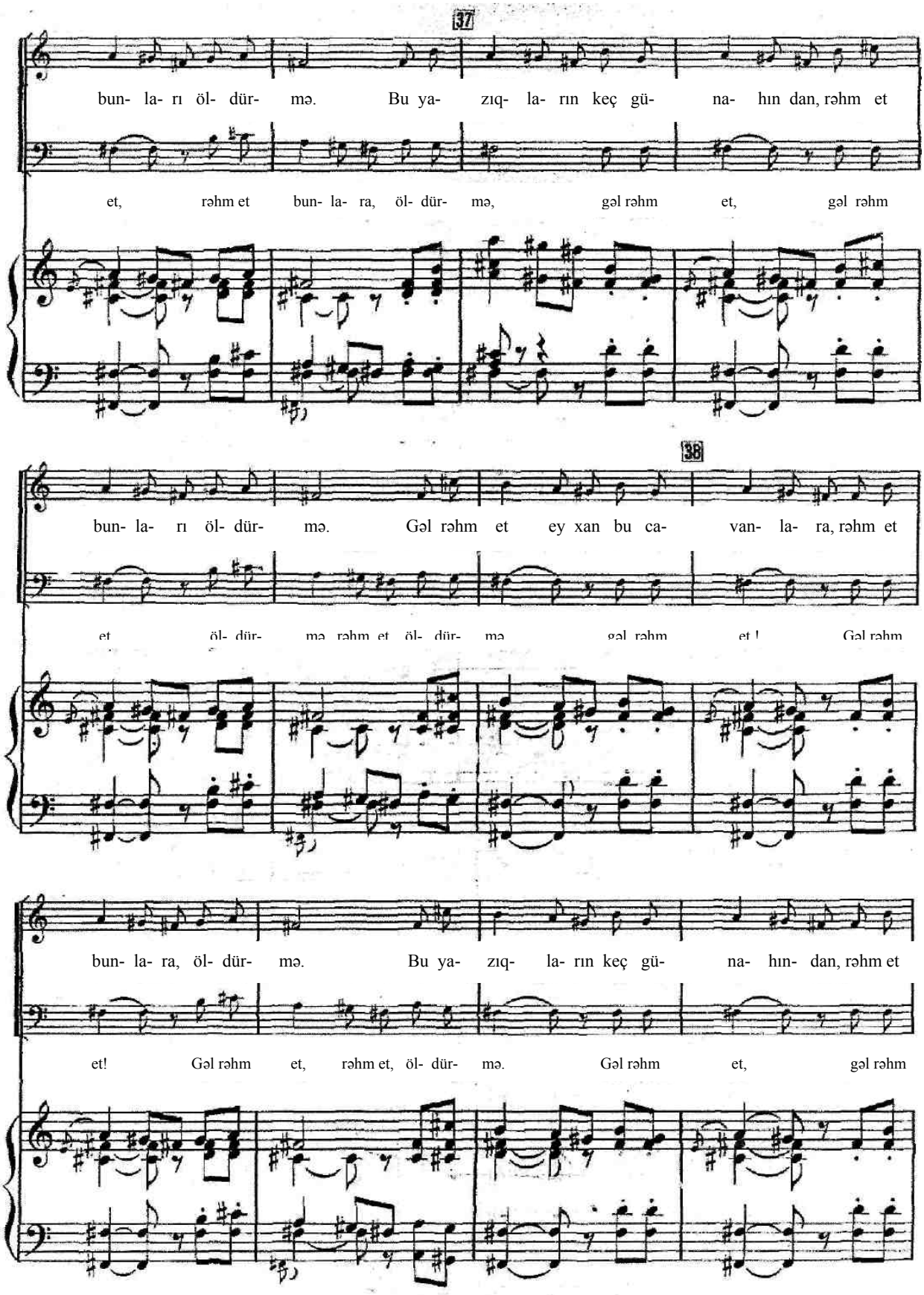
“Koroğlu” operasında xalq səhnələrini əks etdirən hissələrdən biri də V-ci pərdədir. Burada kütləvi xalq səhnələrindən biri **“Gəl rəhm et, ey xan”** xorudur. Üsyançılarla əlaqədə ittiham olunan Nigar, Eyvaz və Poladın edam olunacağını bilən xalq, Həsən xandan onları əff etməyini diləyir. Xorun qəmli melodiyası bizə xalq “ahı”larını xatırladır. Burada qarışıq dördsəsli xor “Bayatı-Şiraz” muğamının intonasiyalarında mövzunu variasiya şəklində dörd dəfə təkrarlayır. Birinci və ikinci dəfə alt və bas səs qrupları melodiyanı “lya” mayəsində səsləndirir. Tədricən xora başqa səslər qoşulur. Mövzunun üçüncü və dürdüncü səsləndirilməsində soprano, alt və tenorlar bu dəfə melodiyanı “sol diyez” mayəli Bayatı-Şirazda ifa edirlər. “Gəl rəhm et” xorunda çoxsəsliliyin səsaltı və imitasiya ünsürləri nəzərə çarpır ki, bu da xoru kompozisiya və faktura cəhətdən zənginləşdirir. Xorun ritmik və melodik şəkli orkestrin müşayiətində olduğu kimi verilmişdir. Eyni zamanda orkestrdə başqa səslər səsaltı elementlərlə xoru tamamlayır.
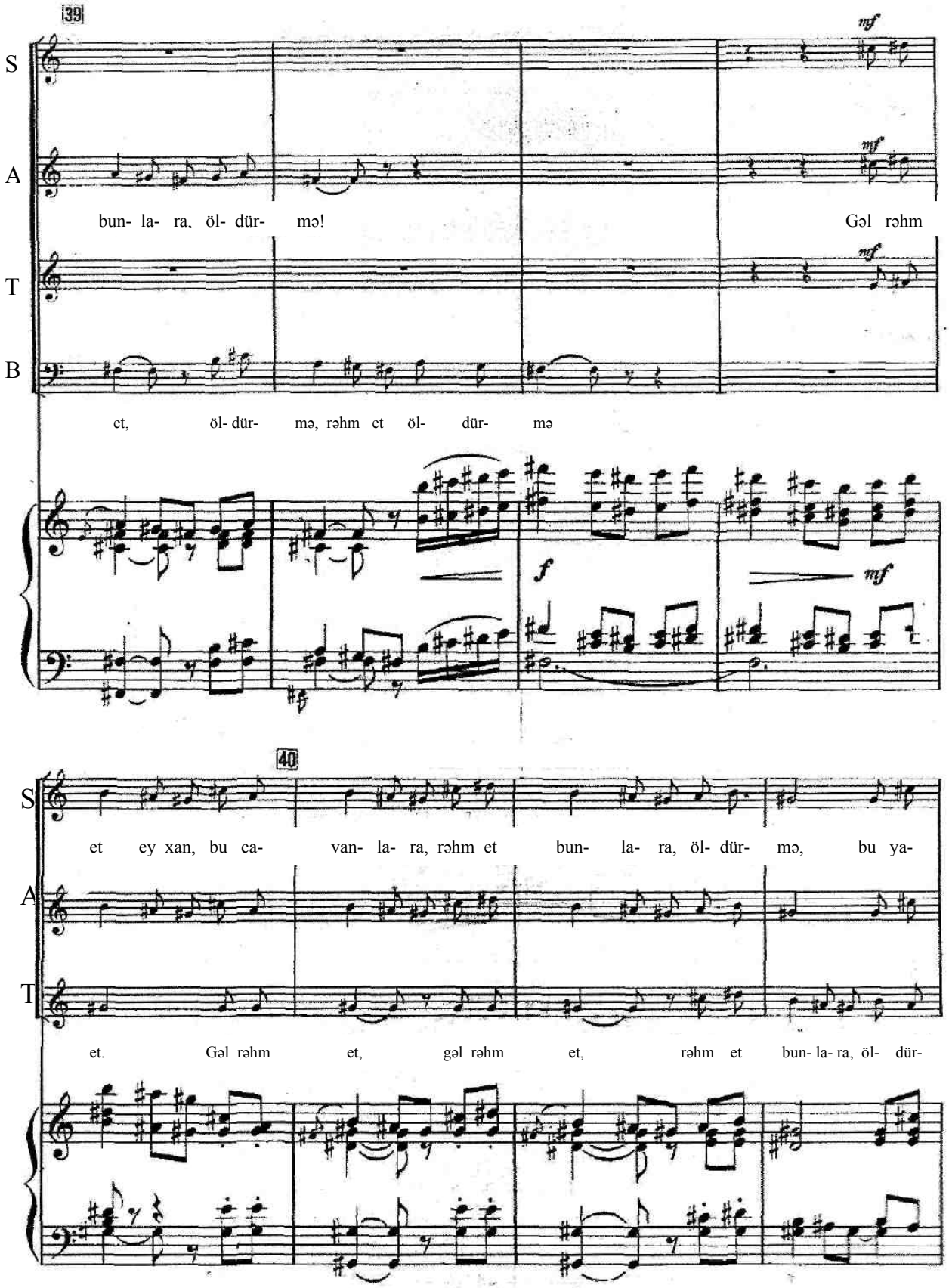
Ü.HACIBƏYLİ
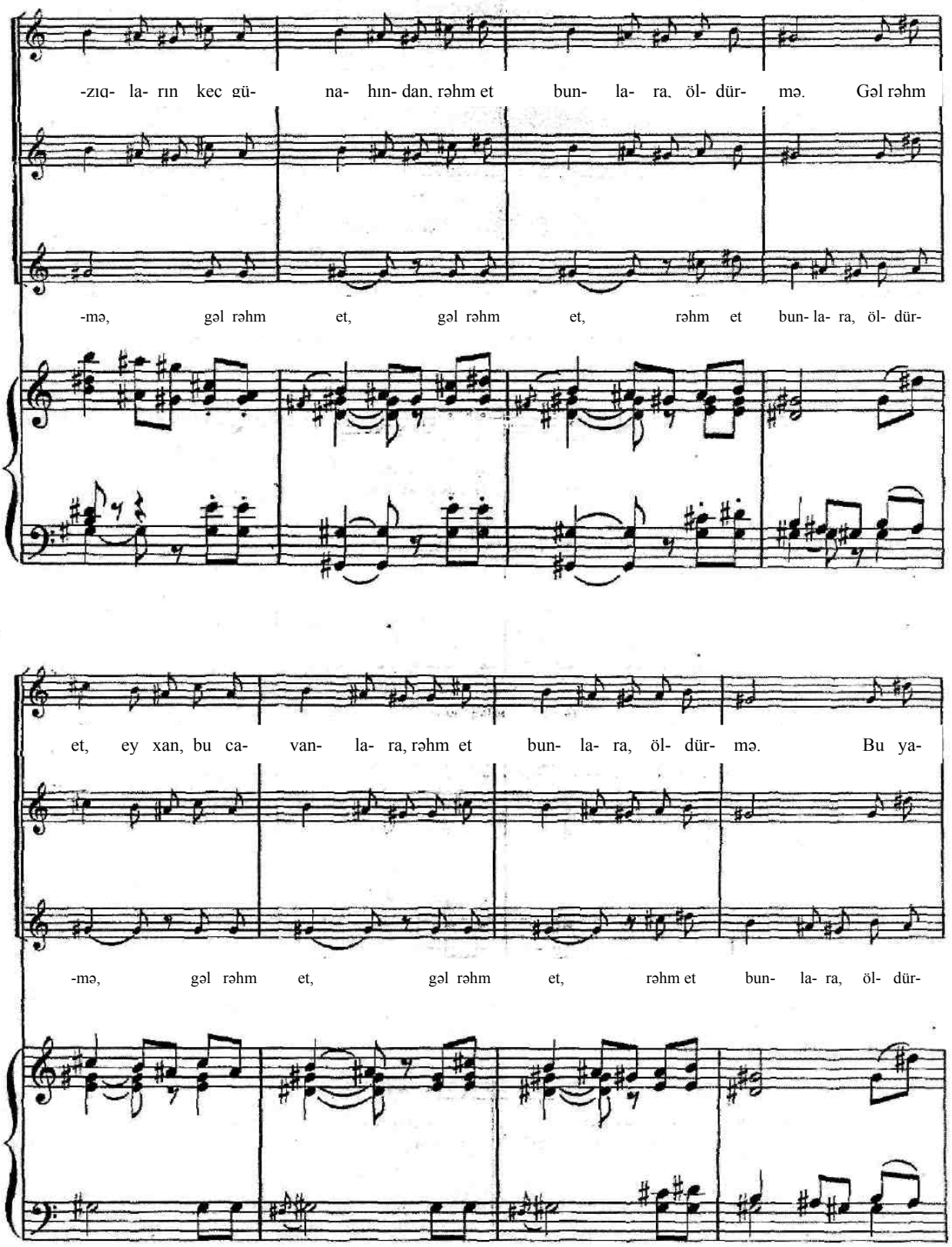
“Koroğlu” operası, V pərdə
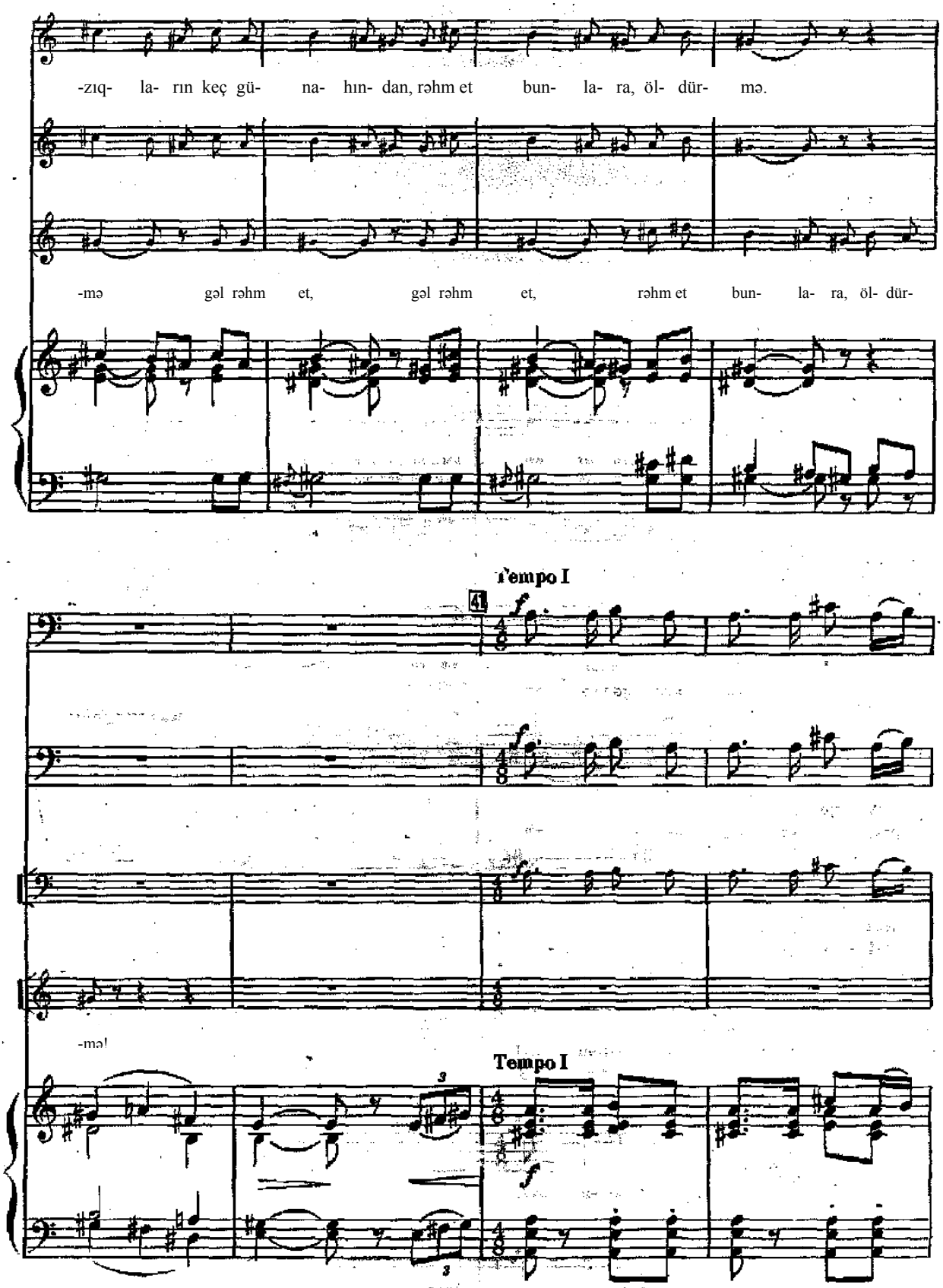
“Gəl rəhm et” xoru

37
bun- la- rı öl- dür- mə. Bu ya- zıq- la- rın keç gü- na- hın dan, rəhm et
et, rəhm et bun- la- ra, öl- dür- mə, gəl rəhm et, gəl rəhm
38
bun- la- rı öl- dür- mə. Gəl rəhm et ey xan bu ca- van- la- ra, rəhm et
et öl- dür- mə rəhm et öl- dür- mə gəl rəhm et ! Gəl rəhm
bun- la- ra, öl- dür- mə. Bu ya- zıq- la- rın keç gü- na- hın- dan, rəhm et
et! Gəl rəhm et, rəhm et, öl- dür- mə. Gəl rəhm et, gəl rəhm
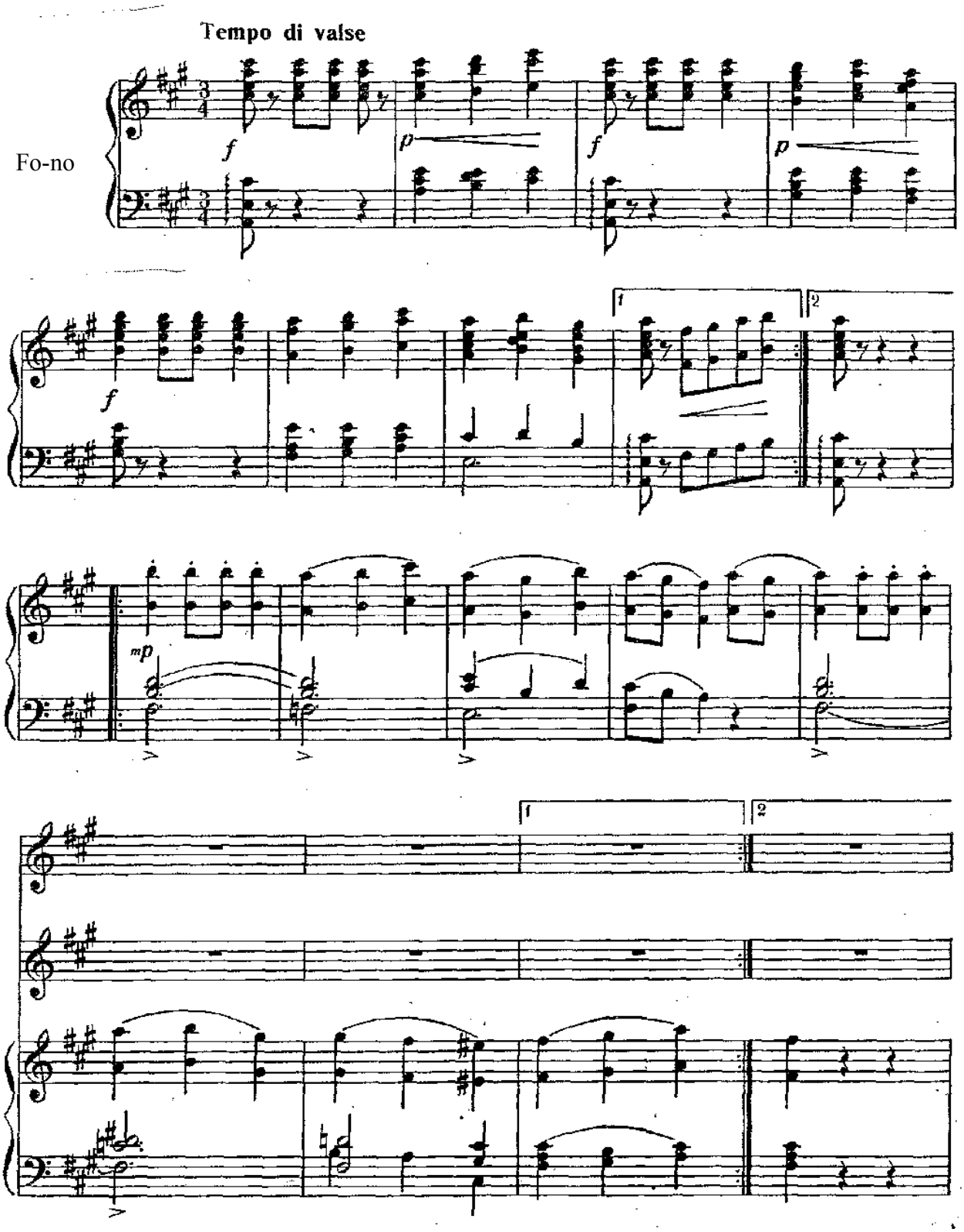

39
S
A
T
B
mf
bun- la- ra, öl- dür- mə!
Gəl rəhm
et, öl- dür- mə, rəhm et öl- dür- mə
f
40
et ey xan, bu ca- van- la- ra, rəhm et bun- la- ra, öl- dür- mə, bu ya-
et. Gəl rəhm et, gəl rəhm et, rəhm et bun- la- ra, öl- dür-
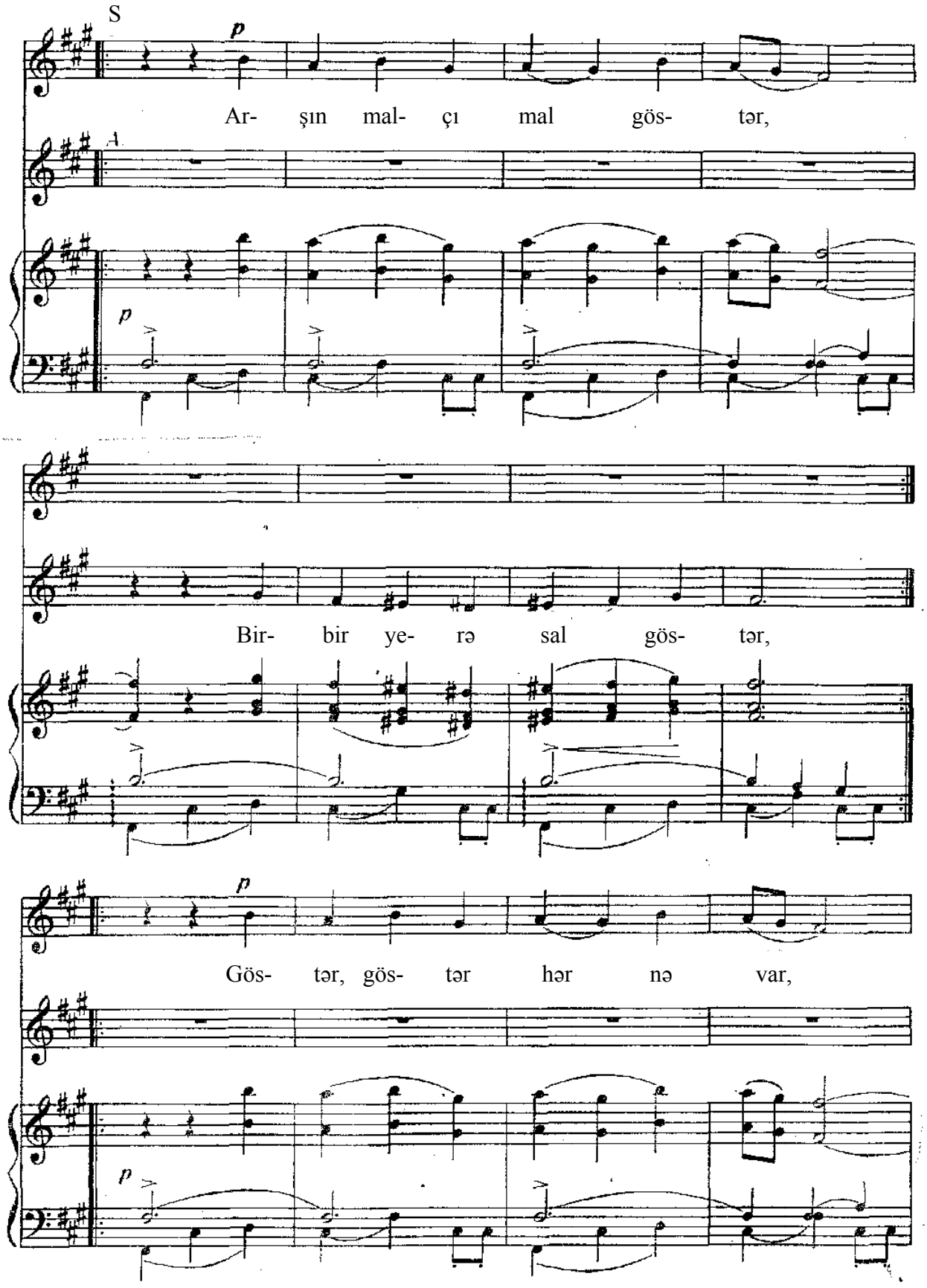

-zıq- la- rın kec gü- na- hın- dan, rəhm et bun- la- ra, öl- dür- mə. Gəl rəhm
-mə, gəl rəhm et, gəl rəhm et, rəhm et bun- la- ra, öl- dür-
et, ey xan, bu ca- van- la- ra, rəhm et bun- la- ra, öl- dür- mə. Bu ya-
-mə, gəl rəhm et, gəl rəhm et, rəhm et bun- la- ra, öl- dür-
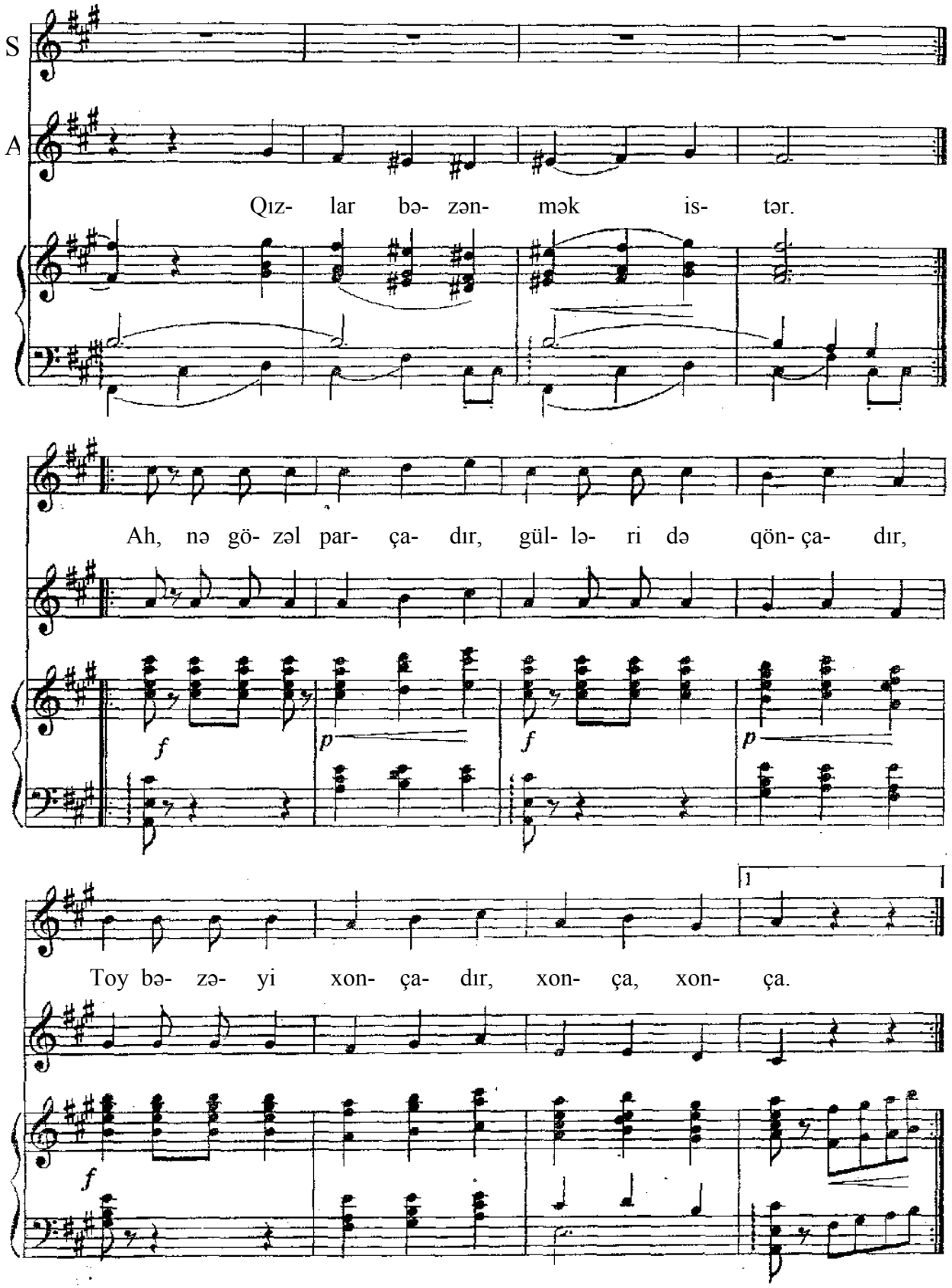

-zıq- la- rın keç gü- na- hın- dan, rəhm et bun- la- ra, öl- dür- mə.
-mə gəl rəhm et, gəl rəhm et, rəhm et bun- la- ra, öl- dür-
Tempo I
41
-mə!
Tempo I
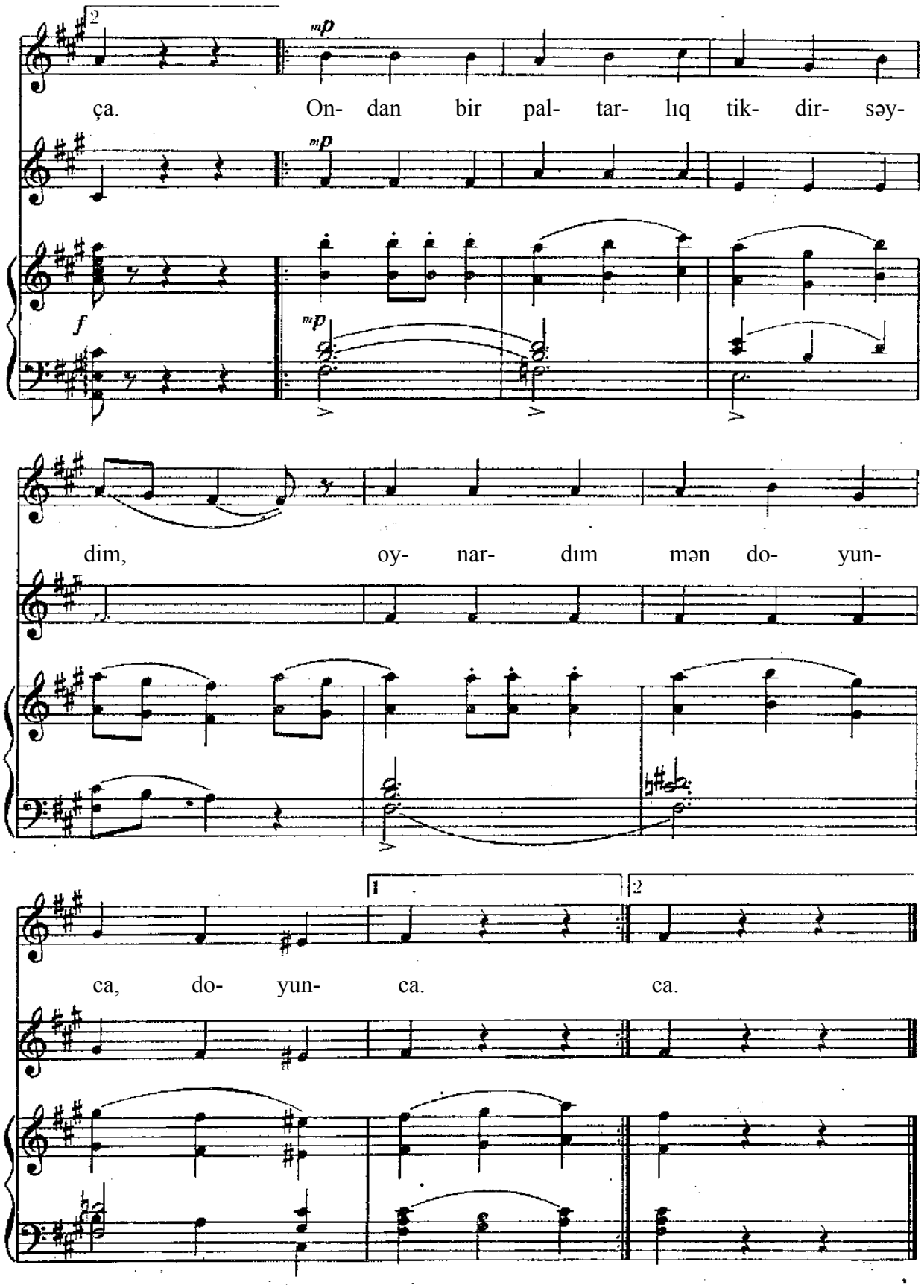
Ü.HACIBƏYLİ
“ARŞIN MAL ALAN”, II pərdə

“Qızların xoru”

S
p
Ar- şın mal- çı mal gös- tər,
A
p
Bir- bir ye- rə sal gös- tər,
p
Gös- tər, gös- tər hər nə var,
p

S
A
Qız- lar bə- zən- mək is- tər.
Ah, nə gö- zəl par- ça- dır, gül- lə- ri də qön- ça- dır,
f
p
f
p
1
Toy bə- zə- yi xon- ça- dır, xon- ça, xon- ça.
f

2
mp
ça. On- dan bir pal- tar- lıq tik- dir- səy-
mp
f
mp
dim, oy- nar- dım mən do- yun-
1
2
ca, do- yun- ca. ca.

2. M.MAQOMAYEVİN OPERALARINDAN XORLAR

“Şah İsmayıl” operasından xorlar.

M.Maqomayevin inqilabdan əvvəlki dövrdə bəstələdiyi ən uğurlu əsəri “Şah İsmayıl” operasıdır. Operanı müəllif 1916-cı ilin axırında yazıb qurtarmışdır. Əsərin premyerası 7 mart 1919-cu ildə böyük müvəffəqiyyətlə keçdi. Opera ikinci redaksiyasında 1924-cü ildə M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Opera teatrında tamaşaya qoyuldu. Bu yeni redaksiyada “Şah İsmayıl” operasının əsas xüsusiyyəti bunda idi ki, əsərdə notla yazılan materiala əvvəlkindən daha çox yer verilmiş, azərbaycan xalq musiqi aləti – tarı saxlamaqla yanaşı, simfonk orkestrin rolu gücləndirilmiş və oraya çoxsəsli xor səhnələri salınmışdı.

1930-cu ildə bəstəkar operanın üçüncü və axırıncı redaksiyasını yaradır. Bu redaksiyada əsas material improvizasiyalı deyil, notla yazılmış orijinal musiqidən ibarətdir, buraya həm də reçitativlər daxil edilir. Azərbaycan opera sənətinin inkişafı tarixində “Şah İsmayıl” operası müstəsnalıq təşkil edir: bu opera inqilabdan qabaqki Azərbaycan operasında hökm sürən improvizasiya prinsipli operalardan kamil formalı operalara keçidin ilk təşəbbüsü idi.

Operanın süjeti Səfəvi dövlətinin əsasını qoyan I Şah İsmayıl haqqında olan məşhur Azərbaycan xalq dastanına əsaslanır. M.Maqomayev azərbaycan xalq musiqisinin müxtəlif janrlarından bacarıqla istifadə edir: burada həm “Qarabağ şikəstəsi”, həm ritmik muğam “Kəsmə şikəstə”, həm aşıq musiqisi “Kərəmi”, həm də lirik xalq mahnılarını xatırladan epizodlar vardır.

Operada kütləvi səhnələrə böyük yer verilmişdir. Müəllif xorlarda Azərbaycan xalq mahnılarına xas olan xüsusiyyətlərdən geniş istifadə edərək, ayrı-ayrı səhnələrdə xalqın əhval-ruhiyyəsini ifadə edə bilmişdir.

Bəstəkarın yaratdığı gözəl melodiyalardan biri II pərdədə Şah İsmayıl qoşununun təəssüf hisslərini təsvir edən kuplet formasında yazılmış **“Axşam oldu”** kişi xorudur. Bu xorun səslərinin hər birisi özü-özlüyündə gözəl ifadəli melodik bir çevrə təşkil edir. Səhnə situasiyası ilə əlaqədar olaraq (hava qaranlıqlaşır, axşam çökür) material ikinci təkrarında bir qədər ixtisar olunur: xor susur,
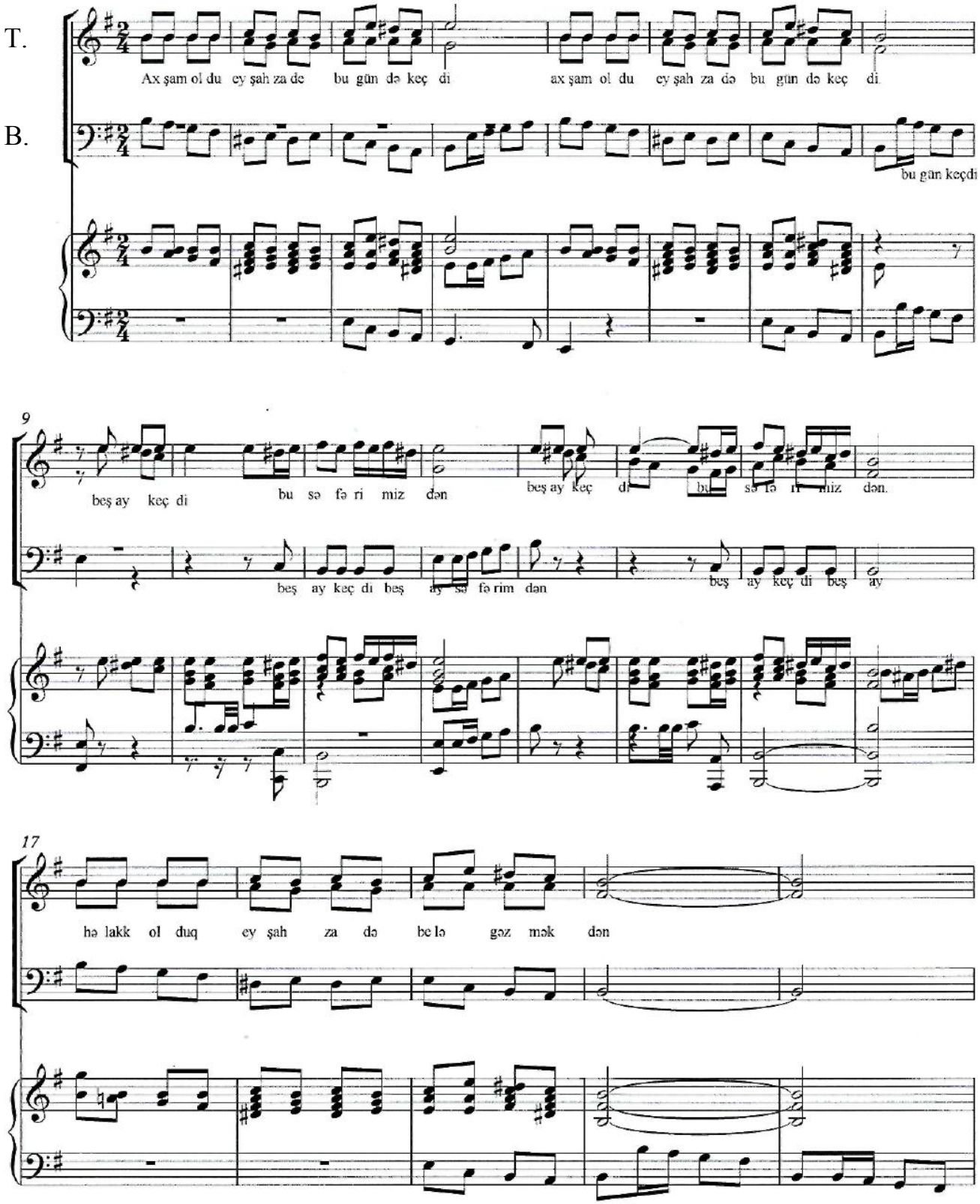
inkişafı tamamlayan orkestrdə isə yüksək səsli alətlərdən bəm səsli alətlərə doğru partiyalar tədricən sıradan çıxaraq, axırda yalnız tək kontrabas pianissimo səslənir. Lakin bu dərs vəsaitində biz bu xorun fortepiano müşayiətli variantını təqdim edirik.
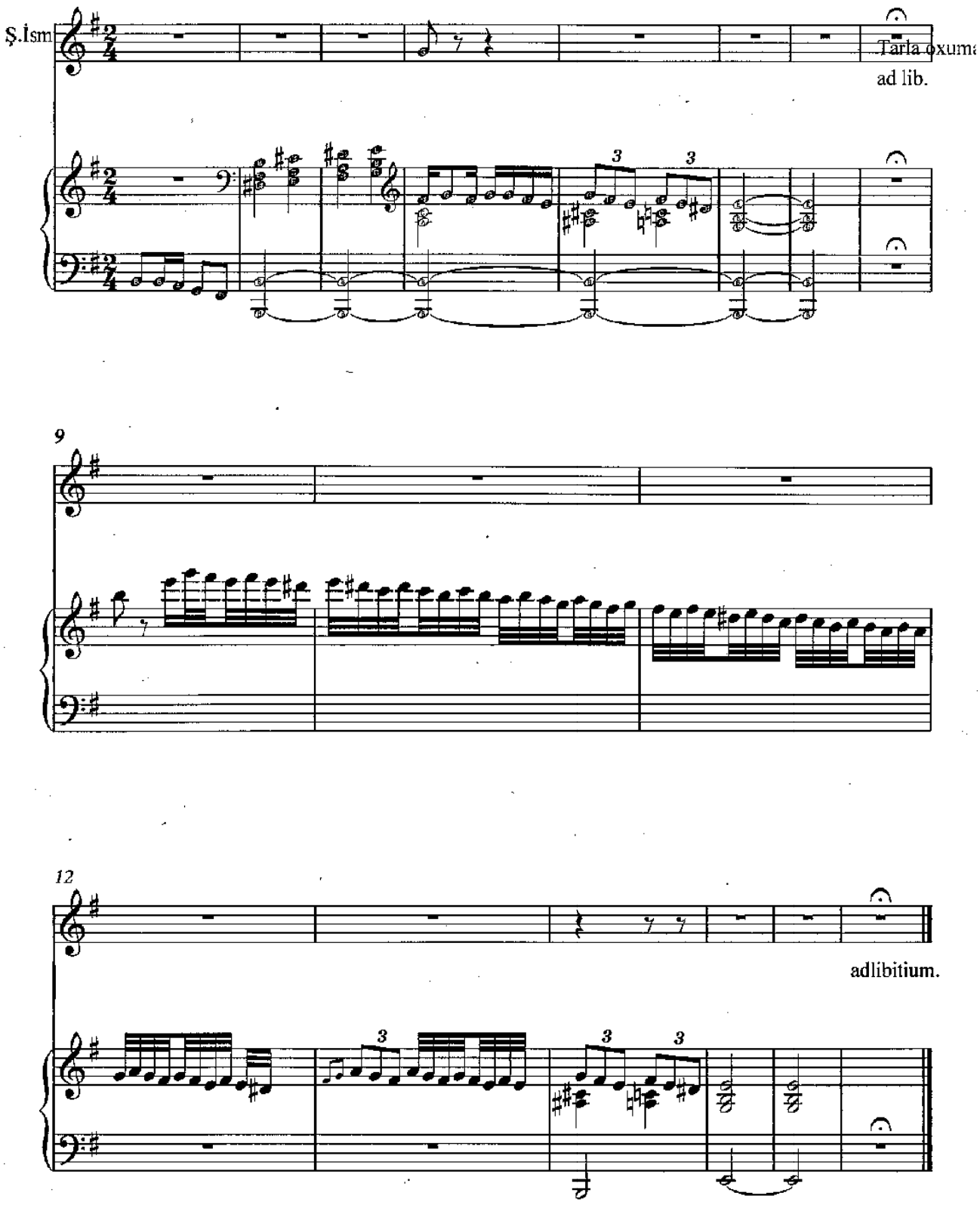
V pərdədə səslənən xor isə öz əhval-ruhiyyəsi ilə yuxarıda göstərdiyimiz xora qətiyyən bənzəmir. Səhnə gənc şahzadənin uzaq səfərdən vətənə qayıtmasını xəbər verən şeypur səsləri ilə başlanır. Sonra "Təntənə marşı" və nəhayət "Rast" muğamının "Şikəsteti-fars" şöbəsində bəstələnmiş **"Xalqın xoru"** səslənir. Bu xor öz gümrah marşvari xarakteri, dolğun gür orkestrovkası (tutti) ilə operanın zərif və şəffaf xarakterli xorlarından fərqlənir.
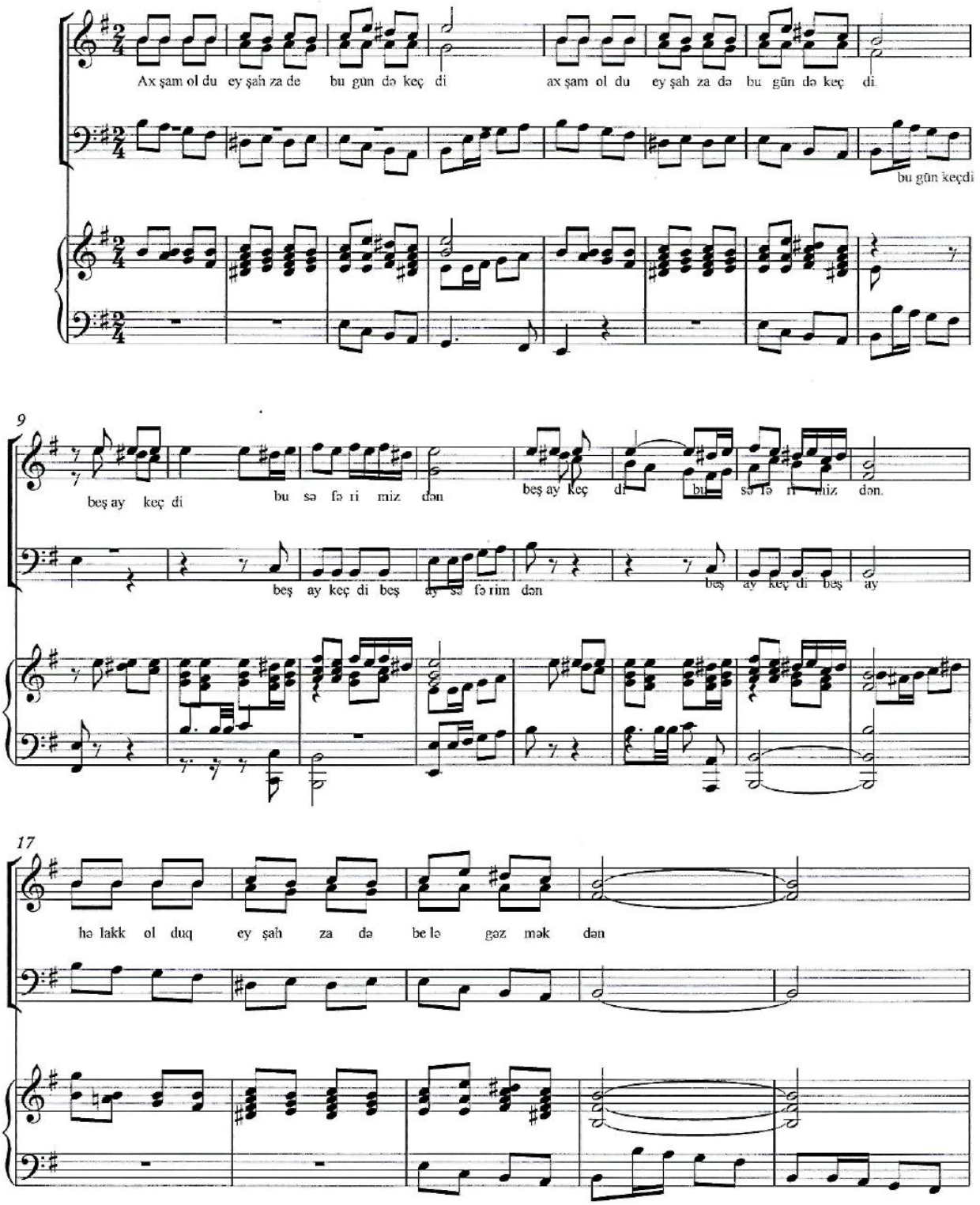
Xorların içərisində xalq koloritini və melodik gözəlliyini incə surətdə əks etdirən Şah İsmayılın bağışlanması haqqında **"Aman diləyən"** yalvarış xoru (V pərdə) xüsusilə təsirlidir. Kədər və yalvarış hisslərini gözəl boyalarla əks etdirən bu xor "Bayatı-Şiraz" muğamı əsasında, kuplet formasında, hamofon-harmonik üslubda yazılmışdır.
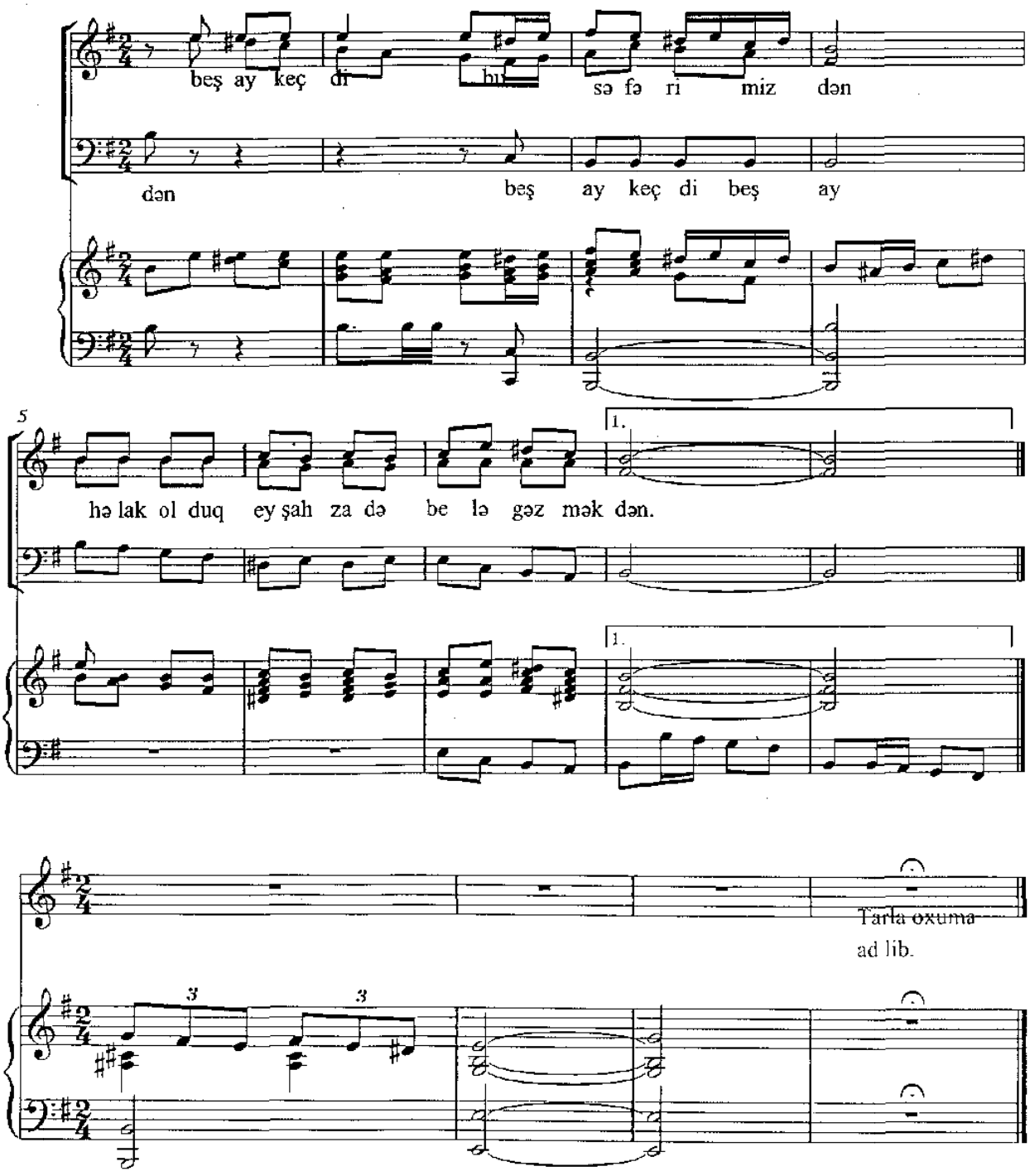
M.MAQOMAYEV
“ŞAH İSMAYIL”, II pərdə

“Axşam oldu” xoru

Ş.İsm
Tarla oxuma
ad lib.
9
12
adlibitium.
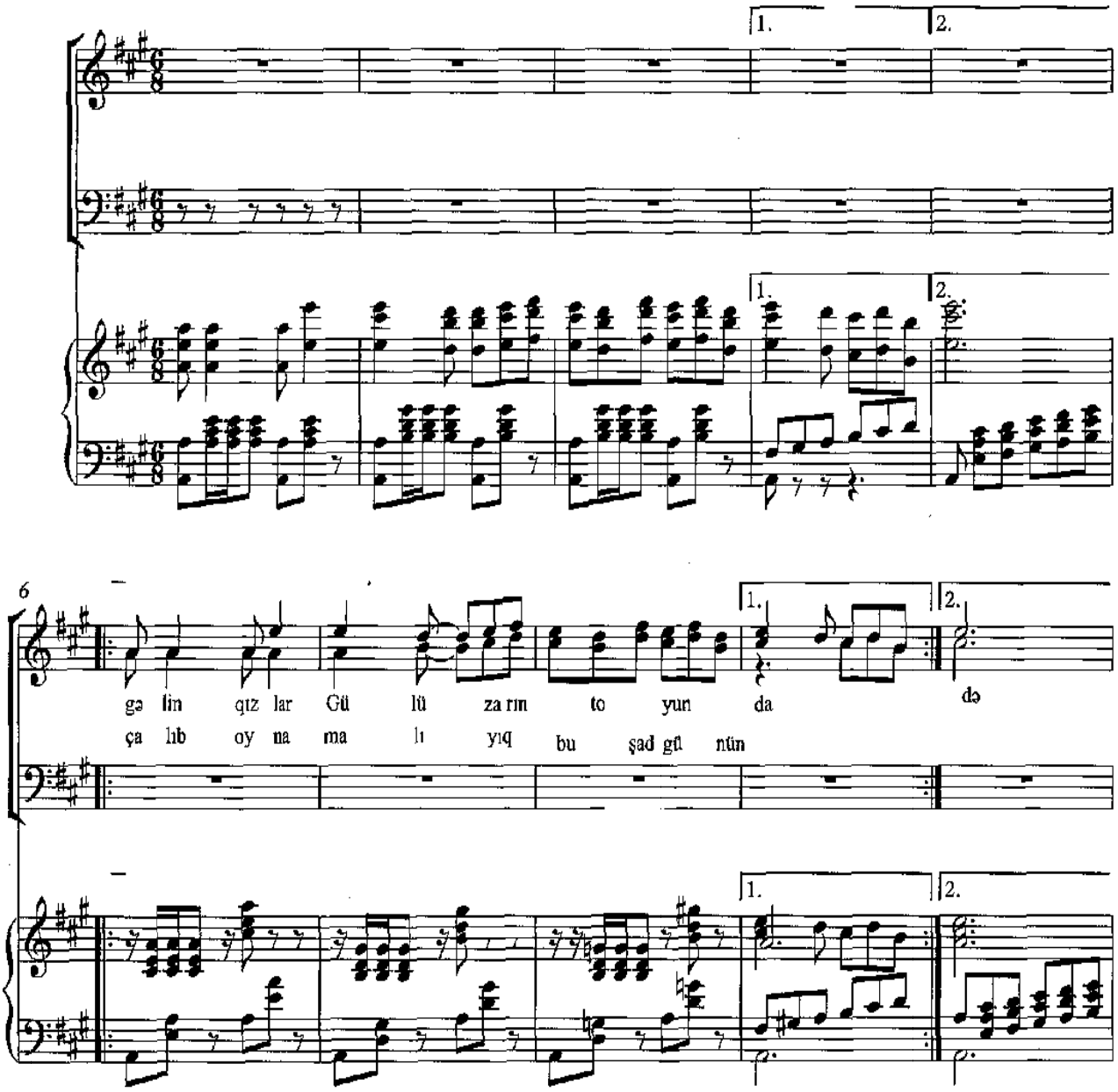

Ax şam ol du ey şah za də bu gün də keç di
ax şam ol du ey şah za də bu gün də keç di
bu gün keçdi
9
beş ay keç di bu sə fə ri miz dən
beş ay keç di bu sə fə ri miz dən.
beş ay keç di beş ay sə fə rim dən
beş ay keç di beş ay
17
hə lakk ol duq ey şah za də be lə gəz mək dən
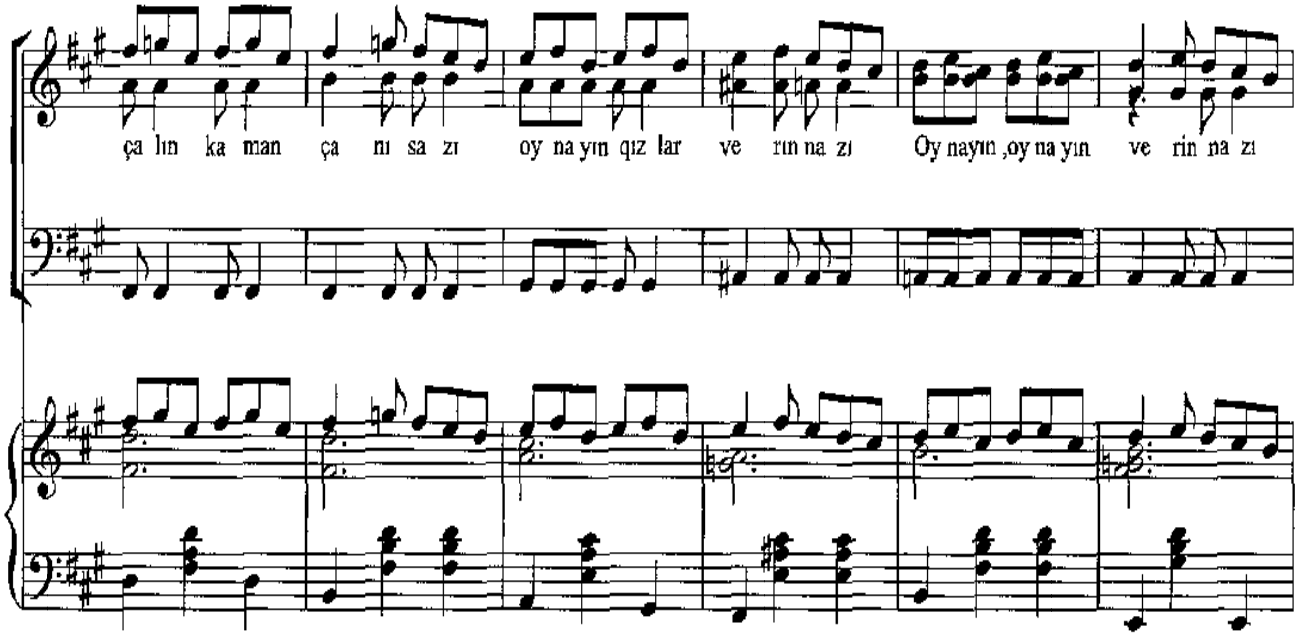

beş ay keç di bu sə fə ri miz dən
dən beş ay keç di beş ay
5
hə lak ol duq ey şah za də be lə gəz mək dən.
1.
1.
Tarla oxuma
ad lib.
3
3
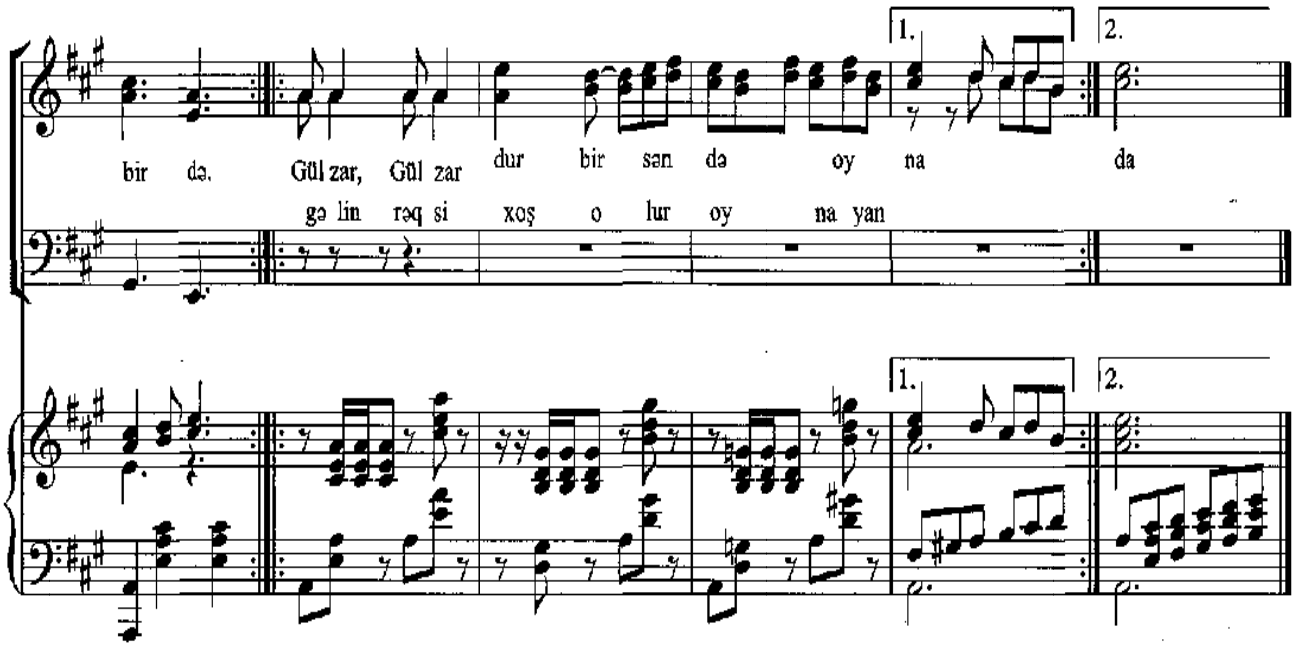
M.MAQOMAYEV
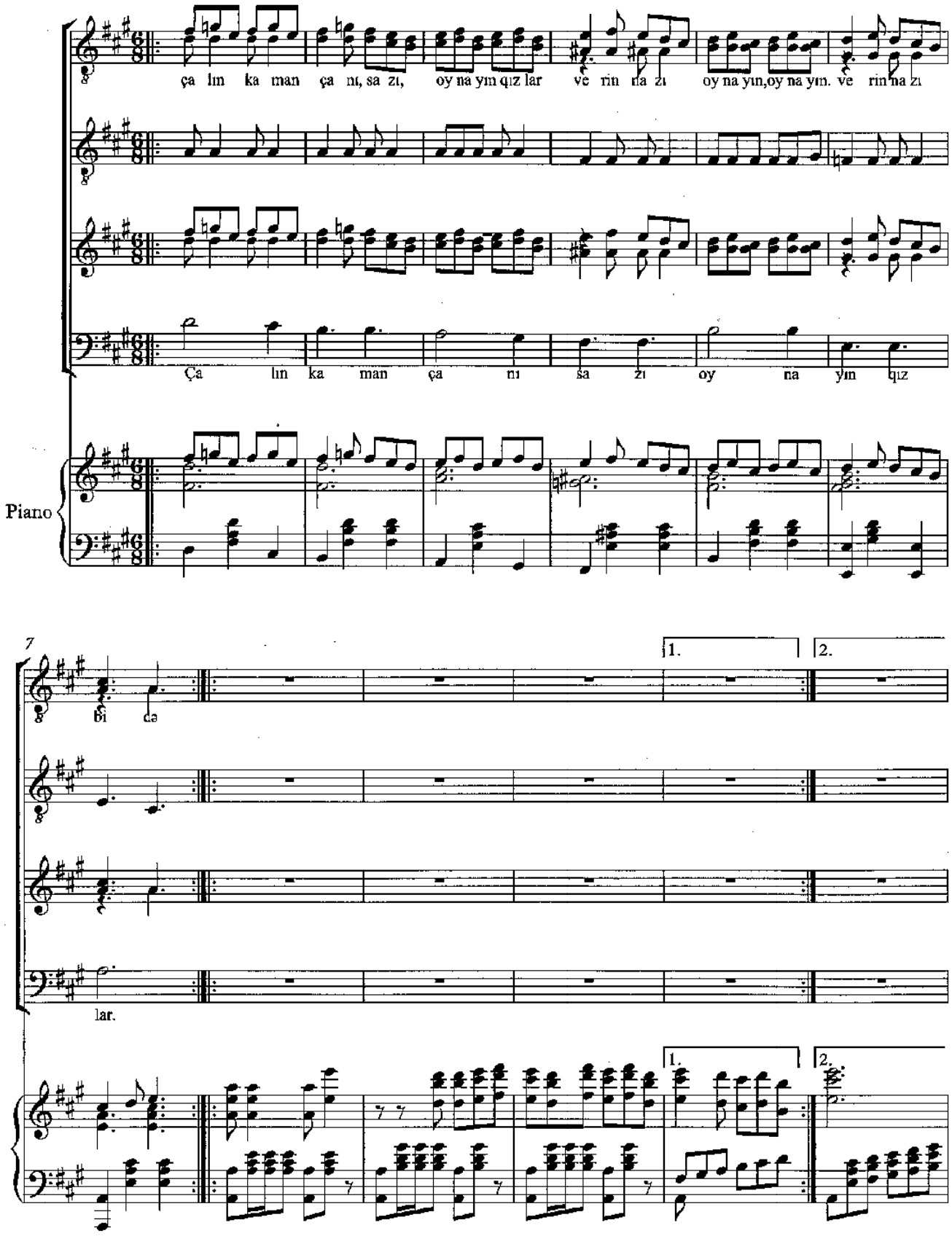
“ŞAH İSMAYIL”, III pərdə
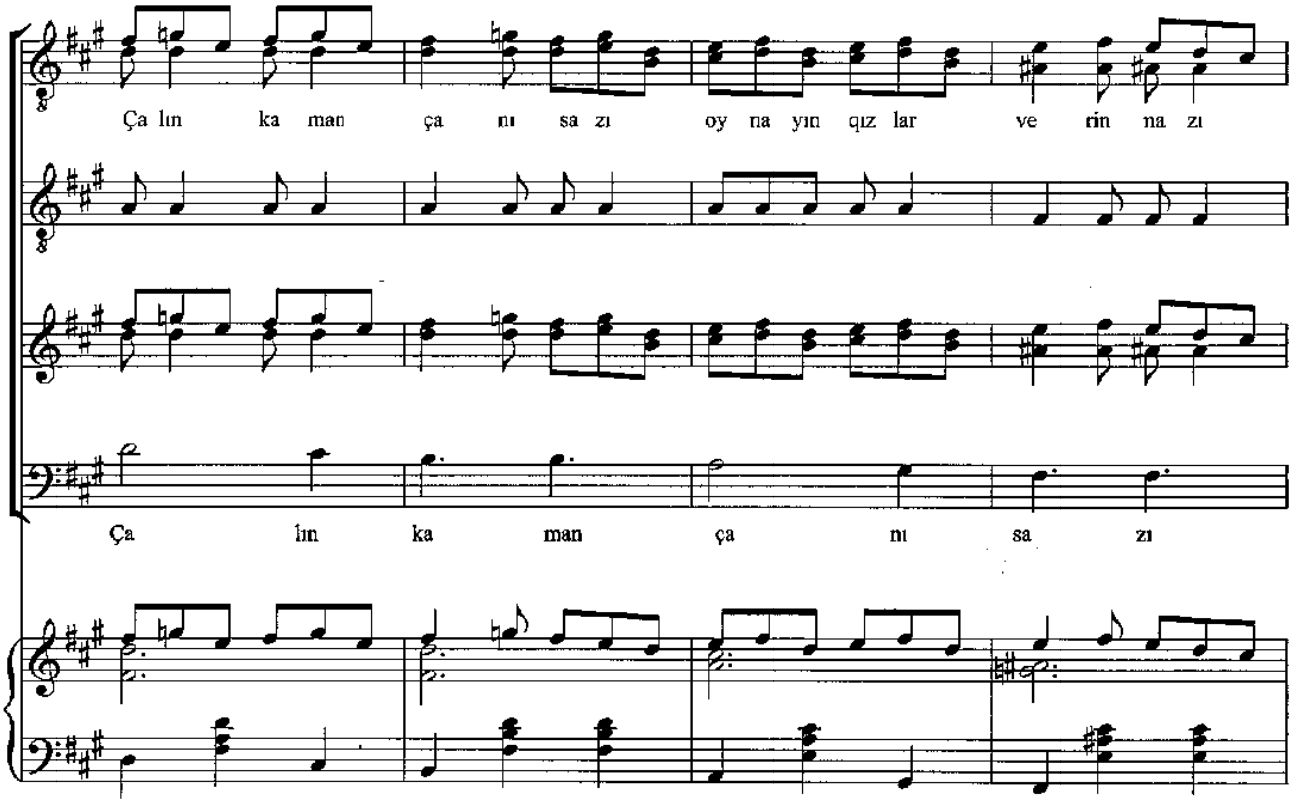
“Qızların xoru”
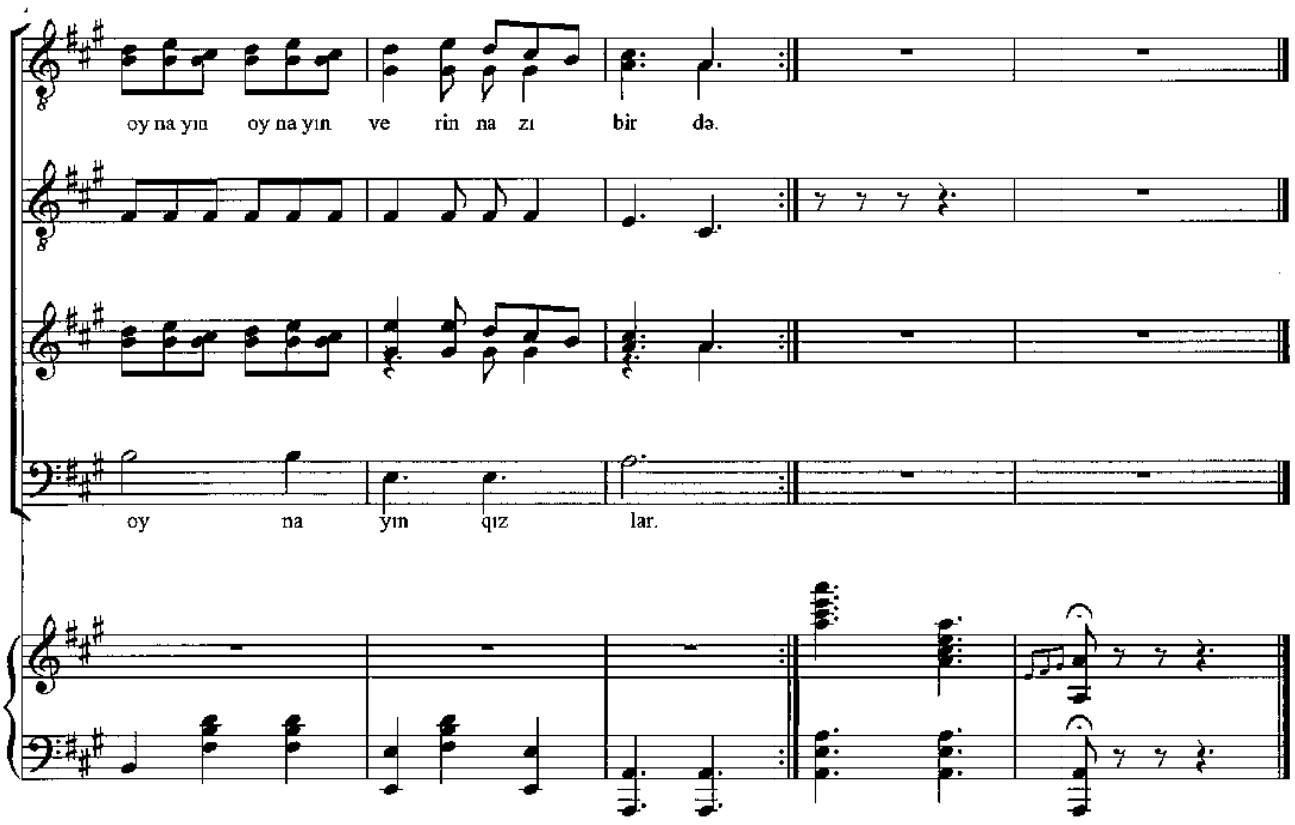

çalın kaman çanı sazı oynayın qızlar verin nazı Oynayın ,oynayın verin nazı

bir də. Gül zar, Gül zar dur bir sən də oy na da
gə lin rəq si xoş o lur oy na yan
1.
2.
1.
2.

çа lın ka man ça nı, sa zı, oy na yın qız lar ve rin na zı oy na yın,oy na yın. ve rin na zı
Ça lın ka man ça nı sa zı oy na yın qız
Piano
bi de
lar.
1.
2.

Ça lın ka man ça nı sa zı oy na yın qız lar ve rin na zı
Ça lın ka man ça nı sa zı
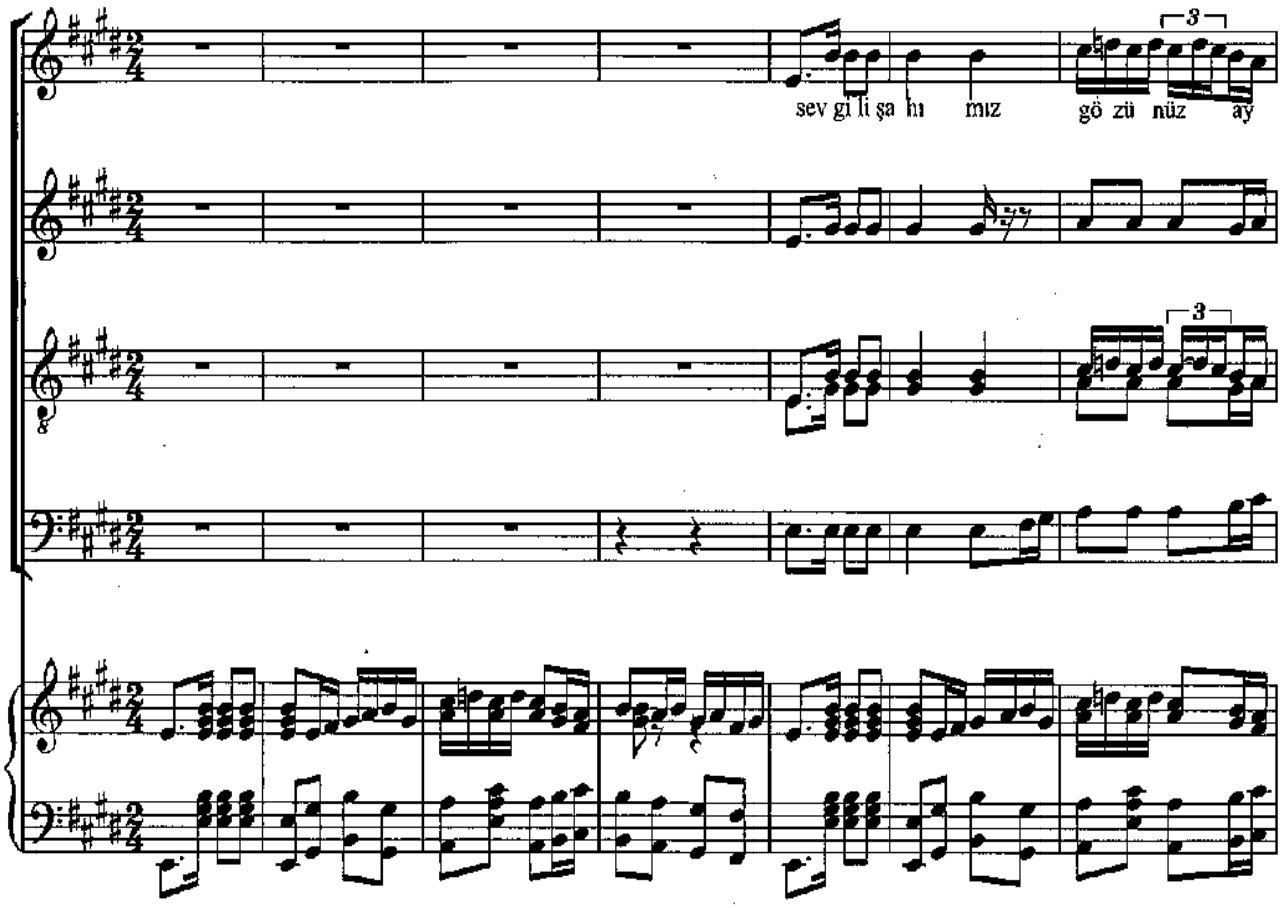

oy na yın oy na yın ve rin na zı bir də.
oy na yın qız lar.
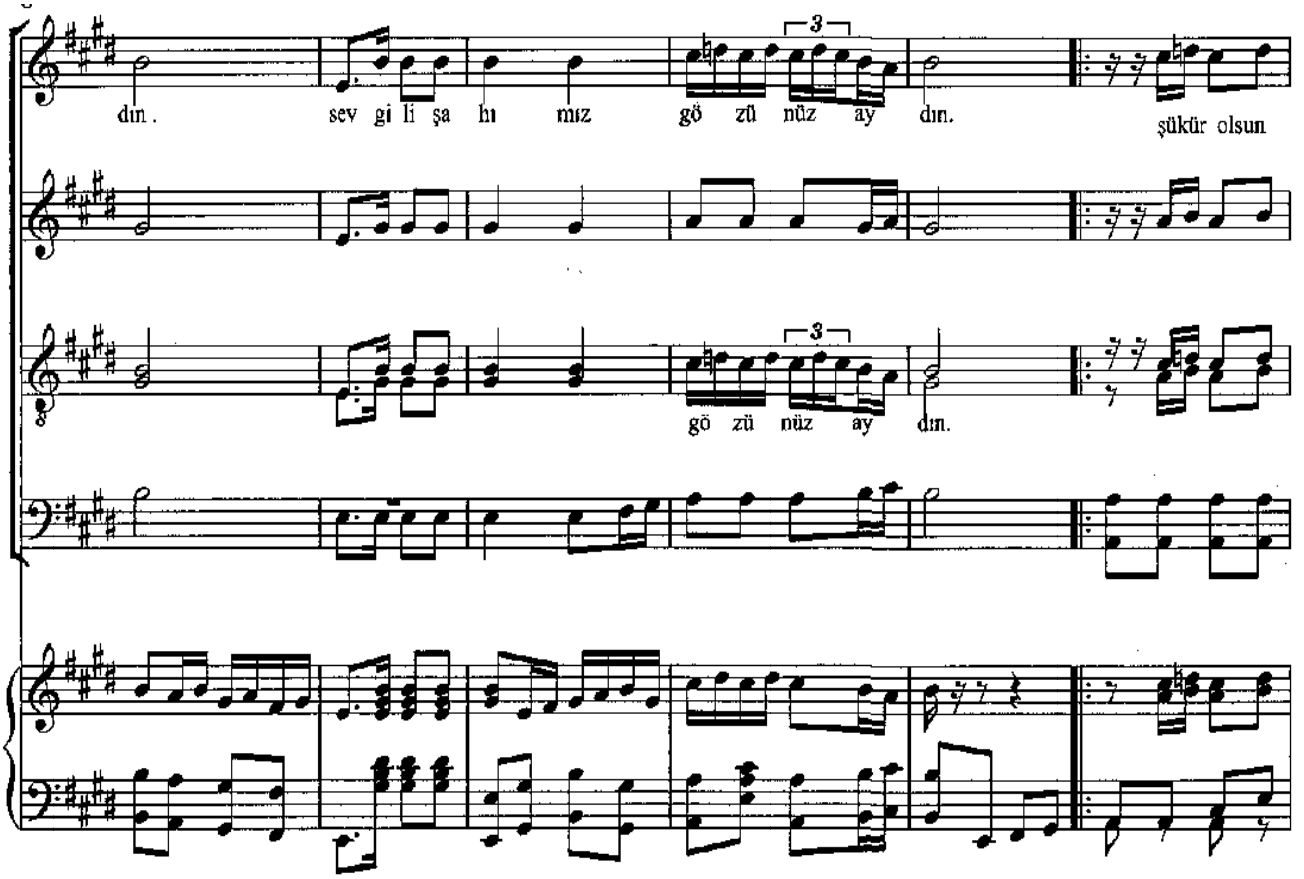
V pərdədə səslənən **“Xalqın xoru”** öz əhval-ruhiyyəsi ilə yuxarıda göstərdiyimiz xora qətiyyən bənzəmir. Səhnə gənc şahzadənin uzaq səfərdən vətənə qayıtmasını xəbər verən şeypur səsləri ilə başlanır. Sonra “Təntənə marşı” və nəhayət “Rast” muğamının “Şikəsteti-fars” şöbəsində bəstələnmiş **“Xalqın xoru”** səslənir. Bu xor öz gümrah marşvari xarakteri, dolğun gür orkestrovkası (tutti) ilə operanın zərif və şəffaf xarakterli xorlarından fərqlənir.
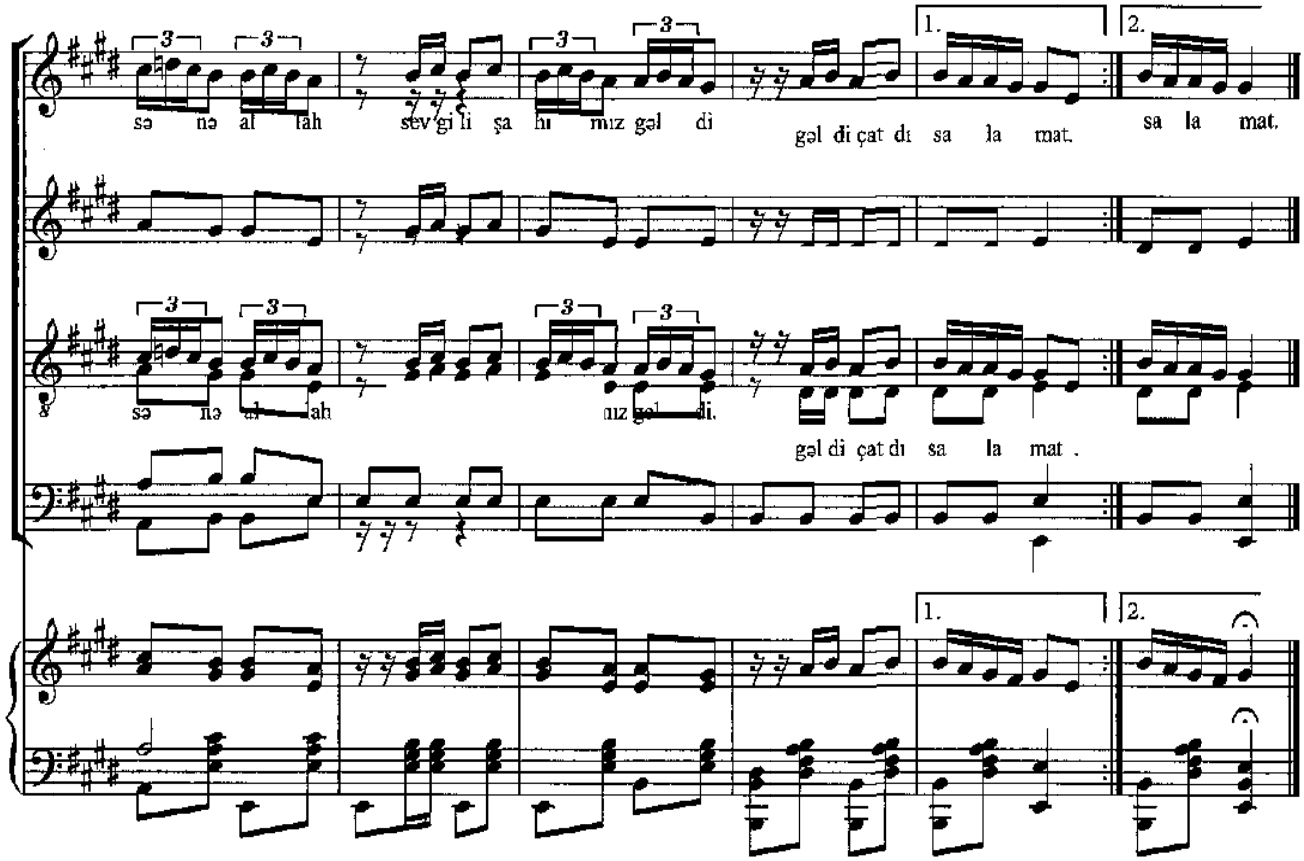
M.MAQOMAYEV

“ŞAH İSMAYIL”, V pərdə
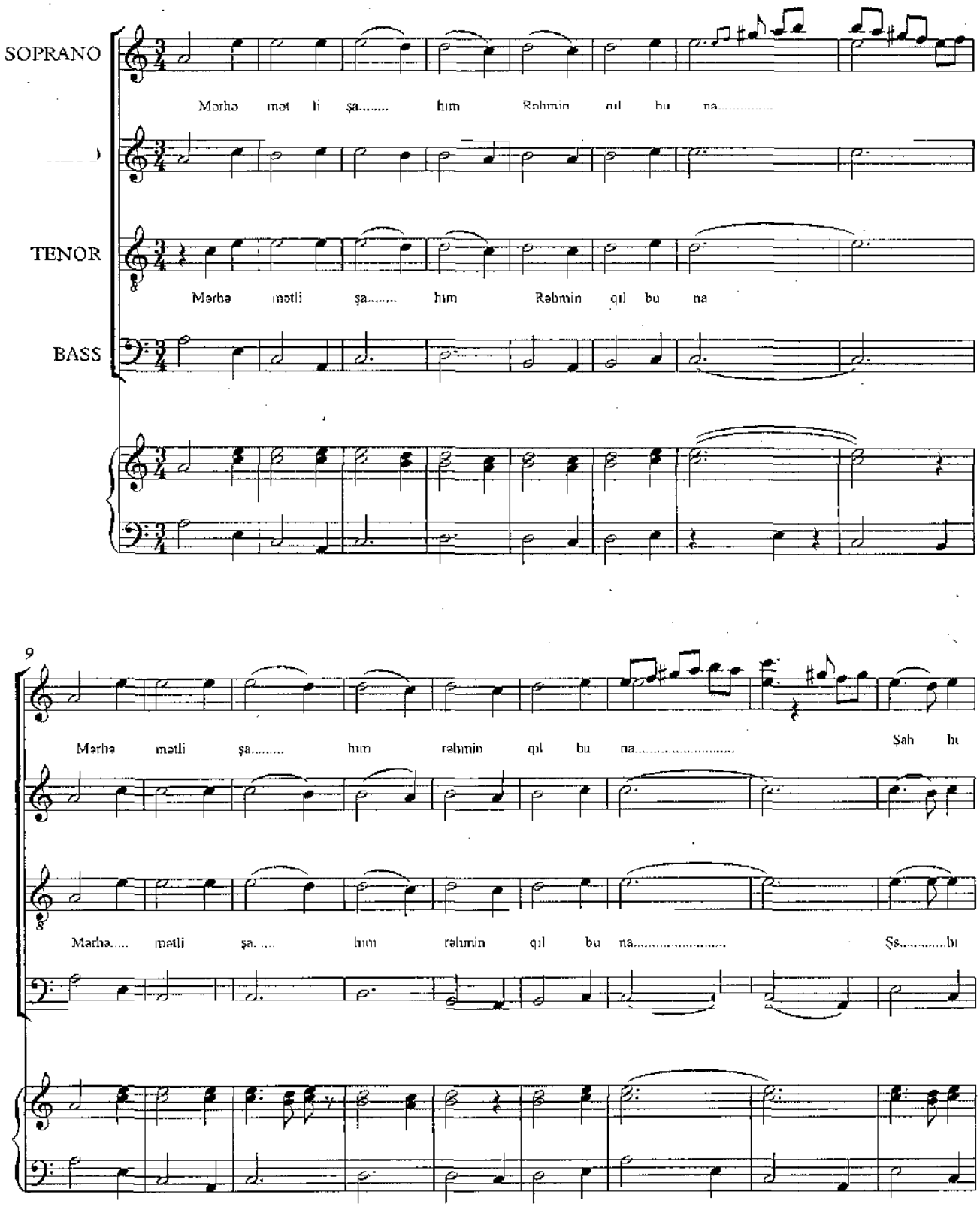
“Xalqın xoru”
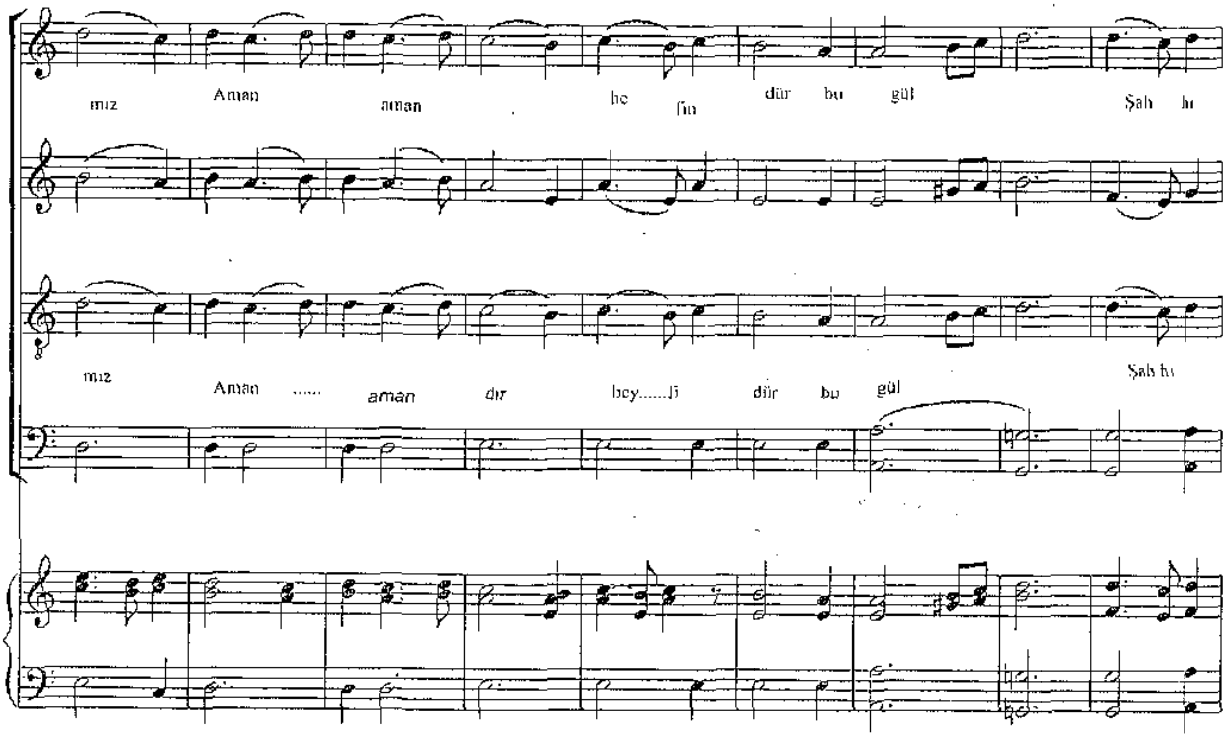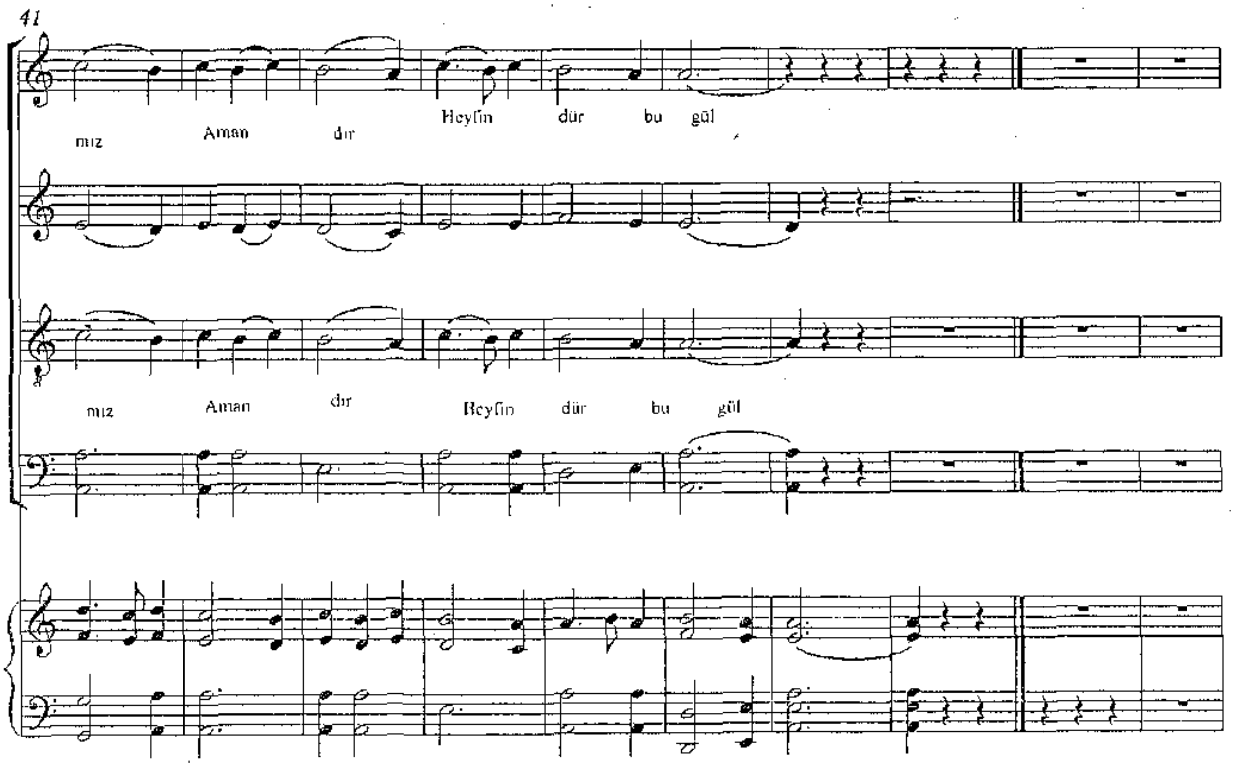

dın. sev gi li şa hı mız gö zü nüz ay dın. şükür olsun
gö zü nüz ay dın.

sə nə al lah sev gi li şa hı mız gəl di gəl di çat dı sa la mat. sa la mat.
sə nə al lah nız gəl di.
gəl di çat dı sa la mat .

M.MAQOMAYEV
“ŞAH İSMAYIL”, V pərdə
“Aman diləyən” xoru
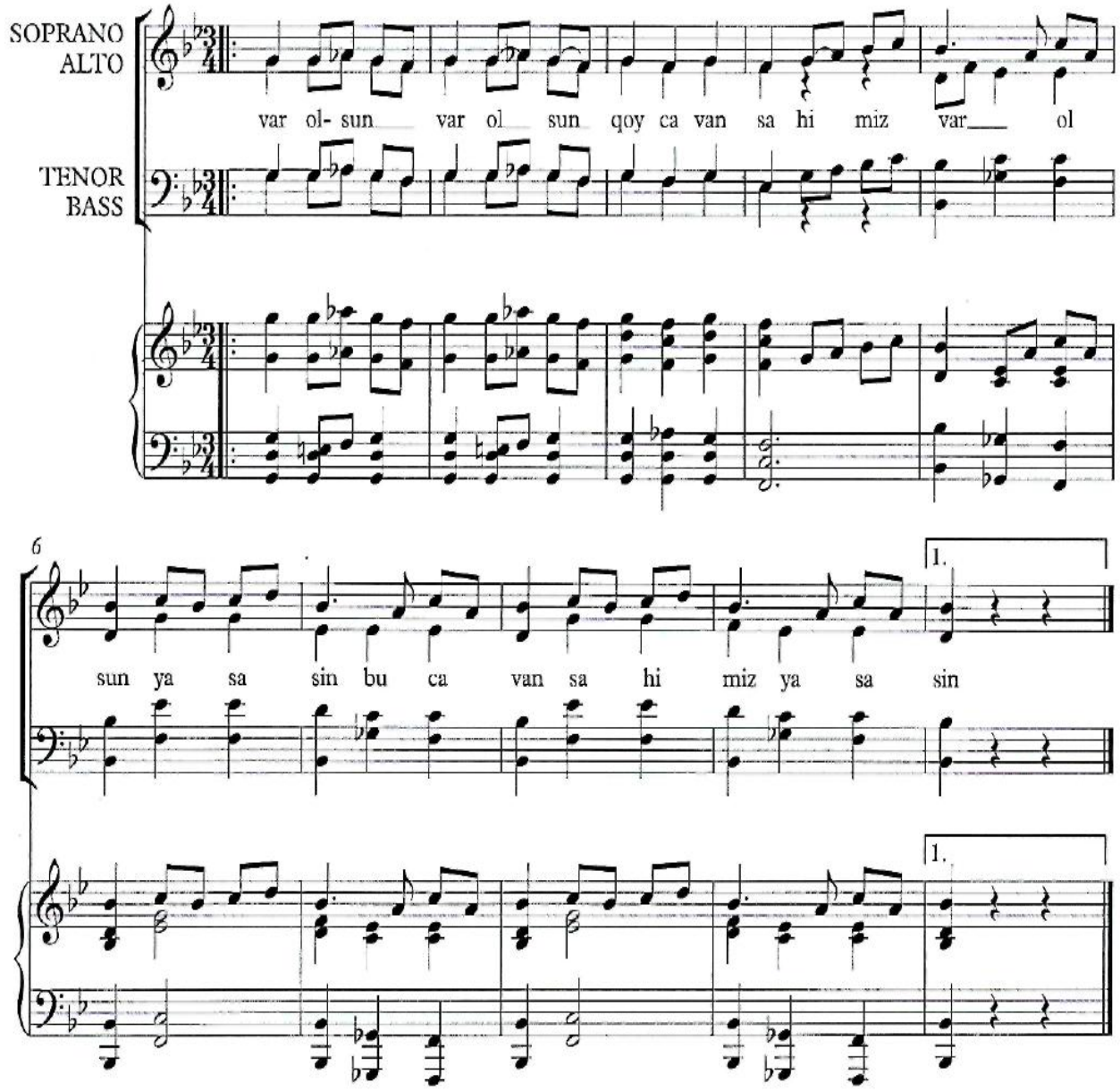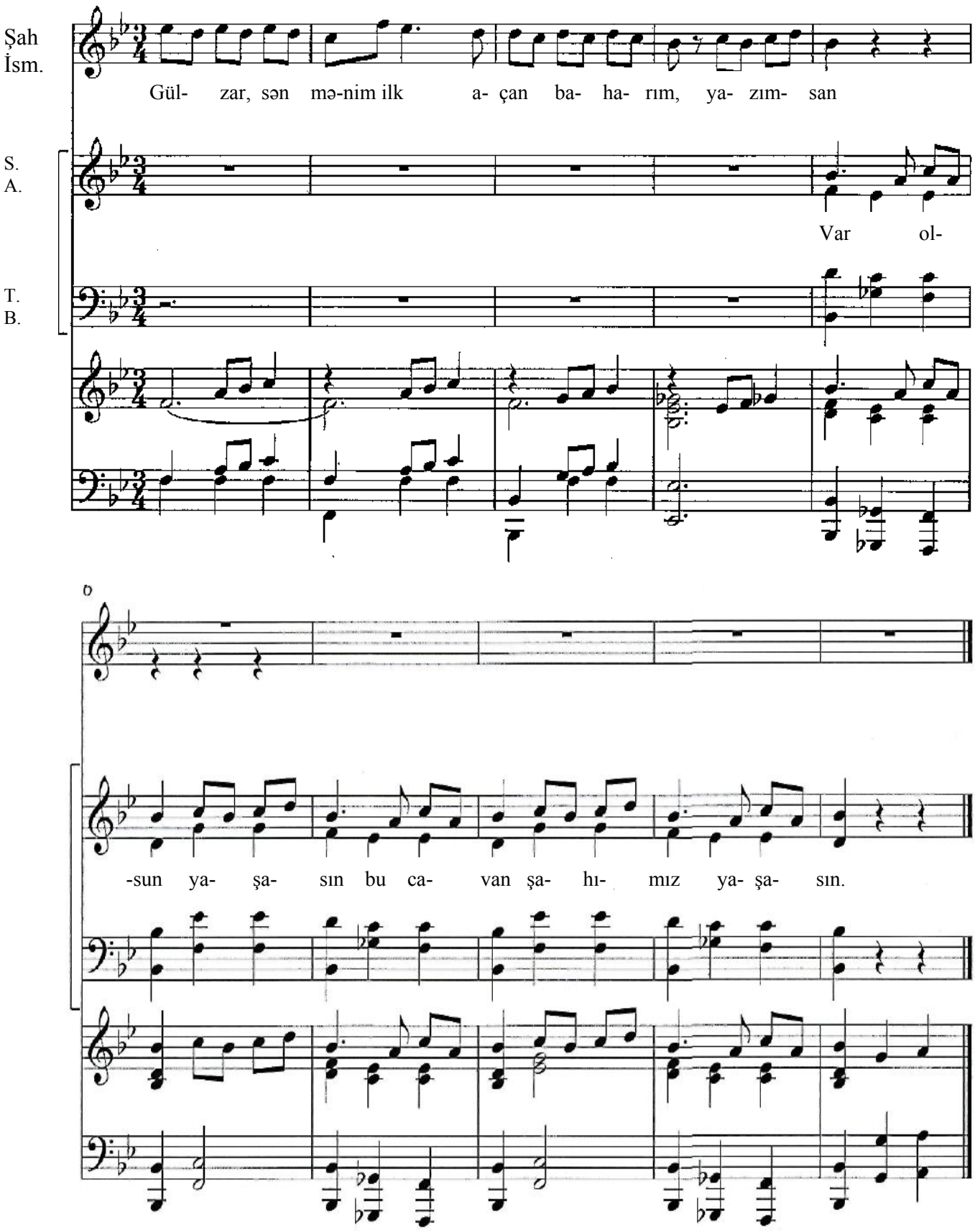

mız
Aman
aman
he
fin
dür bu gül
Şah hı
mız
Aman ..... aman dır
bey.....ji
dür bu gül
Şah hı

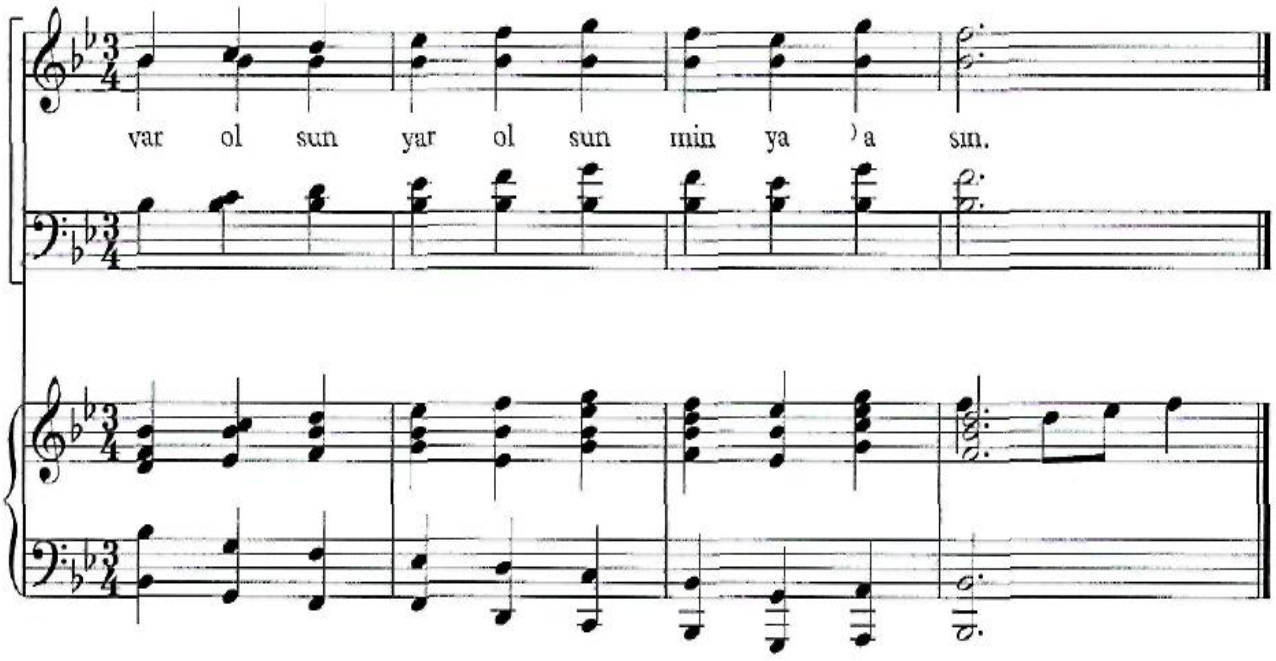

41
mız
Aman
dır
Heyfin dür bu gül
mız
Aman
dır
Heyfin dür bu gül
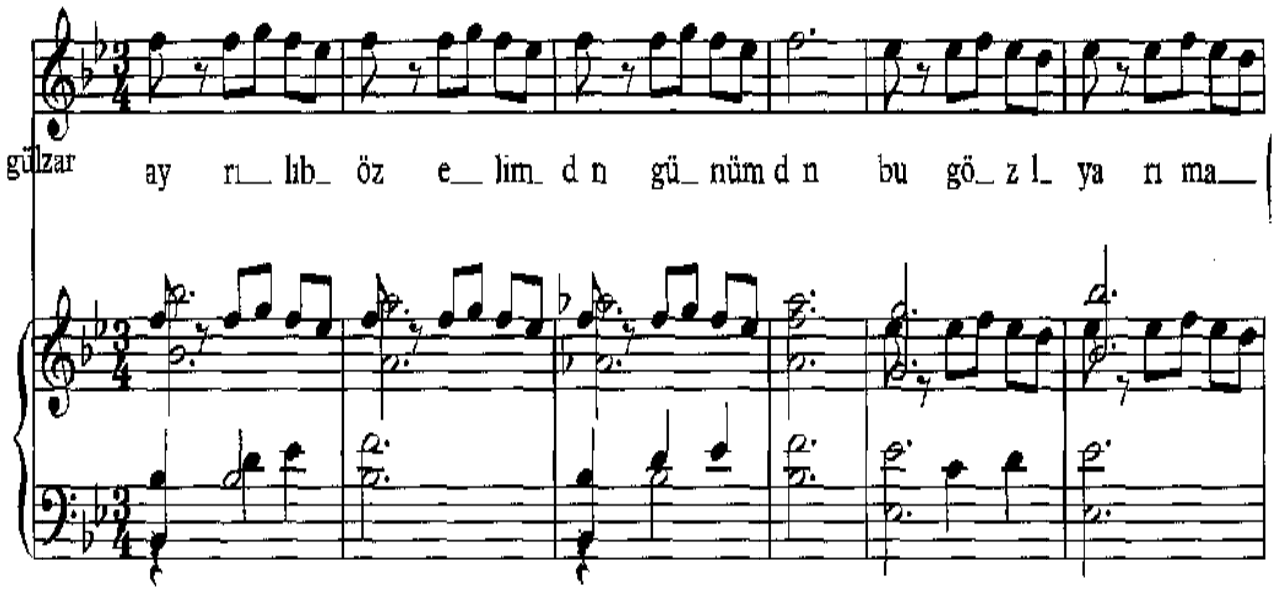
M.MAQOMAYEV
“ŞAH İSMAYIL”, V pərdə
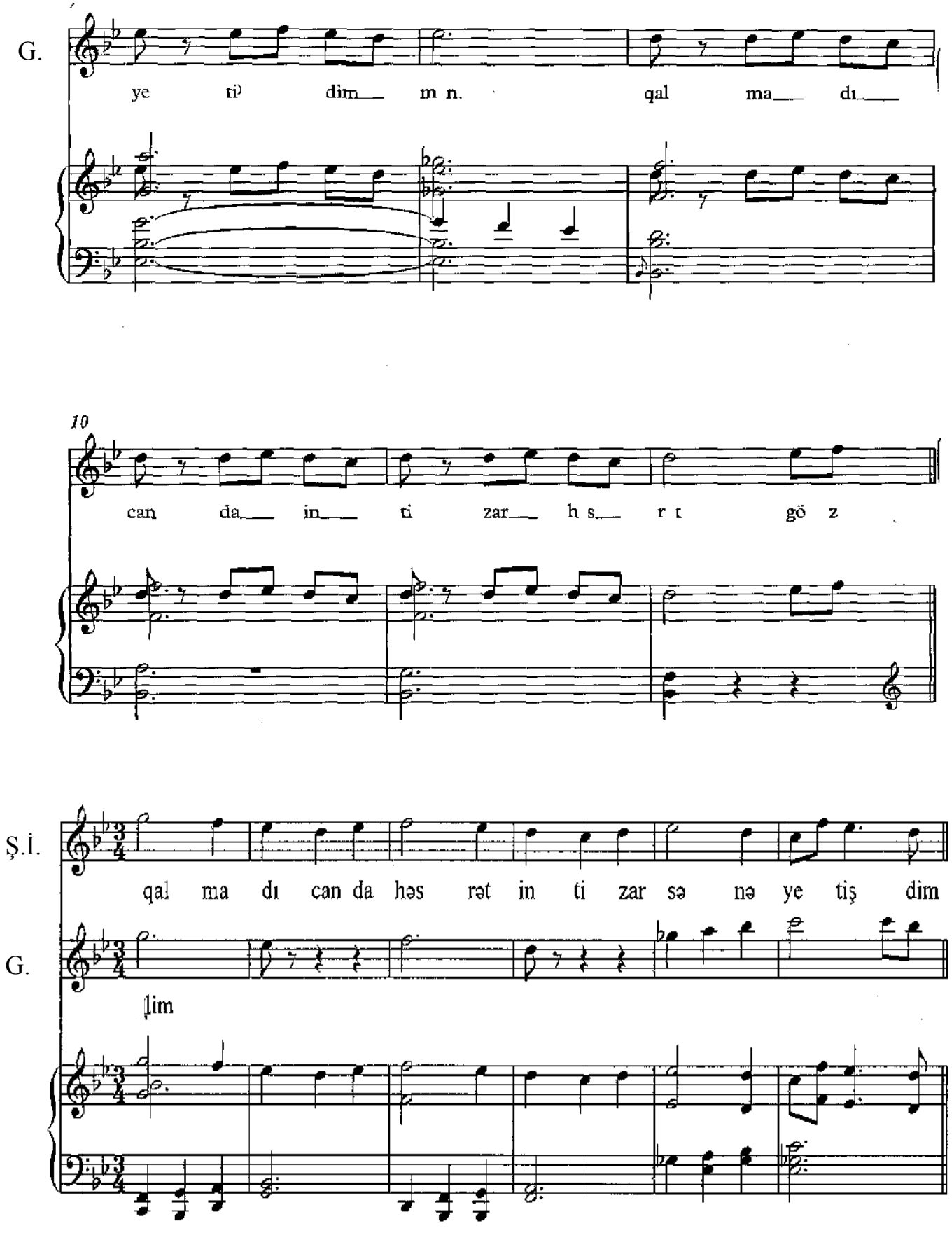
“Var olsun” xoru
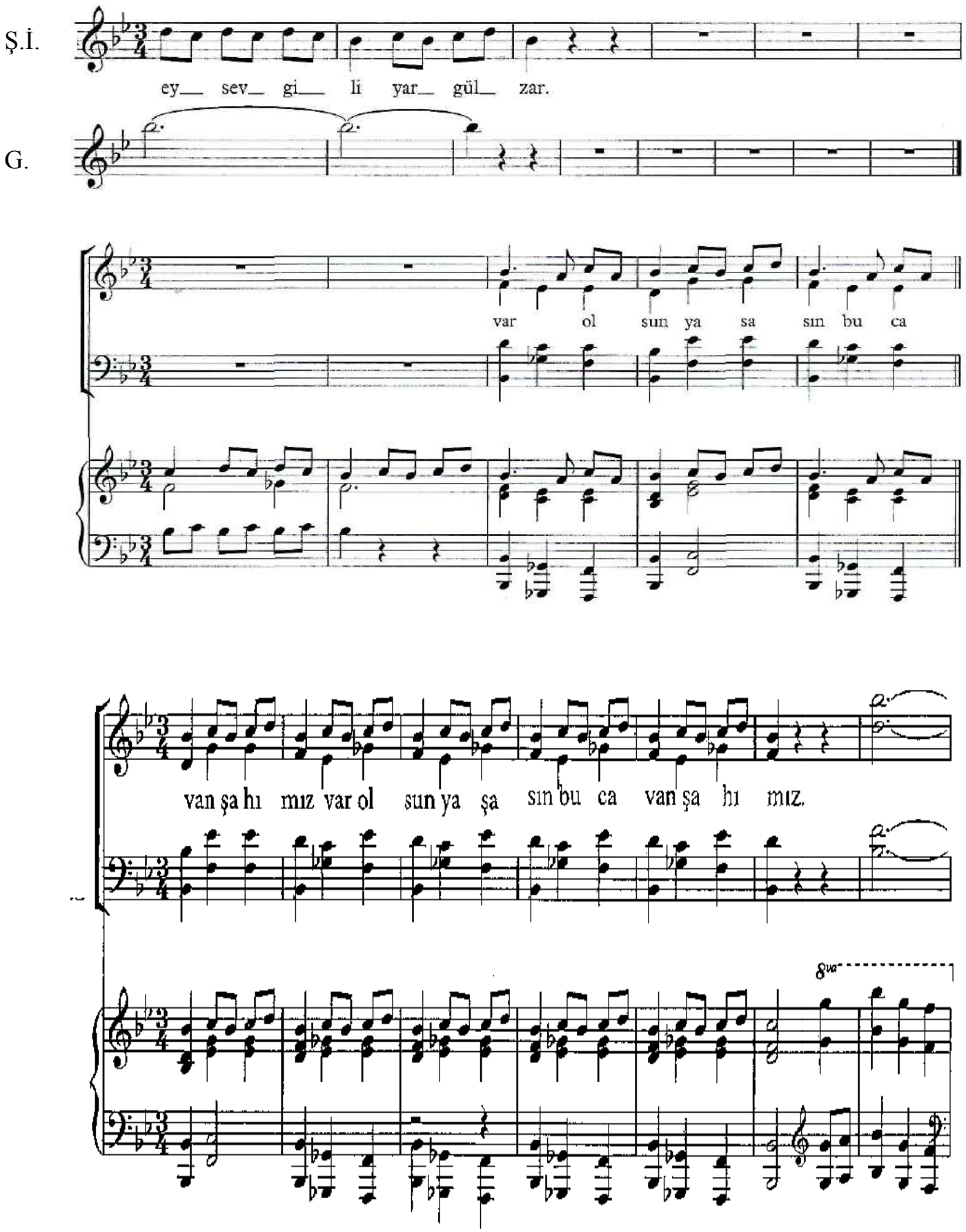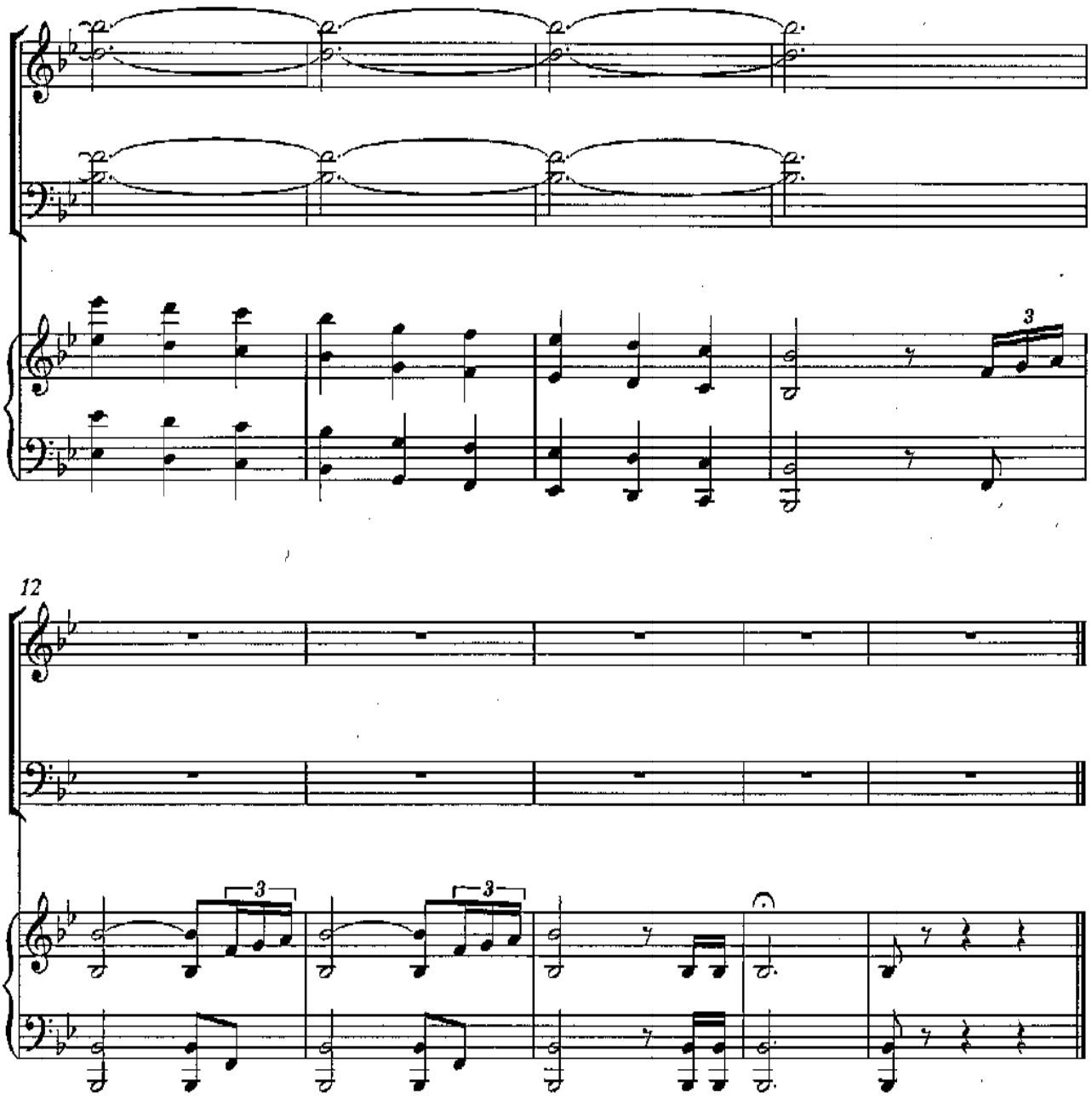

Şah İsm.
S. A.
T. B.
Gül- zar, sən mə-nim ilk a- çan ba- ha- rım, ya- zım- san
Var ol-
-sun ya- şa- sın bu ca- van şa- hı- mız ya- şa- sın.

var ol sun yar ol sun mın ya)a sın.

gülzar ay rı lıb öz e lım d n gü nüm d n bu gö z l ya rı ma

G.
ye tiş dim m n. qal ma dı
10
can da in ti zar h s r t gö z
Ş.İ.
qal ma dı can da həs rət in ti zar sə nə ye tiş dim
G.
lim

Ş.İ.
G.
ey sev gi li yar gül zar.
var ol sun ya sa sın bu ca
van şa hı mız var ol sun ya şa sın bu ca van şa hı mız.
8va

12
3
3
3

“Nərgiz” operasından xorlar.

Milli musiqi mədəniyyətimizin böyük nailiyyəti olan “Nərgiz” operası 1935-ci ildə M.F.Axundov adına opera və balet teatrında səhnəyə qoyulmuşdur. Bu operada xalq mübarizəsi lirik mövzu ilə qovuşur. “Nərgiz” operası parlaq melodizmi, kütləvi xor-rəqs səhnələri, həqiqi həyatı janr-məişət lövhələri ilə fərqlənən professional opera sənətinin ilk əsərlərindən biri olmuşdur. Burada bəstəkar xalq musiqisinin ayrı-ayrı janr və formalarını sintezləşdirir (mahnı janrına üstünlük verərək). “Nərgiz” operasında xor epizodları mühüm yer tutur ki, bu da xalqın baş qəhrəman olduğundan xəbər verir. Operadakı xorlar çox melodik, emosional-obraz quruluşuna görə zəngindir.

Operanın ən poetik səhifələrindən biri I pərdə səslənən **Nərgizin qızlar xoru ilə mahnısıdır.** Burada baharın gəlişi və onunla birgə gələn sevgi, məhəbbət hissləri tərənnüm edilir. Bir çox cəhətləri ilə bu xor azərbaycan xalq mahnılarına yaxındır. Digər lirik xor nümunəsi kimi III pərdədə səslənən qızların xorunu göstərmək olar. Burada bəstəkar “Baxçadan gələn səs” xalq mahnısından istifadə etmişdir. I pərdənin sonunda enerji dolu, dinamik ikili xor səslənir. Xorun əsasını “Çıxdı günəş” xalq mahnısı təşkil edir. Lakin bu mülayim, sadə xalq motivinə bəstəkar gümrah, iradəli cizgilər əlavə etmişdir.
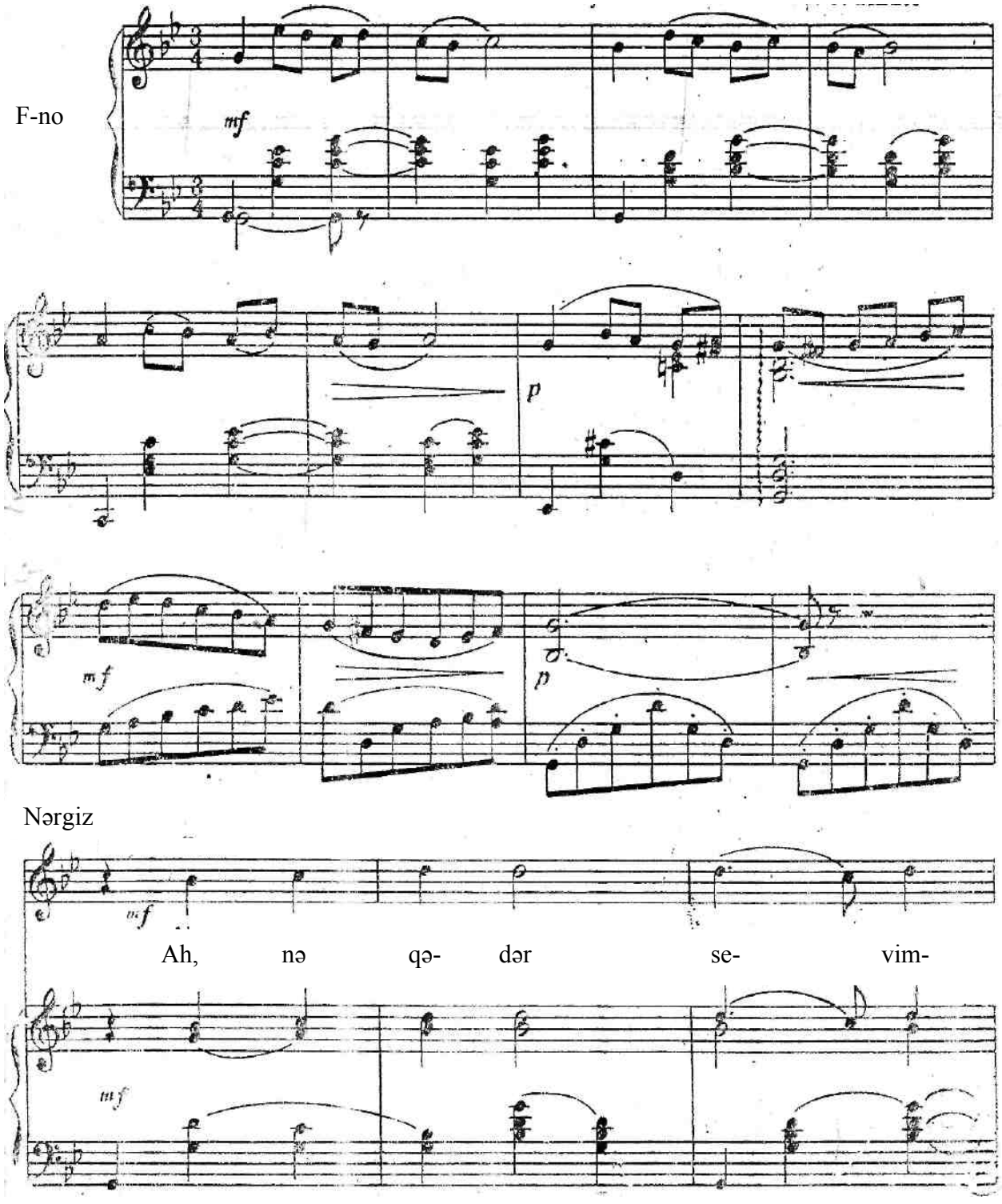
Operanın ən populyar və gözəl səhnələrindən biri **“Yoxsulların xoru”**dur. Burada xalq düşmənlə sona gədər mübarizə aparmağı and içir. Xorun musiqisi ciddi, asketik xarakterə, bununla yanaşı böyük təsir gücünə malikdir. Xor kədərli girişlə başlayır, daha sonra musiqi tədricən dramatikləşərək kulminasiyada xalqın qəzəbini əks etdirən qaynayan axına bənzəyir.
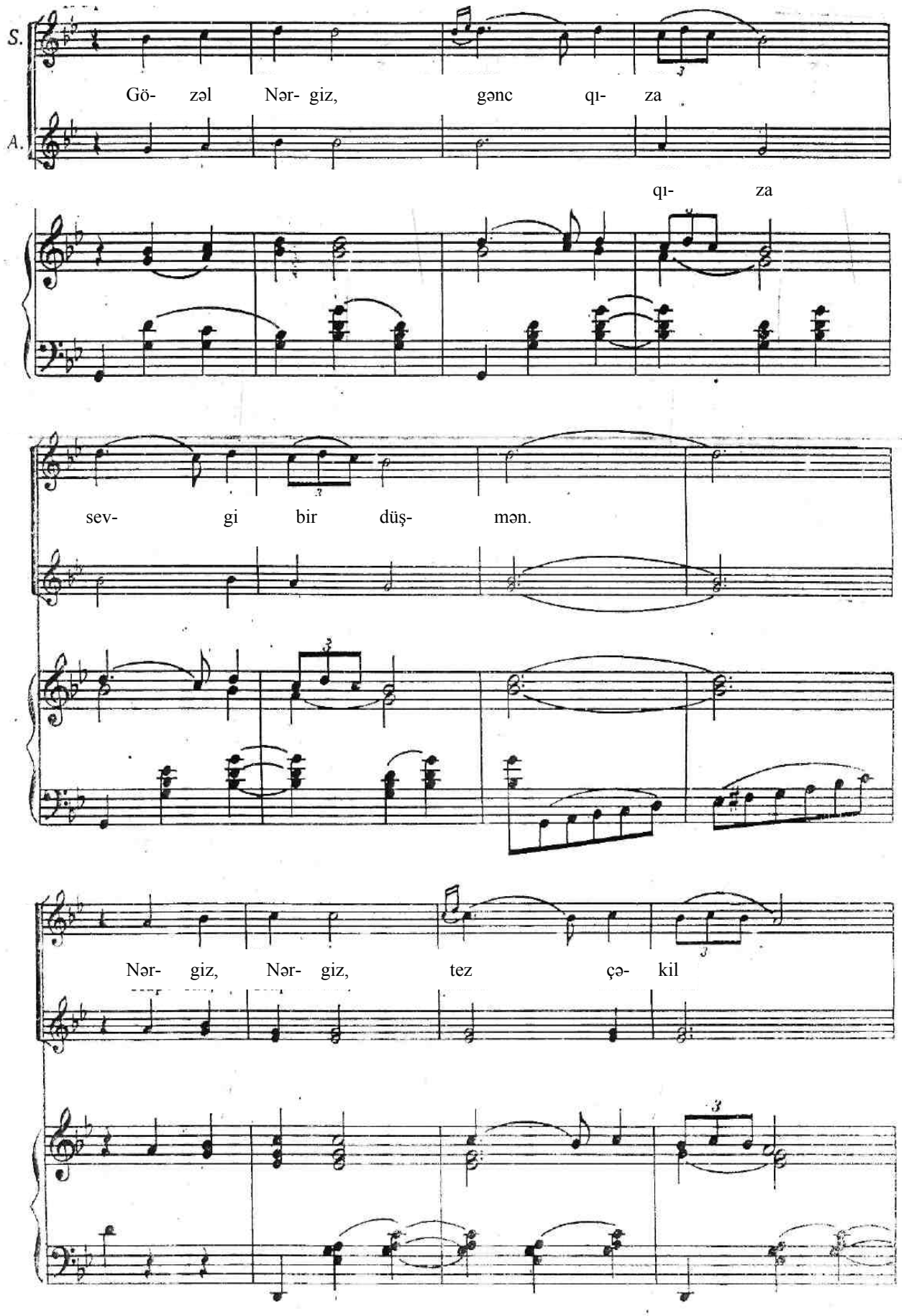
Düşmən üzərində qələbəni, xalqın birliyini operanın son xoru əks etdirir. Xorun musiqisi ruh yüksəkliyi, qəhrəmani intonasiyaları, harmonik üslubu, marşvari ritmi ilə səciyyələnir ki. bu da ona möhtəşəmlik və təntənəlik cizgilərini aşılayır. Xorun sadə, lakin qabarıq mövzusu dərin milli köklərə malikdir. Eyni zamanda bu xor xalq musiqisi və kütləvi mahnı janrlarının sintezi kimi diqqəti cəlb edir.
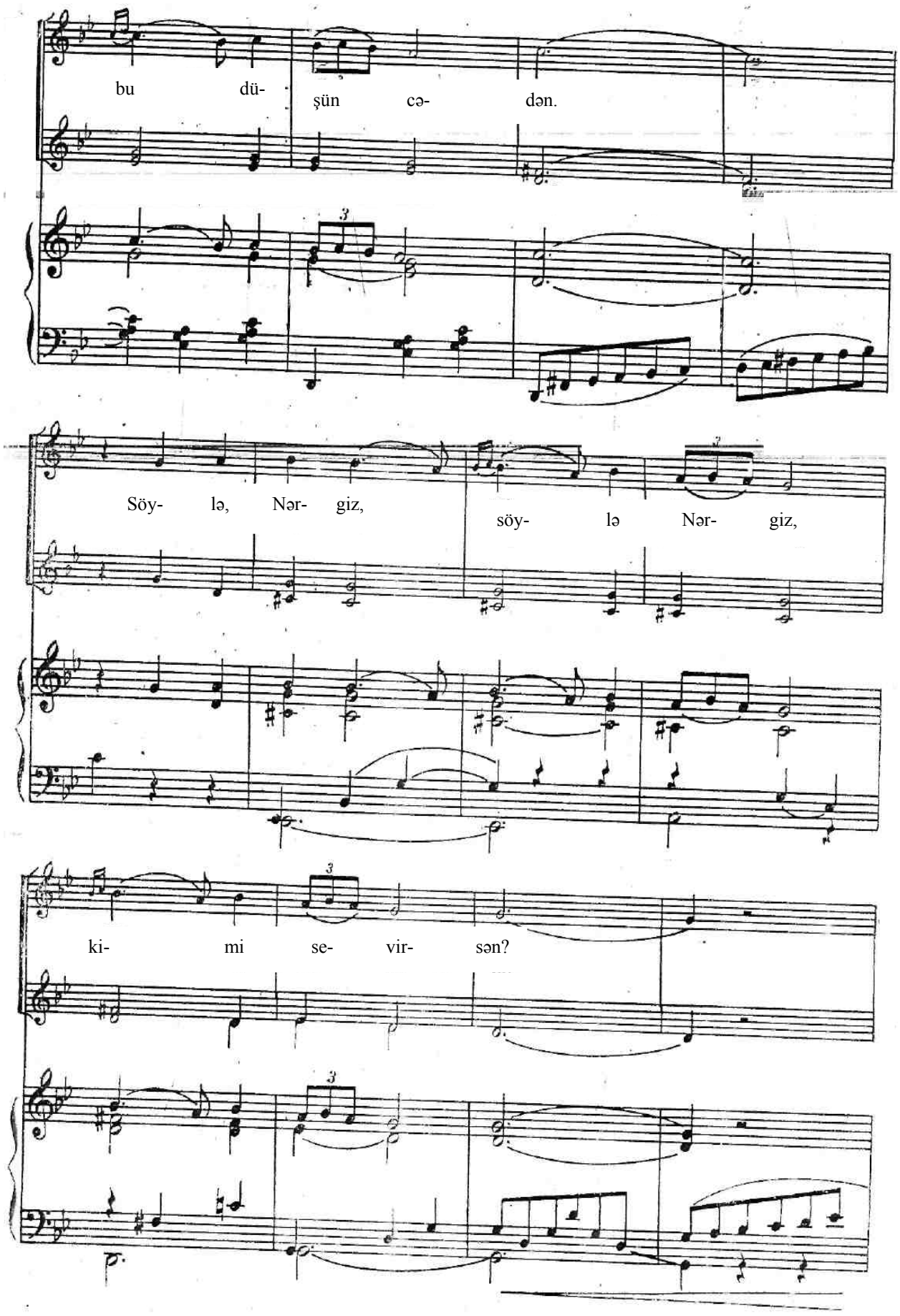
M.MAQOMAYEV
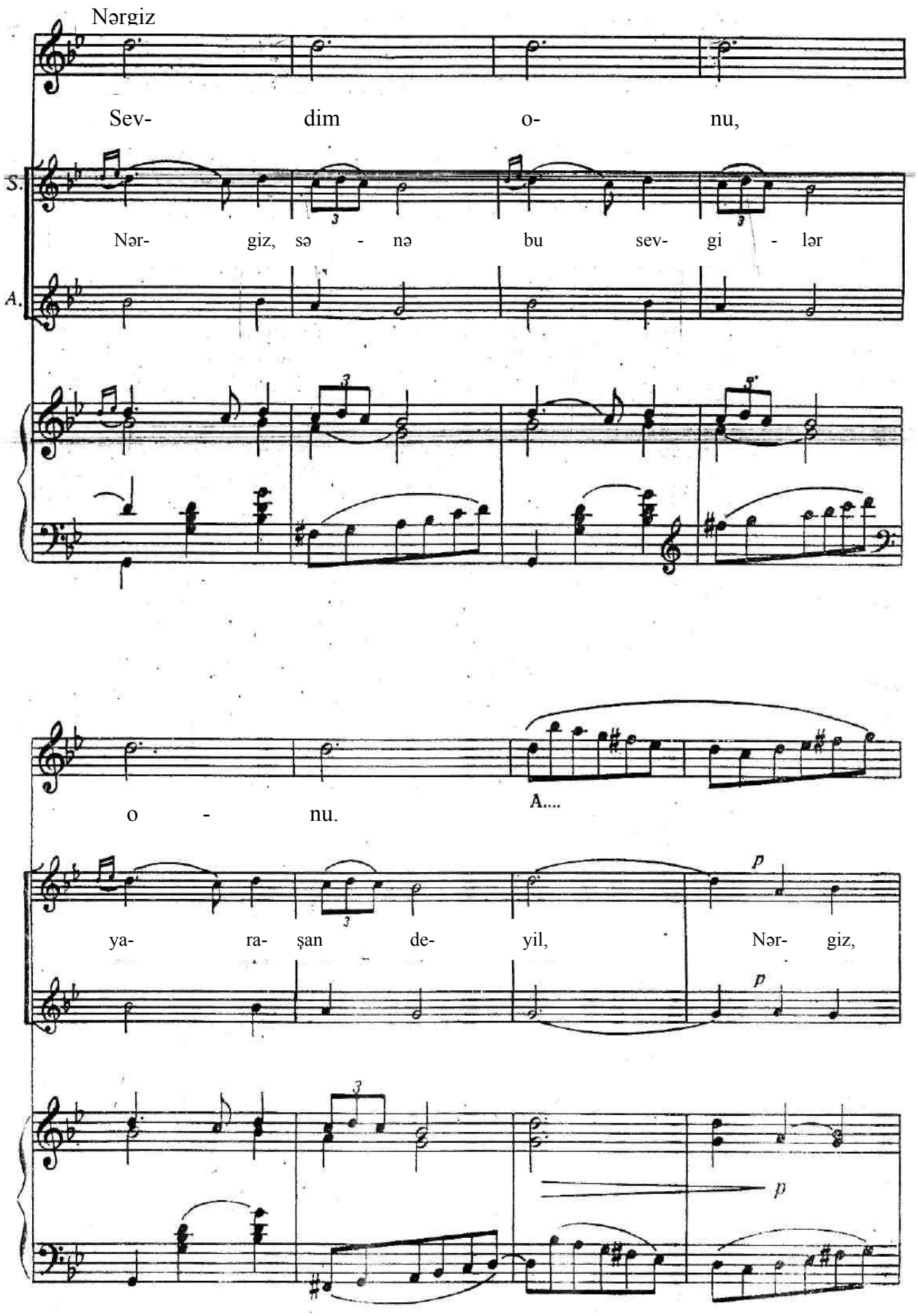
“NƏRGİZ”, I pərdə
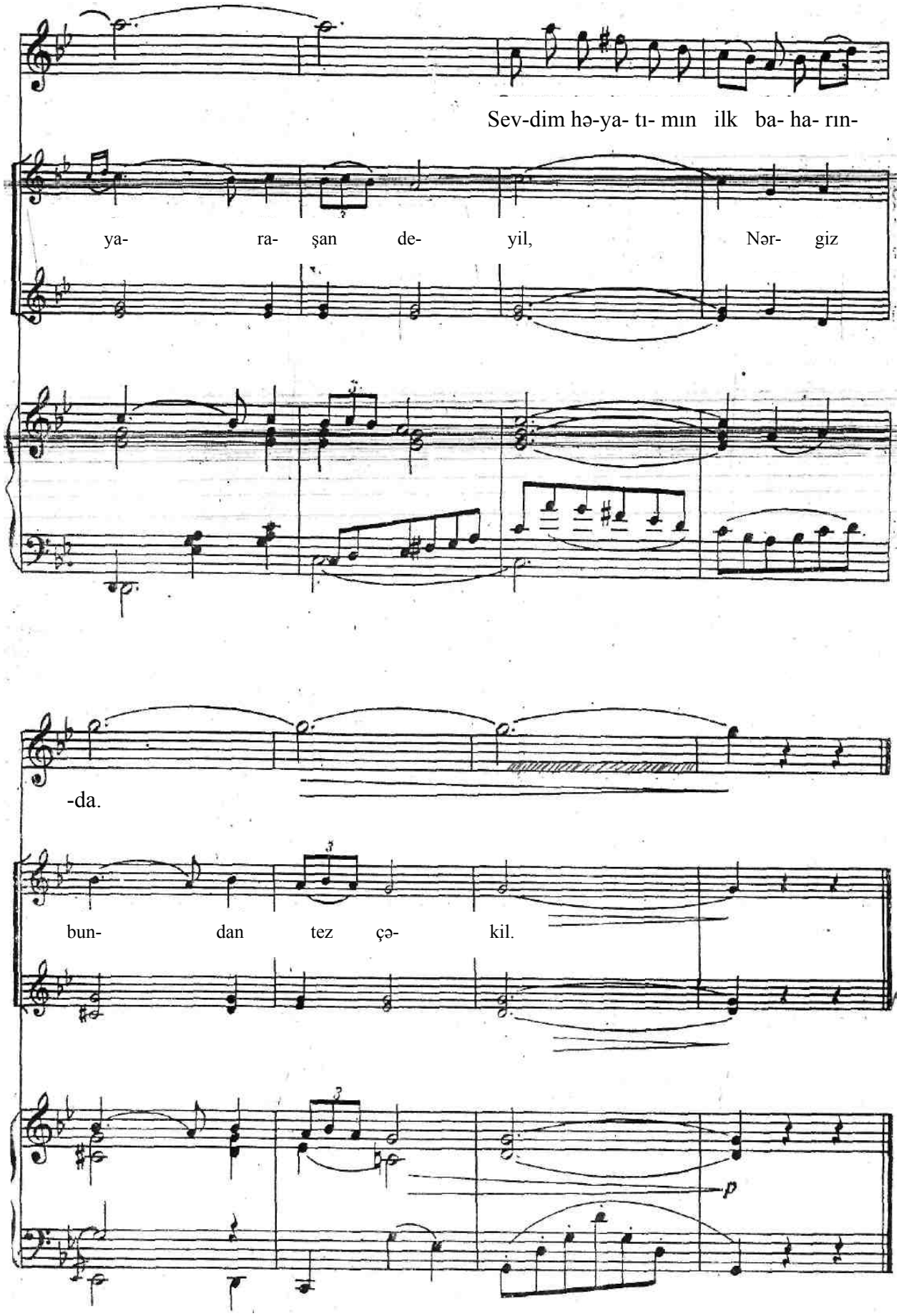
“Nərgizin xor ilə mahnısı”
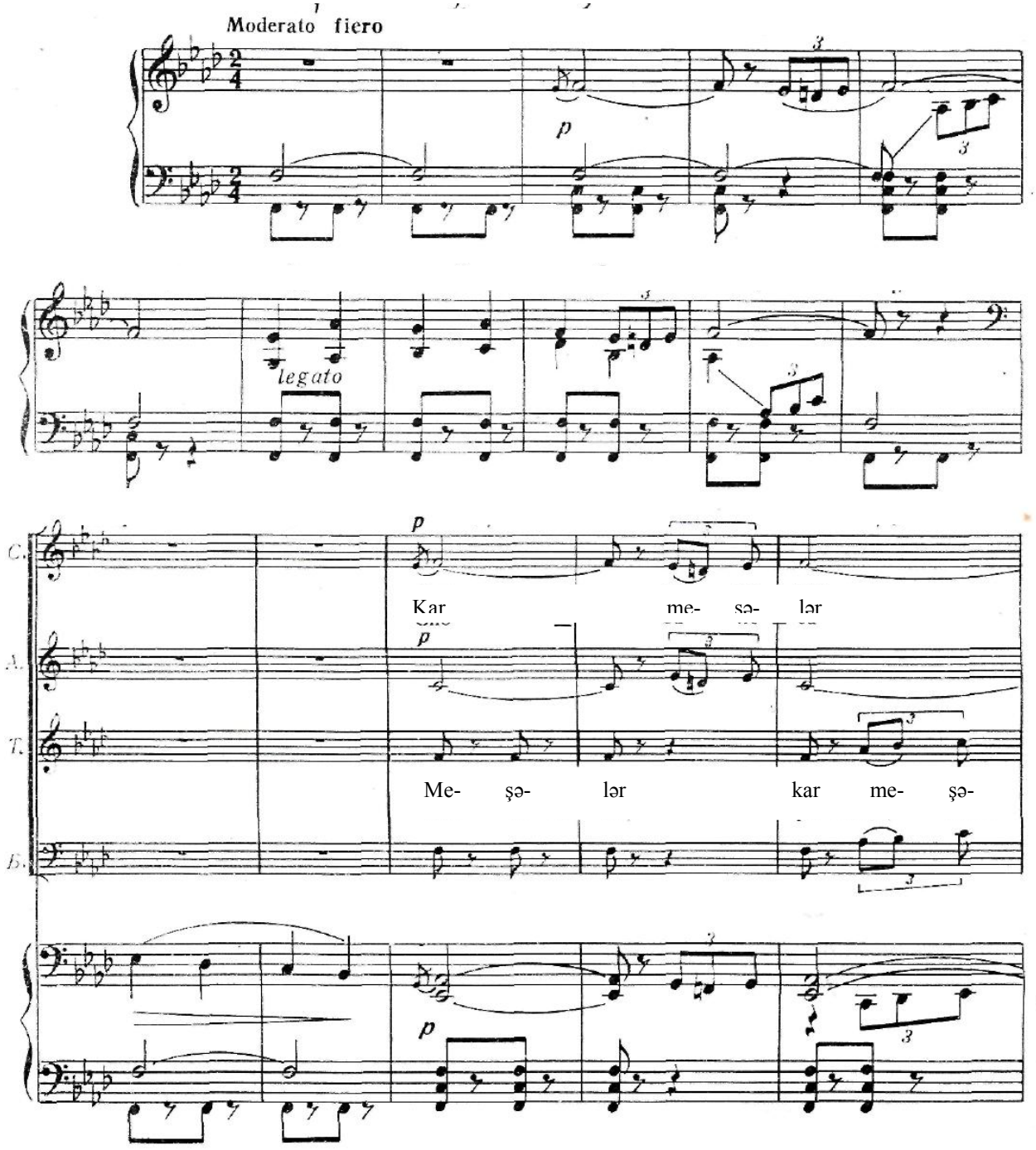

S.
Gö- zəl Nər- giz, gənc qı- za
A.
qı- za
sev- gi bir düş- mən.
Nər- giz, Nər- giz, tez çə- kil
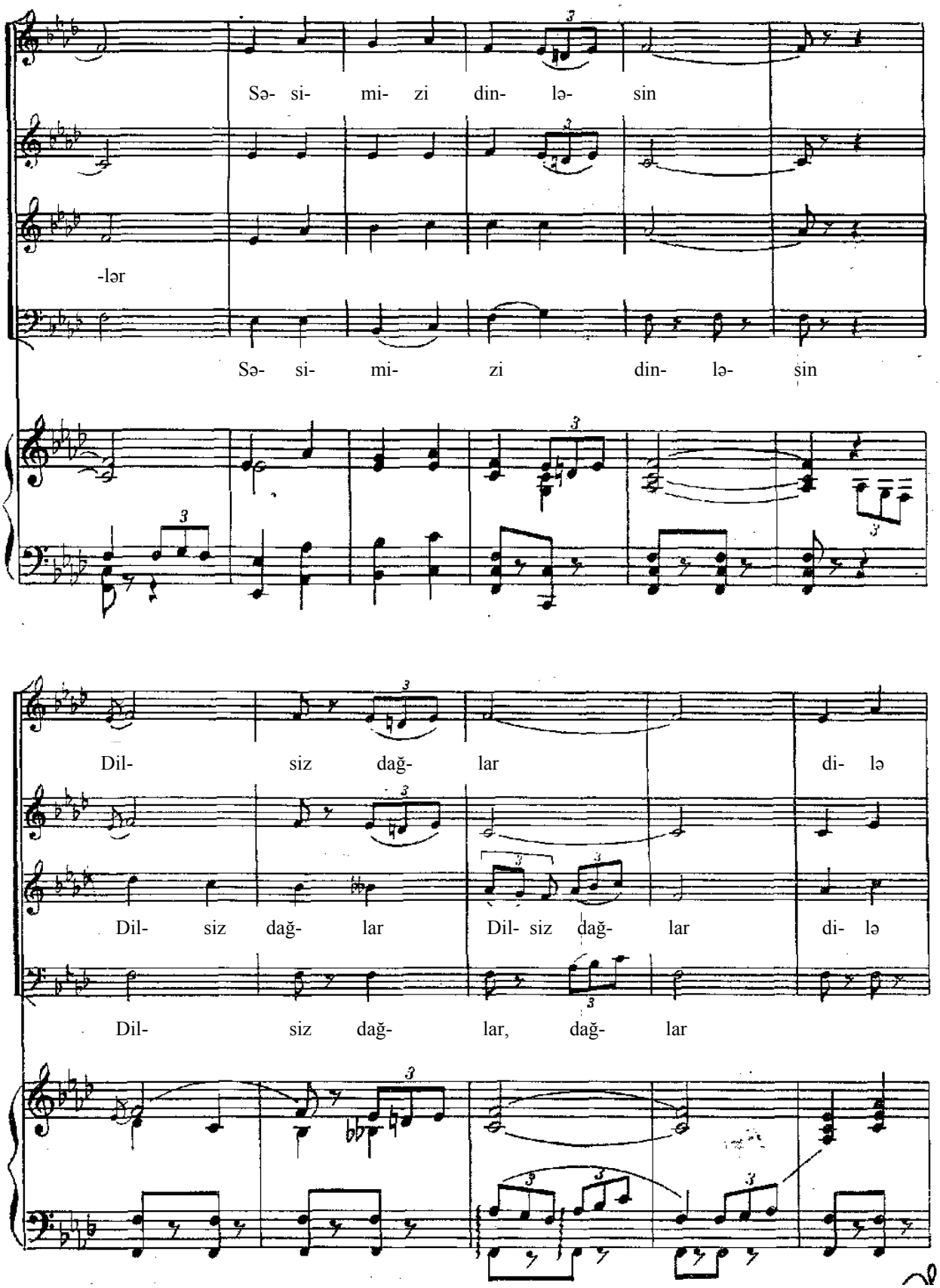

bu dü- şün cə- dən.
Söy- lə, Nər- giz,
söy- lə Nər- giz,
ki- mi se- vir- sən?
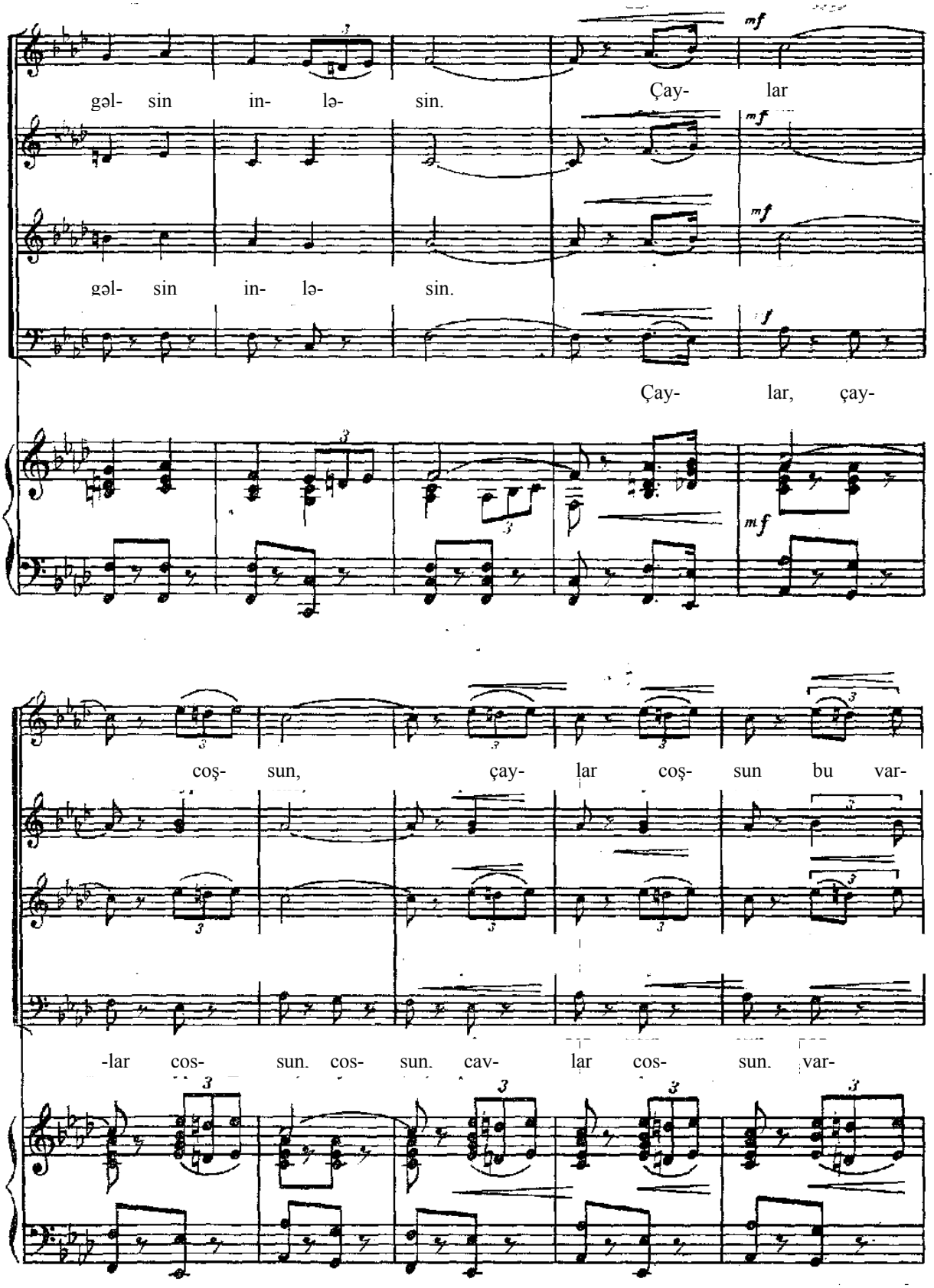

Nərgiz
Sev- dim o- nu,
S.
Nər- giz, sə - nə bu sev- gi - lər
A.
o - nu.
A....
ya- ra- şan de- yil, Nər- giz,
p
p
p
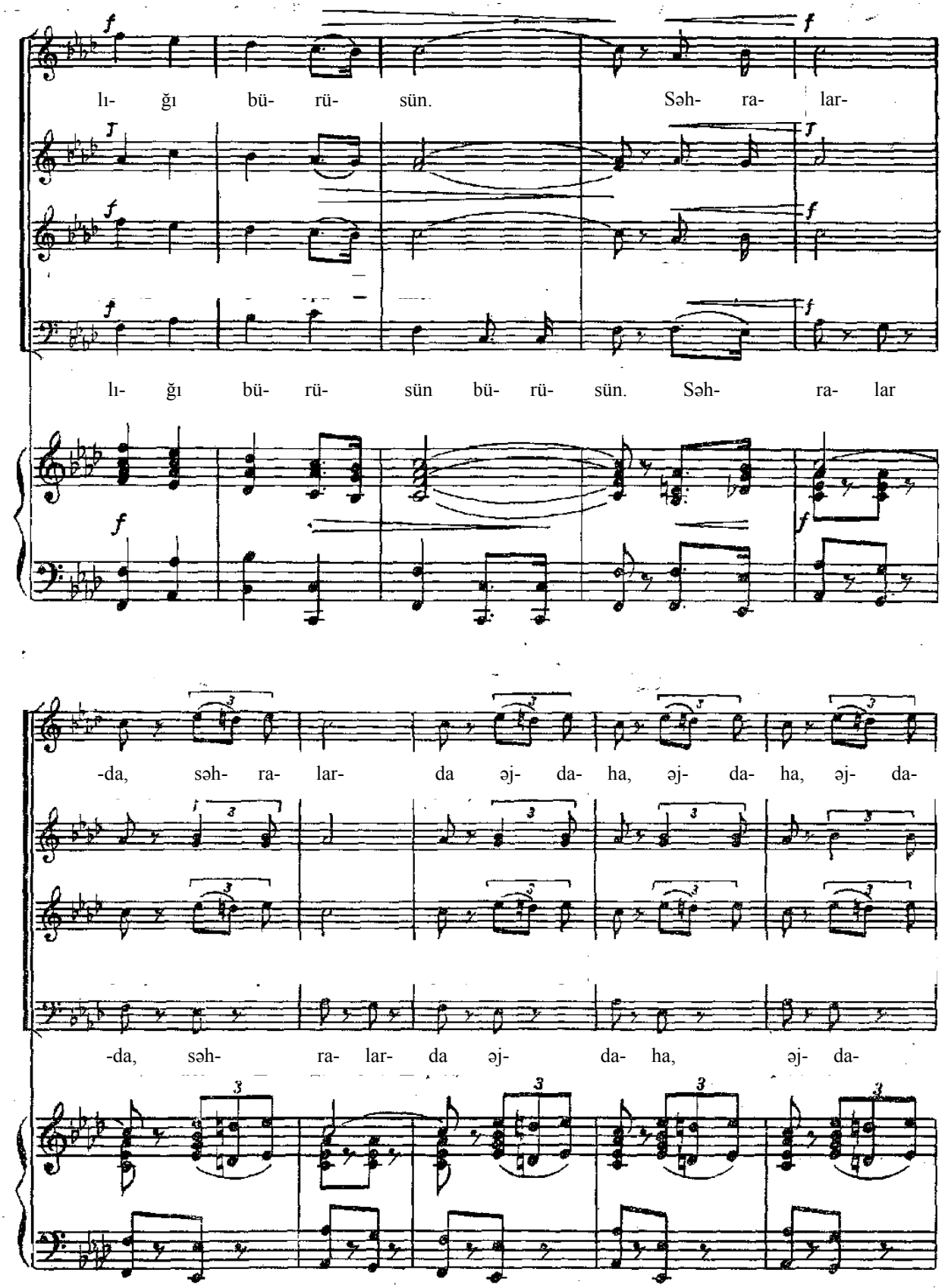

Sev-dim hə-ya- tı- mın ilk ba- ha- rın-
ya- ra- şan de- yil, Nər- giz
-da.
bun- dan tez çə- kil.
p
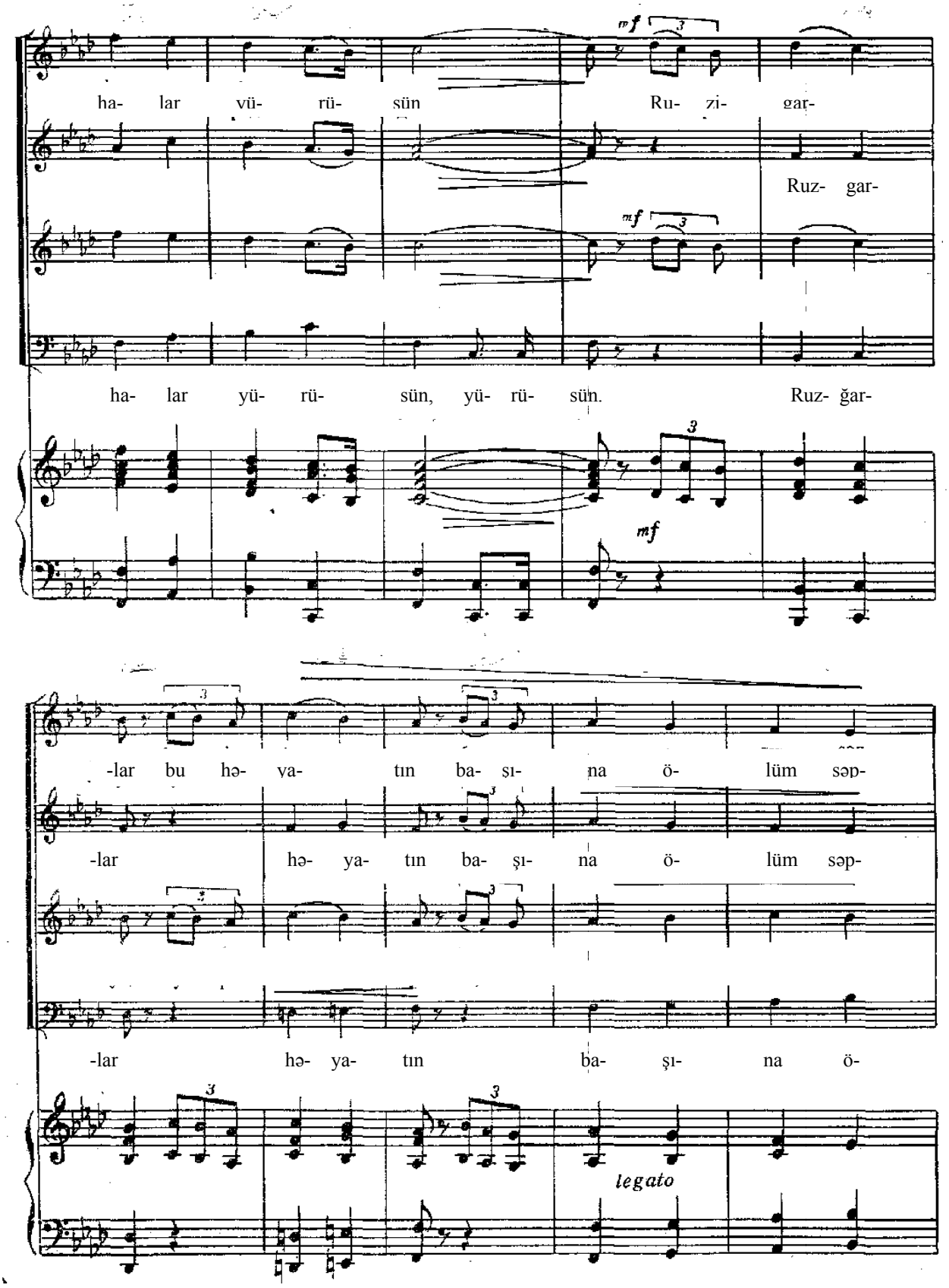
“Yoxsullar xoru”
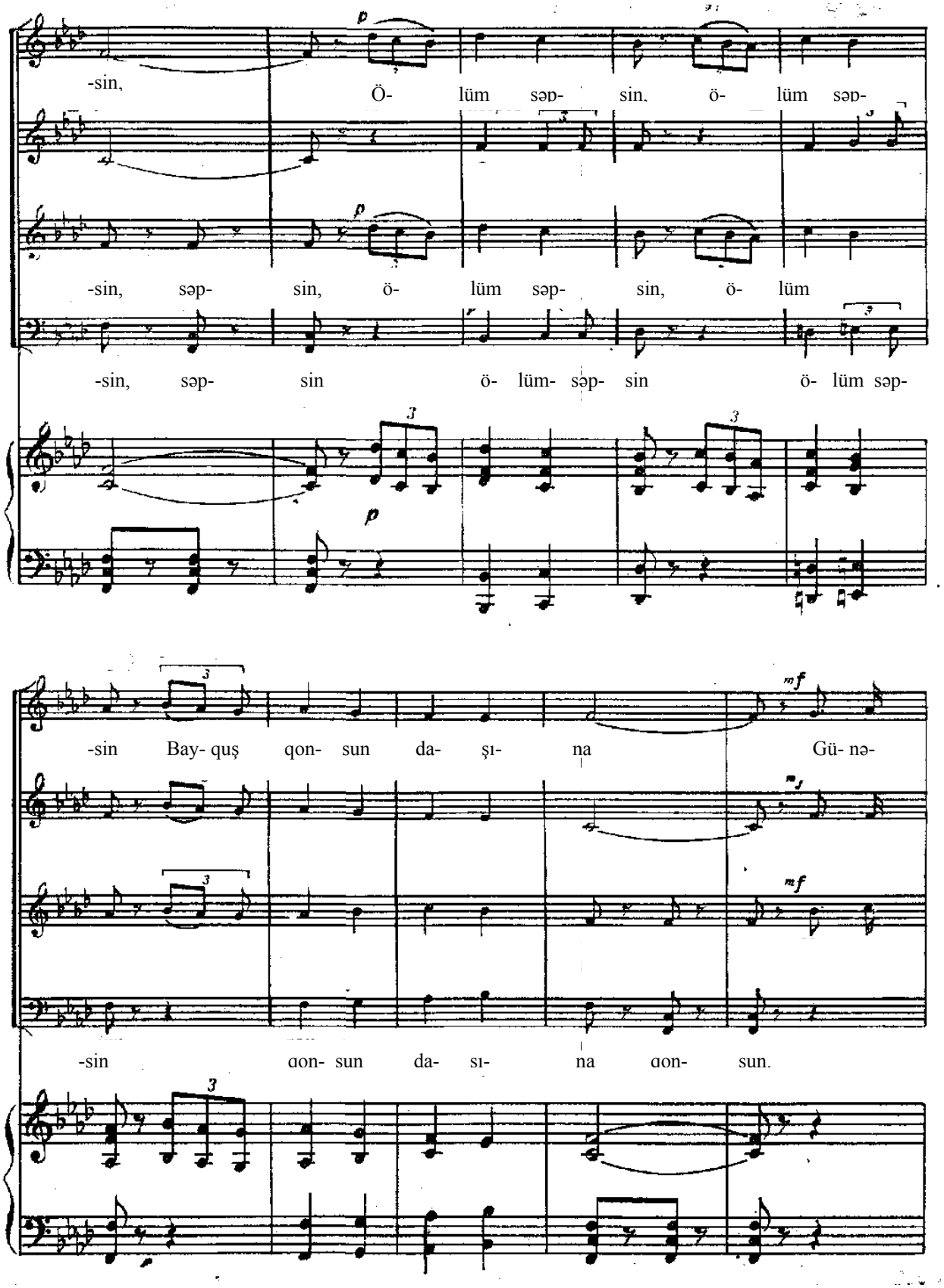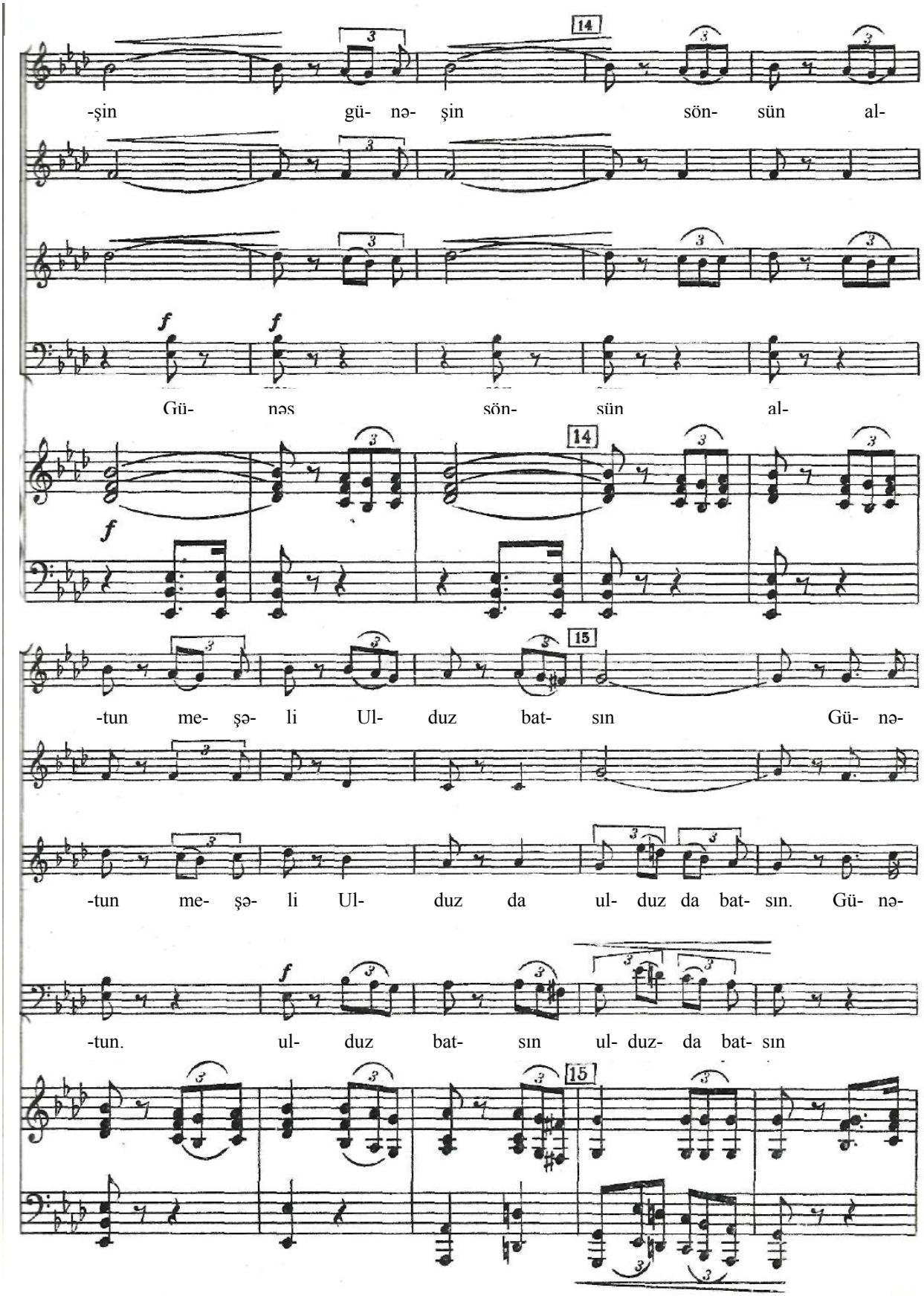

Sə- si- mi- zi din- lə- sin
-lər
Sə- si- mi- zi din- lə- sin
Dil- siz dağ- lar di- lə
Dil- siz dağ- lar Dil- siz dağ- lar di- lə
Dil- siz dağ- lar, dağ- lar
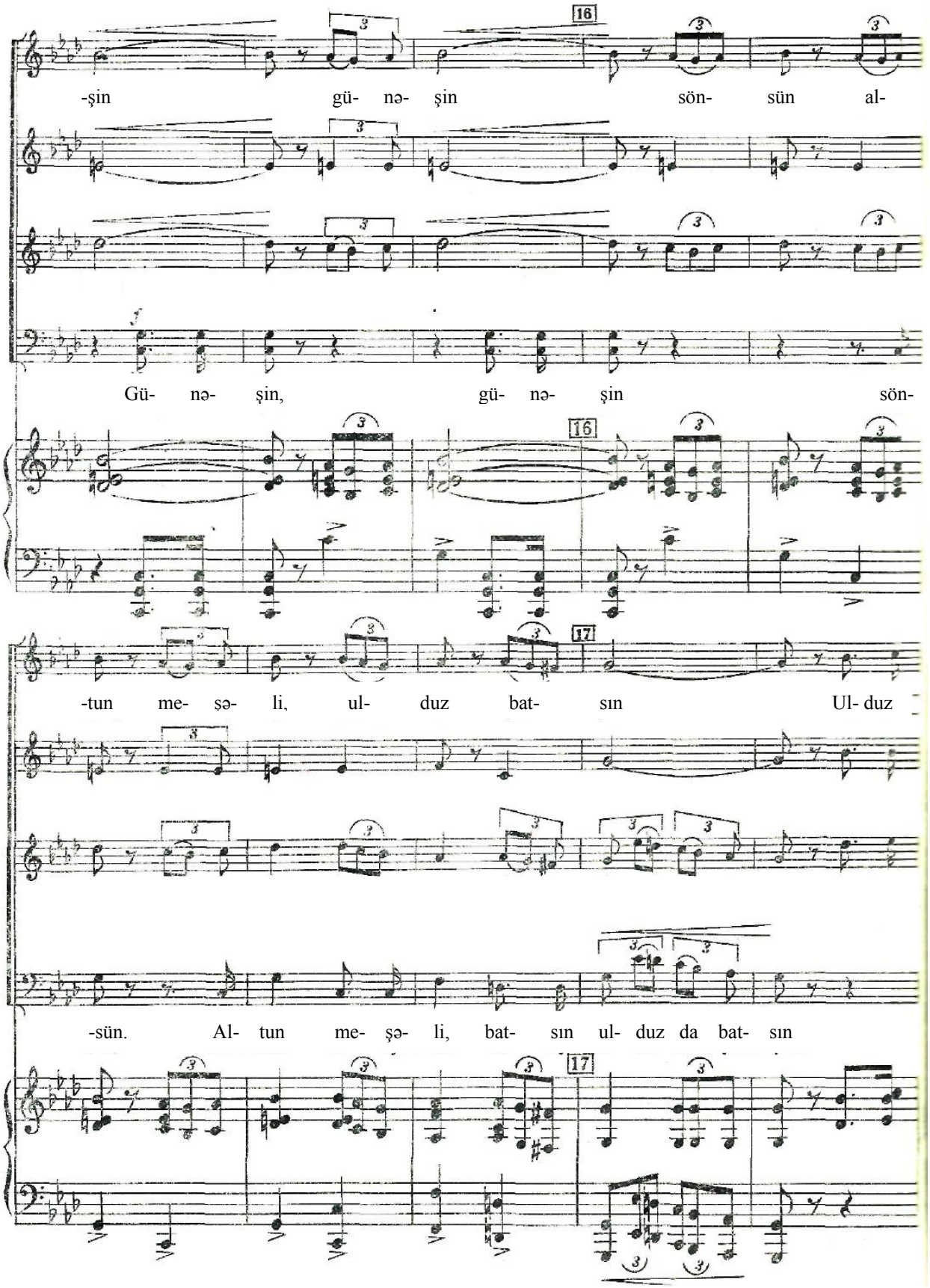

gəl- sin in- lə- sin.
Çay- lar
gəl- sin in- lə- sin.
Çay- lar, çay-
coş- sun, çay- lar coş- sun bu var-
-lar cos- sun. cos- sun. cav- lar cos- sun. var-
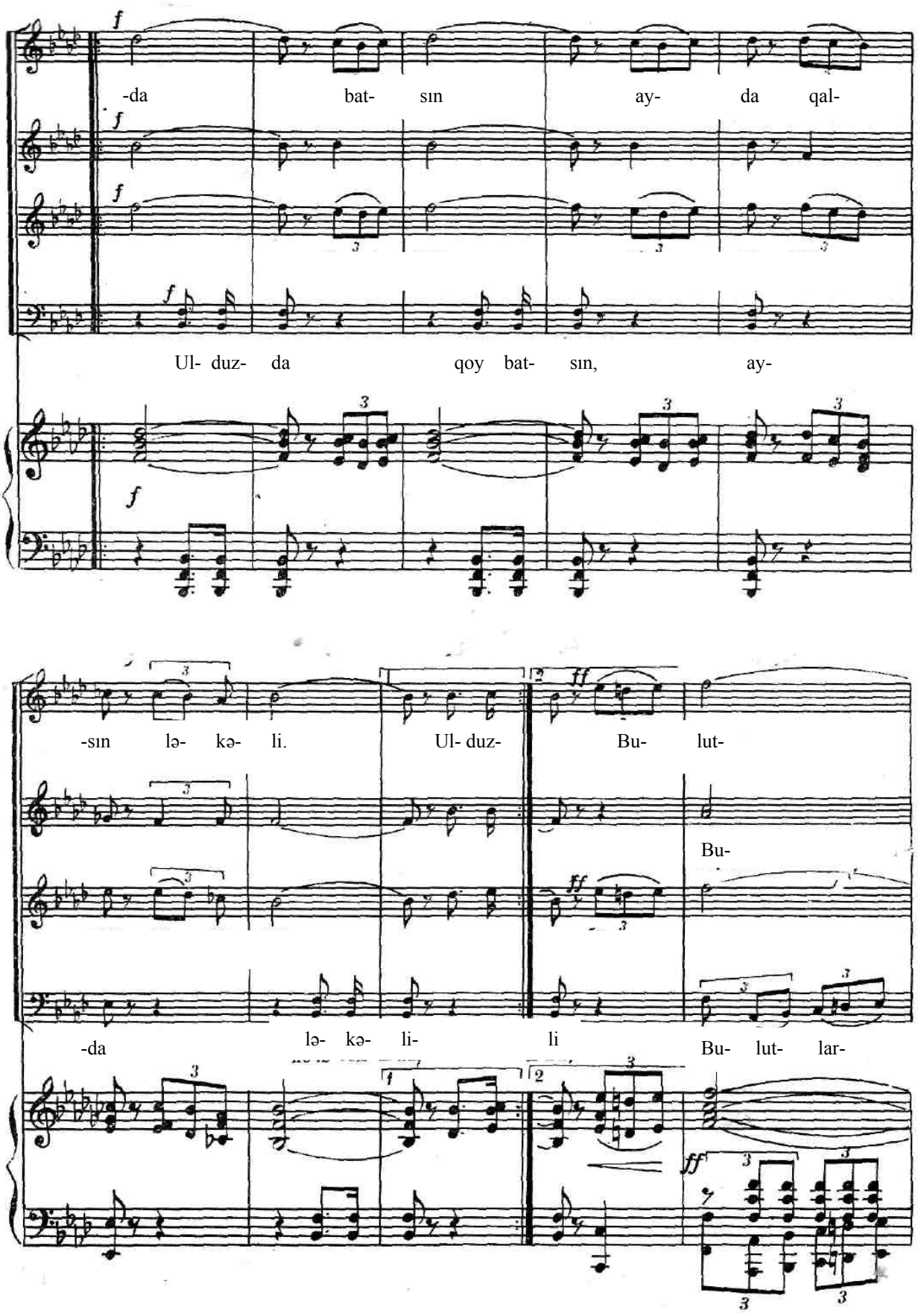

lı- ğı bü- rü- sün. Səh- ra- lar-
lı- ğı bü- rü- sün bü- rü- sün. Səh- ra- lar
-da, səh- ra- lar- da əj- da- ha, əj- da- ha, əj- da-
-da, səh- ra- lar- da əj- da- ha, əj- da-
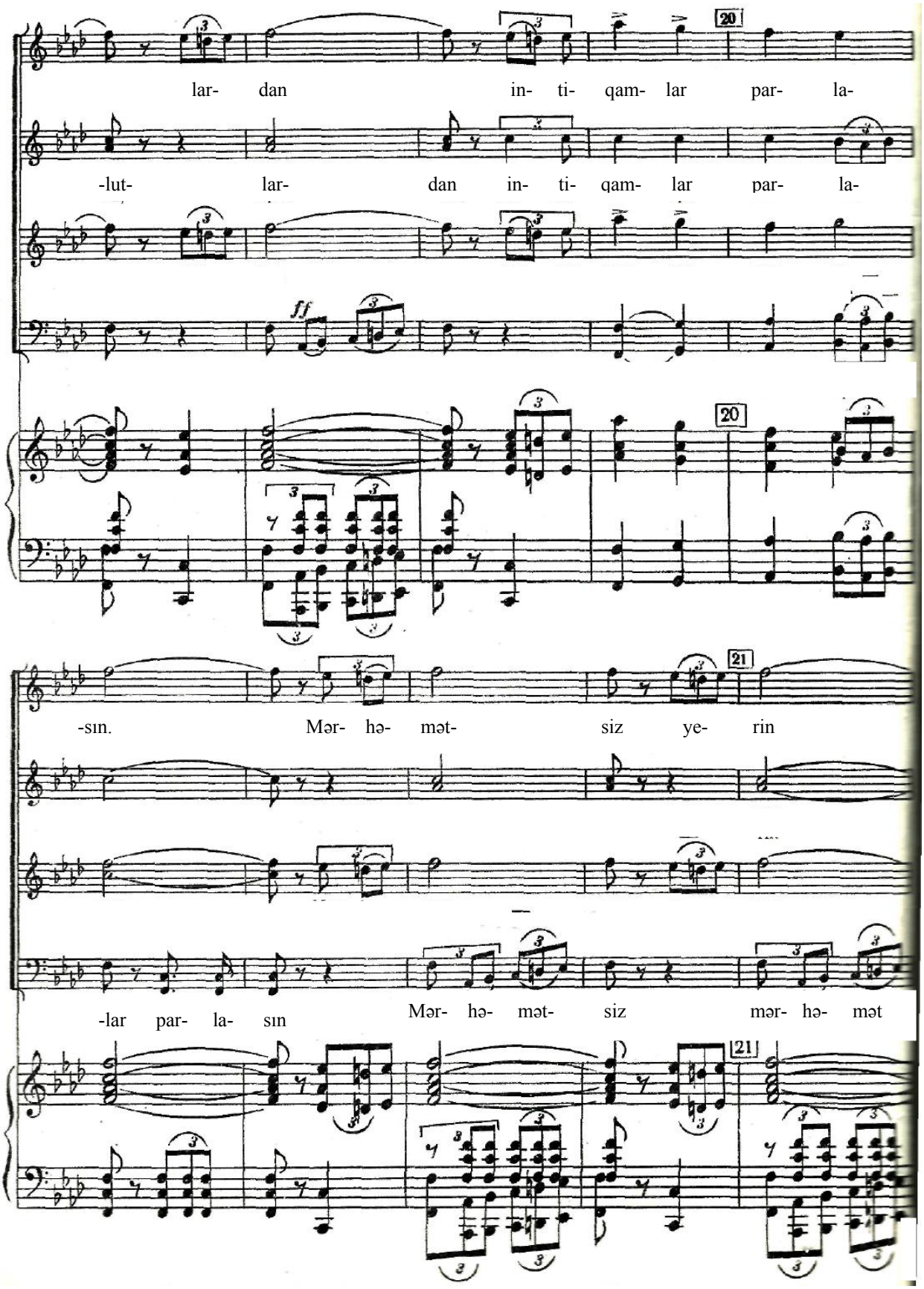

mf
ha- lar vü- rü- sün Ru- zi- gar-
Ruz- gar-
mf
ha- lar yü- rü- sün, yü- rü- sün. Ruz- ğar-
mf
-lar bu hə- ya- tın ba- sı- na ö- lüm səp-
-lar hə- ya- tın ba- şı- na ö- lüm səp-
-lar hə- ya- tın ba- şı- na ö-
legato
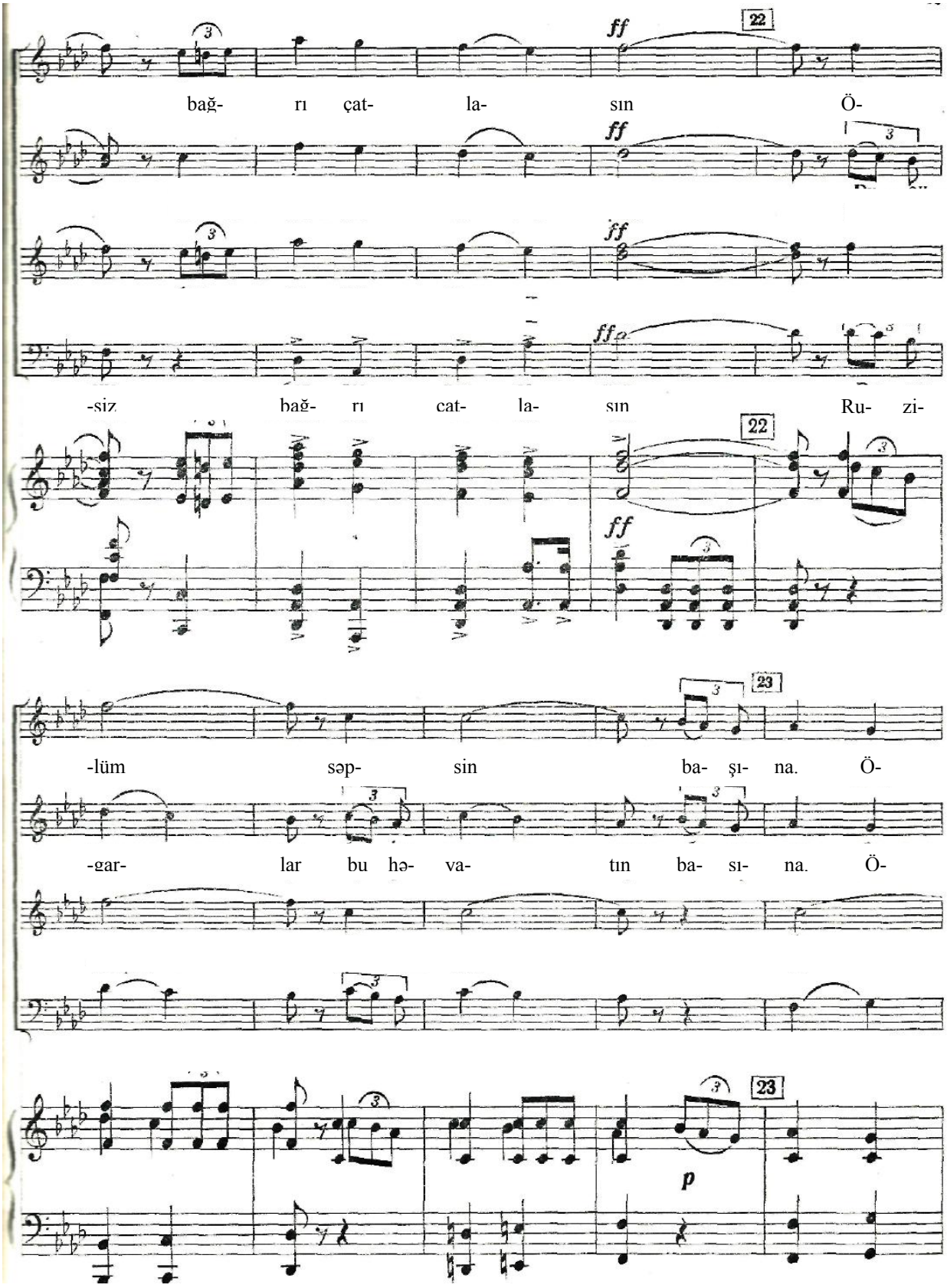

-sin, Ö- lüm səp- sin, ö- lüm səp-
-sin, səp- sin, ö- lüm səp- sin, ö- lüm
-sin, səp- sin ö- lüm- səp- sin ö- lüm səp-
-sin Bay- quş qon- sun da- şı- na Gü- nə-
-sin qon- sun da- sı- na qon- sun.
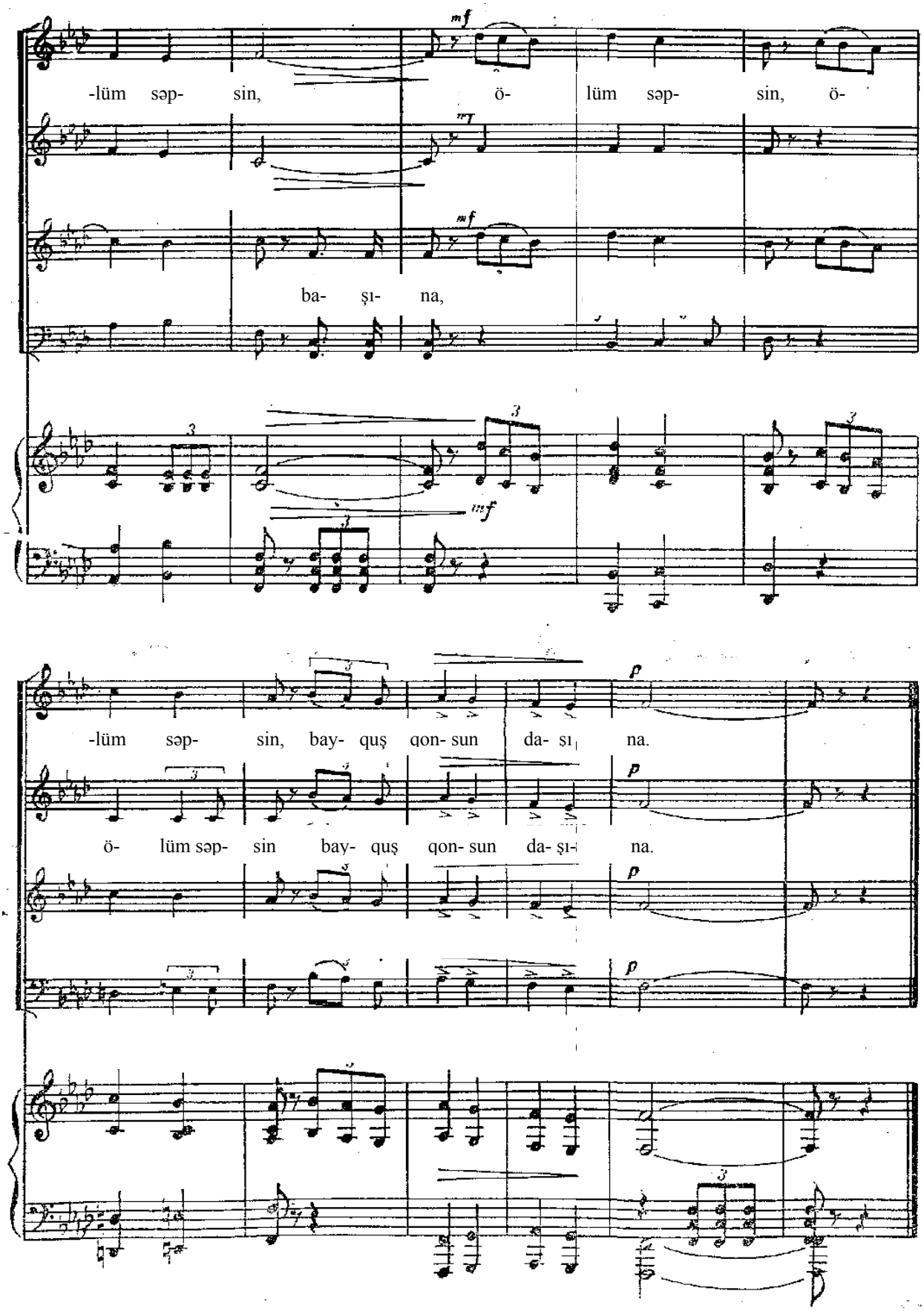

-şin gü- nə- şin sön- sün al-
Gü- nəş sön- sün al-
-tun me- şə- li Ul- duz bat- sın Gü- nə-
-tun me- şə- li Ul- duz da ul- duz da bat- sın. Gü- nə-
-tun. ul- duz bat- sın ul- duz- da bat- sın

16
-şin gü- nə- şin sön- sün al-
Gü- nə- şin, gü- nə- şin sön-
16
17
-tun me- şə- li, ul- duz bat- sın Ul- duz
-sün. Al- tun me- şə- li, bat- sın ul- duz da bat- sın
17

-da bat- sın ay- da qal-
Ul- duz- da qoy bat- sın, ay-
-sın lə- kə- li. Ul- duz- Bu- lut-
Bu-
-da lə- kə- li- li Bu- lut- lar-

lar- dan in- ti- qam- lar par- la-
-lut- lar- dan in- ti- qam- lar par- la-
ff
20
20
-sın. Mər- hə- mət- siz ye- rin
21
-lar par- la- sın Mər- hə- mət- siz mər- hə- mət
21

22
ff
bağ- rı çat- la- sın Ö-
-siz bağ- rı cat- la- sın Ru- zi-
-lüm səp- sin ba- şı- na. Ö-
-gar- lar bu hə- va- tın ba- sı- na. Ö-
23
p

-lüm səp- sin, ö- lüm səp- sin, ö-
ba- şı- na,
-lüm səp- sin, bay- quş qon- sun da- şı na.
ö- lüm səp- sin bay- quş qon- sun da- şı- na.

3. C.CAHANGİROVUN "AZAD" OPERASINDAN XORLAR

"Azad" operası 1957-ci ildə M.F.Axundov adına Azərbaycan opera və balet teatrın səhnəsində tamaşaya qoyulmuşdur. Librettosu Hüseyn Hüseynzadə tərəfindən xalq yazıçısı Mirzə İbrahimovun "Gələcək gün" romanı və "Azad qız" povesti əsasında yazılmışdır. Operada 40-cı illərdə İran Azərbaycanı kəndlilərin həyatında baş verən hadisələrdən, məzlum xalqın öz azadlığı və istiqlaliyyəti uğrunda apardığı mübarizəsindən danışır.
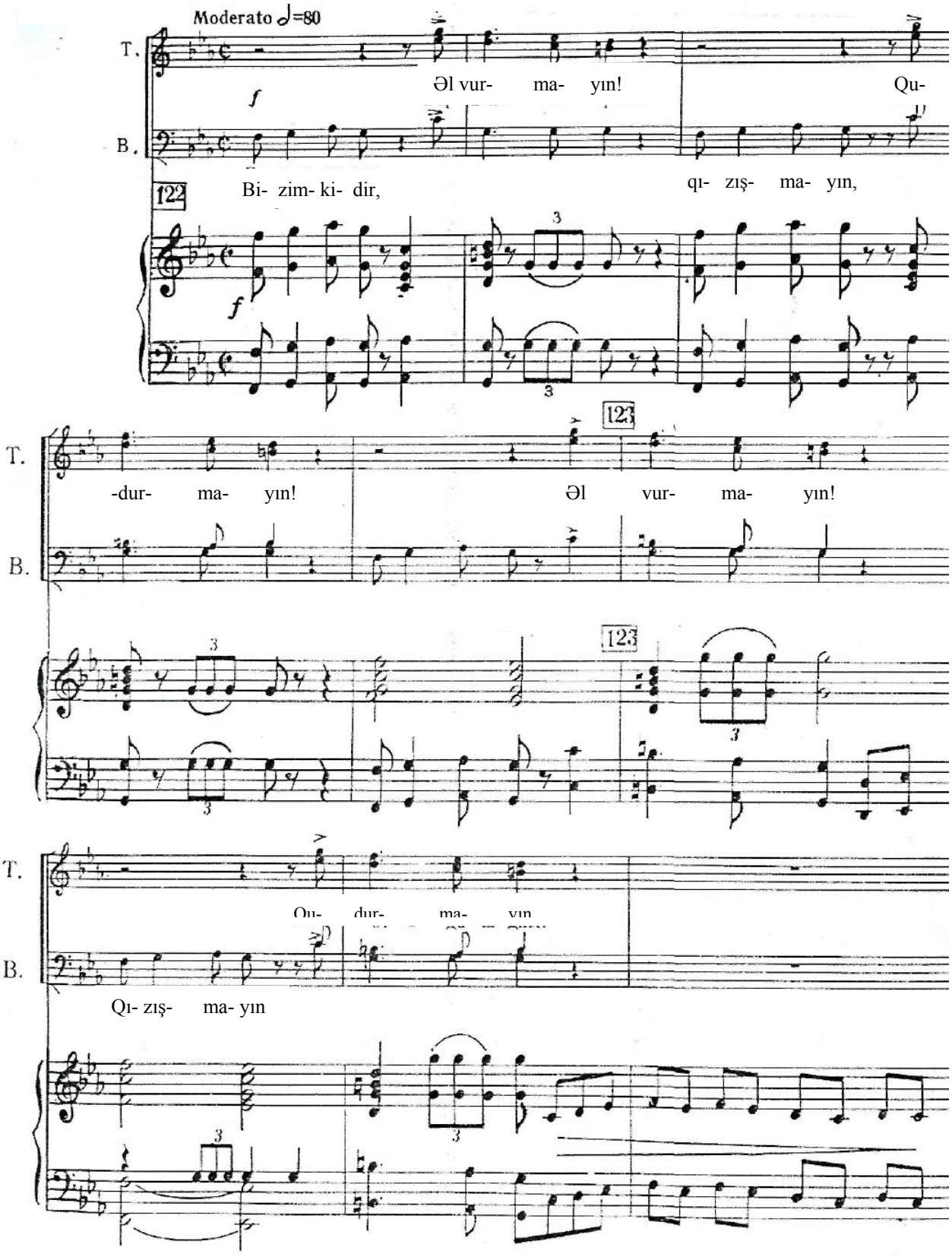
Operanın janrı epik-qəhrəmani və eyni zamanda lirik-dramatik opera janrlarının cizgilərini özündə cəmləşdirir. Operada əsas ideyanın daşıyıcısı, baş qəhrəman xalqdır, ona görə də xor və kütləvi səhnəciklər burada mərkəzi yer tutur. Bəstəkar xalqın obrazını dinamikada təsvir etmişdir: o, aciz xahişçidən tədricən öz azadlığı uğrunda mübarizə aparan zəhmli qüvvəyə çevrilir.
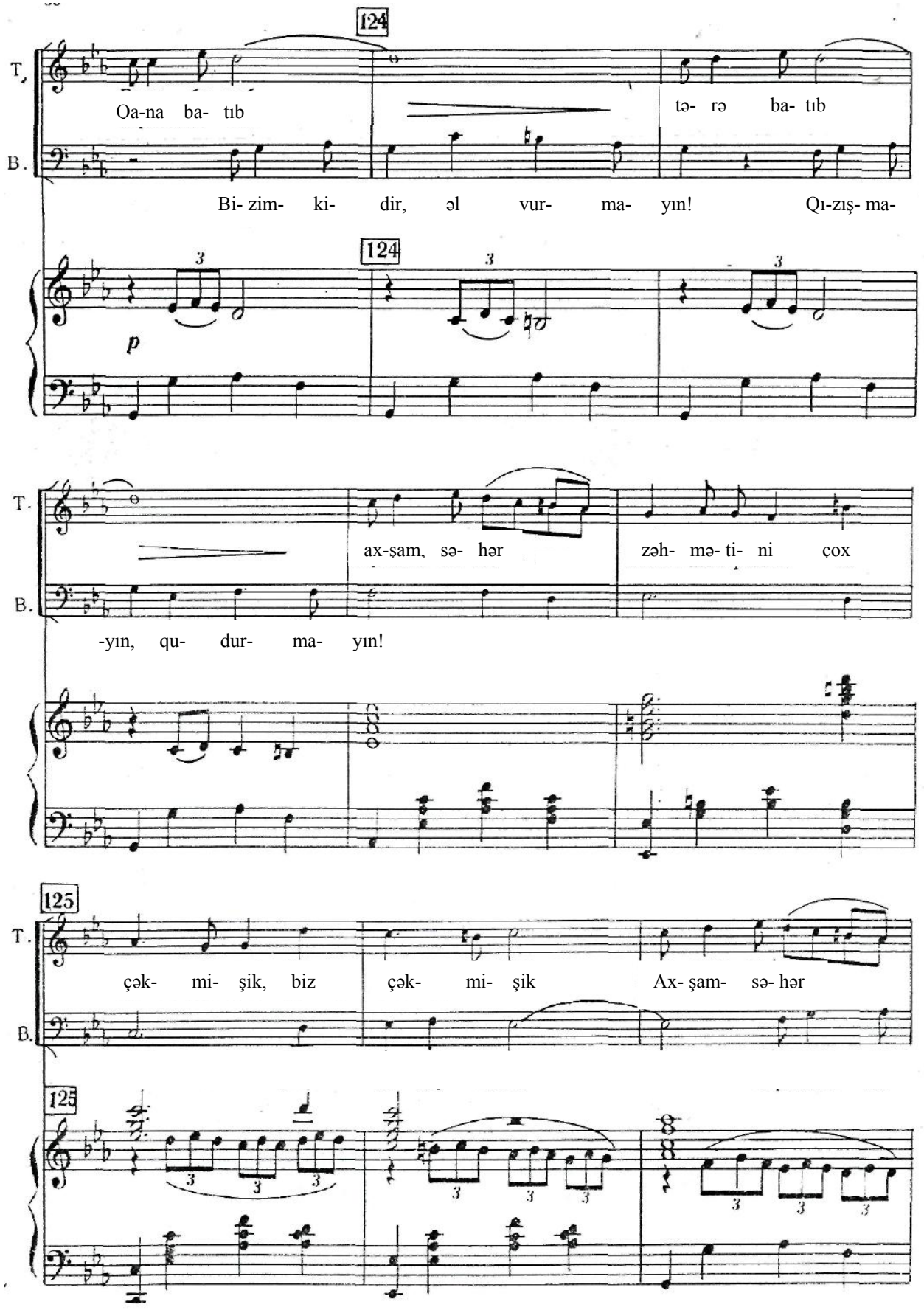
Opera I pərdədə səslənən və xalqın acı taleyini əks etdirən kəndlilərin gəmli xoru ilə başlanır. Əvvəl bariton və tenorlar melodiyanı oxuyur, getdikcə ifa polifonik xarakter daşıyır, hətta kiçik bir yerdə o, kanonik ifadəyə, sonra isə daxili kontrast ifadəsinə də keçir. Xor "şur" ladında və 4/4 ölçüdə yazılmışdır.
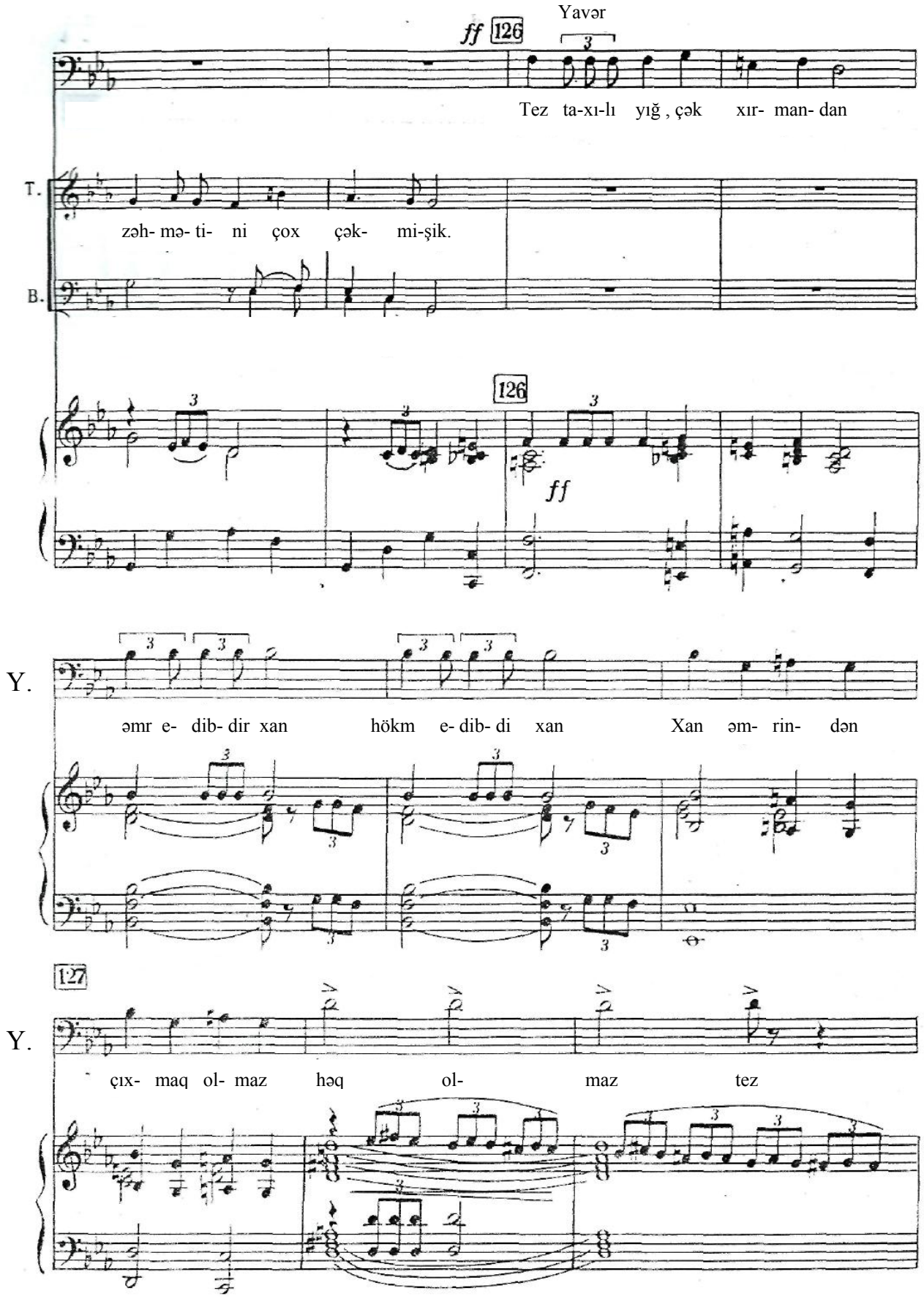
I pərdənin final xoru həyacanlı-əzmli xarakter daşıyır. Xorun yalvarış intonasiyaları ilə işlənmiş qəmgin, qüssəli başlangıcı getdikcə enerjili musiqi ilə əvəz olunur. Kəndlilər hiddətlənir və mübarizəyə hazır olurlar.
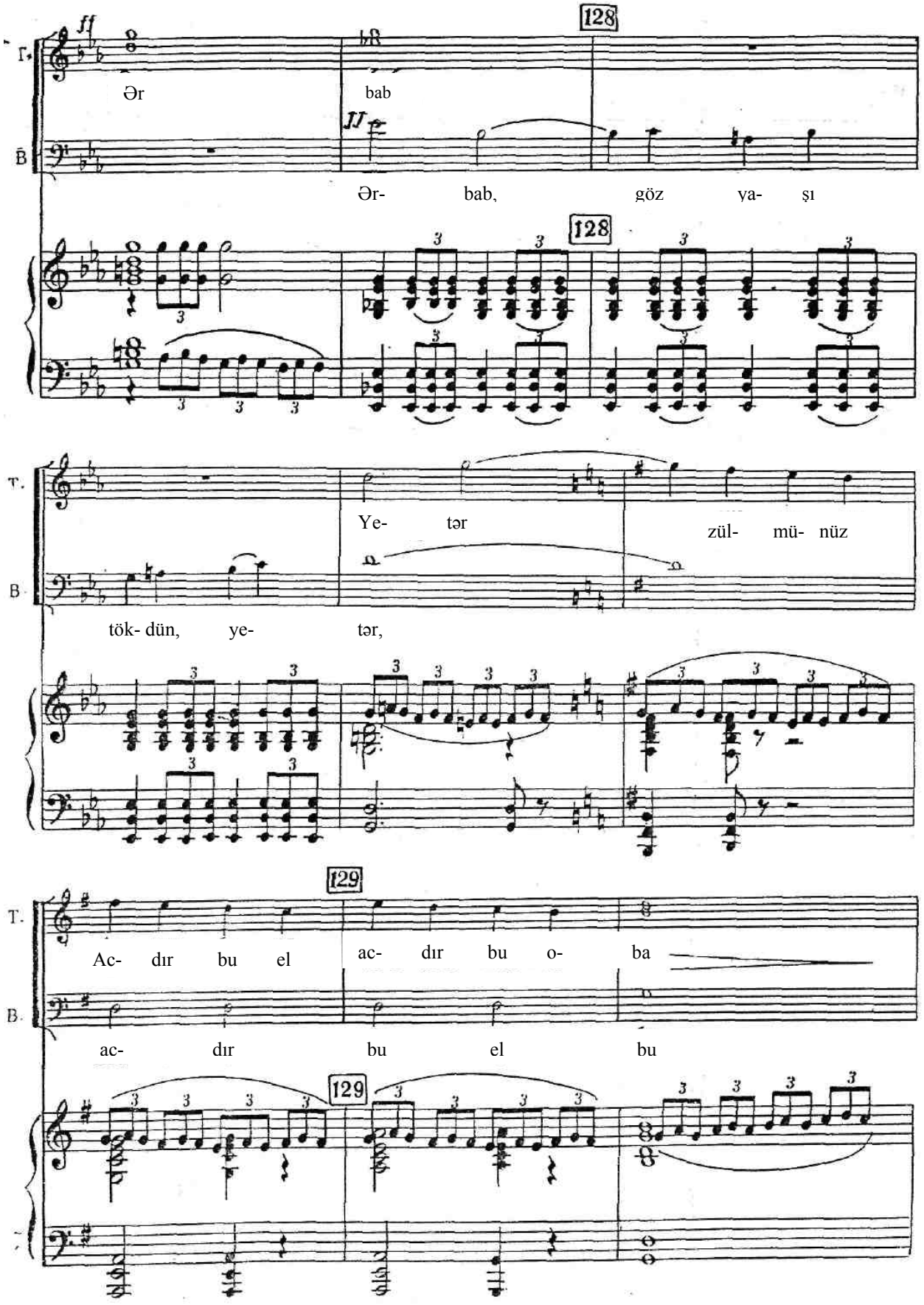
III pərdədə xalqın qəhrəman və cəsarətli obrazının açılmasında **"Çahargah"** xoru mərkəzi yer tutur. Burada bəstəkar tarixdə ilk olaraq muğam əsaslı xor musiqi növünü yaratmışdır. C.Cahangirov ardıcıl olaraq lad-tonal əsasında və kadensiyalar dövrülüyü ilə demək olar ki, "Çahargah" muğamının bütün bölmələrindən (maye, bəstə-nigar, manəndə-müxalif, mənsuriyyə) istifadə edərək orijinal dördsəsli monumental xor lövhəsini yaratmışdır. Lakin muğamla intonasiya yaxınlığını saxlayaraq bəstəkar kompozisiya quruluşuna bütövlükdə sərbəstcə yanaşır.
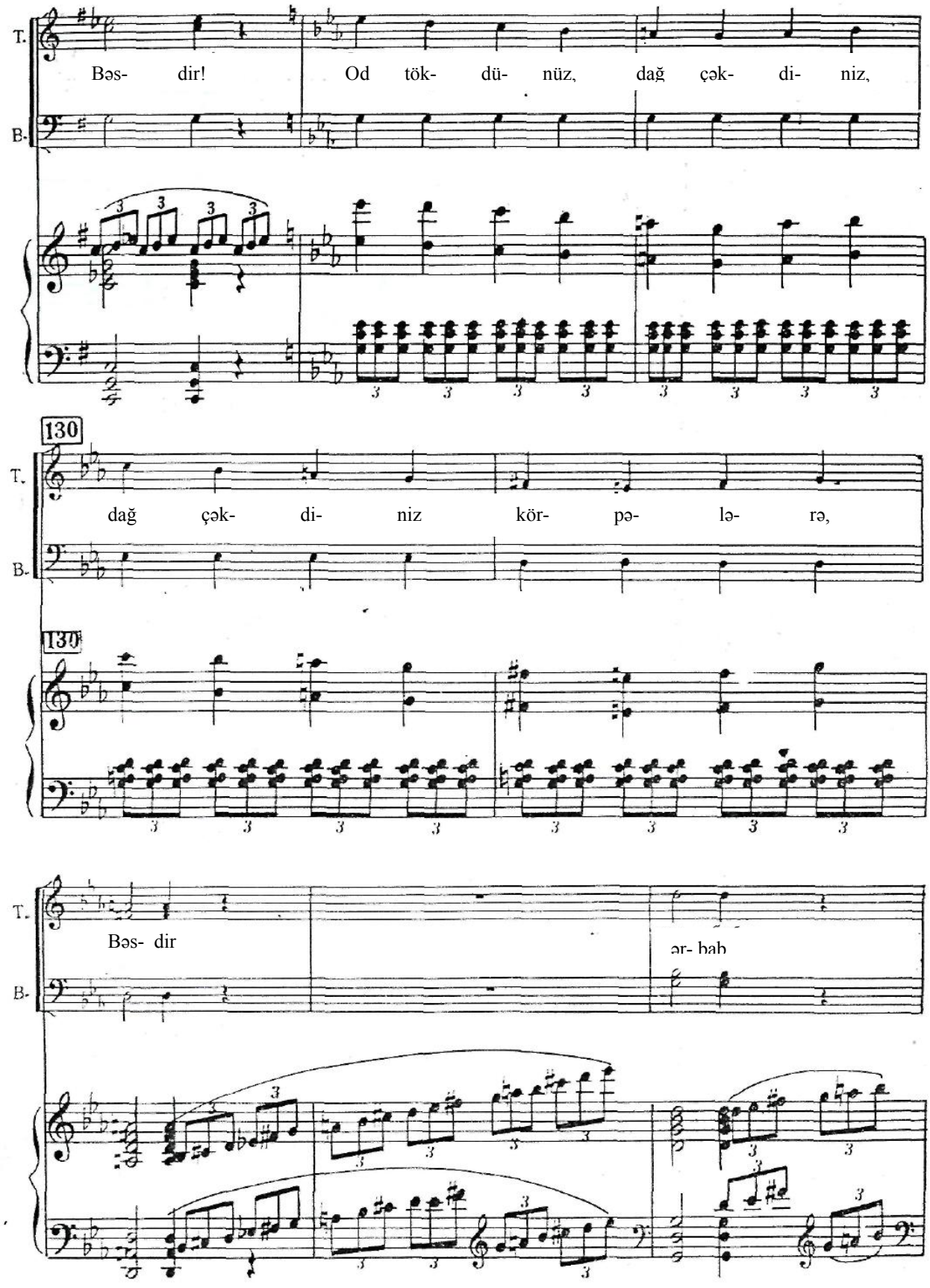
C.CAHANGİROV
“AZAD”, I pərdə
“Kəndlilər xoru”
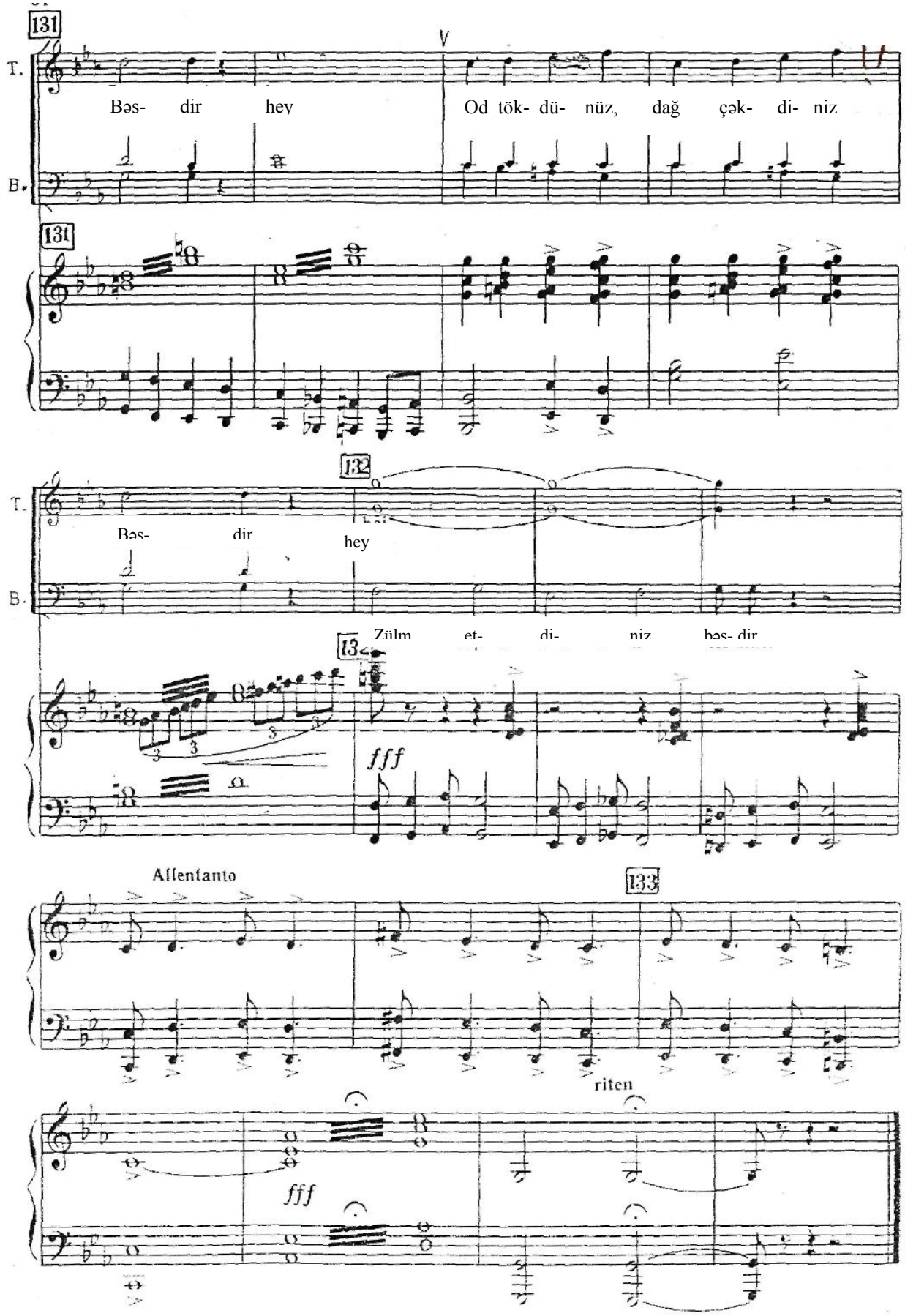

124
T.
B.
Oa-na ba- tıb
tə- rə ba- tıb
Bi- zim- ki- dir, əl vur- ma- yın! Qı-zış- ma-
124
p
T.
B.
ax-şam, sə- hər
zəh- mə- ti- ni çox
-yın, qu- dur- ma- yın!
125
T.
B.
çək- mi- şik, biz
çək- mi- şik
Ax- şam- sə- hər
125
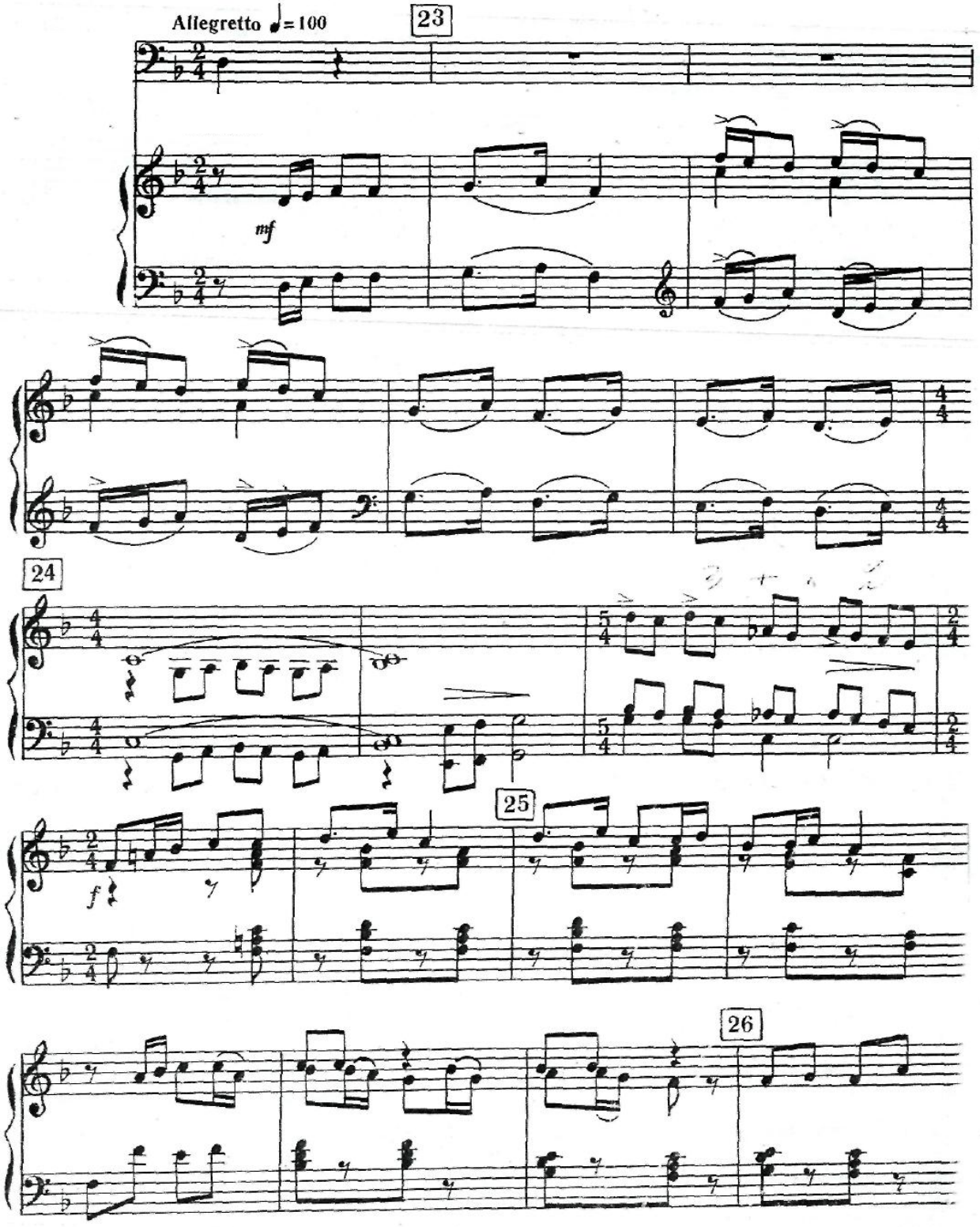

Yavər
ff 126
Tez ta-xı-lı yığ , çək xır- man- dan
T.
zəh- mə- ti- ni çox çək- mi-şik.
B.
126
ff
Y.
əmr e- dib- dir xan hökm e- dib- di xan Xan əm- rin- dən
127
Y.
çıx- maq ol- maz həq ol- maz tez
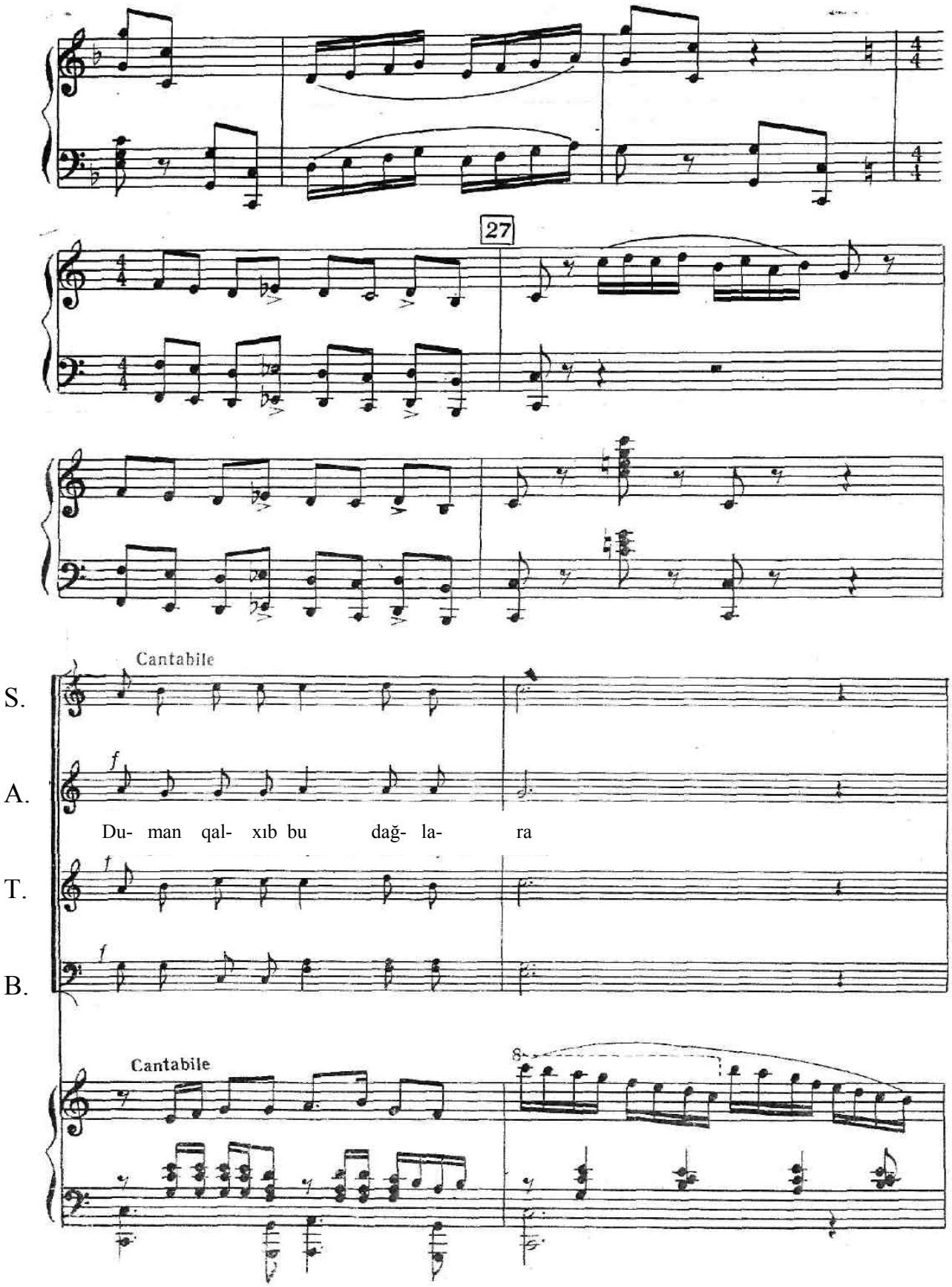

128
Ər bab
Ər- bab, göz ya- şı
128
Ye- tər zül- mü- nüz
tök- dün, ye- tər,
129
Ac- dır bu el ac- dır bu o- ba
ac- dır bu el bu
129
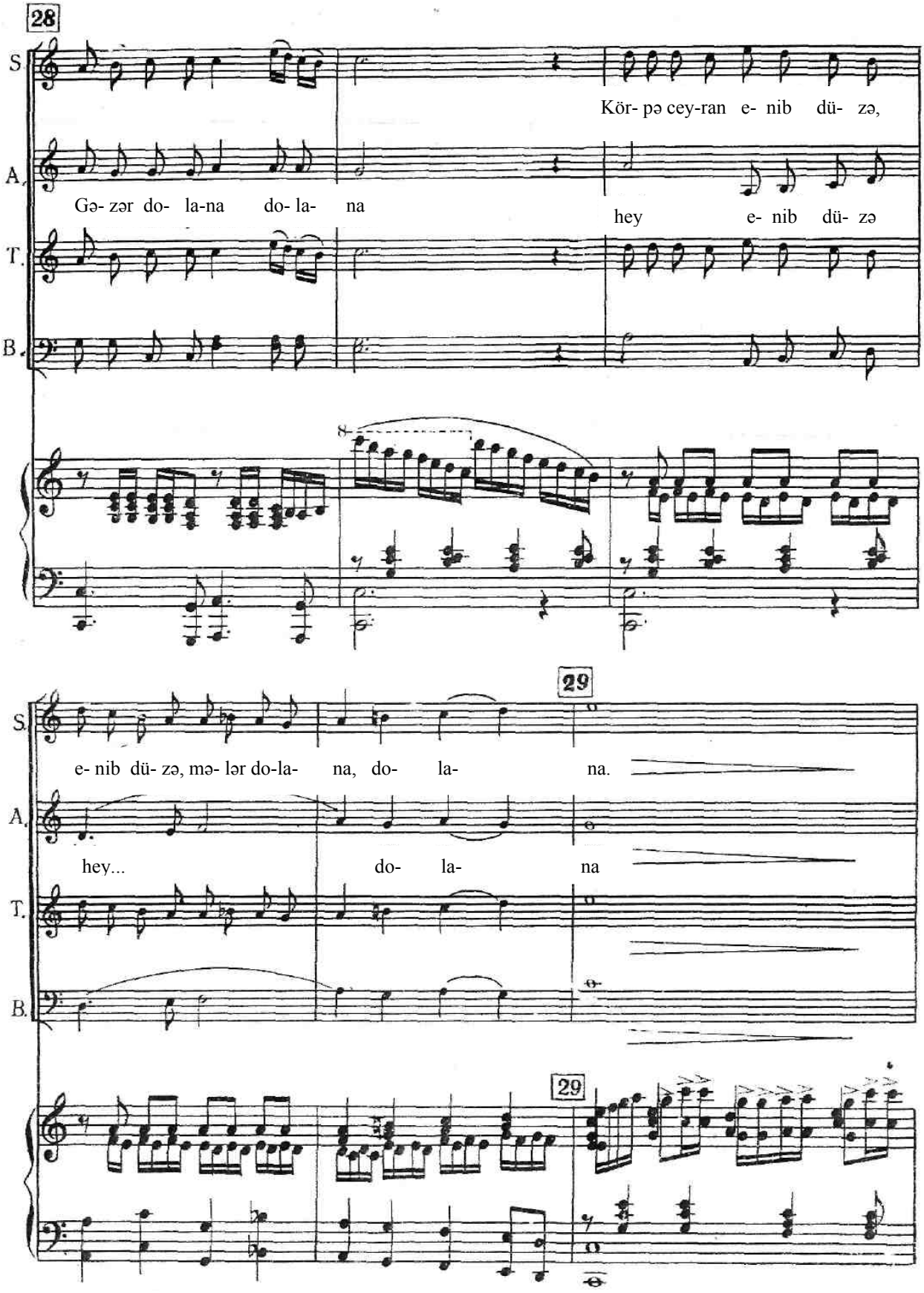

T.
B.
Bəs- dir! Od tök- dü- nüz, dağ çək- di- niz,
130
dağ çək- di- niz kör- pə- lə- rə,
Bəs- dir
ər- hab
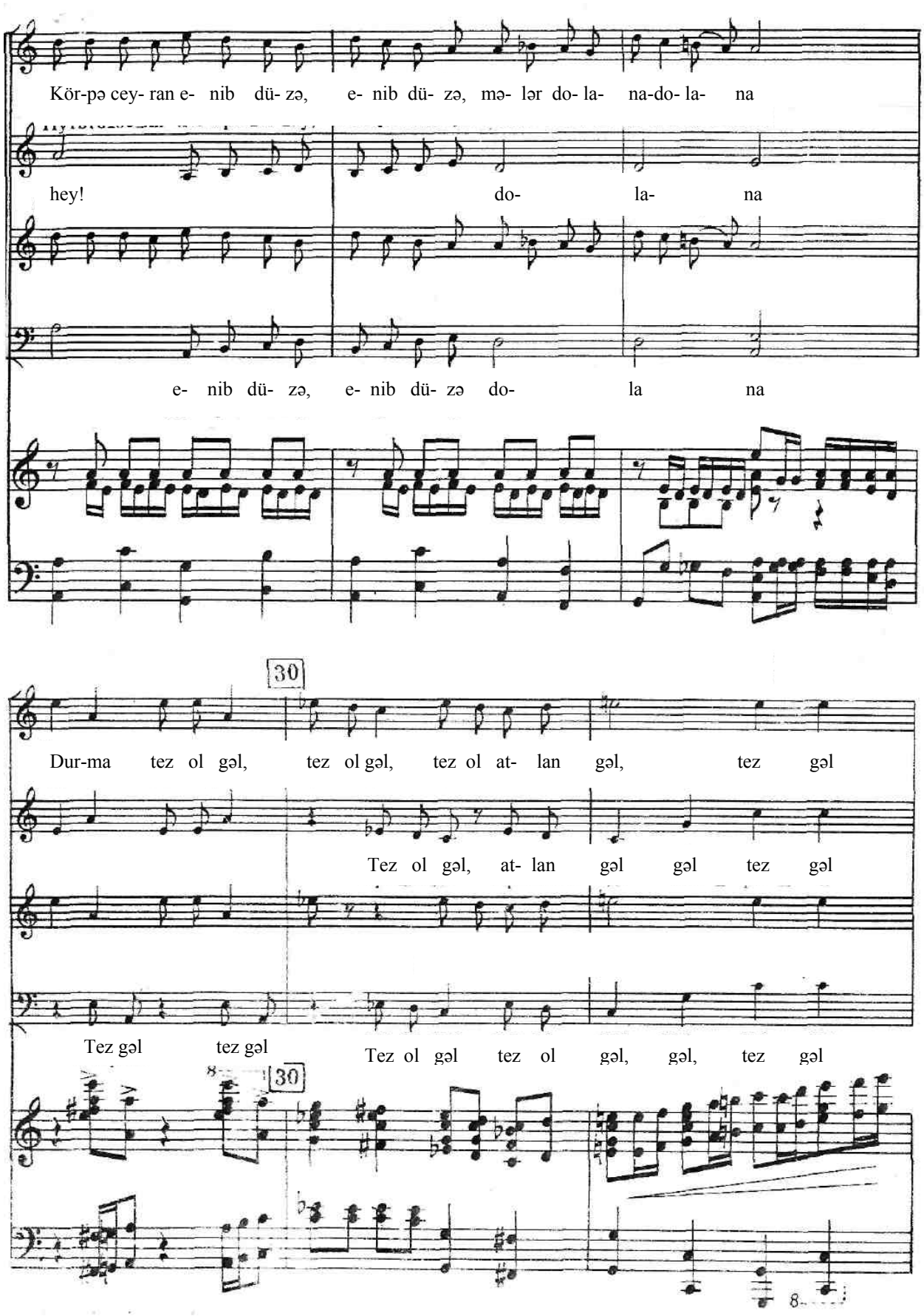

131
T.
B.
Bəs- dir hey
Od tök- dü- nüz, dağ çək- di- niz
130
132
T.
B.
Bəs- dir hey
Zülm et- di- niz bəs- dir
fff
Allentanto
133
riten
fff
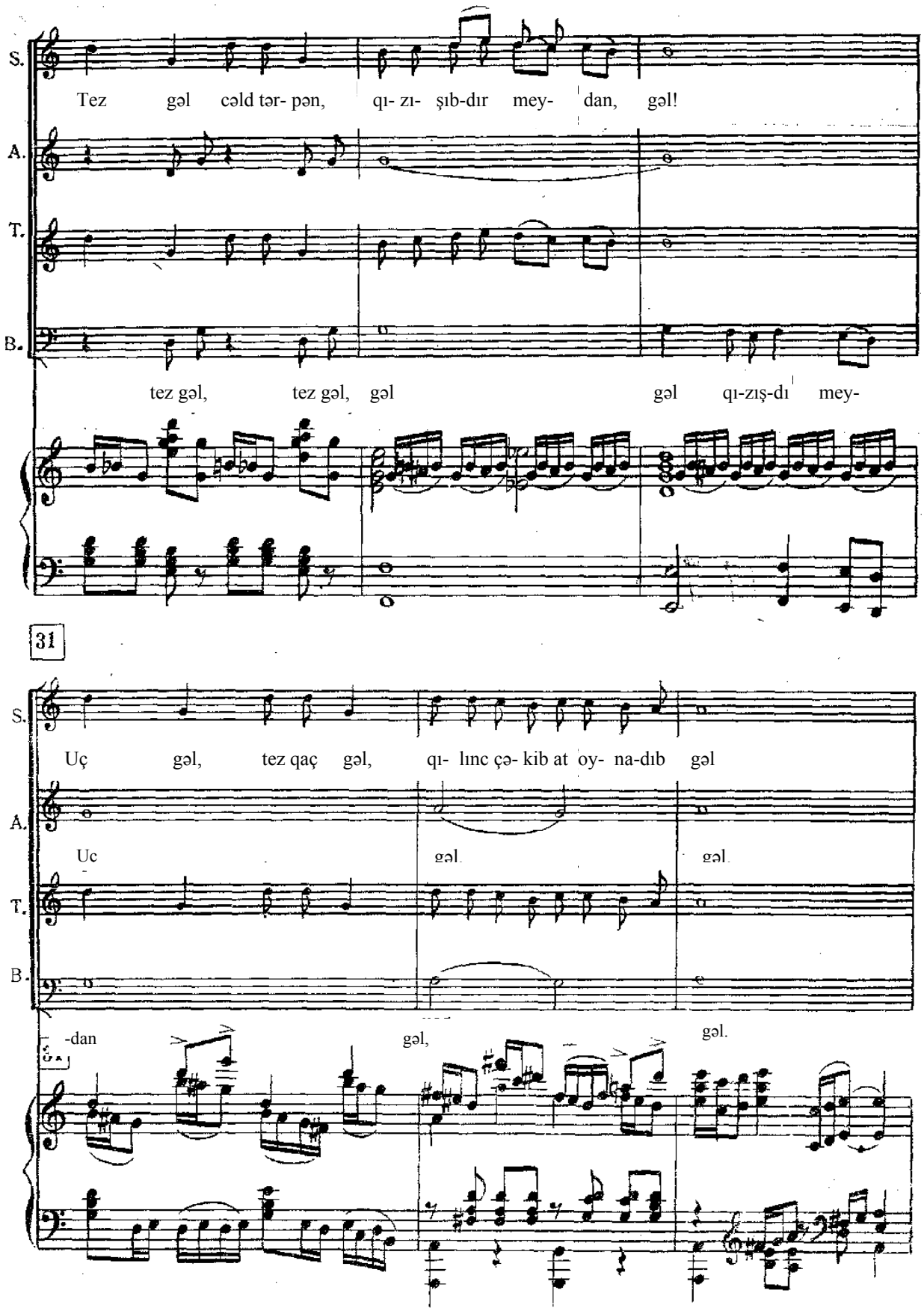
C.CAHANGİROV
“AZAD”, III pərdə
“Kəndlilər xoru”
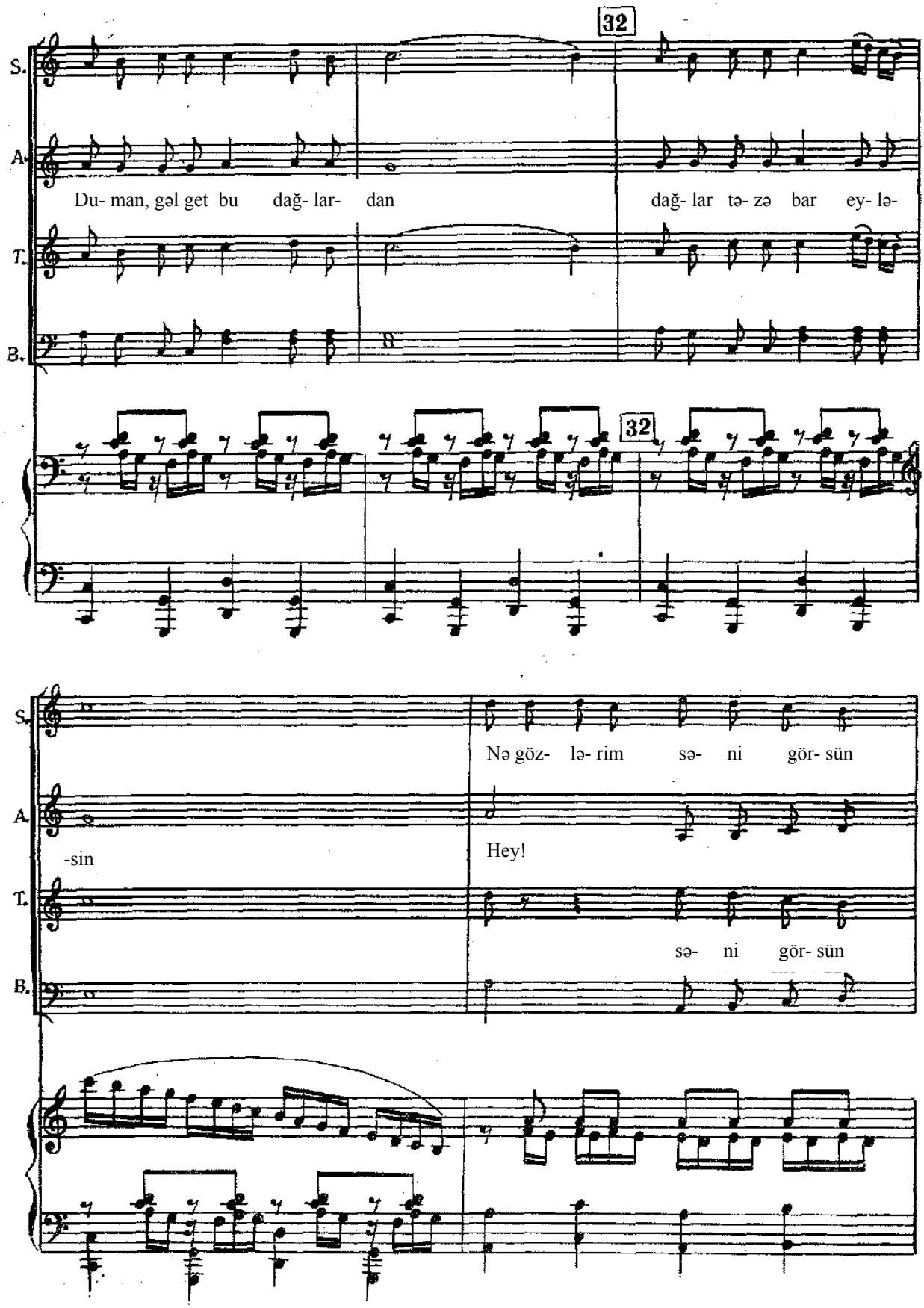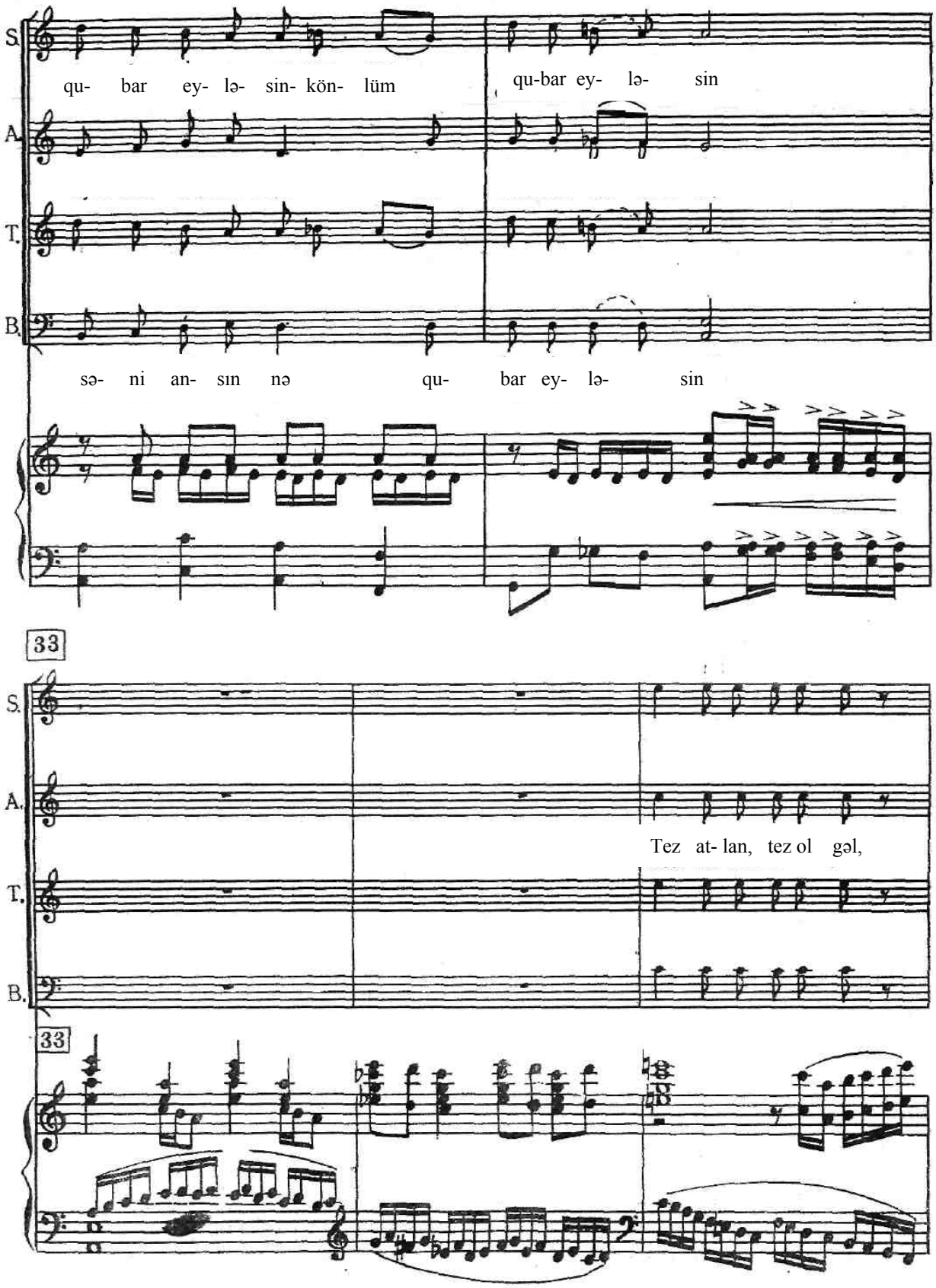

27
Cantabile
S.
A.
Du- man qal- xıb bu dağ- la- ra
T.
B.
Cantabile
8
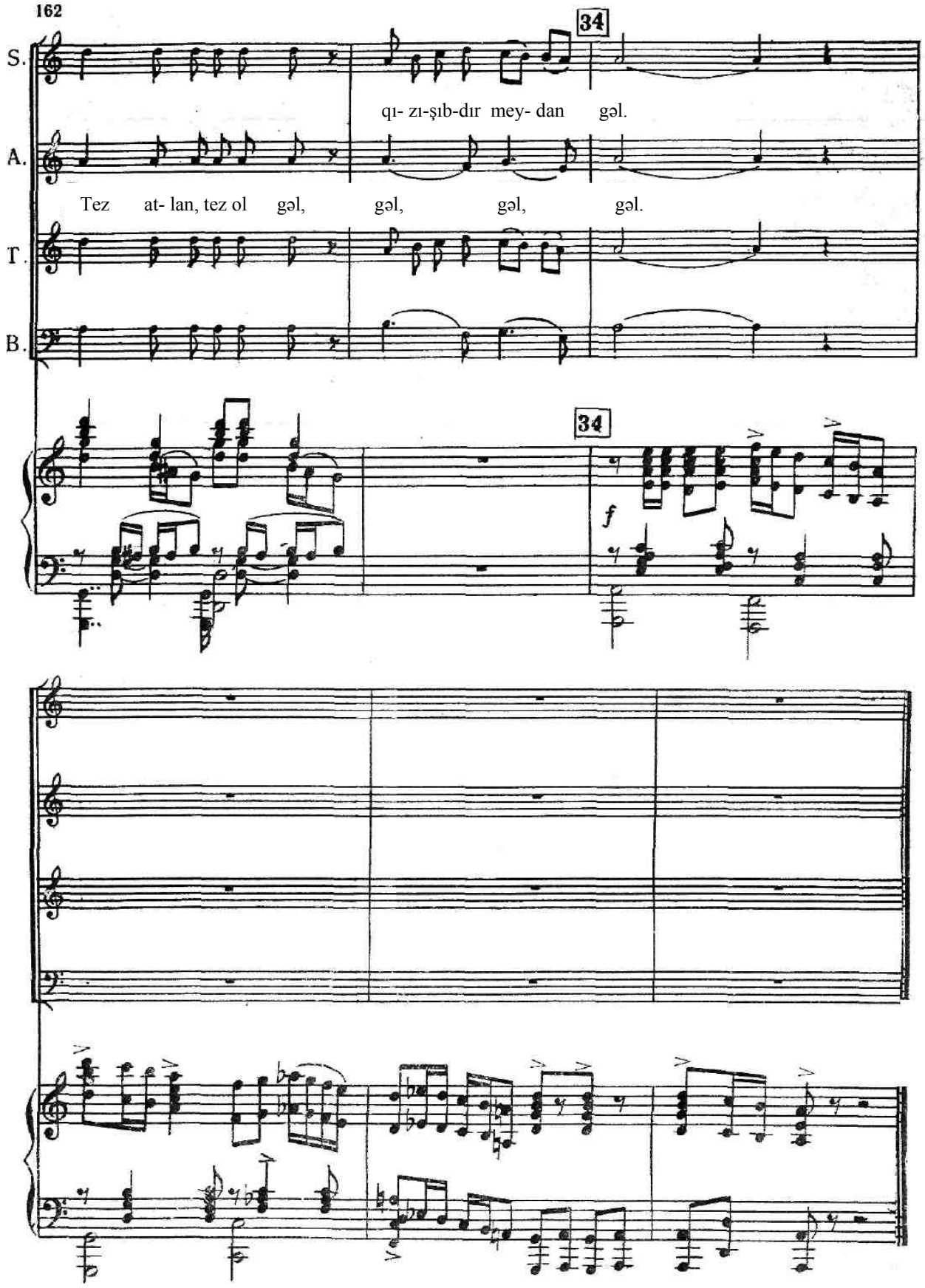

28
S
A
T
B
Kör- pə cey-ran e- nib dü- zə,
Gə- zər do- la-na do- la- na
hey e- nib dü- zə
29
e- nib dü- zə, mə- lər do-la- na, do- la- na.
hey... do- la- na
29

Kör-pə cey- ran e- nib dü- zə, e- nib dü- zə, mə- lər do- la- na-do- la- na
hey! do- la- na
e- nib dü- zə, e- nib dü- zə do- la na
30
Dur-ma tez ol gəl, tez ol gəl, tez ol at- lan gəl, tez gəl
Tez ol gəl, at- lan gəl gəl tez gəl
Tez gəl tez gəl
Tez ol gəl tez ol gəl, gəl, tez gəl
30

S.
Tez gəl cəld tər- pən, qı- zı- şıb-dır mey- dan, gəl!
A.
T.
B.
tez gəl, tez gəl, gəl gəl qı-zış-dı mey-
31
S.
Uç gəl, tez qaç gəl, qı- lınc çə- kib at oy- na-dıb gəl
A.
Uc gəl gəl
T.
B.
-dan gəl, gəl.
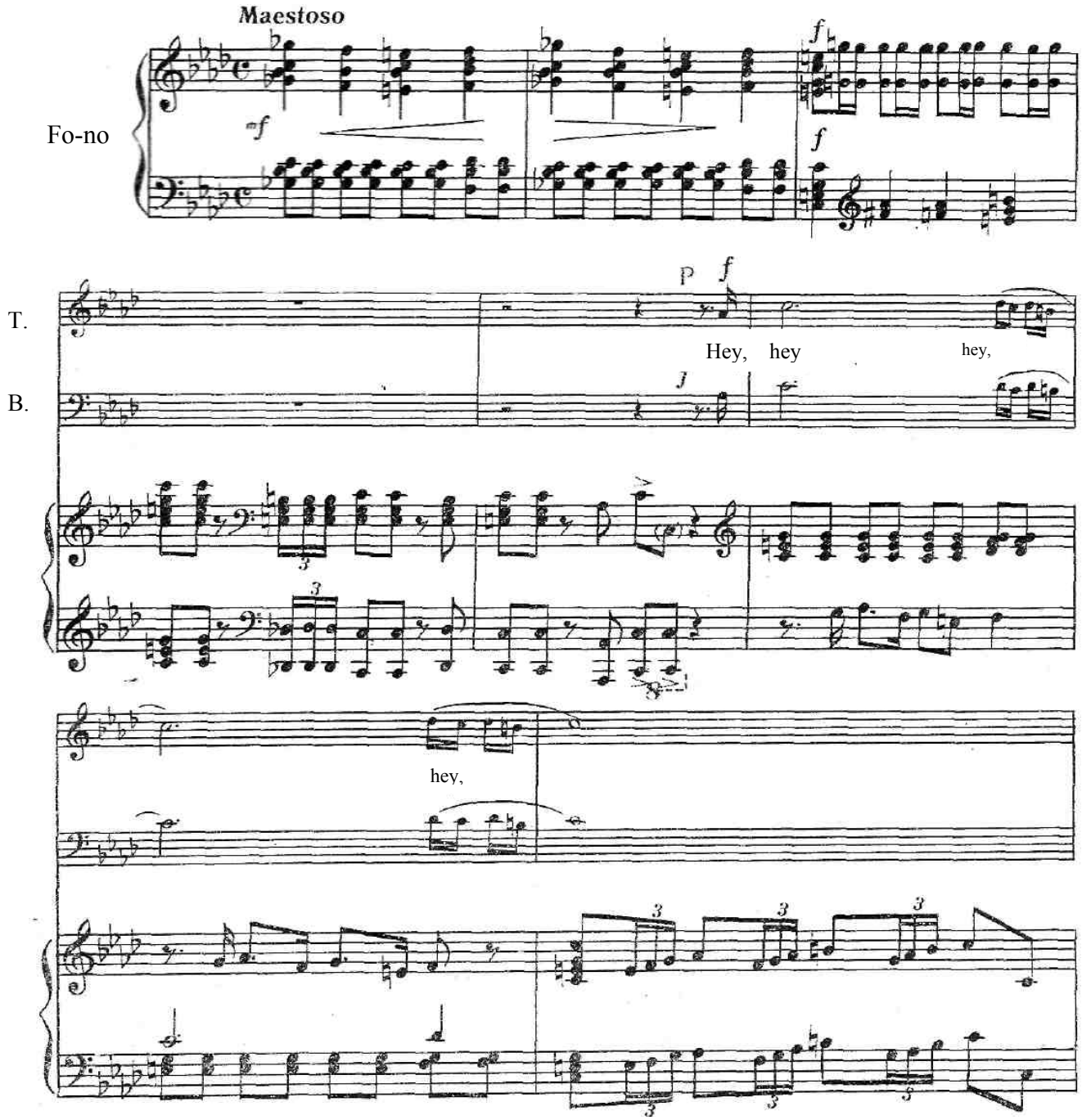

32
S.
A.
T.
B.
Du- man, gəl get bu dağ- lar- dan
dağ- lar tə- zə bar ey- lə-
32
S.
A.
T.
B.
Nə göz- lə- rim sə- ni gör- sün
-sin
Hey!
sə- ni gör- sün

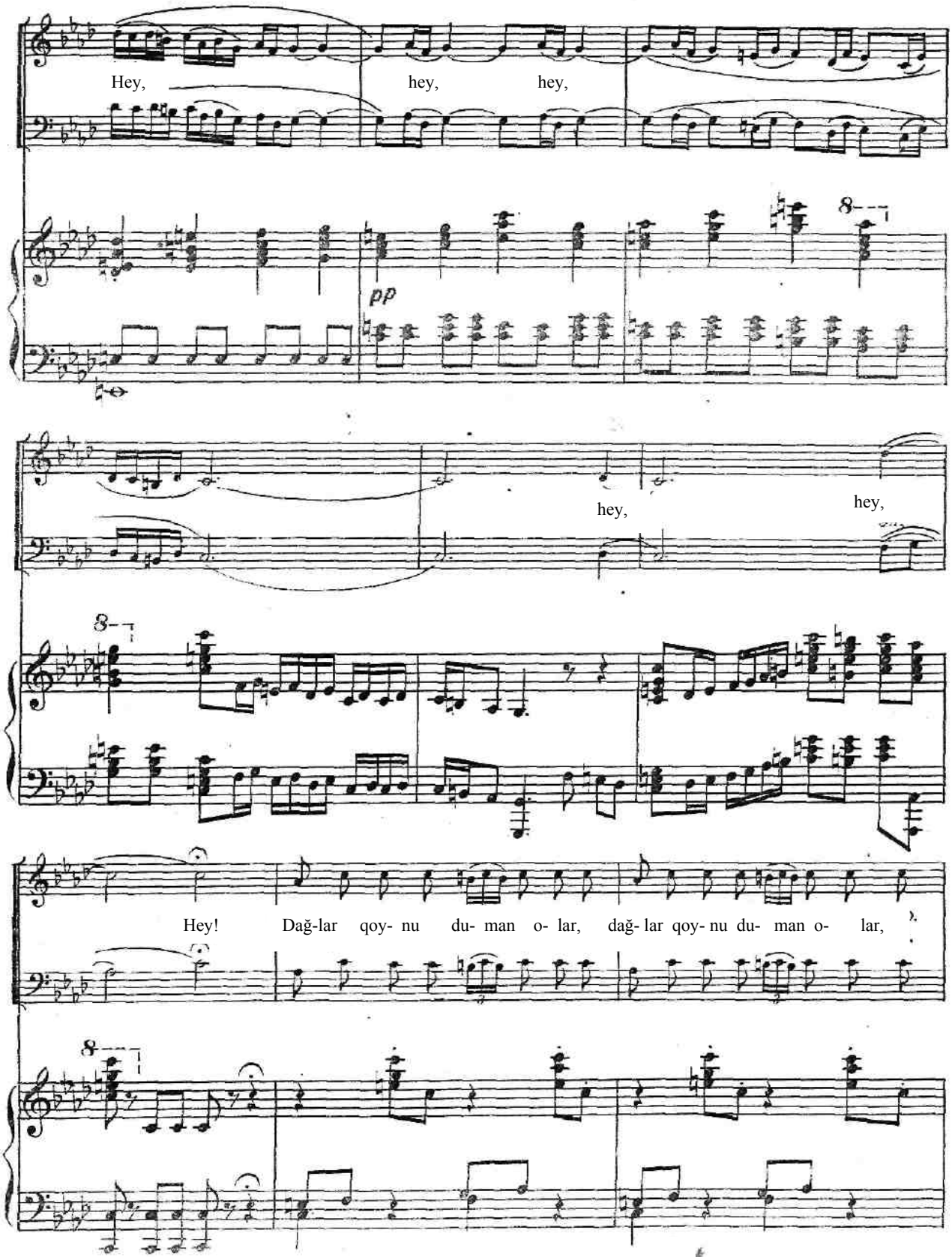

S.
A.
T.
B.
qu- bar ey- lə- sin- kön- lüm
qu-bar ey- lə- sin
sə- ni an- sın nə qu- bar ey- lə- sin
33
Tez at- lan, tez ol gəl,
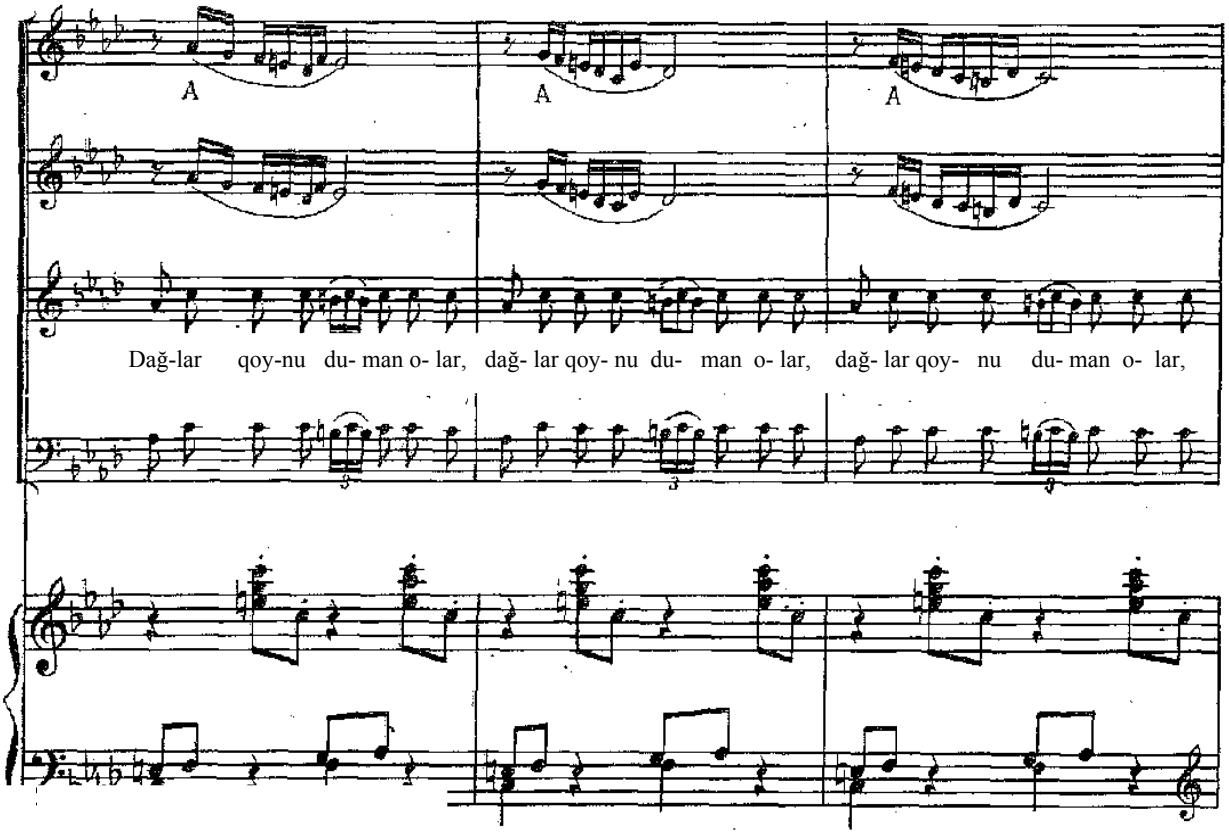

162
34
S.
qı- zı-şıb-dır mey- dan gəl.
A.
Tez at- lan, tez ol gəl, gəl, gəl, gəl.
T.
B.
34
f
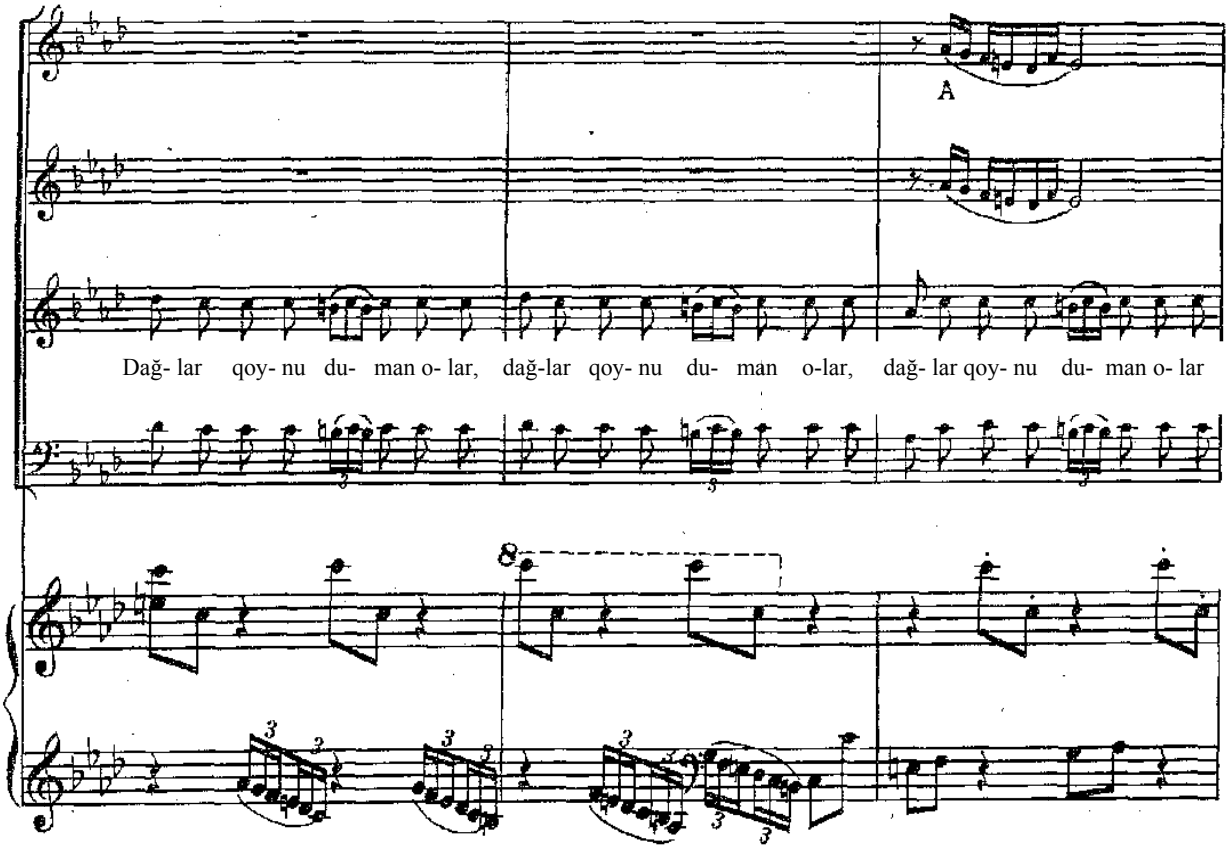
C.CAHANGİROV
“AZAD”, III pərdə
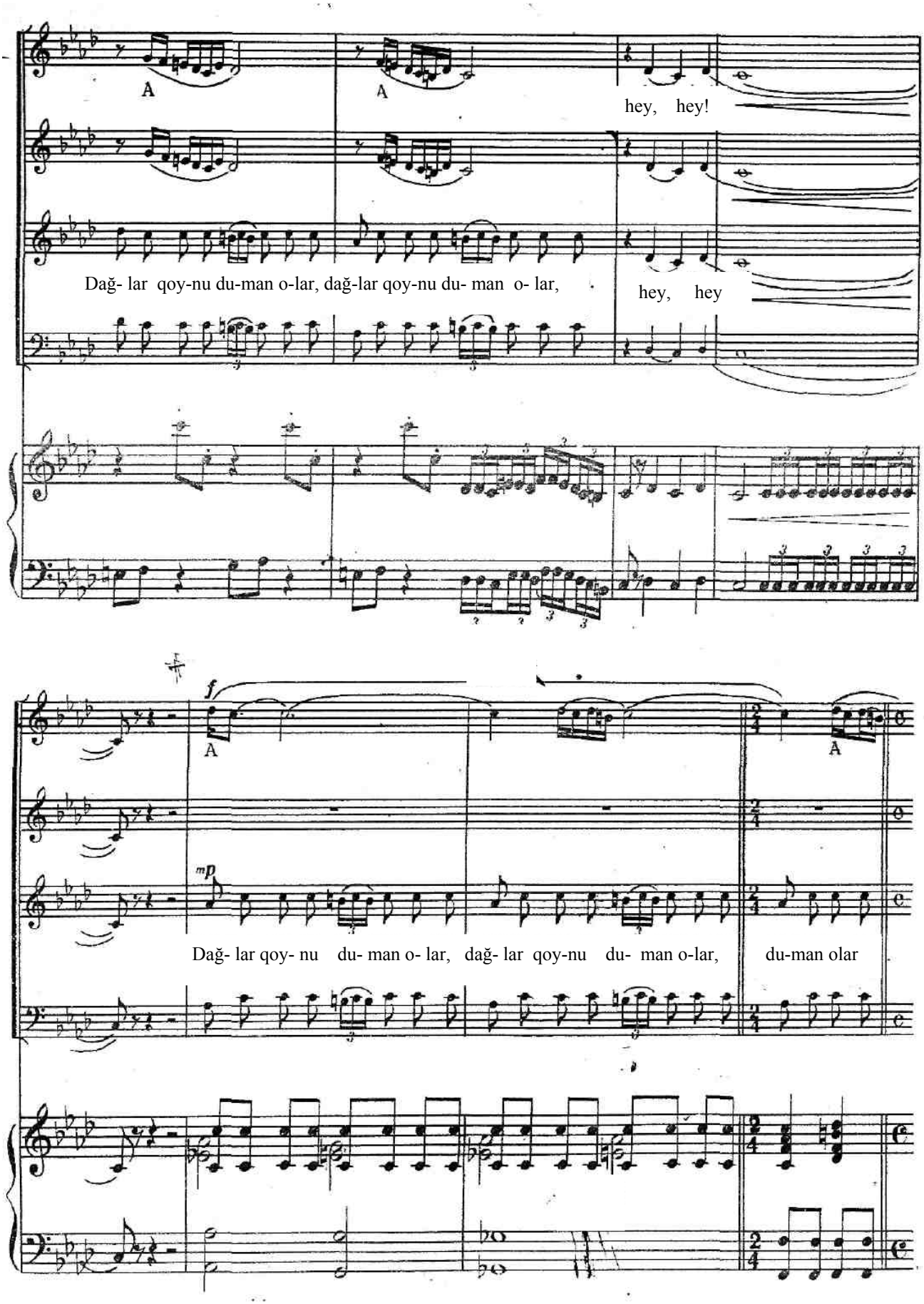
“Çahargah” xoru
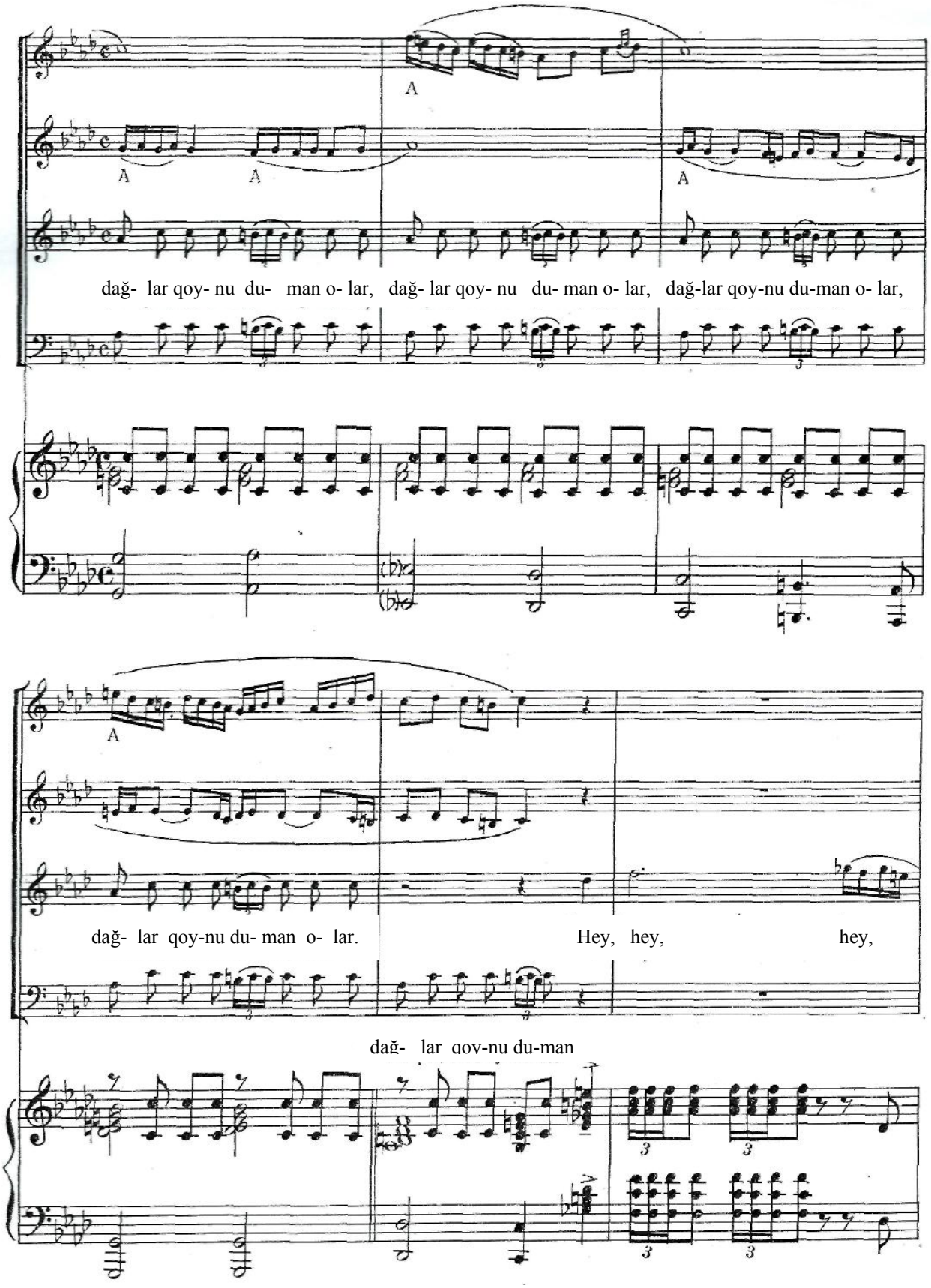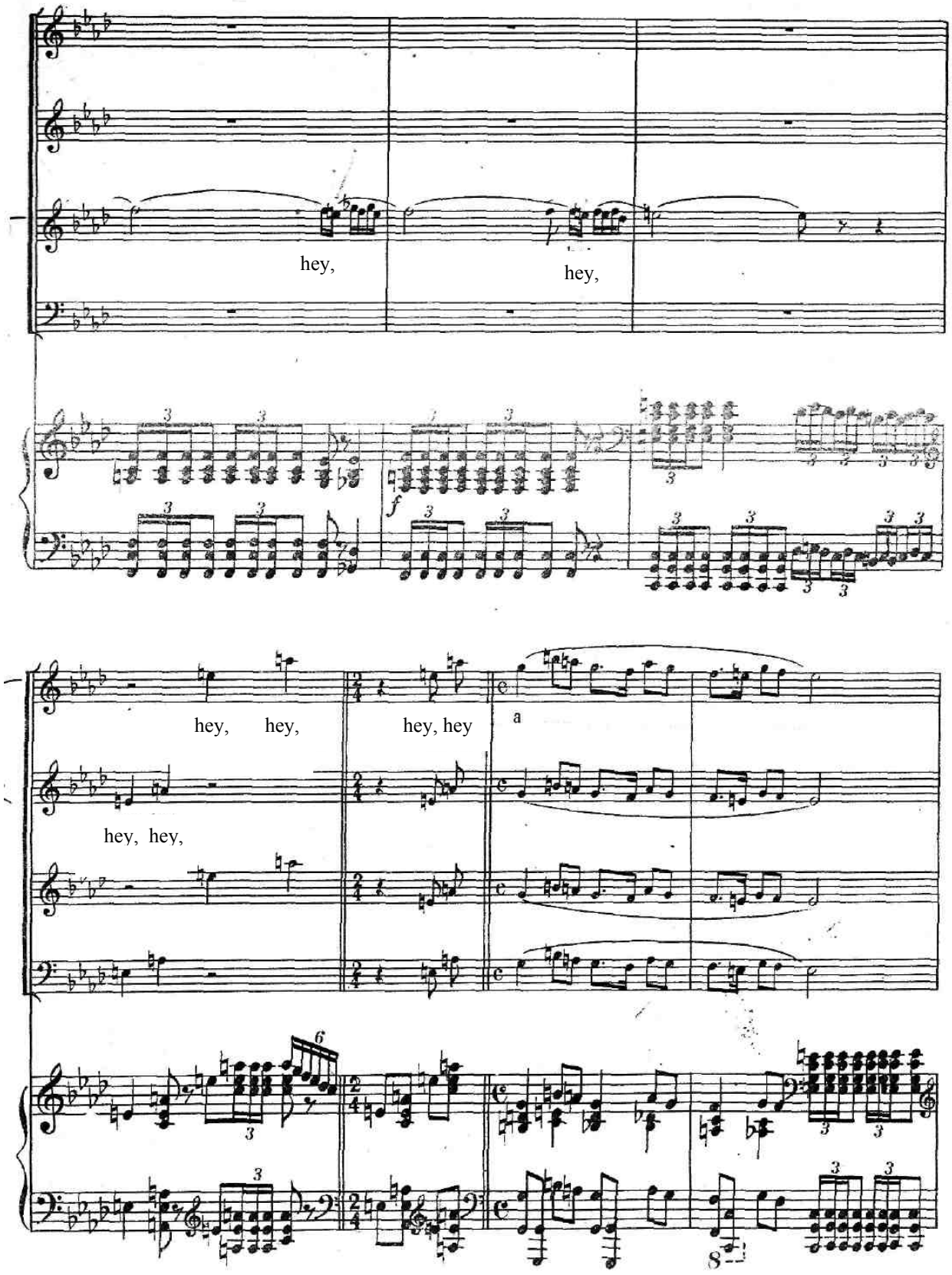

Hey, hey, hey,
pp
hey, hey,
Hey! Dağ-lar qoy- nu du- man o- lar, dağ- lar qoy- nu du- man o- lar,
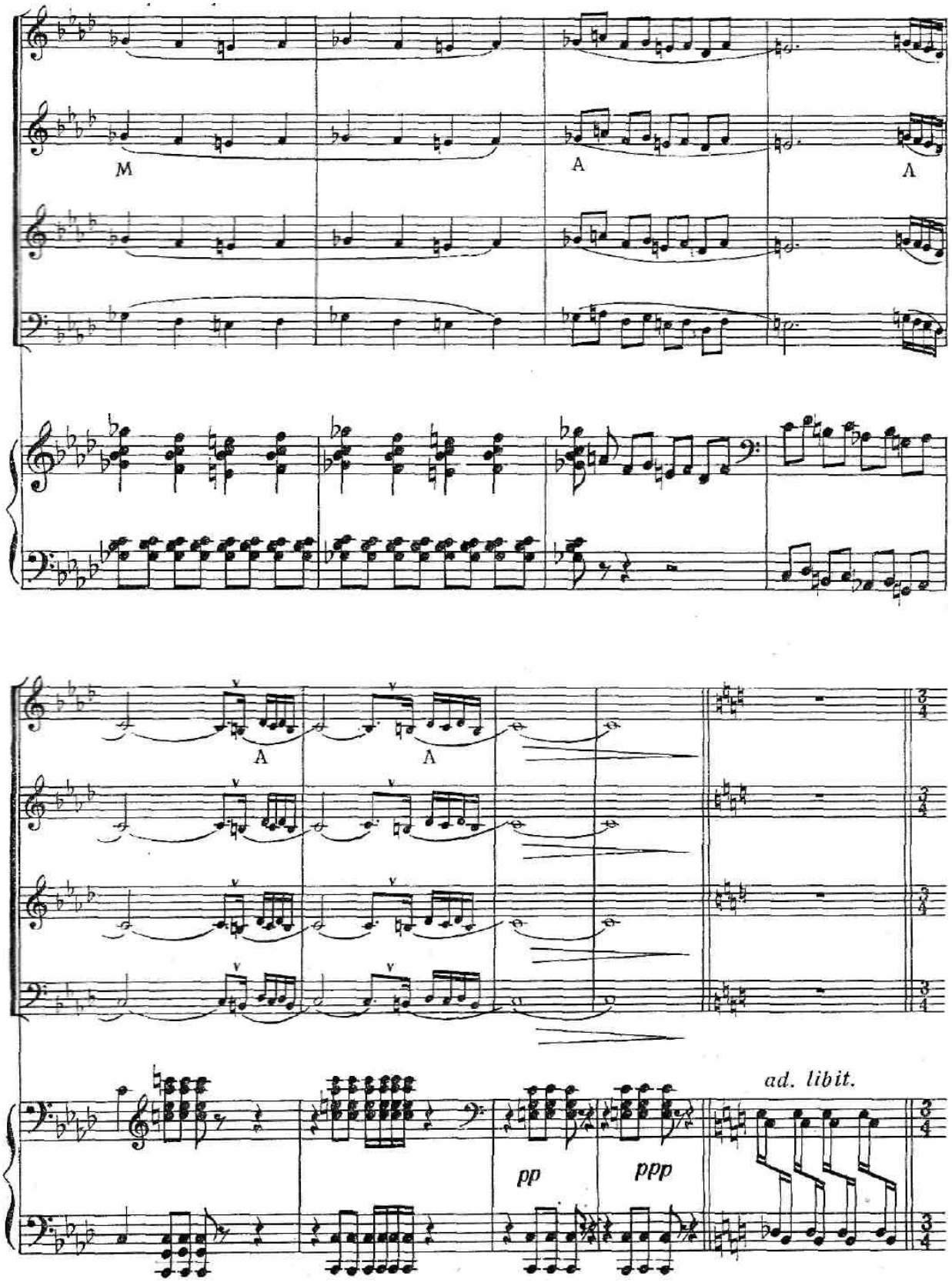

A
A
A
Dağ-lar qoy-nu du- man o- lar, dağ- lar qoy- nu du- man o- lar, dağ- lar qoy- nu du- man o- lar,
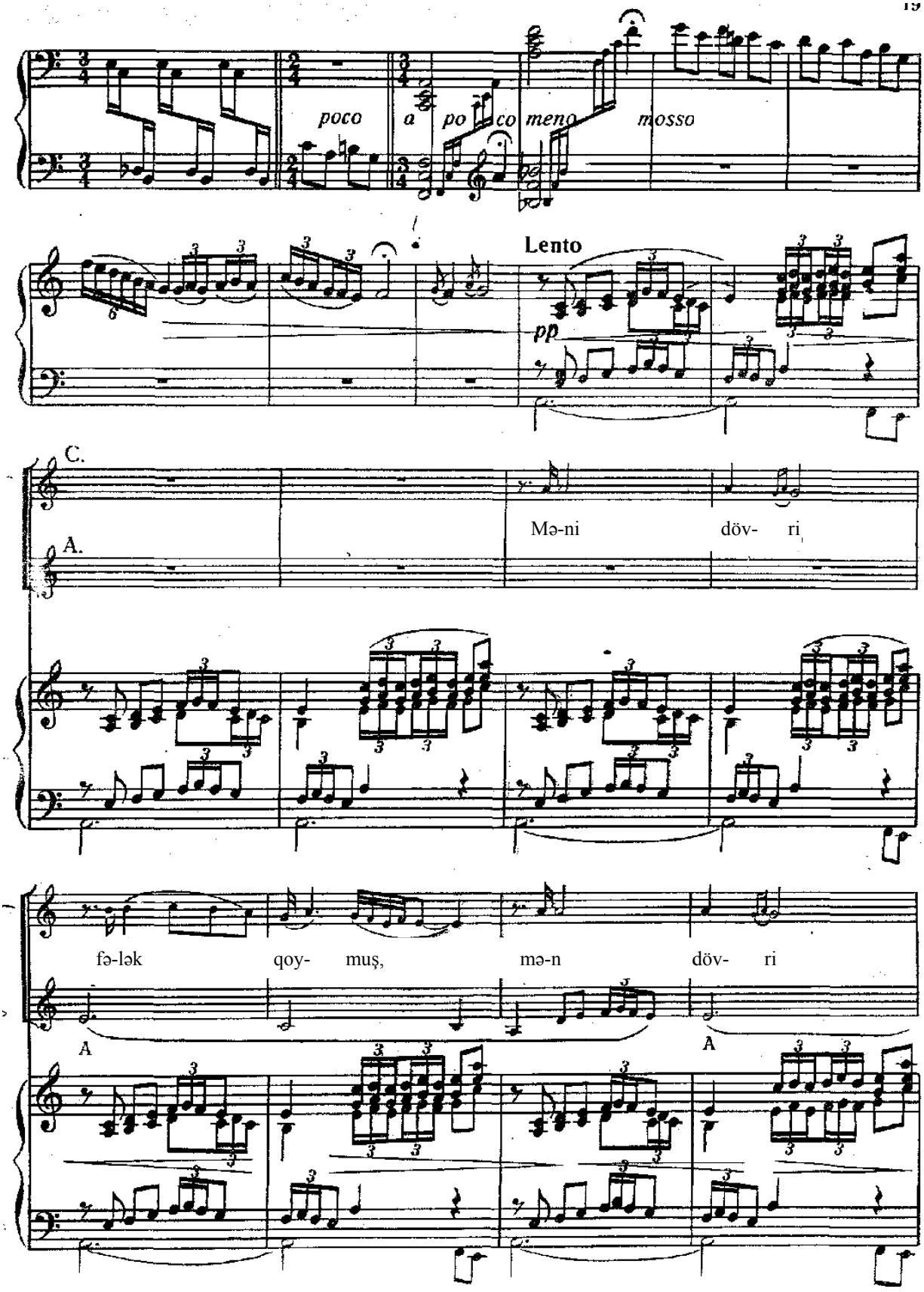

A
Dağ- lar qoy- nu du- man o- lar, dağ-lar qoy- nu du- man o-lar, dağ- lar qoy- nu du- man o- lar
8
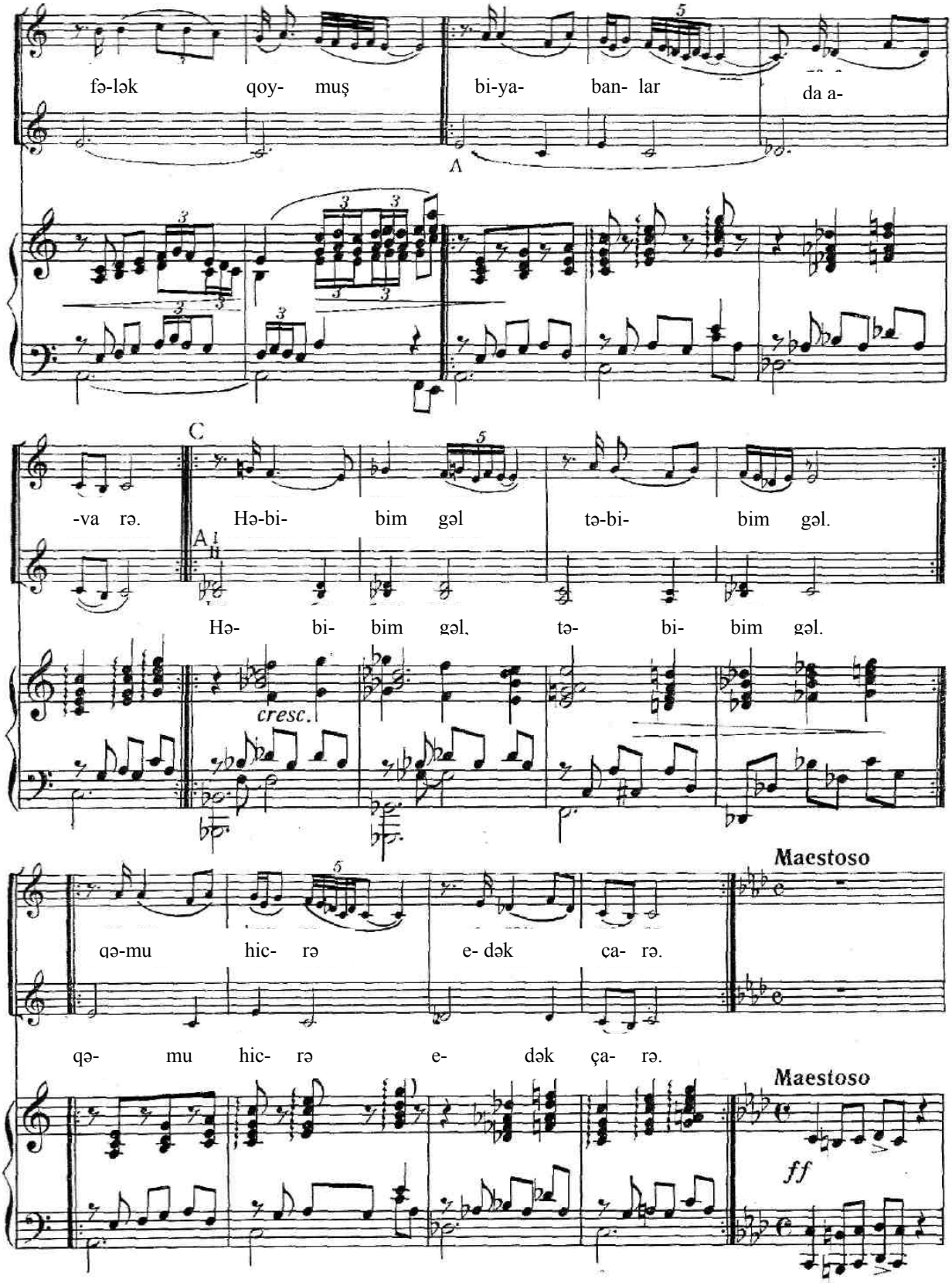

A
A
hey, hey!
Dağ- lar qoy-nu du-man o-lar, dağ-lar qoy-nu du- man o- lar,
hey, hey
f
A
A
mp
Dağ- lar qoy- nu du- man o- lar, dağ- lar qoy-nu du- man o-lar,
du-man olar
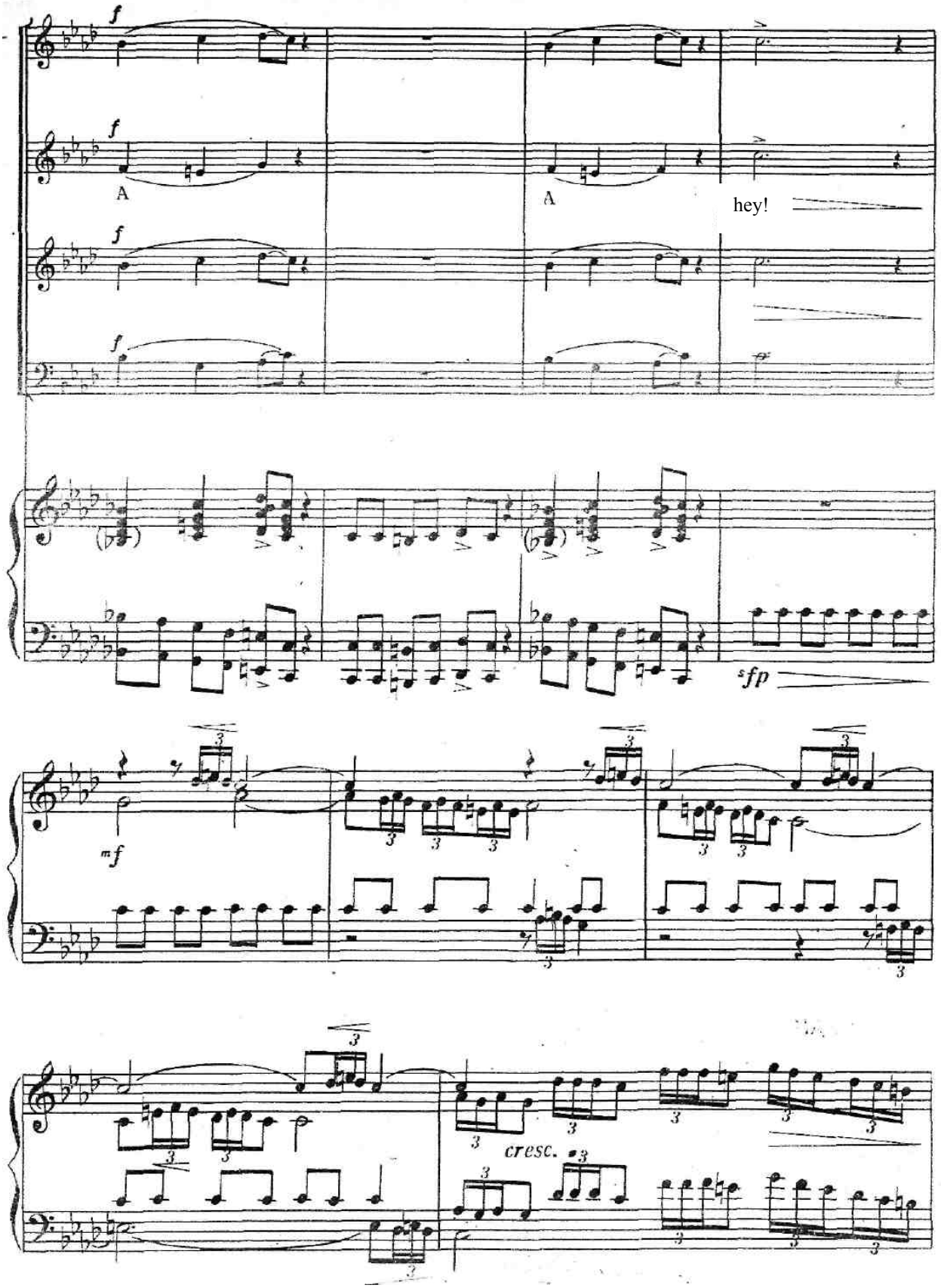

A
A
A
A
dağ- lar qoy- nu du- man o- lar, dağ- lar qoy- nu du- man o- lar, dağ-lar qoy-nu du-man o- lar,
A
dağ- lar qoy-nu du- man o- lar. Hey, hey, hey,
dağ- lar qoy-nu du-man
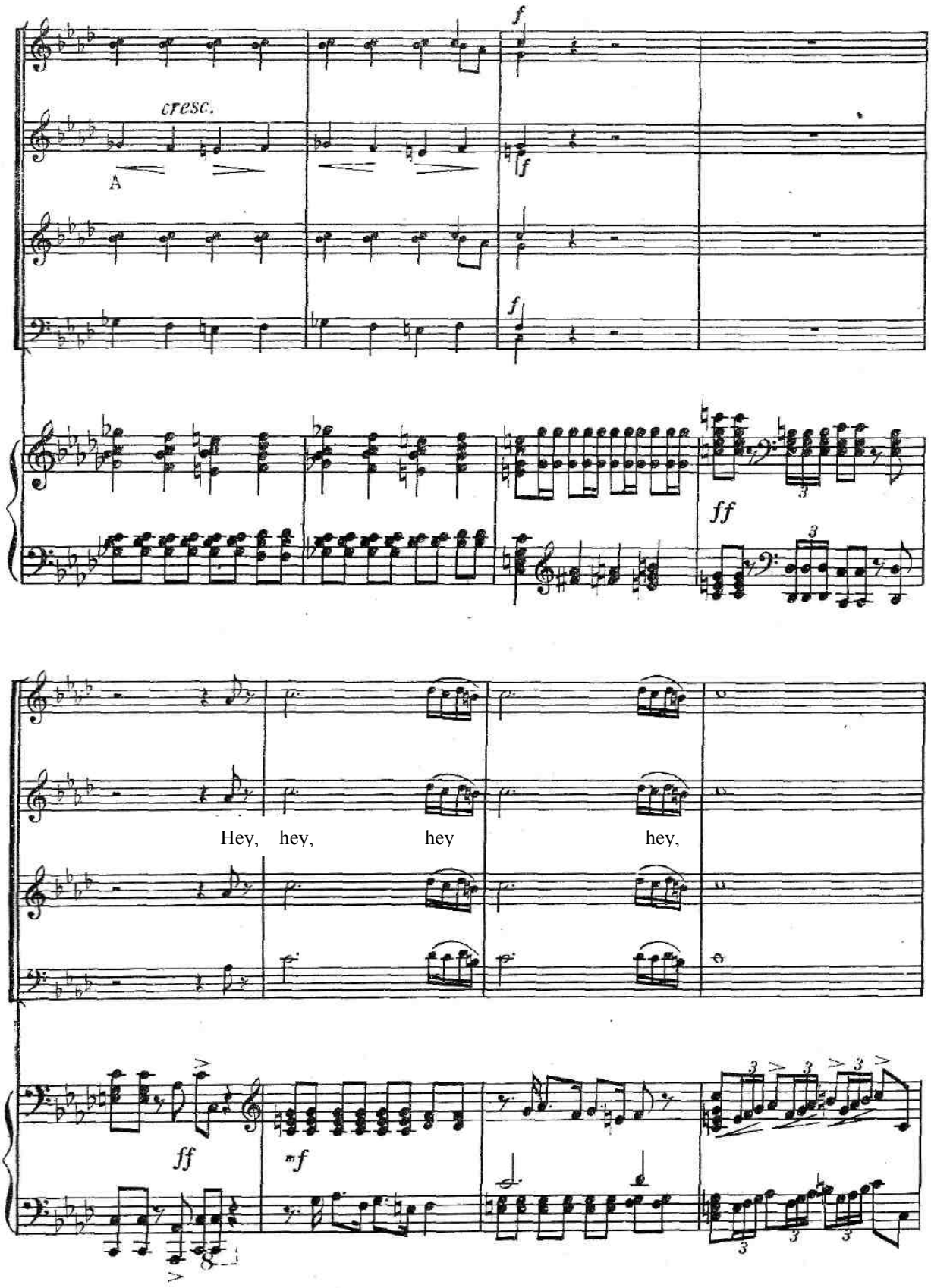

hey,
hey,
f
hey, hey,
hey, hey,
hey, hey
a
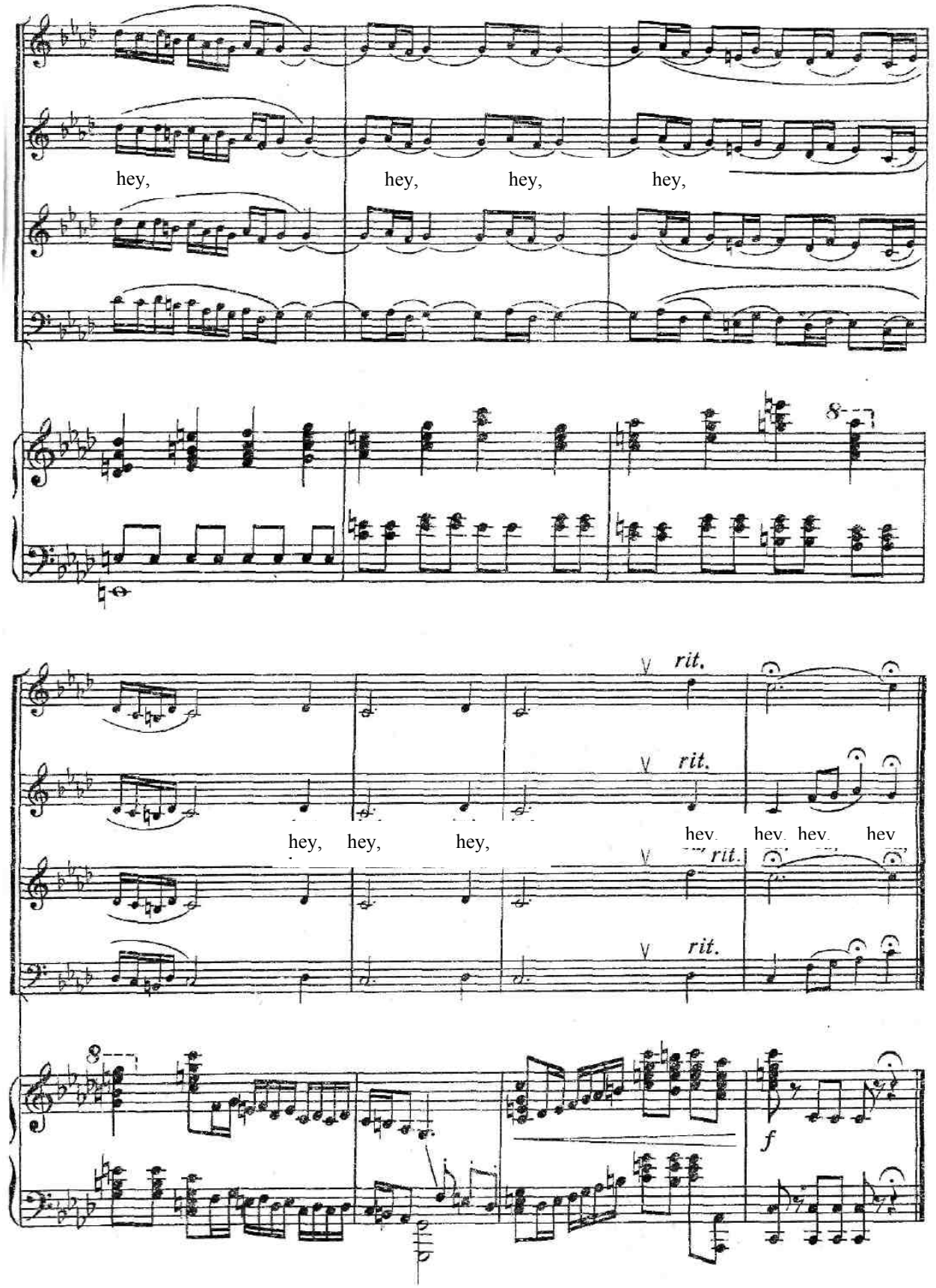

M
A
A
A
A
pp
ppp
ad. libit.

poco
a
po
co meno
mosso
Lento
pp
C.
A.
Mə-ni
döv-
ri
fə-lək
qoy-
muş,
mə-n
döv-
ri
A
A
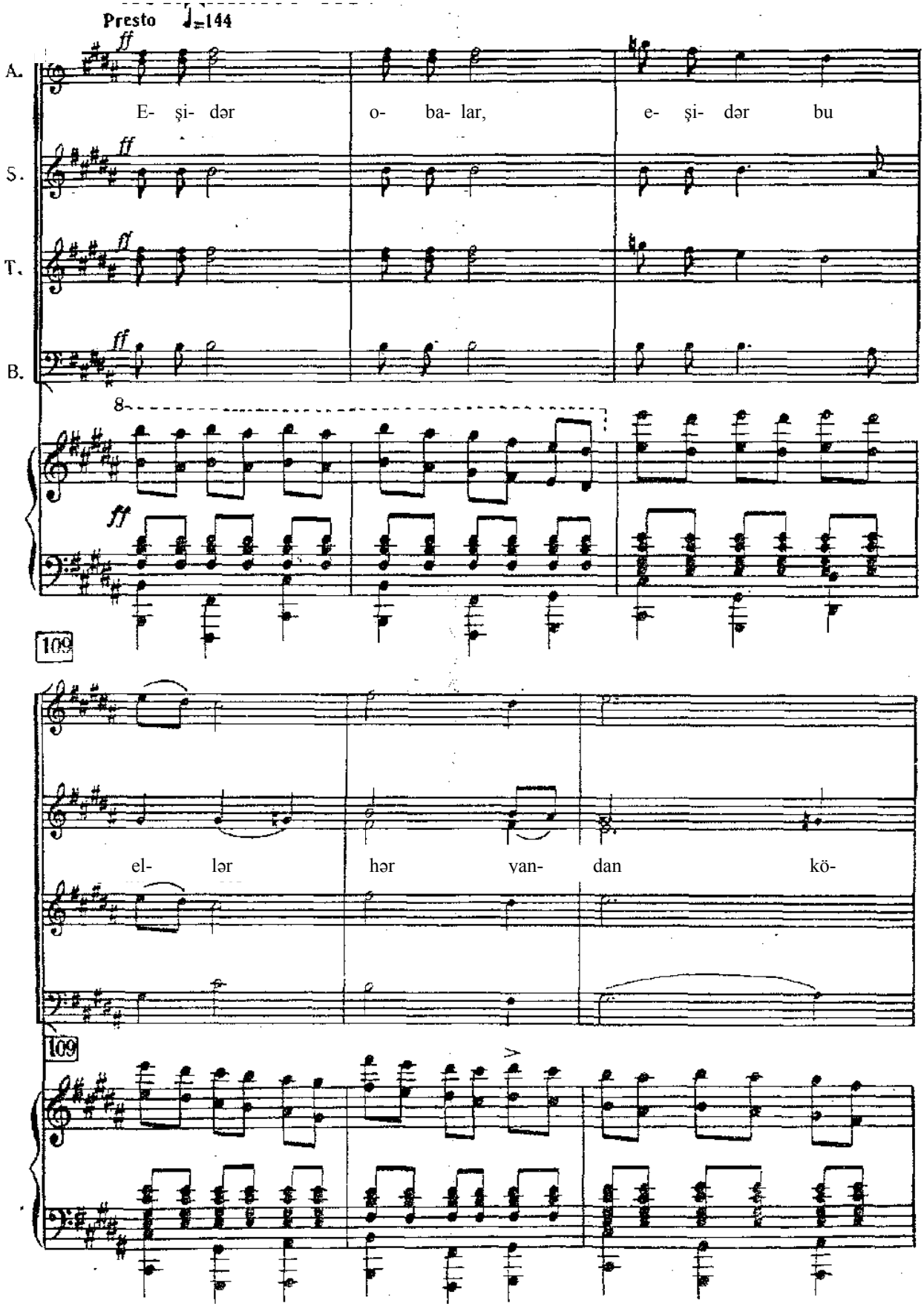

fə-lək qoy- muş bi-ya- ban- lar da a-
A
-va rə. Hə-bi- bim gəl tə-bi- bim gəl.
C
A II
Hə- bi- bim gəl, tə- bi- bim gəl.
cresc.
qə-mu hic- rə e- dək ça- rə.
Maestoso
qə- mu hic- rə e- dək ça- rə.
Maestoso
ff
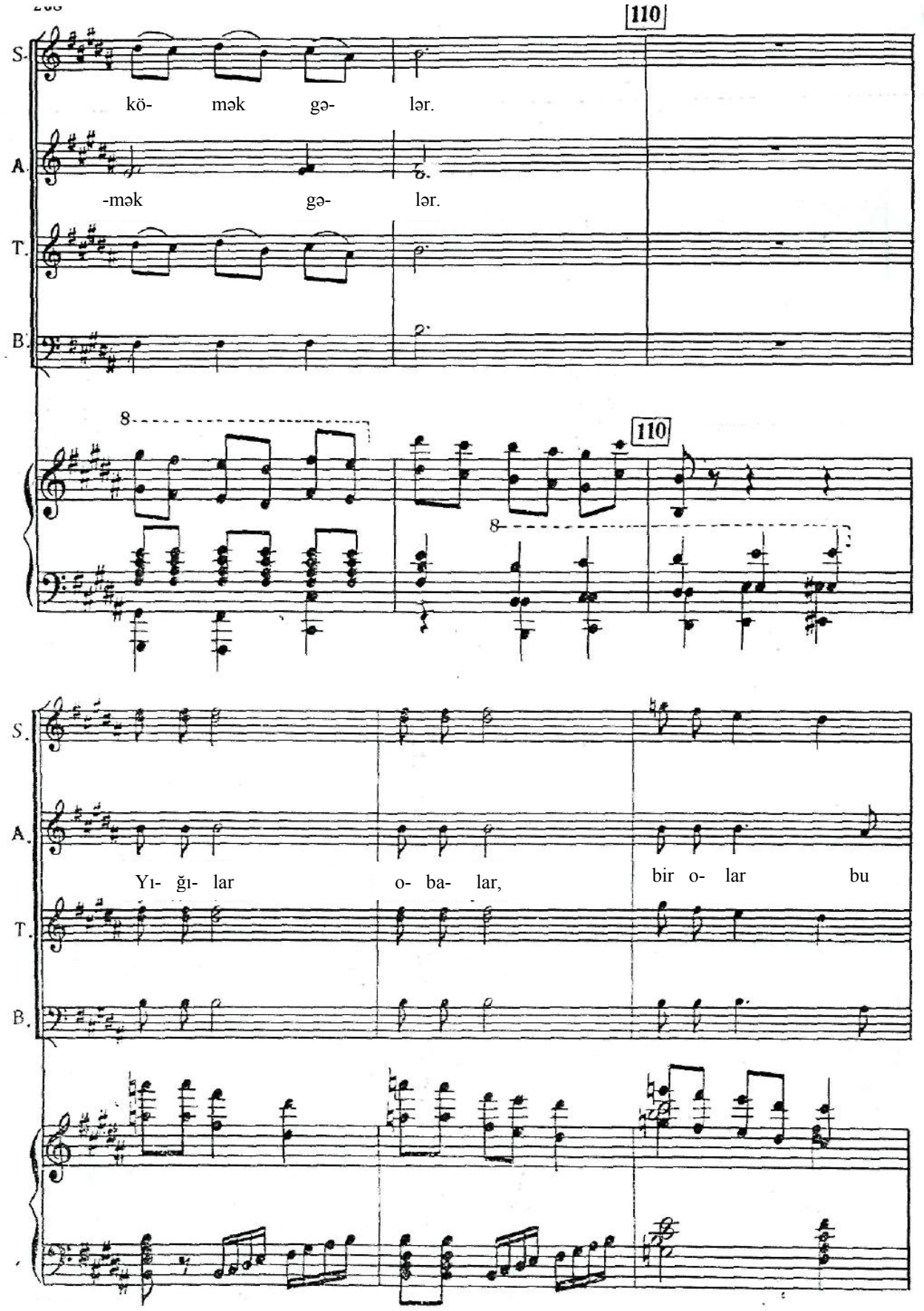

f
f
A
A
hey!
f
f
sfp
mf
cresc.
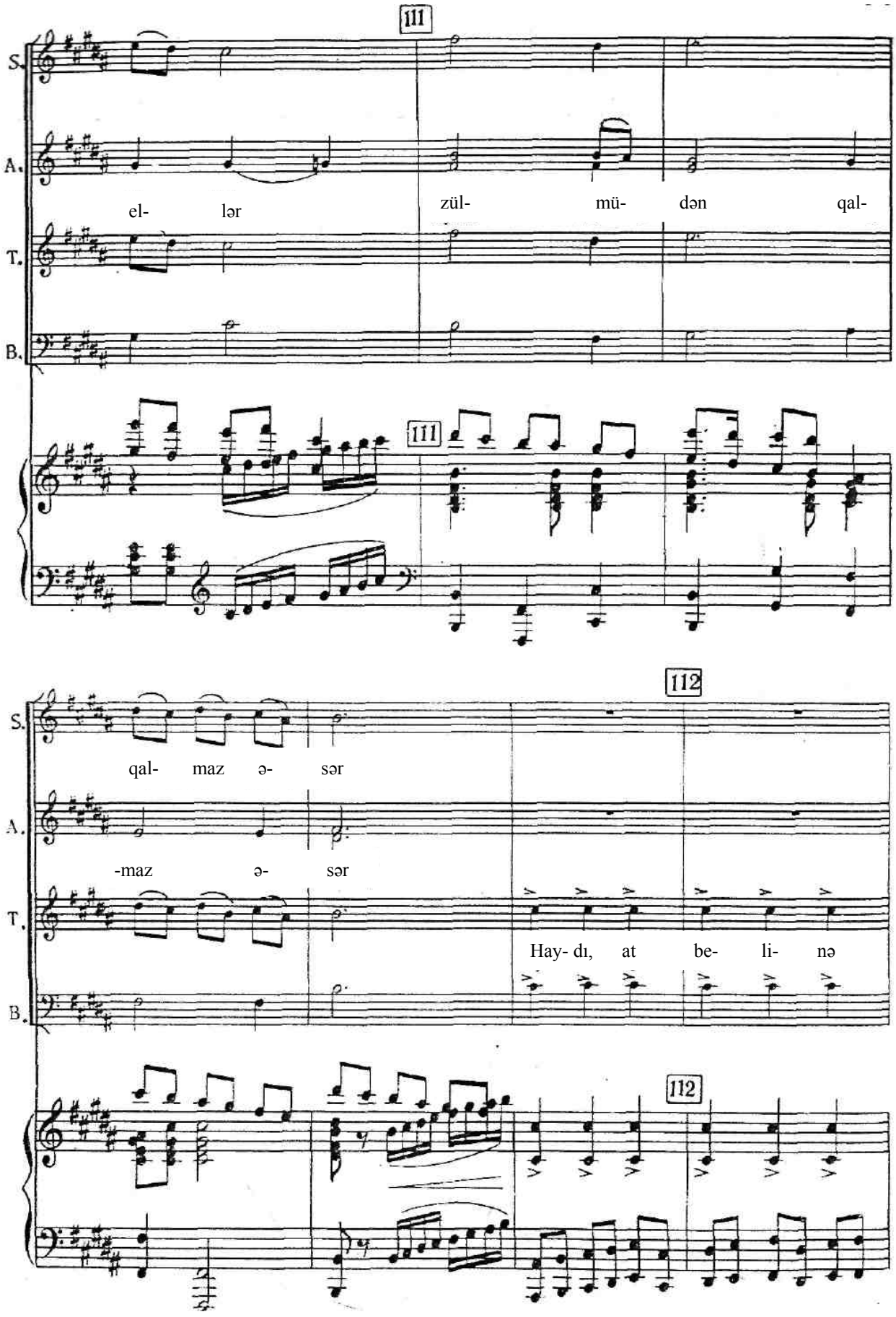

cresc.
A
f
ff
Hey, hey, hey hey,
ff
mf
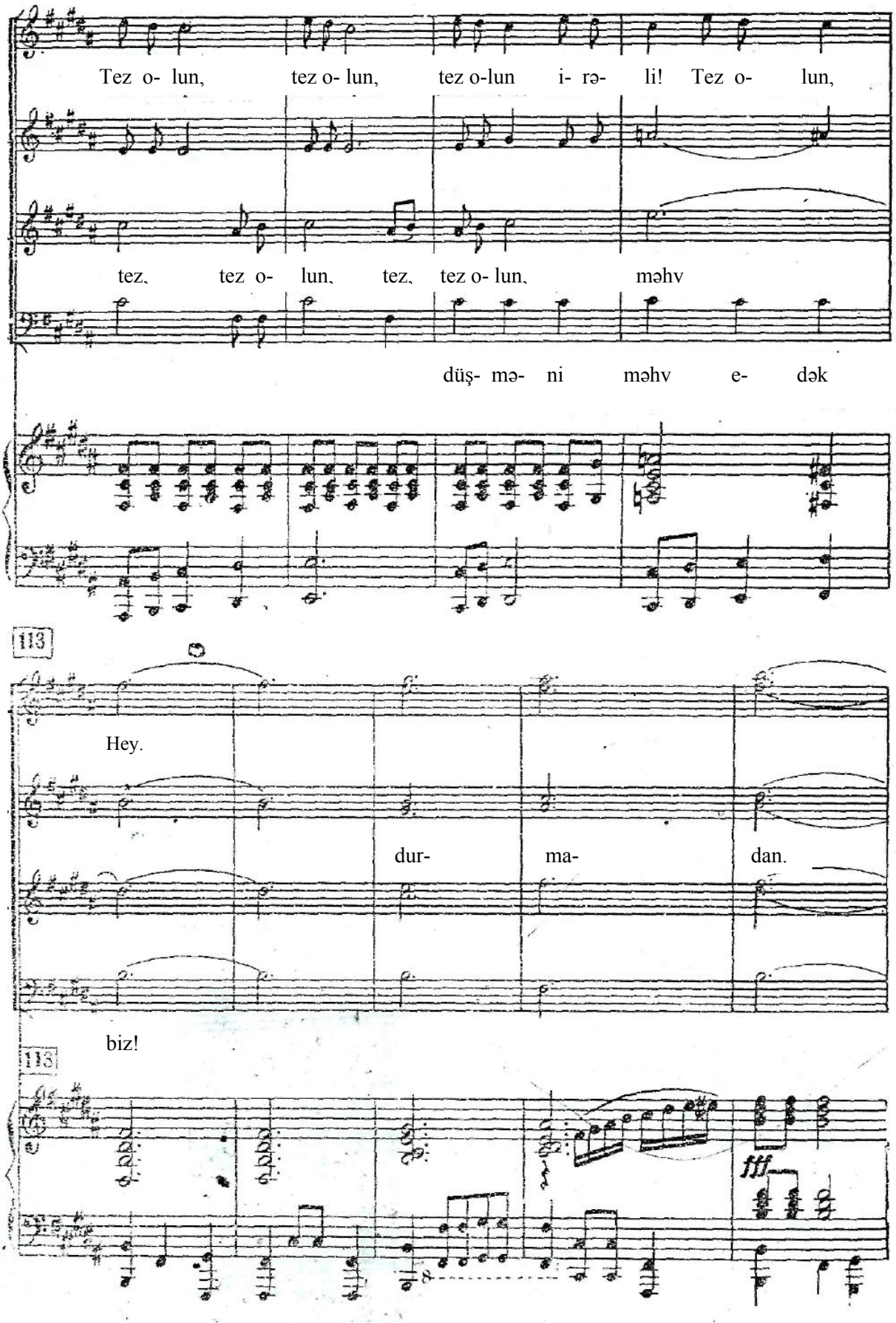

hey, hey, hey, hey,
8
rit.
rit.
hey, hey, hey,
hev. hev. hev. hev
rit.
rit.
8
f
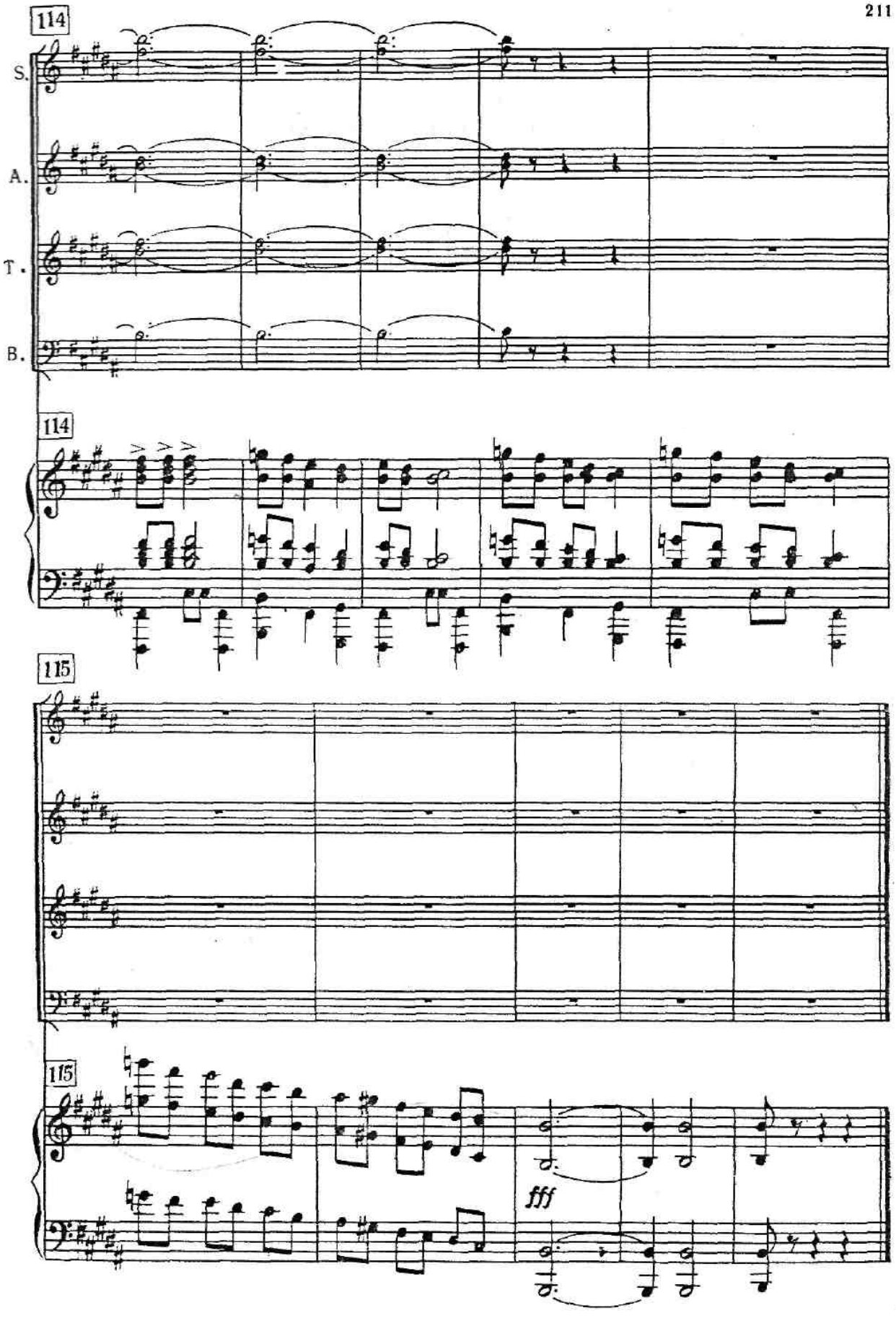
C.CAHANGİROV
“AZAD”, IV pərdə
“Kəndlilər xoru”
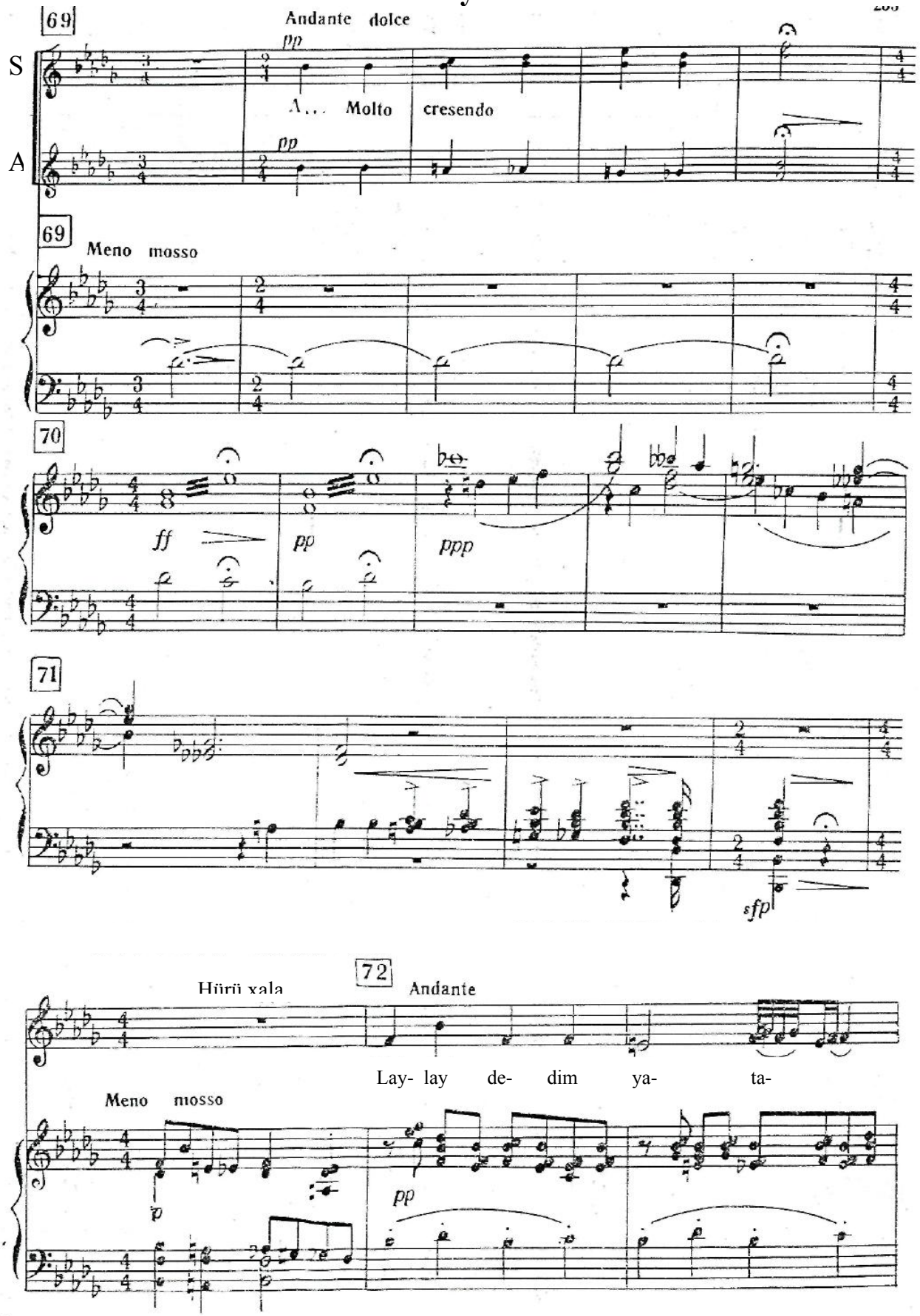

110
S.
kö- mək gə- lər.
A.
-mək gə- lər.
T.
B.
8
110
8
S.
A.
Yı- ğı- lar o- ba- lar, bir o- lar bu
T.
B.
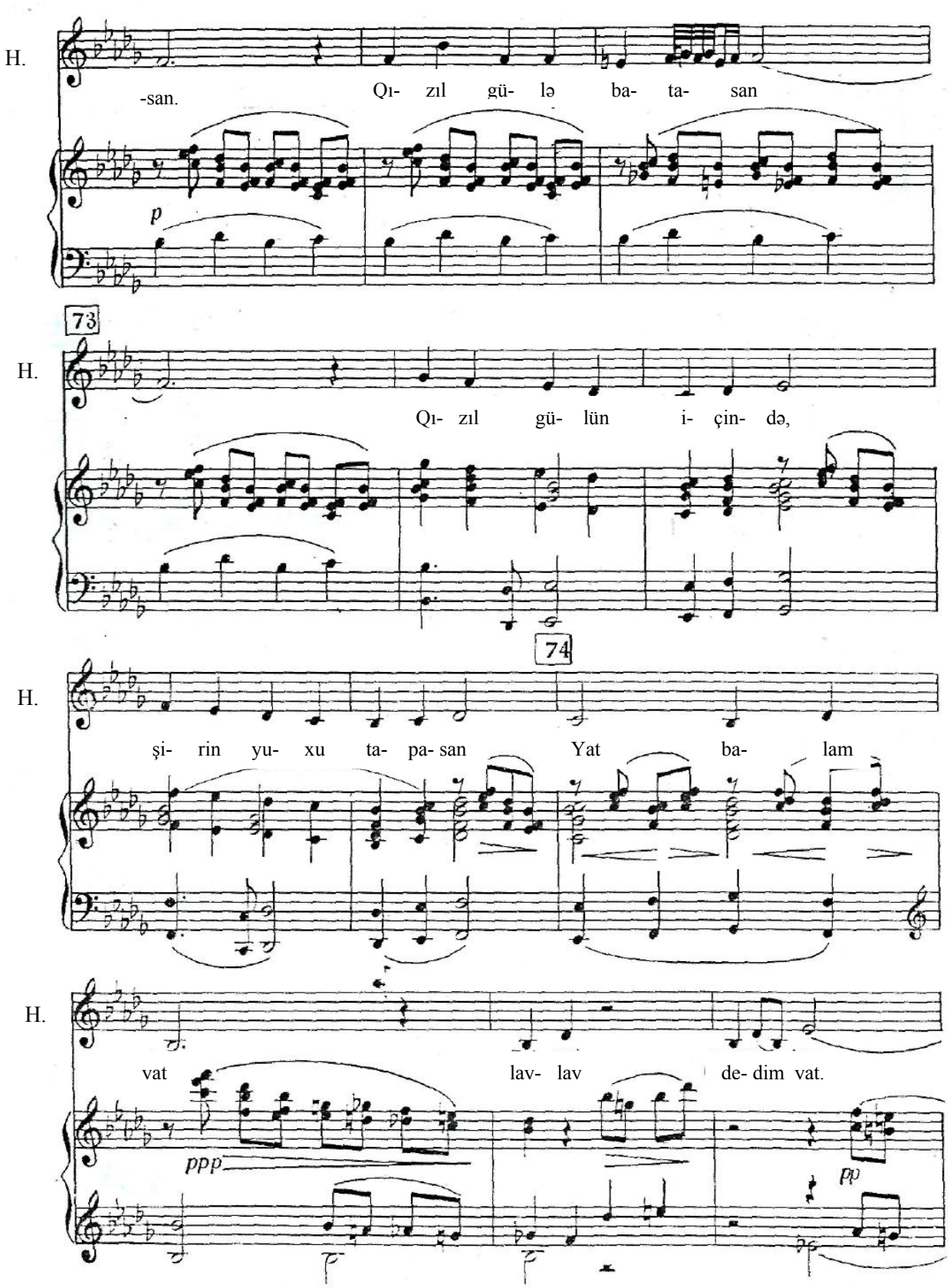

111
S.
A.
el- lər
zül- mü- dən qal-
T.
B.
111
112
S.
qal- maz ə- sər
A.
-maz ə- sər
T.
Hay- dı, at be- li- nə
B.
112
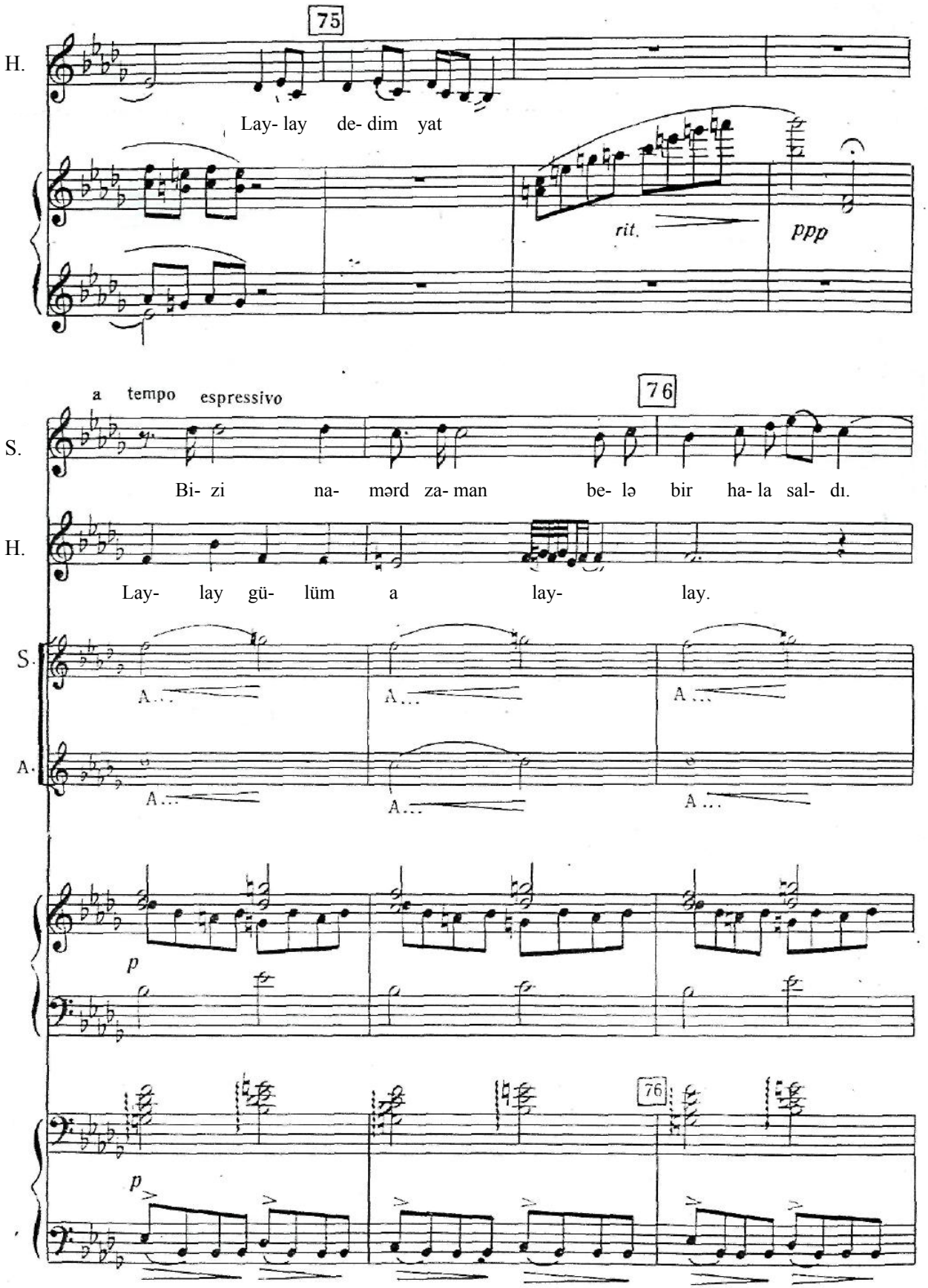

Tez o- lun, tez o- lun, tez o-lun i- rə- li! Tez o- lun,
tez, tez o- lun, tez, tez o- lun, məhv
düş- mə- ni məhv e- dək
113
Hey.
dur- ma- dan.
biz!
113
fff

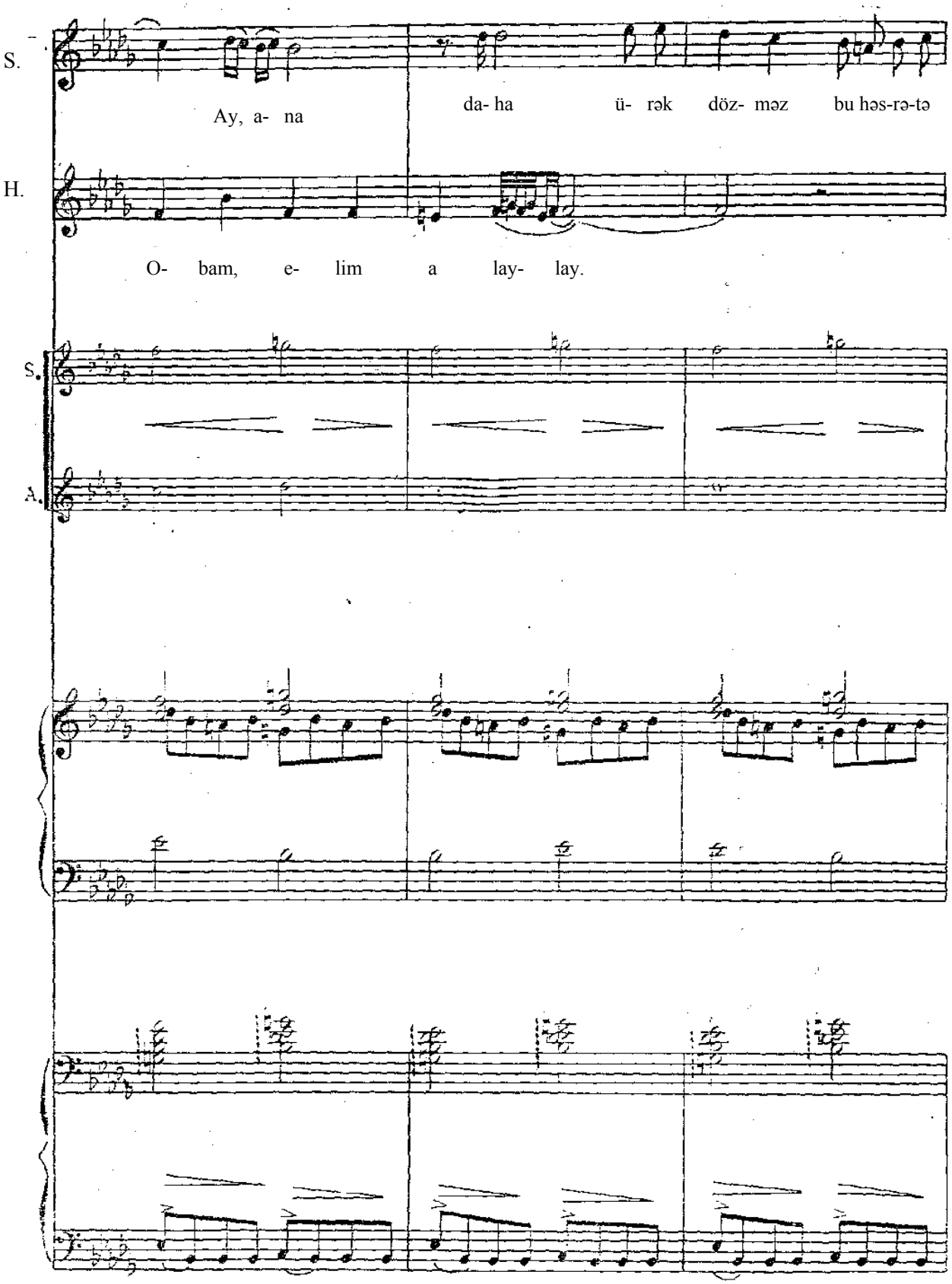

114
S.
A.
T.
B.
114
115
115
fff
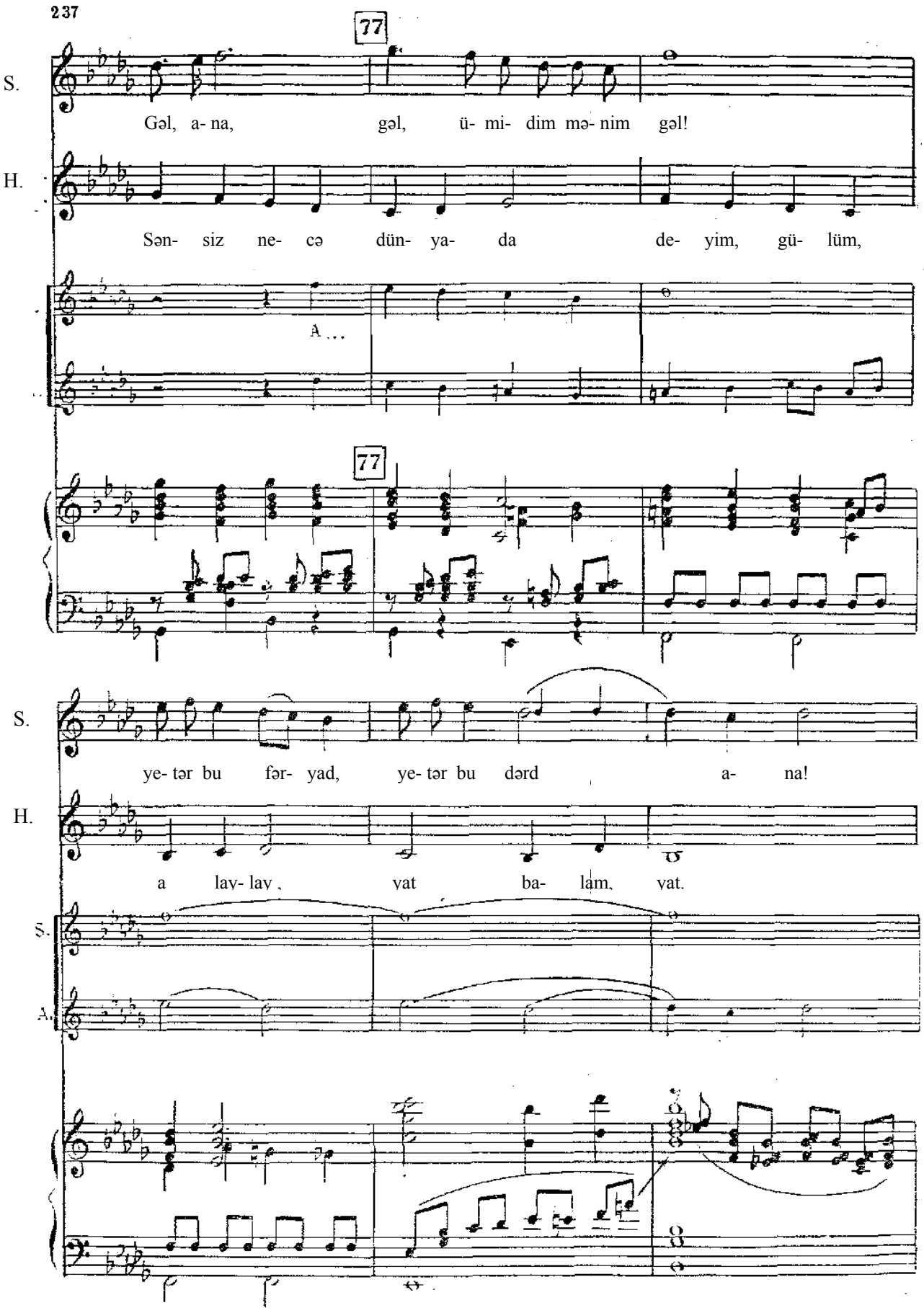
C.CAHANGİROV
“AZAD”, V pərdə
“Hürünün laylası və xor”
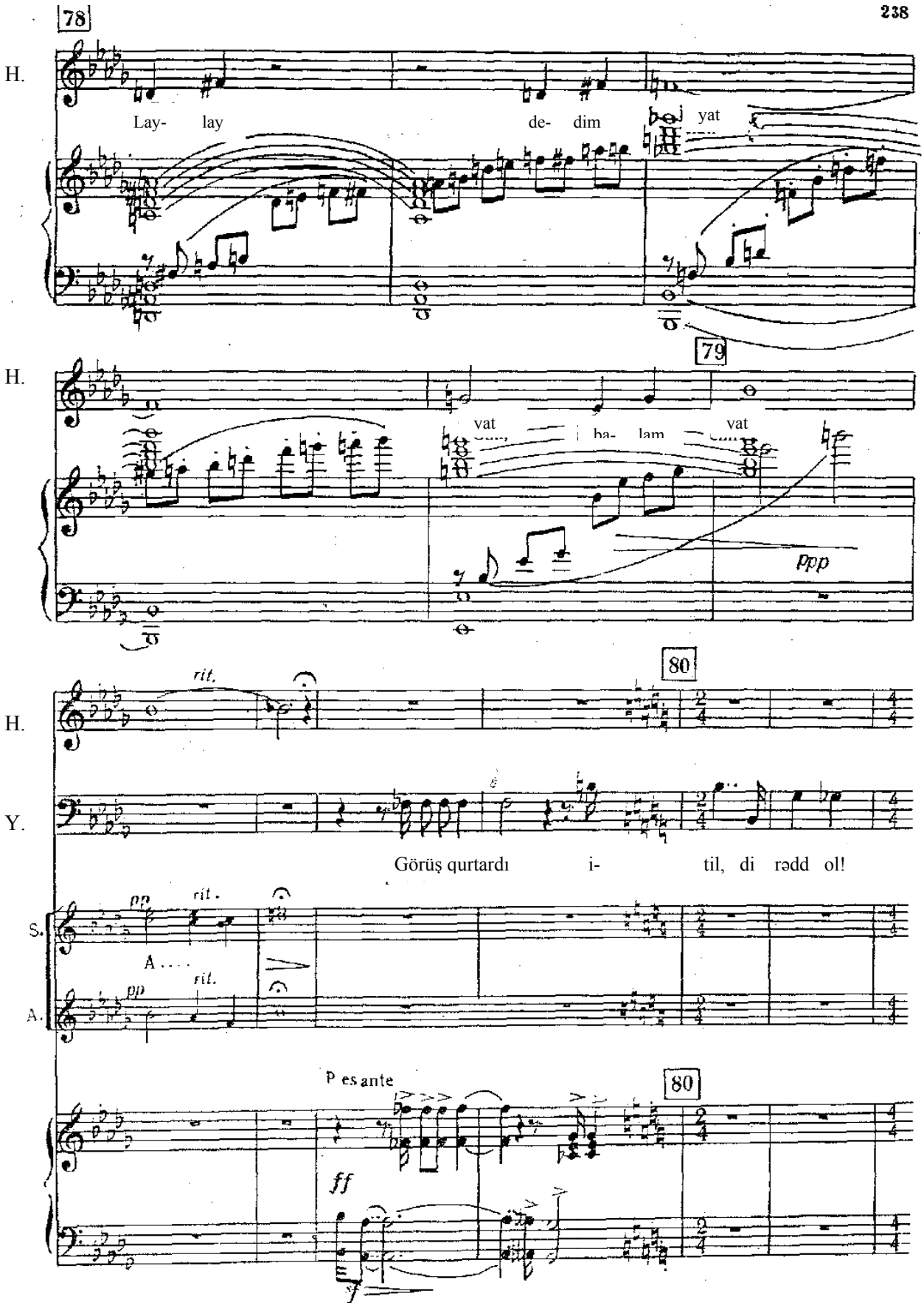

H.
-san.
Qı- zıl gü- lə ba- ta- san
p
73
H.
Qı- zıl gü- lün i- çin- də,
74
H.
şi- rin yu- xu ta- pa- san
Yat ba- lam
H.
vat
lav- lav
de- dim vat.
ppp
pp

75
H.
Lay- lay de- dim yat
rit.
ppp
a tempo espressivo
76
S.
Bi- zi na- mərd za- man be- lə bir ha- la sal- dı.
H.
Lay- lay gü- lüm a lay- lay.
S.
A...
A...
A...
A.
A...
A...
A...
p
76
p

S.
Ay, a- na
da- ha ü- rək döz- məz bu həs-rə-tə
H.
O- bam, e- lim a lay- lay.
S.
A.

237
77
S.
Gəl, a- na, gəl, ü- mi- dim mə- nim gəl!
H.
Sən- siz ne- cə dün- ya- da de- yim, gü- lüm,
A...
77
S.
ye- tər bu fər- yad, ye- tər bu dərd a- na!
H.
a lay- lay, yat ba- lam, yat.
S.
A.

78
H.
Lay- lay de- dim yat
79
H.
vat ba- lam vat
ppp
80
H.
rit.
Y.
Görüş qurtardı i- til, di rədd ol!
S.
pp rit.
A. . . . .
A.
pp rit.
Pesante
80
ff
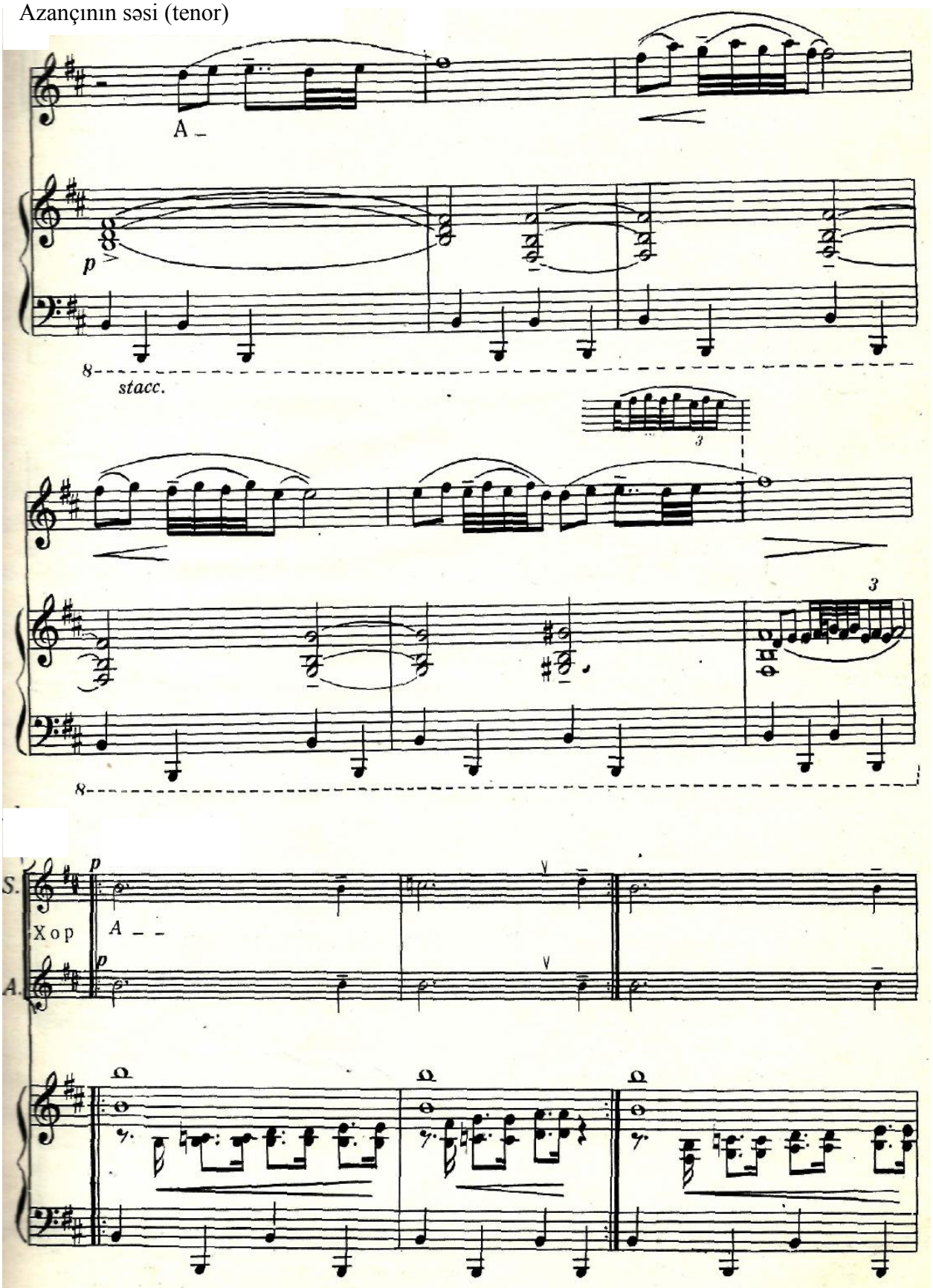
4.F.ƏMİROVUN "SEVİL" OPERASINDAN XORLAR
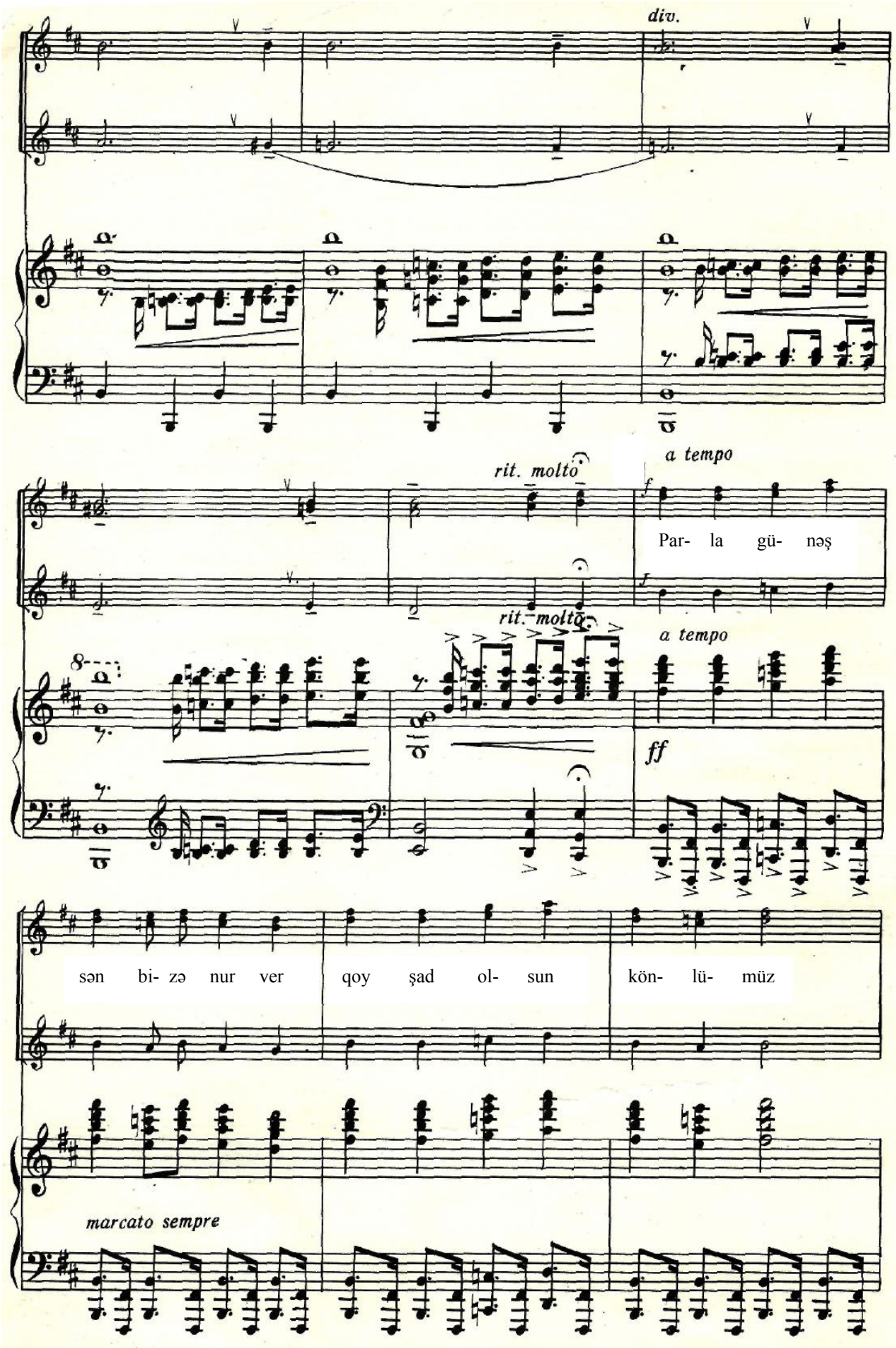
F.Əmirovun "Sevil" operası görkəmli Azərbaycan dramaturqu C.Cabarlının eyniadlı pyesi əsasında yazılmışdır. Burada müəlliflər Azərbaycan qadınının əvvəl əzilmiş, hüquqsuz bir məxluq vəziyyətindən tədricən azad, özünəinamlı bir şəxsiyyətə çevrilməsini göstərə bilmişlər. Ü.Hacıbəyli ənənələrinin davamçısı olan bəstəkar, eyni zamanda burada öz yaradıcılıq fərdiliyinə xas olan harmoniya, orkestrləşmə, lad-tonal imkanlarından istifadə edir. Azərbaycan musiqisinin əsrlər boyu toplanmış xüsusiyyətləri ilə intonasiya, lad, tembr çalarlarının təbii şəkildə qovuşması musiqinin yenilikçi xarakterini müəyyənləşdirir. Əmirovun bütün yaradıcılığında olduğu kimi burada da muğam və mahnı əhəmiyyətli yer tutur. Bəstəkarın muğama münasibəti olduqca qayğılı, diqqətli ehtiyatlı və eyni zamanda açıq-fərdi xarakter daşıyır.
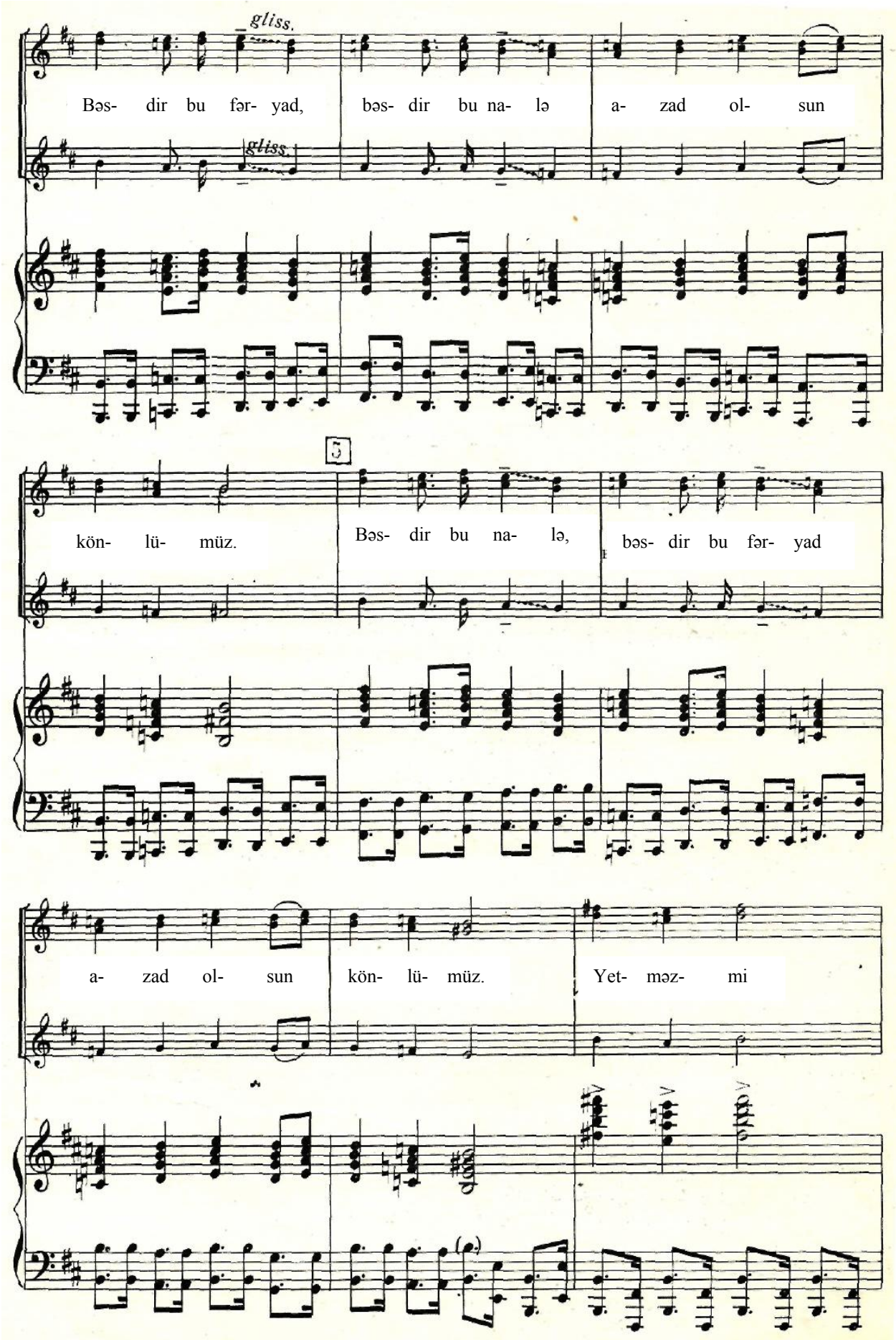
"Sevil" operasının janrını lirik-psixoloji dram kimi müəyyənləşdirmək olar. Eyni zamanda burada tarixi opera əlamətlərini də müşahidə edirik. Qəhrəmanların şəxsi həyatı ilə sosial-ictimai hadisələrin birləşməsindən doğan janr müxtəlifliyinin cizgiləri operanın dramaturgiya və stilistikasında öz əksini tapmışdır. Epik-qəhrəmani operalardan fərqli olaraq burada xor nömrələrinin sayı o qədər də çox deyil. Lakin onların musiqisi parlq melodizmi, xəlqiliyi və milli özünəməxsusluğu ilə seçilir. Bunlardan üçü: proloqda "Parla günəş", II pərdədə "Hər dərdə dözdün" və Epiloqda "Odlar yurdu Azərbaycan" xalq xoru dramaturji məna baxımından diqqəti cəlb edir. II pərdədə səslənən **"Bu kimdir" ("Hər dərdə dözdün")** xoru əsərin mövzusunun açıqlanmasında böyük dramaturji əhəmiyyətə malikdir. Xor "çahargah" ladında xalq mahnıları tərzində, ¾ ölçüdə, *Andante-sostenuto* tempində bəstələnib. Bu xorda Sevilin hissləri və qəlbinin iztirabları əks olunur. Xor üş hissəli formadadır. Birinci hissədə soprano və altlar iki cümləni 2 dəfə təkrar edir, orta hissədə qadın xoruna tenor və bas qrupları əlavə olunur, xorun *tutti* səslənməsinə orkestr əlavə əzəmət-lilik gətirir. Üçüncü hissə isə birinci hissənin təkrarıdır. *Coda*-da xorun bir-neçə xanə *a capella* oxuması səhnəyə böyük məna verir.
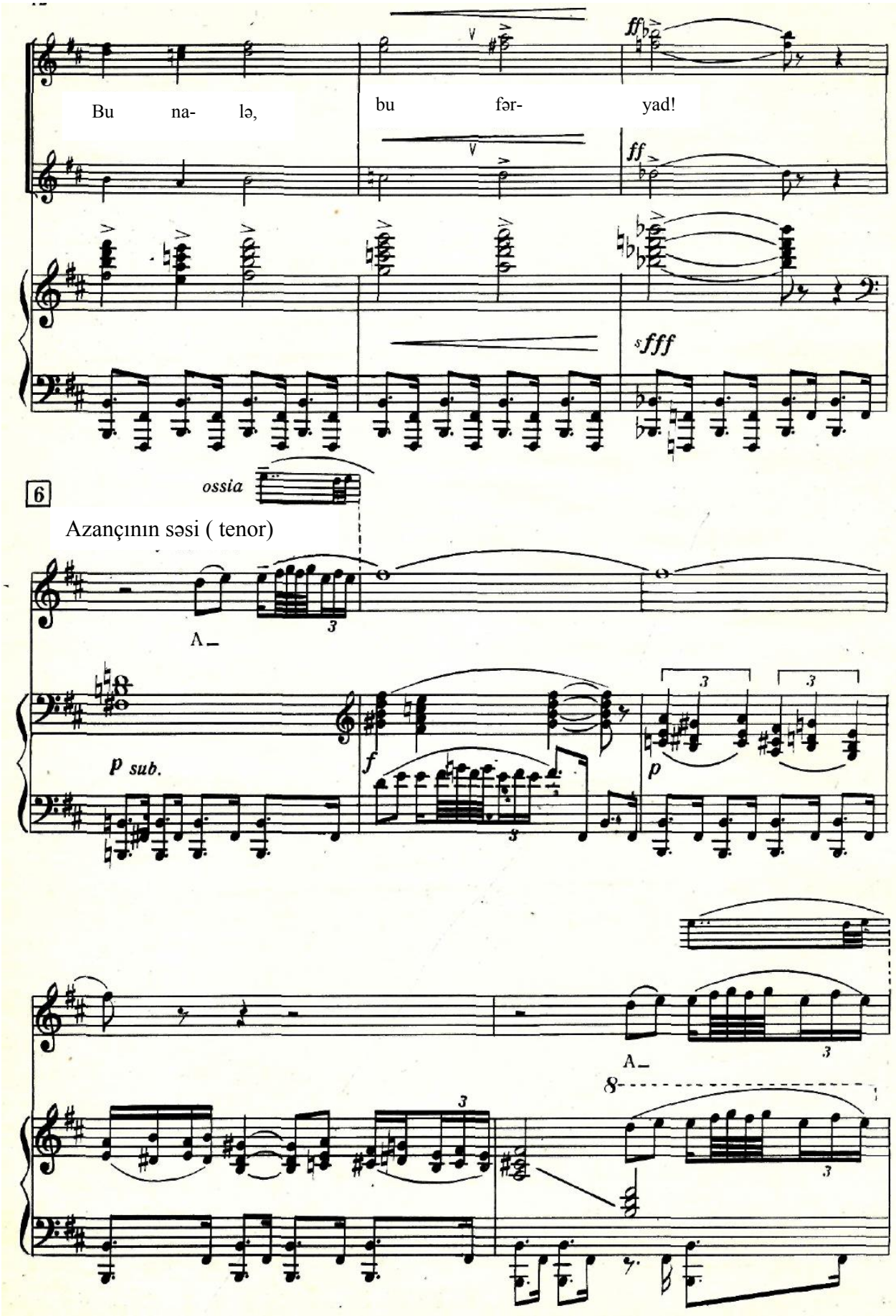
F.ƏMİROV
“SEVİL”, proloq
“Parla günəş” xoru
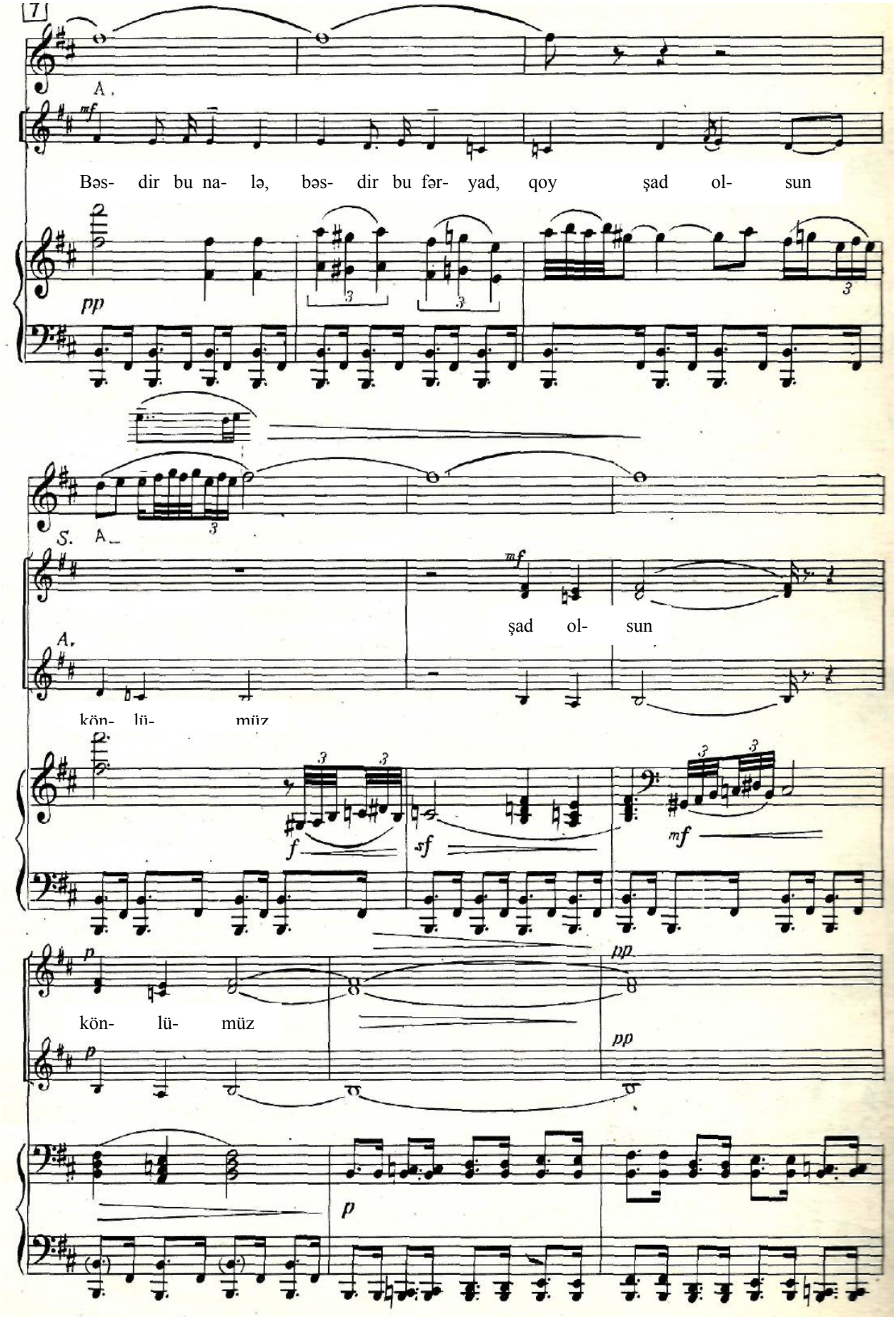
Azançının səsi (tenor)

div.
rit. molto
a tempo
Par- la gü- nəş
rit. molto
a tempo
ff
sən bi- zə nur ver
qoy şad ol- sun
kön- lü- müz
marcato sempre

gliss.
Bəs- dir bu fər- yad, bəs- dir bu na- lə a- zad ol- sun
gliss.
5
kön- lü- müz. Bəs- dir bu na- lə, bəs- dir bu fər- yad
a- zad ol- sun kön- lü- müz. Yet- məz- mi
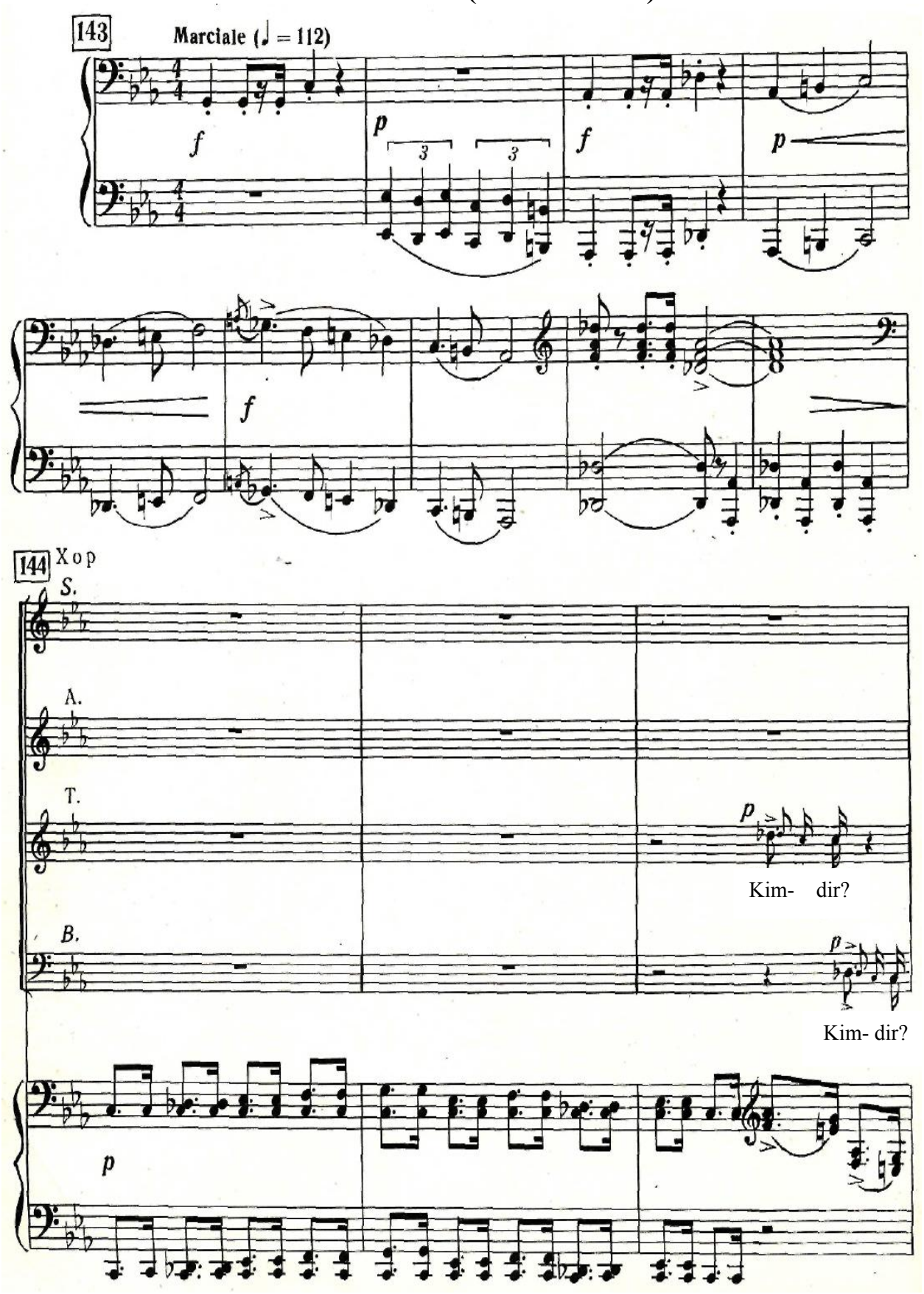

Bu na- lə,
bu fər- yad!
ff
ff
sfff
6
ossia
Azançının səsi (tenor)
A
p sub.
f
p
A
8
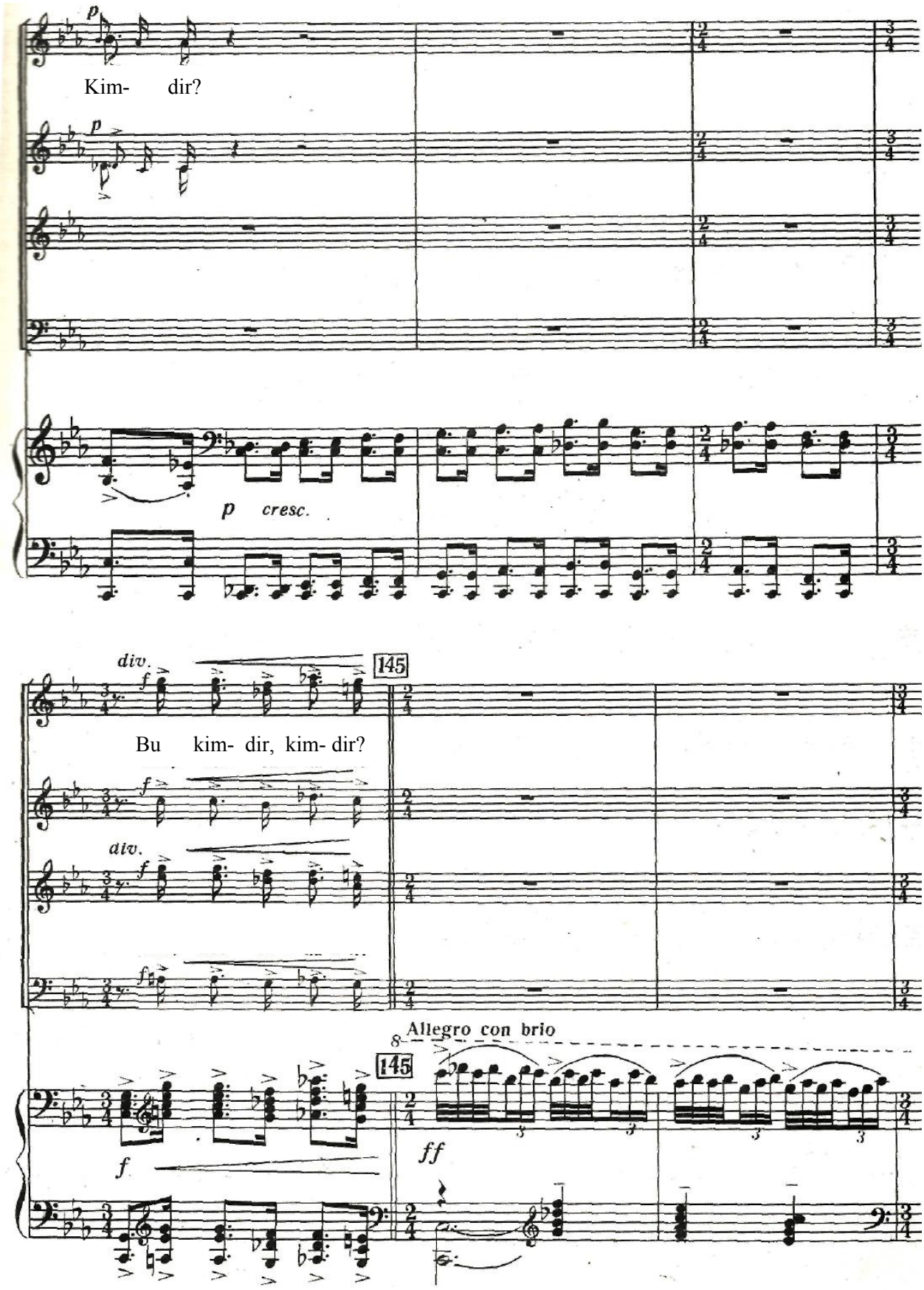

7
A.
mf
Bəs- dir bu na- lə, bəs- dir bu fər- yad, qoy şad ol- sun
pp
S. A.
mf
şad ol- sun
A.
kön- lü- müz
f
sf
mf
p
pp
kön- lü- müz
p
pp
p
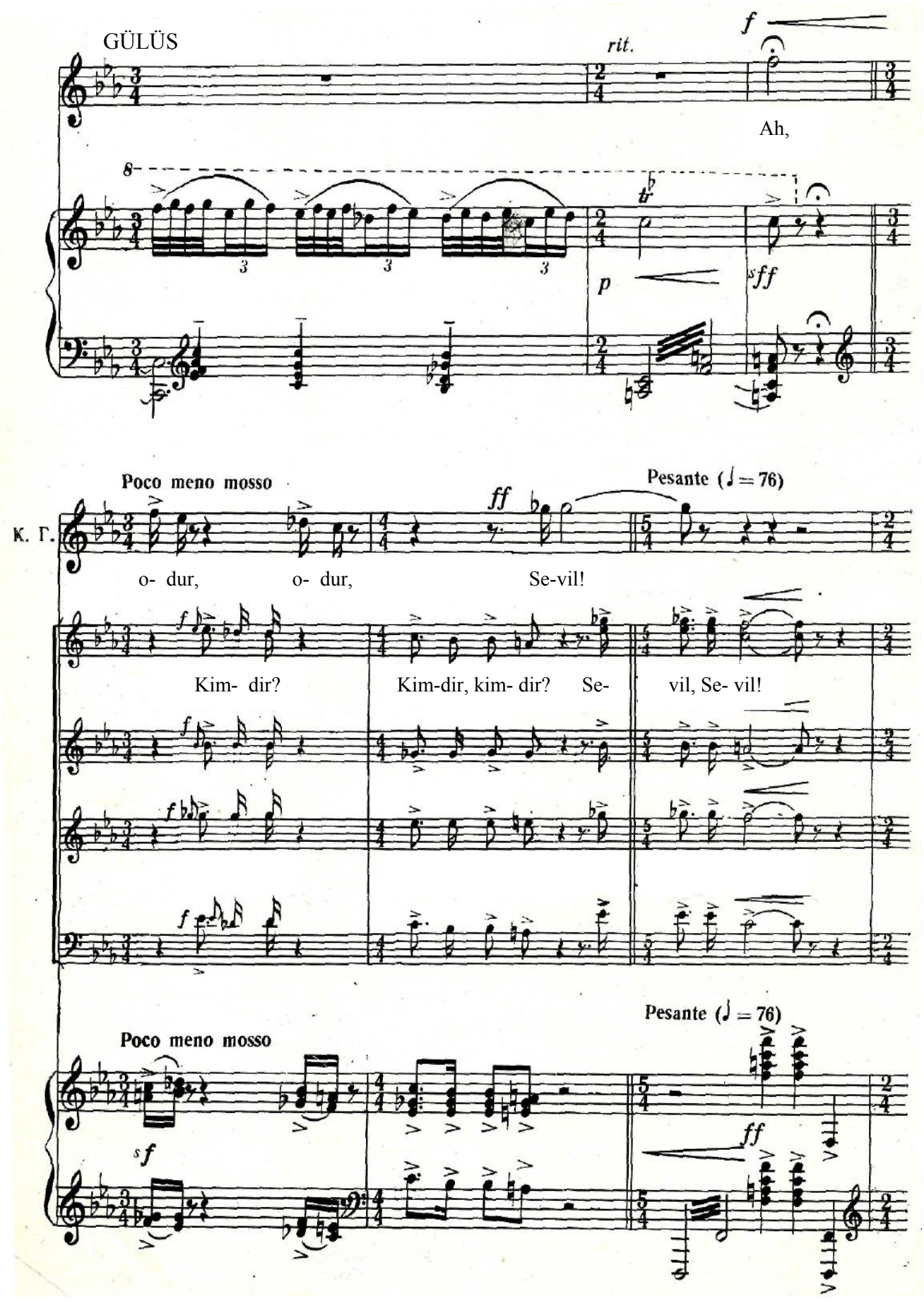
F.ƏMİROV
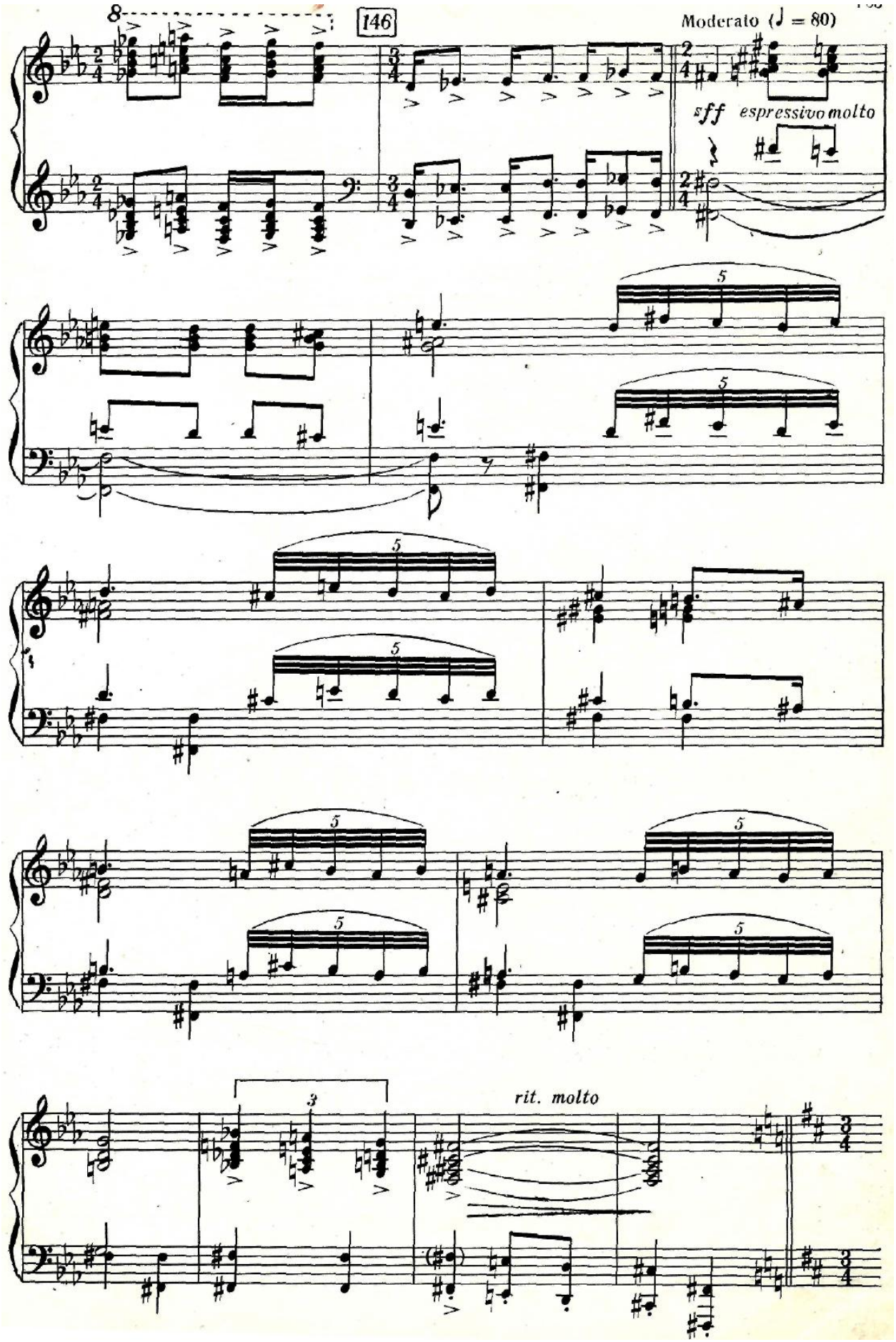
“SEVİL”, II pərdə
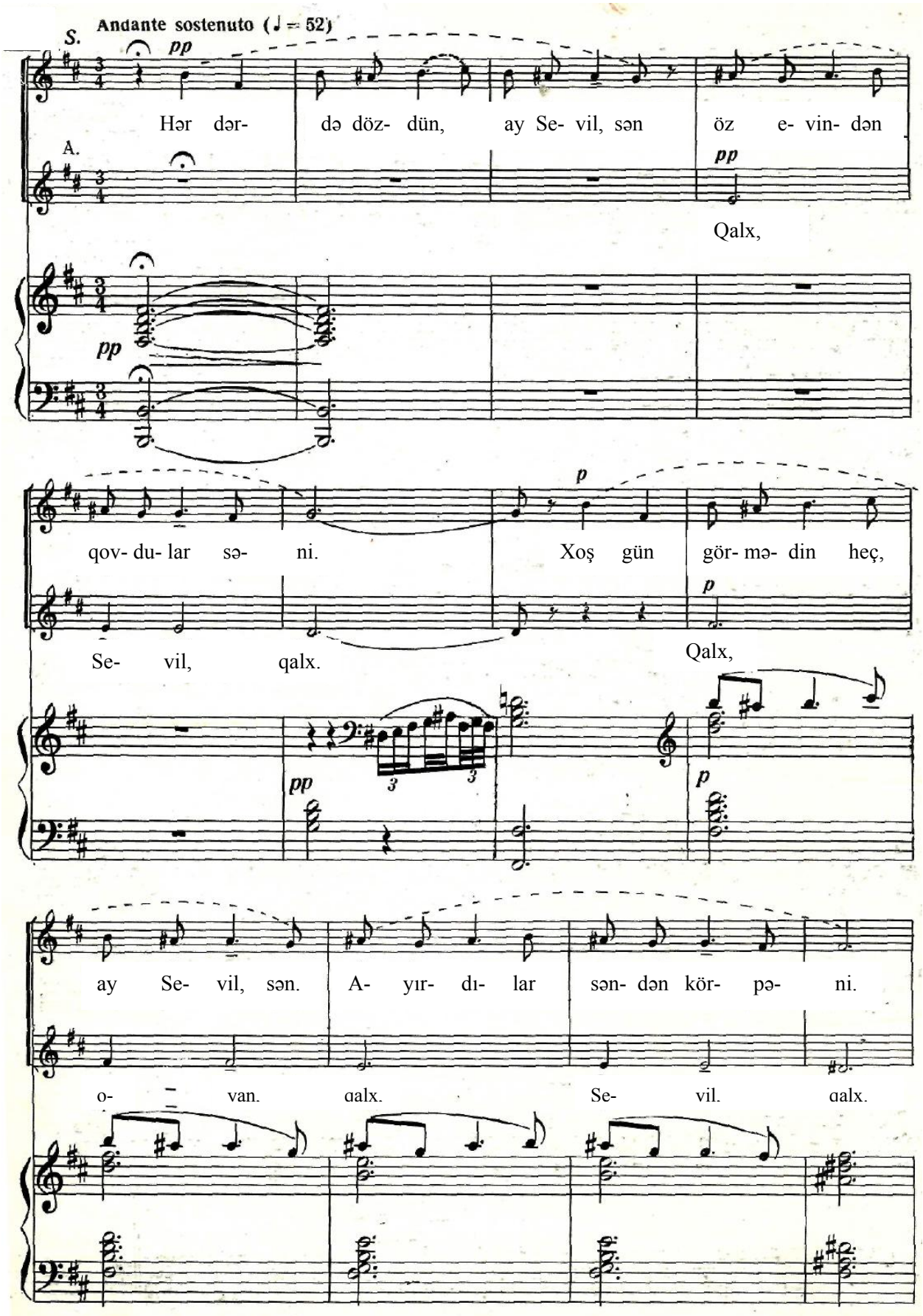
“Hər dərdə dözdün”(«Bu kimdir”) xoru

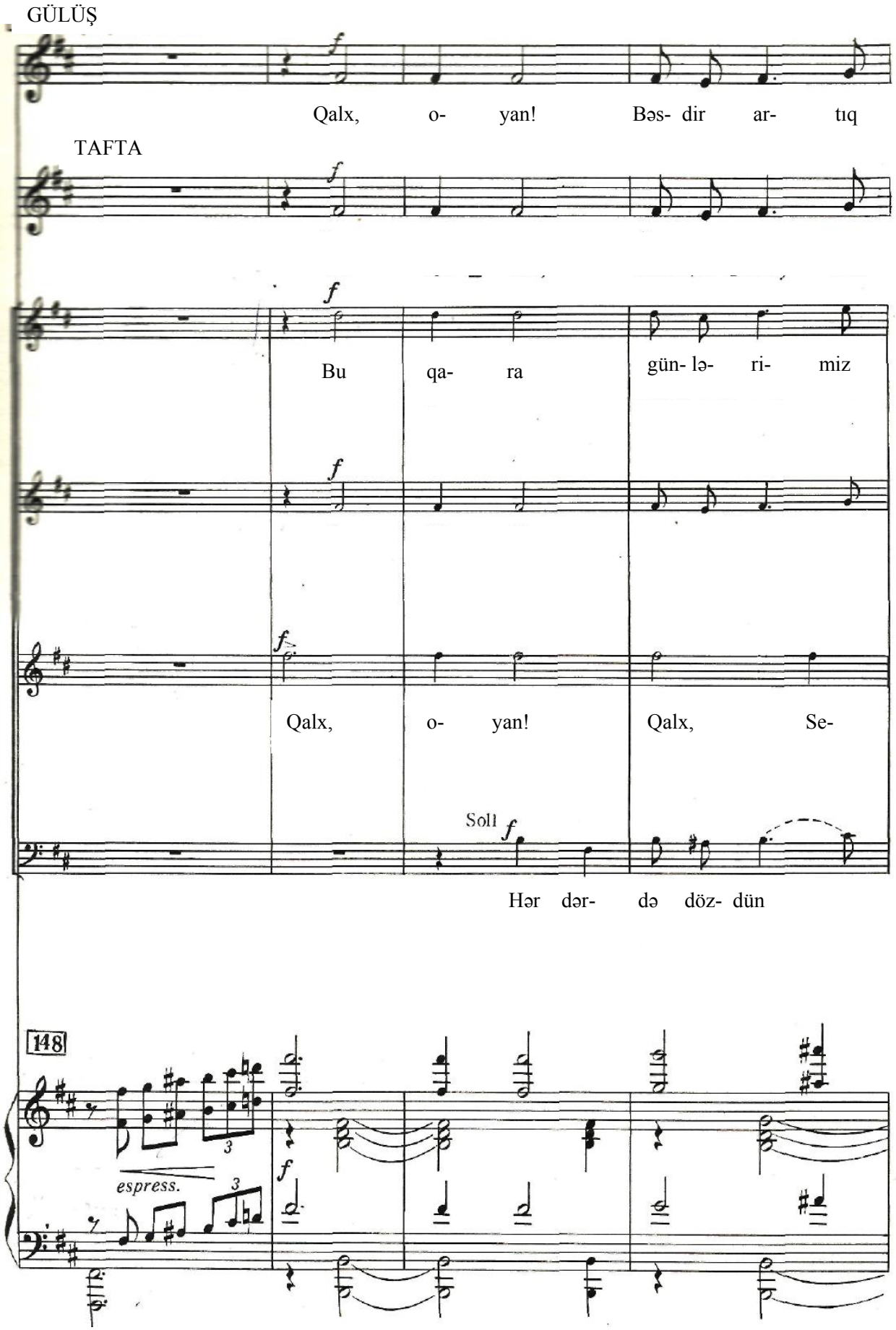

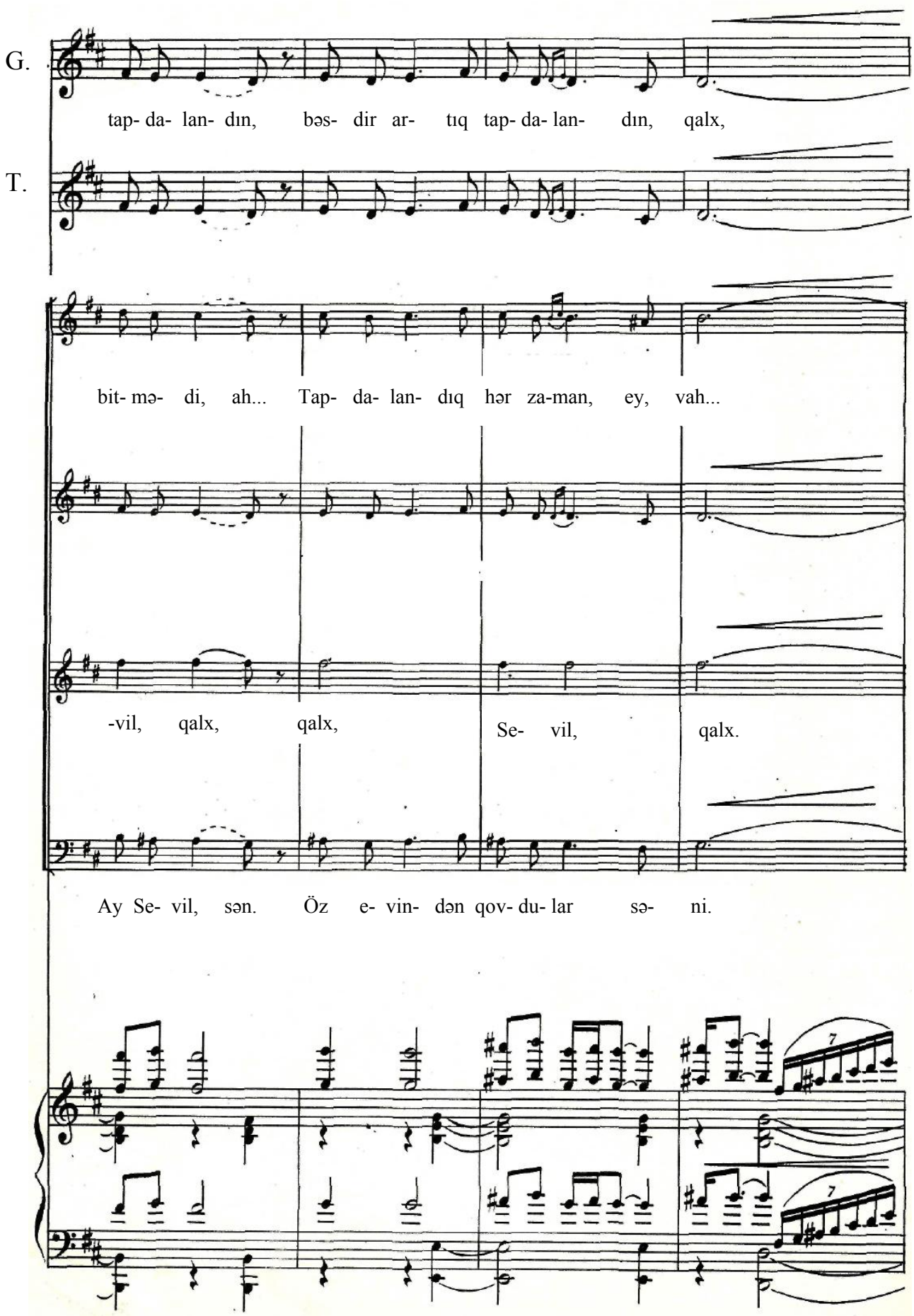

Kim- dir?
p cresc.
div.
145
Bu kim- dir, kim- dir?
Allegro con brio
ff

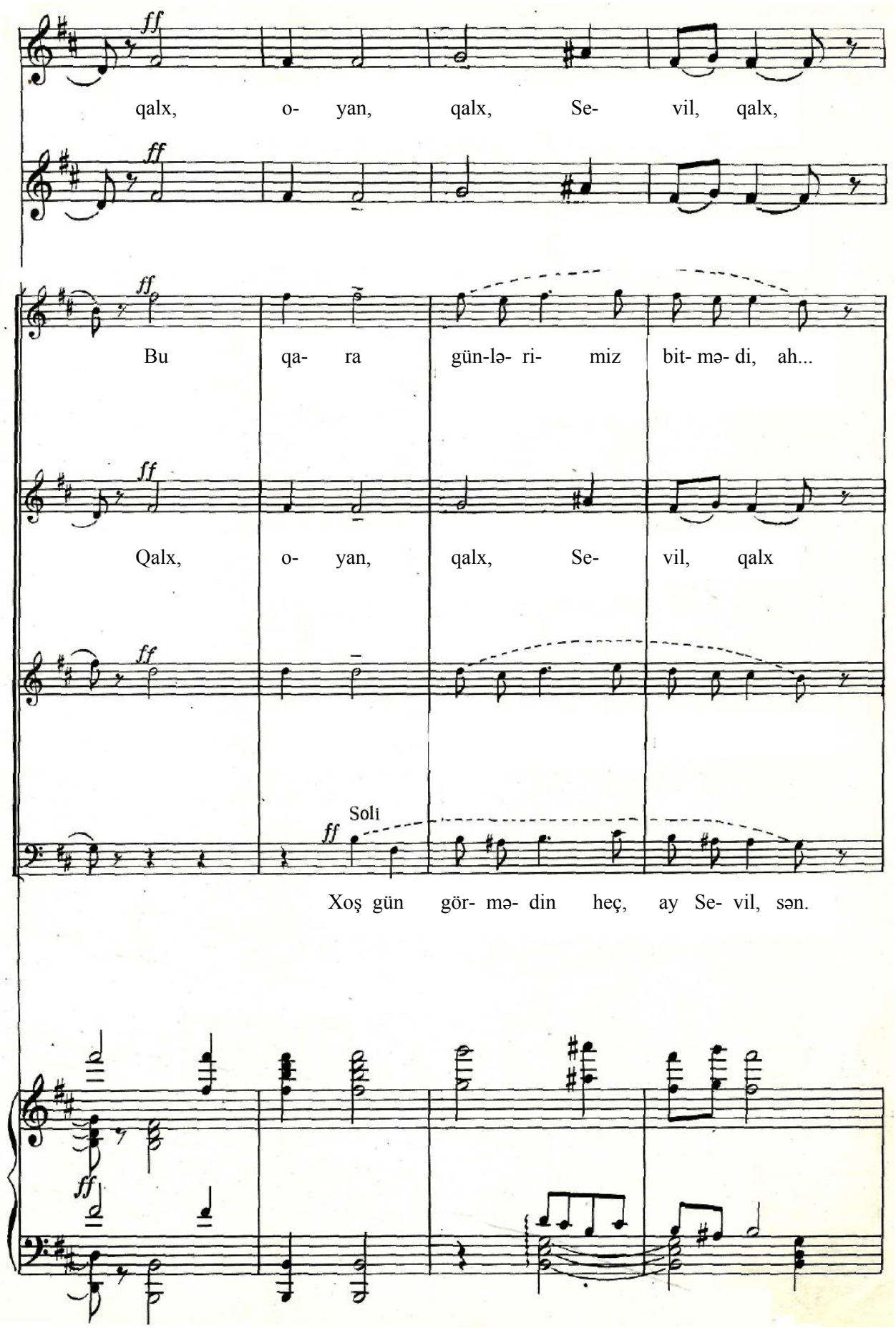

GÜLÜS
rit.
f
Ah,
8
tr
p
sff
Poco meno mosso
Pesante (♩ = 76)
ff
К. Г.
o- dur, o- dur, Se-vil!
Kim- dir? Kim-dir, kim- dir? Se- vil, Se- vil!
Pesante (♩ = 76)
Poco meno mosso
sf
ff

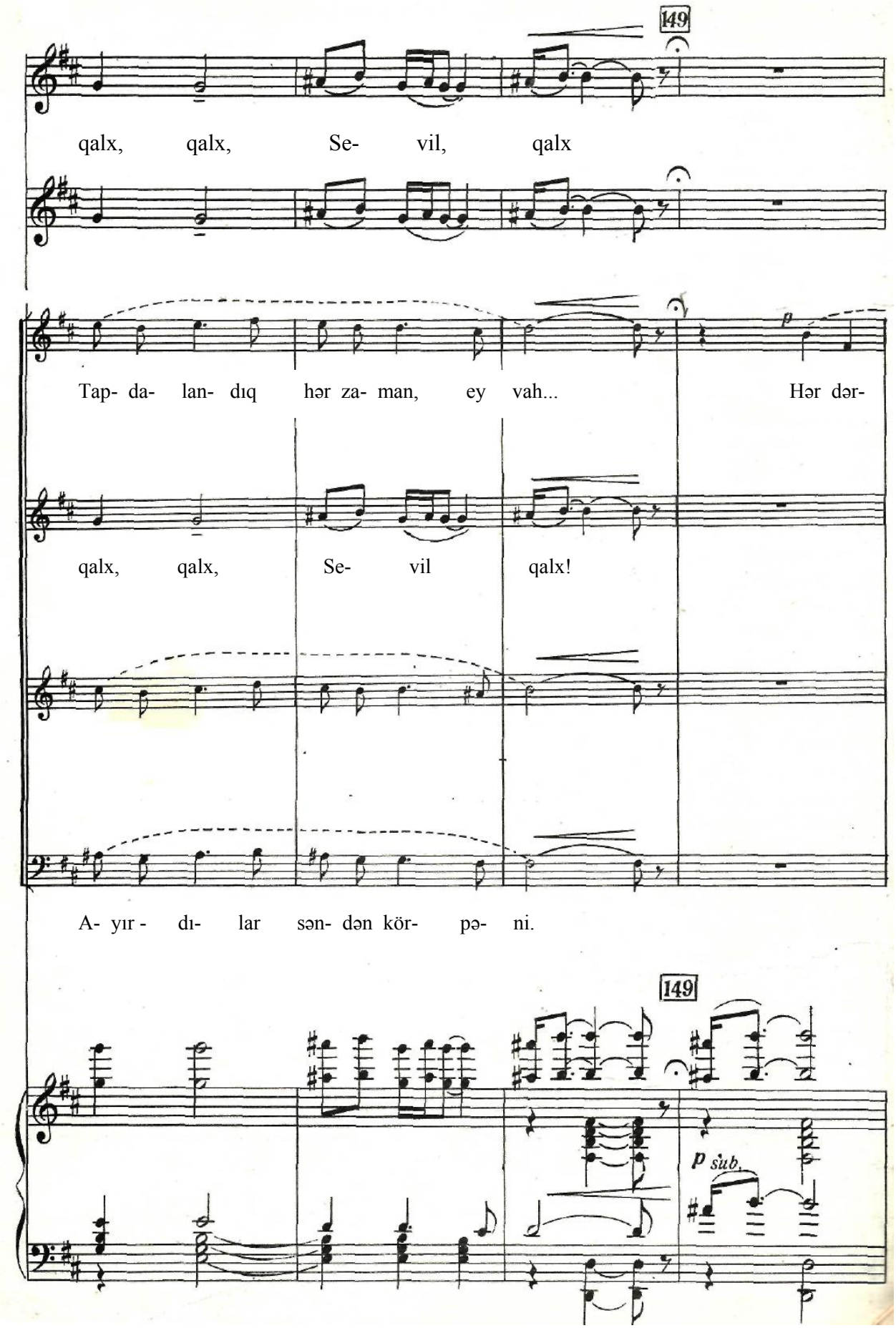

146
Moderato (♩ = 80)
sff espressivo molto
rit. molto
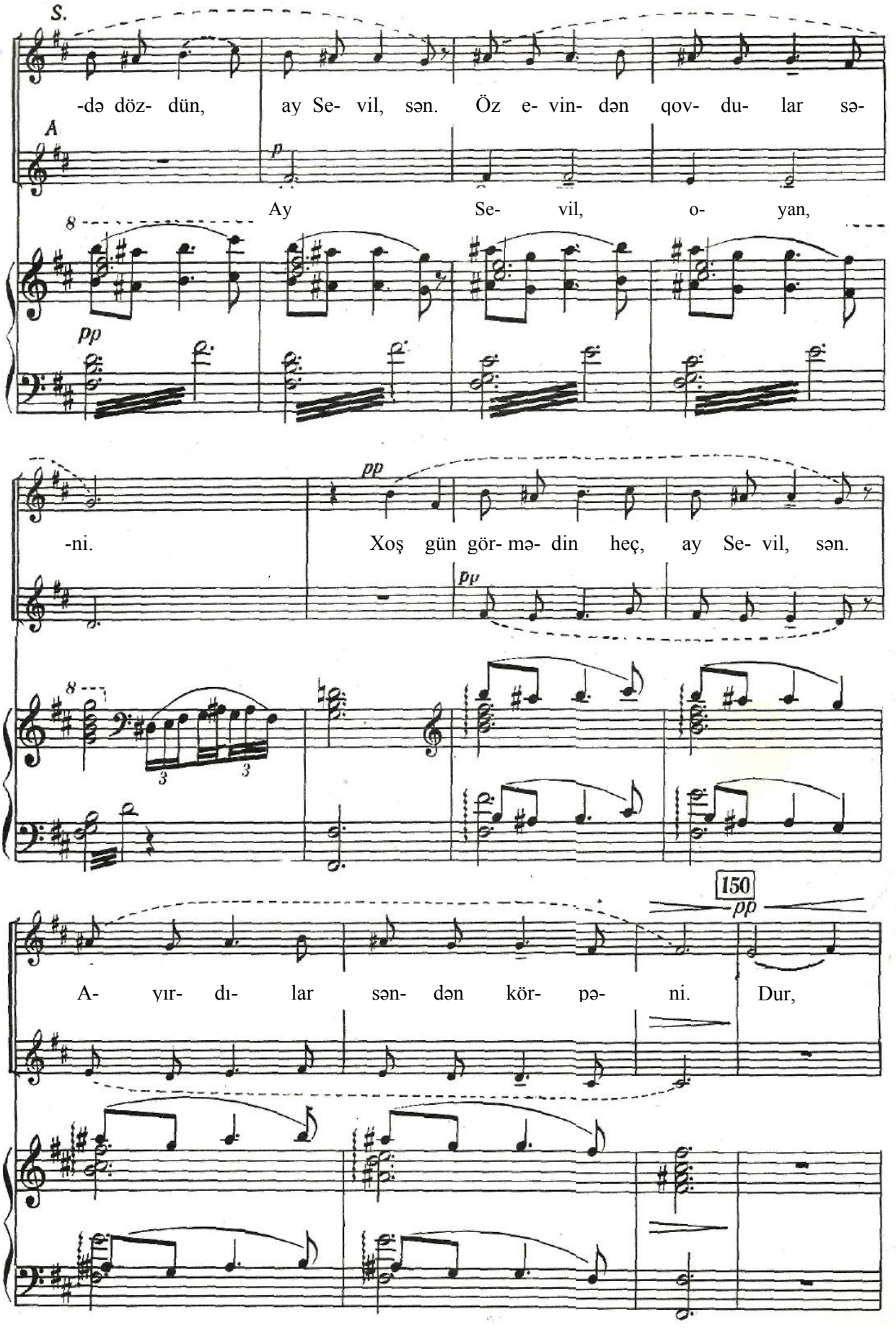

Andante sostenuto (♩ = 52)
S.
A.
pp
Hər dər- də döz- dün, ay Se- vil, sən öz e- vin- dən
Qalx,
qov- du- lar sə- ni. Xoş gün gör- mə- din heç,
Se- vil, qalx.
Qalx,
ay Se- vil, sən. A- yır- dı- lar sən- dən kör- pə- ni.
o- van. qalx. Se- vil. qalx.
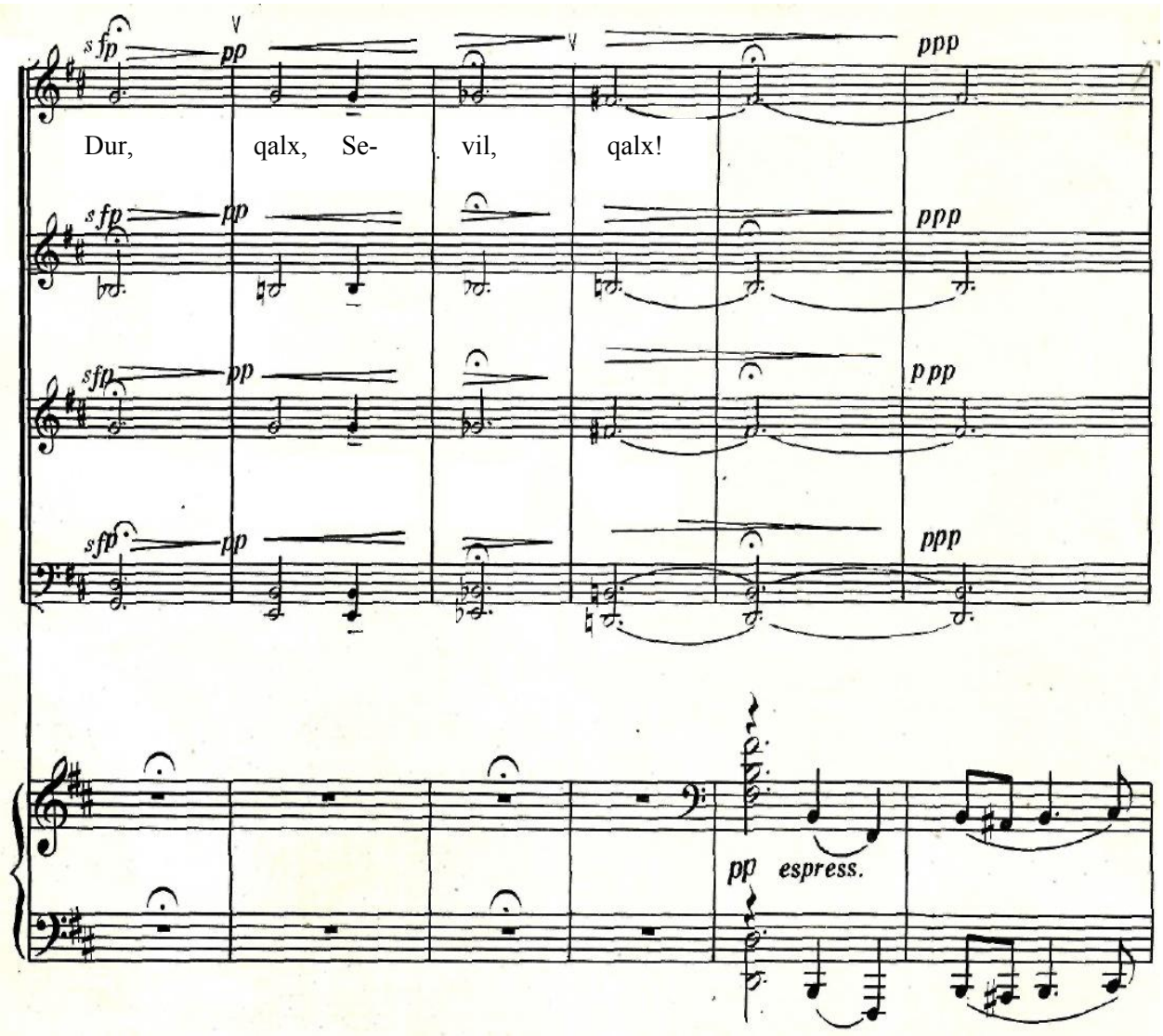

GÜLÜŞ
Qalx, o- yan! Bəs- dir ar- tıq
TAFTA
Bu qa- ra gün- lə- ri- miz
Qalx, o- yan! Qalx, Se-
Soll
Hər dər- də döz- dün
148
espress.

G.
T.
tap- da- lan- dın, bəs- dir ar- tıq tap- da- lan- dın, qalx,
bit- mə- di, ah... Tap- da- lan- dıq hər za-man, ey, vah...
-vil, qalx, qalx, Se- vil, qalx.
Ay Se- vil, sən. Öz e- vin- dən qov- du- lar sə- ni.

ff
qalx, o- yan, qalx, Se- vil, qalx,
ff
Bu qa- ra gün-lə- ri- miz bit- mə- di, ah...
ff
Qalx, o- yan, qalx, Se- vil, qalx
ff
Soli
ff
Xoş gün gör- mə- din heç, ay Se- vil, sən.
ff

149
qalx, qalx, Se- vil, qalx
Tap- da- lan- dıq hər za- man, ey vah... Hər dər-
qalx, qalx, Se- vil qalx!
A- yır - dı- lar sən- dən kör- pə- ni.
149
p sub.

S.
-də döz- dün, ay Se- vil, sən. Öz e- vin- dən qov- du- lar sə-
A
p
Ay Se- vil, o- yan,
8
pp
-ni. Xoş gün gör- mə- din heç, ay Se- vil, sən.
pp
8
3
3
150
pp
A- yır- dı- lar sən- dən kör- pə- ni. Dur,

sfp
pp
ppp
Dur, qalx, Se- vil, qalx!
pp espress.

5. V.ADIGÖZƏLOVUN "NATƏVAN" OPERASINDAN XORLAR
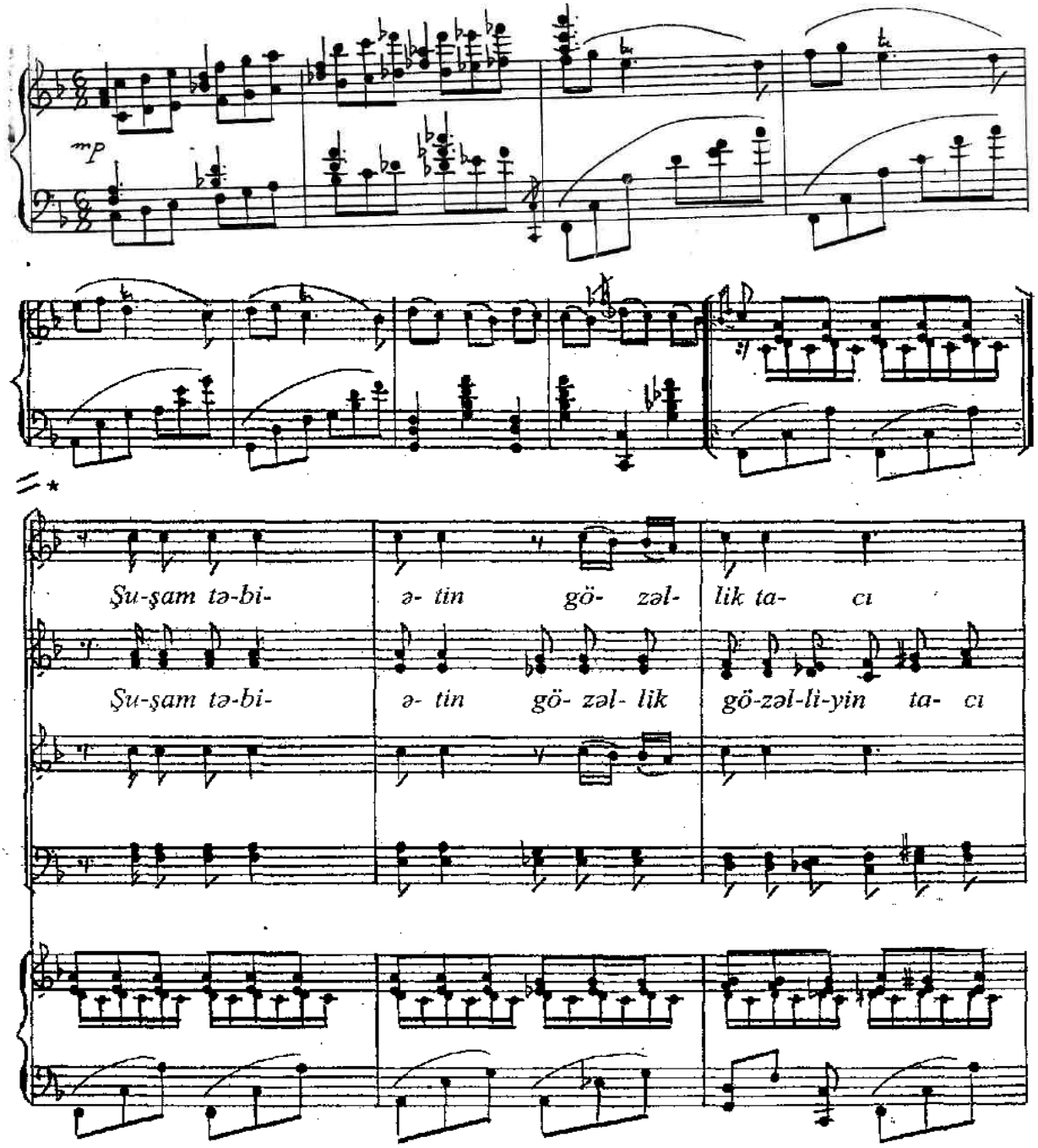
Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı, respublikanın xalq artisti Vasif Adıgözəlovun "Natavan" operasının ilk tamaşası 2003-cü il dekabrın 7-də baş vermişdir. XXI əsrin yeni və ilk operası olan bu əsər günümüzün ən aktual bir mövzusunda yazılmış. Librettonu Nazim İbrahimov yazmış və operanın uğur qazanmasında librettonun xüsusi bir rolu vardır. Belə ki, burada aparıcı personajların obrazları böyük dramatik qüvvə ilə açıqlanmışdır. Opera XIX-cu əsrdə yaşayıb yaradan Azərbaycanın məşhur şairəsi, dövlət xadimi Xurşud banu Natəvanın anadan olmasının 170 illiyinə həsr edilmişdir. Operanın əsas süjet xattini Azərbaycan xalqının dahi qızı, özünü və ölməz yaradıcılığını xalqına və doğma Qarabağ topağına həsr etmiş şairənin tələyi təşkil edir.

Operanın musiqisində xalq yaradıcılığına geniş müraciət edilib, belə ki, kütləvi səhnələrdə aşıq havaları, xalq rəqs melodiyaları, muğam epizodları səslən-dirilmişdir. Bəstəkar burada milli folklorumuzu Avropa opera ənənəsi ilə sintez etmişdir. Qeyd etməliyik ki, operada kütləvi xalq səhnələri böyük yer tutur. Operada bir çox xor və rəqslərdən ibarət epizodlar vardır ki, onlar parlaq süjet dəyişkənliyi yaradır.
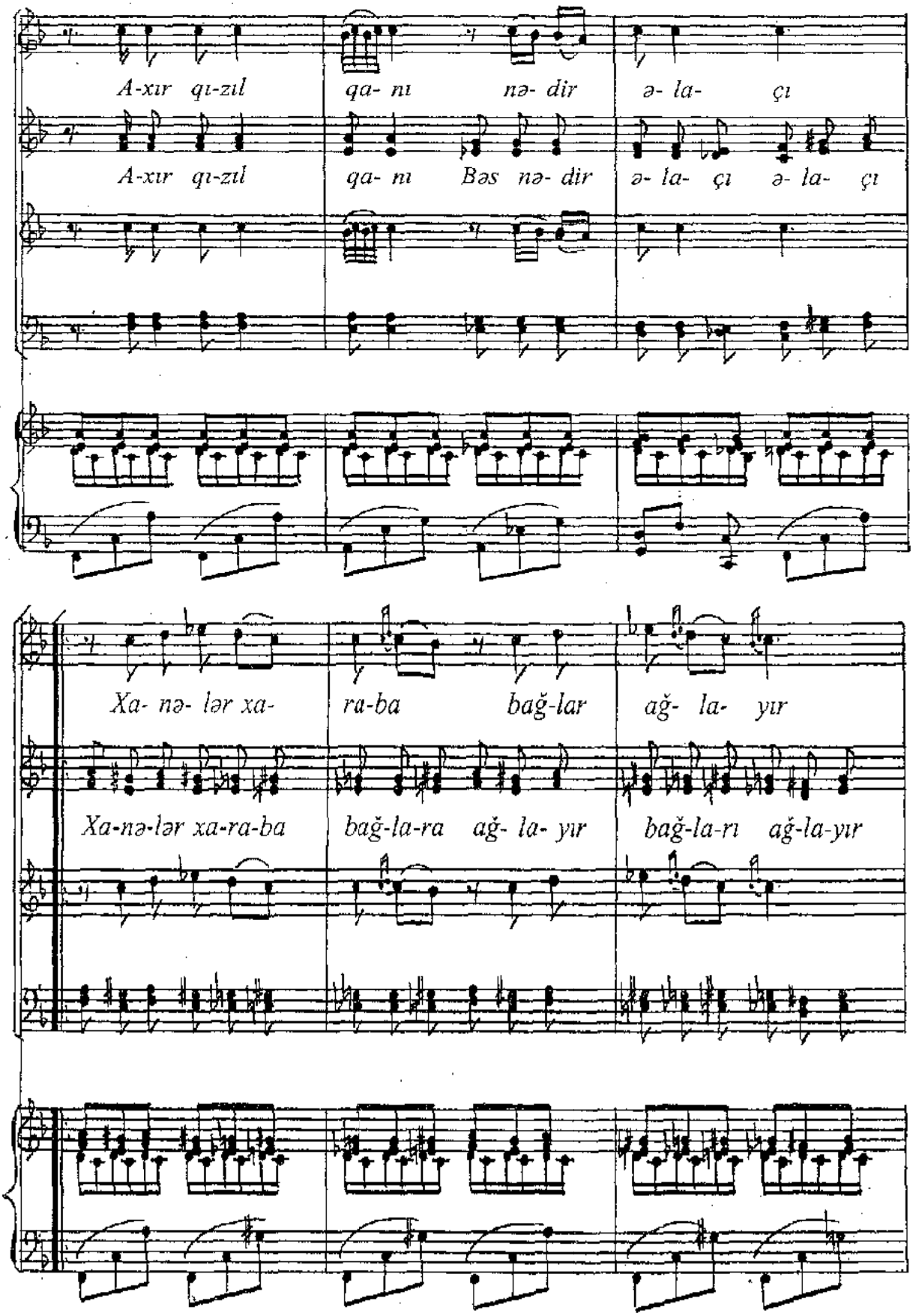
Operanın proloqunda Natəvanın qəzəllərinə bəstələnmiş **"Şuşam, təbiətin gözəllik tacı"** qarışıq tərkibli xor səslənir. Xorun fonunda deklamator Natəvanın qəzəllərini söyləyir. Burada həm Şuşanın gözəlliyi tərənnüm edilir, həm də onun acı taleyi barəsində yanıqlı-yanıqlı bəhs olunur. Üzəyir ənənələrini davam etdirə-rək, bəstəkar simfonik orkestrin tərkibinə milli alətimiz tarı əlavə edir ki, bu da musiqinin milli ruhunu daha da gücləndirir. Operanın I pərdəsində cıdır düzündə düzənlənmiş böyük bir bayram səhnəsi verilmişdir. Şuşa əhalisi uzun səyahətdən qayıdan Natəvanın gəlişini gözləyir. Burada **"Gözəl Şuşam"** qarışıq tərkibli xor səslənir. II pərdədə hadisələr Tiflisdə gürcü knyazının sarayında cərəyan edir. Burada gözəlliyi tərənnüm edən, xoş əhval-ruhiyəli **"Bir canandı"** xoru səslənir. Məclisin şirin yerində Natəvanın həyat yoldaşının Dağıstandan gələn əmisi
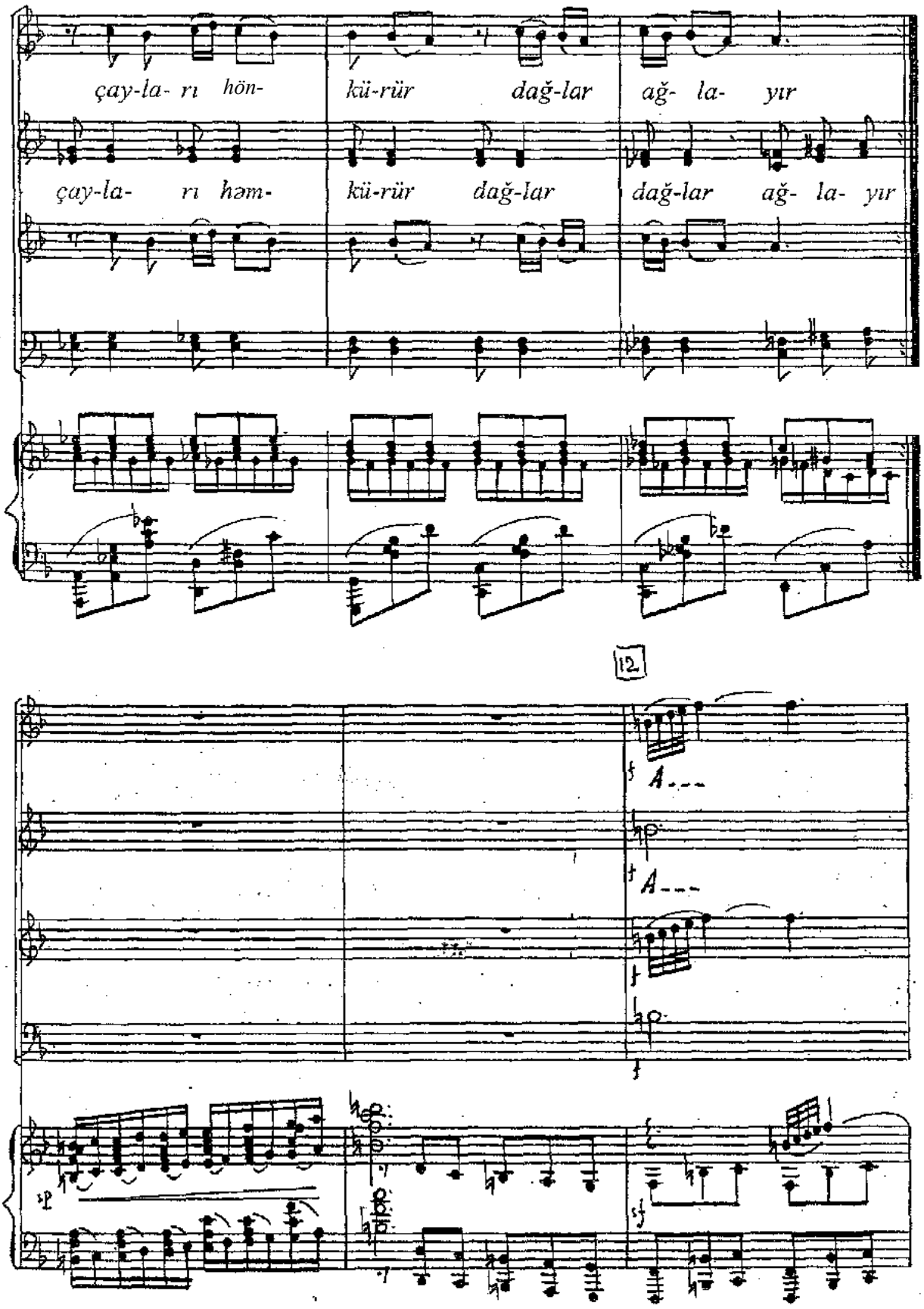
görünür və Xasay bəydən dərhal ata ocağına qayıtmasını tələb edir. Xasay bəy ona tabe olmağa məcbur qalır. Natəvan iztirablar içində qalır. Burada musiqisi qəm dolu **"Ah, bu gecə yuxusuzdur"** xoru səslənir. Operanın epiloqunda Natəvanın məqbərəsini ziyarət edən camaat birdə-birə qopmuş tufandan çaşıb qalır və burada **"Bu nə tufan"** xoru səslənir.
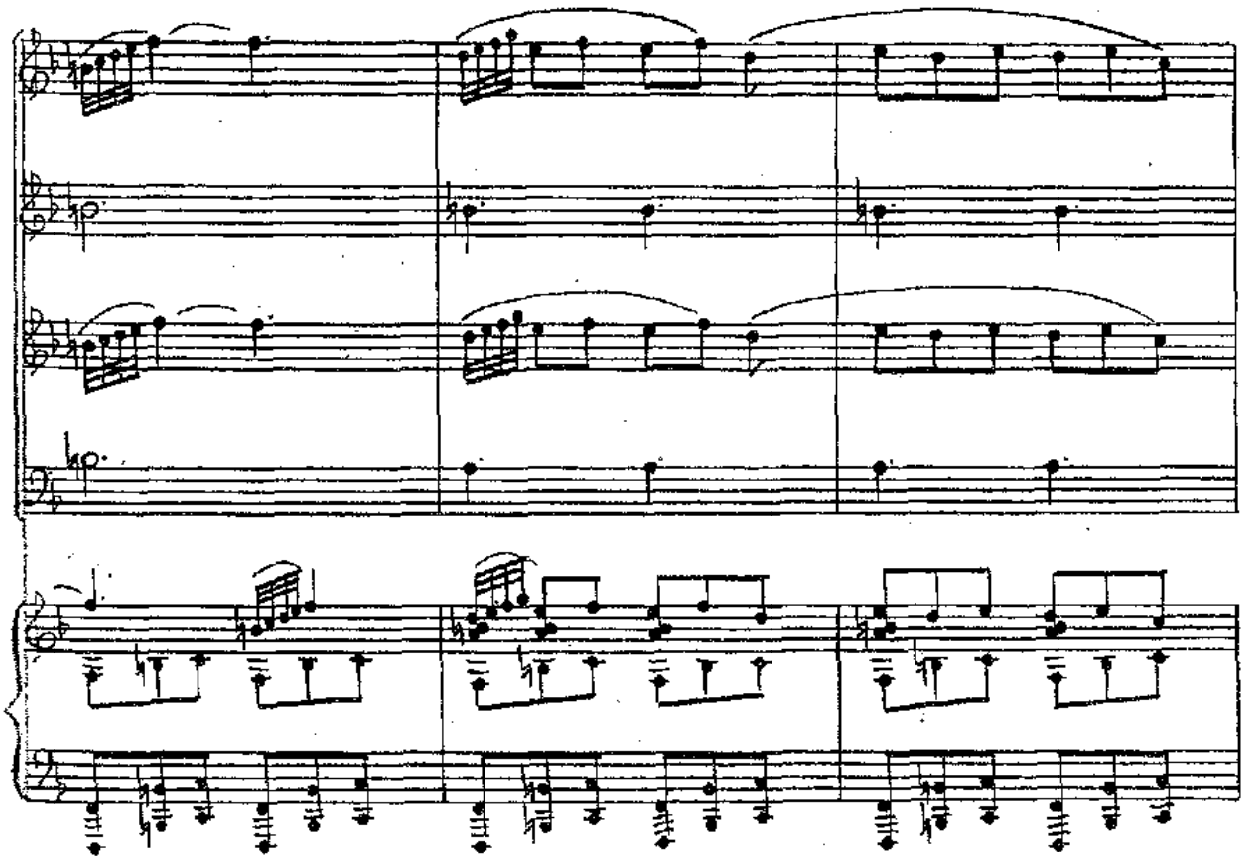
V.ADIGÖZƏLOV
"NATƏVAN", proloq
"Şuşam" xoru
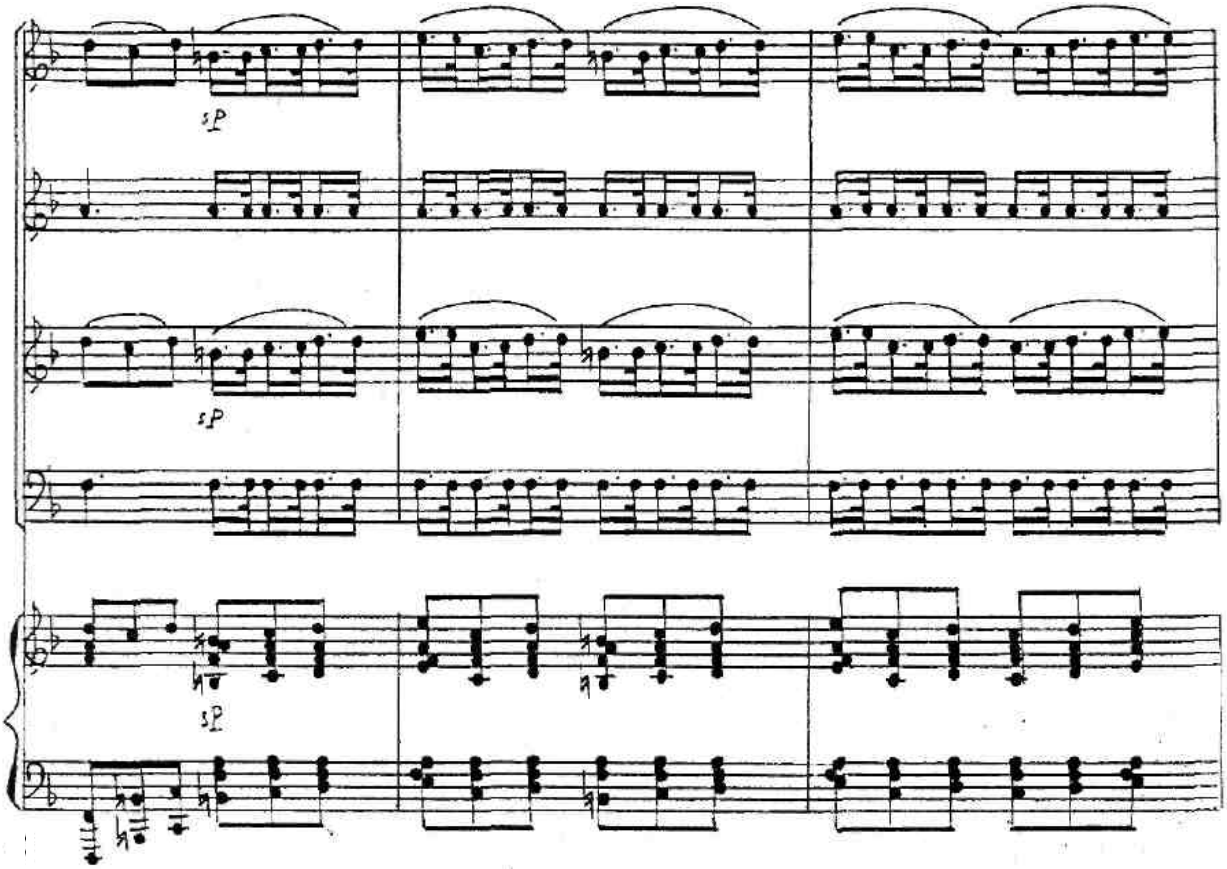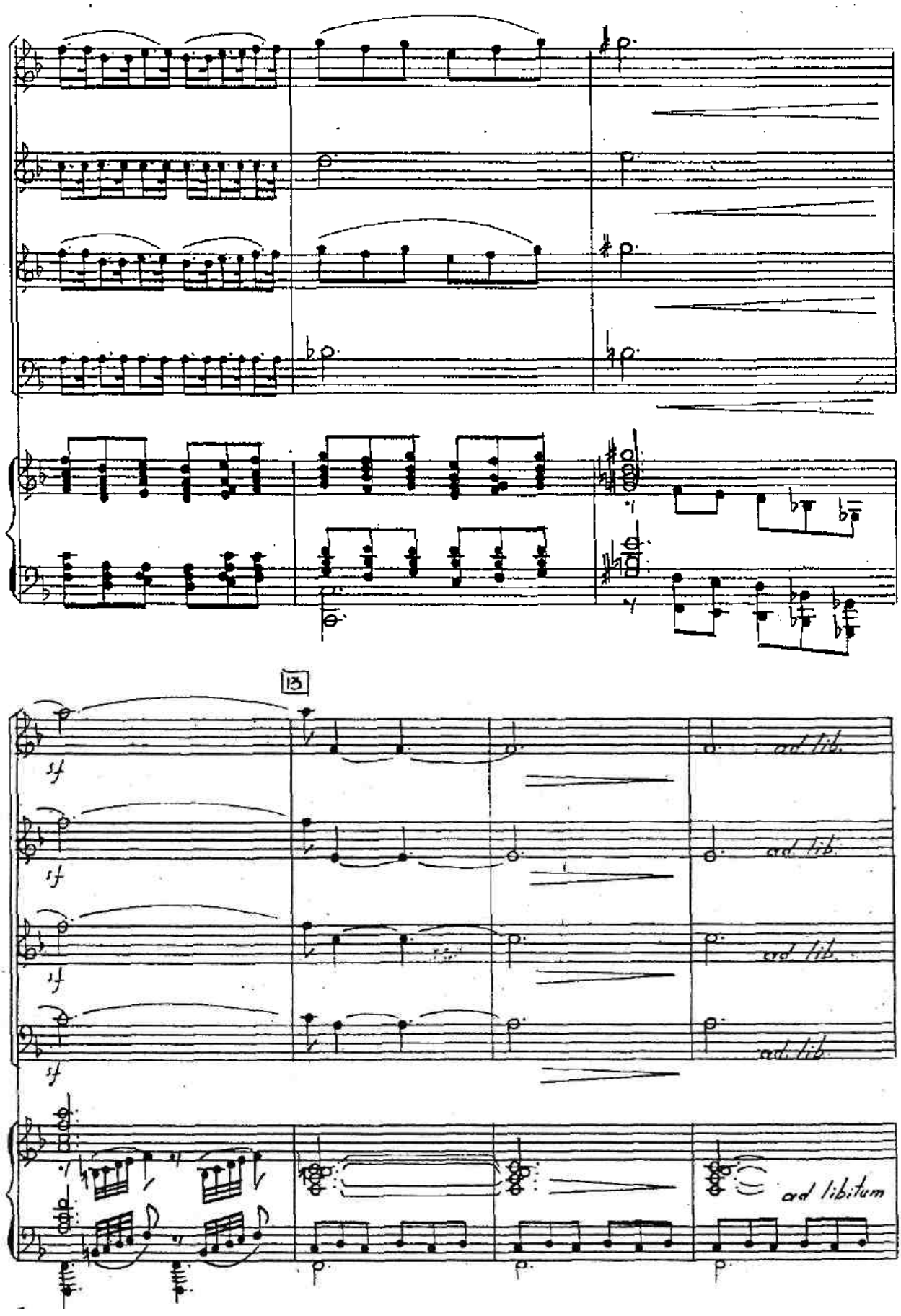

11

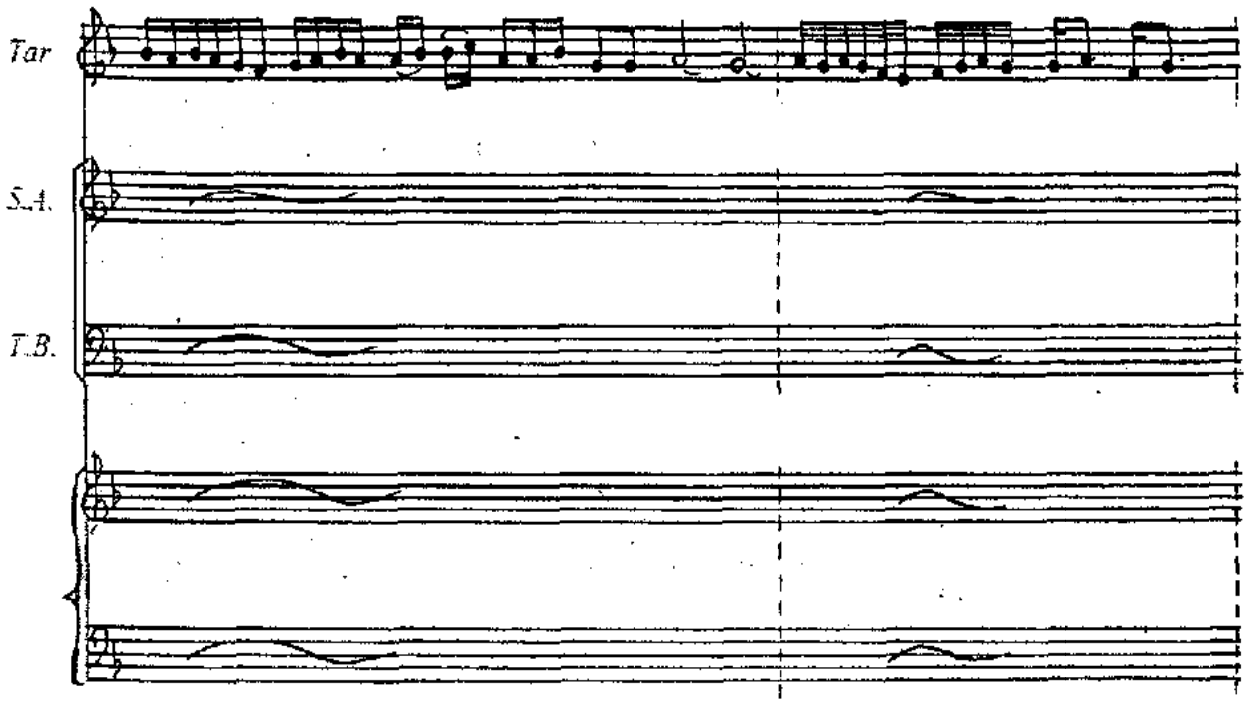

A-xır qı-zıl qa- nı nə- dir ə- la- çı
A-xır qı-zıl qa- nı Bəs nə- dir ə- la- çı ə- la- çı
Xa- nə- lər xa- ra-ba bağ-lar ağ- la- yır
Xa-nə-lər xa-ra-ba bağ-la-ra ağ- la- yır bağ-la-rı ağ-la-yır
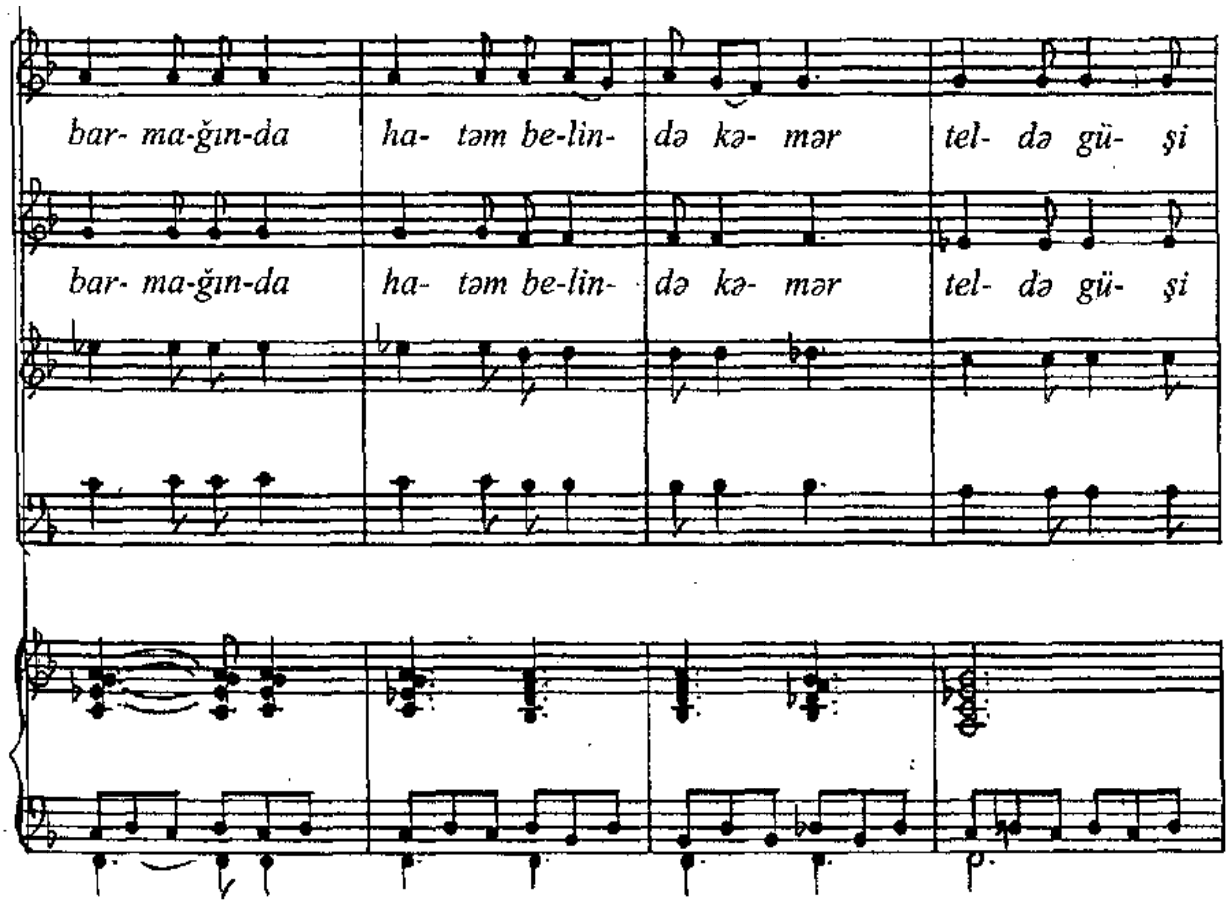

çay-la- rı hön-
kü-rür dağ-lar
ağ- la- yır
çay-la- rı həm-
kü-rür dağ-lar
dağ-lar ağ- la- yır
12.
A---
A---
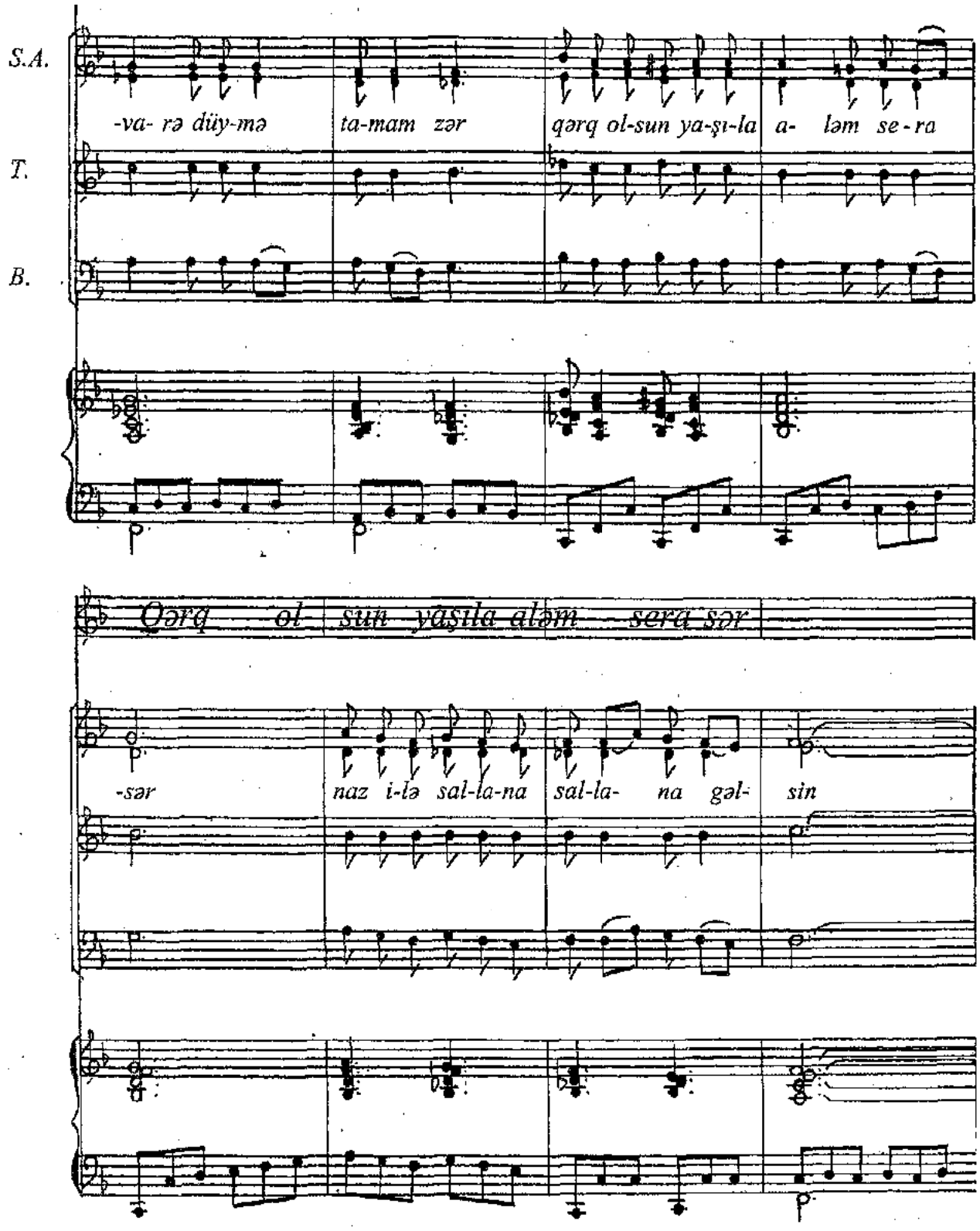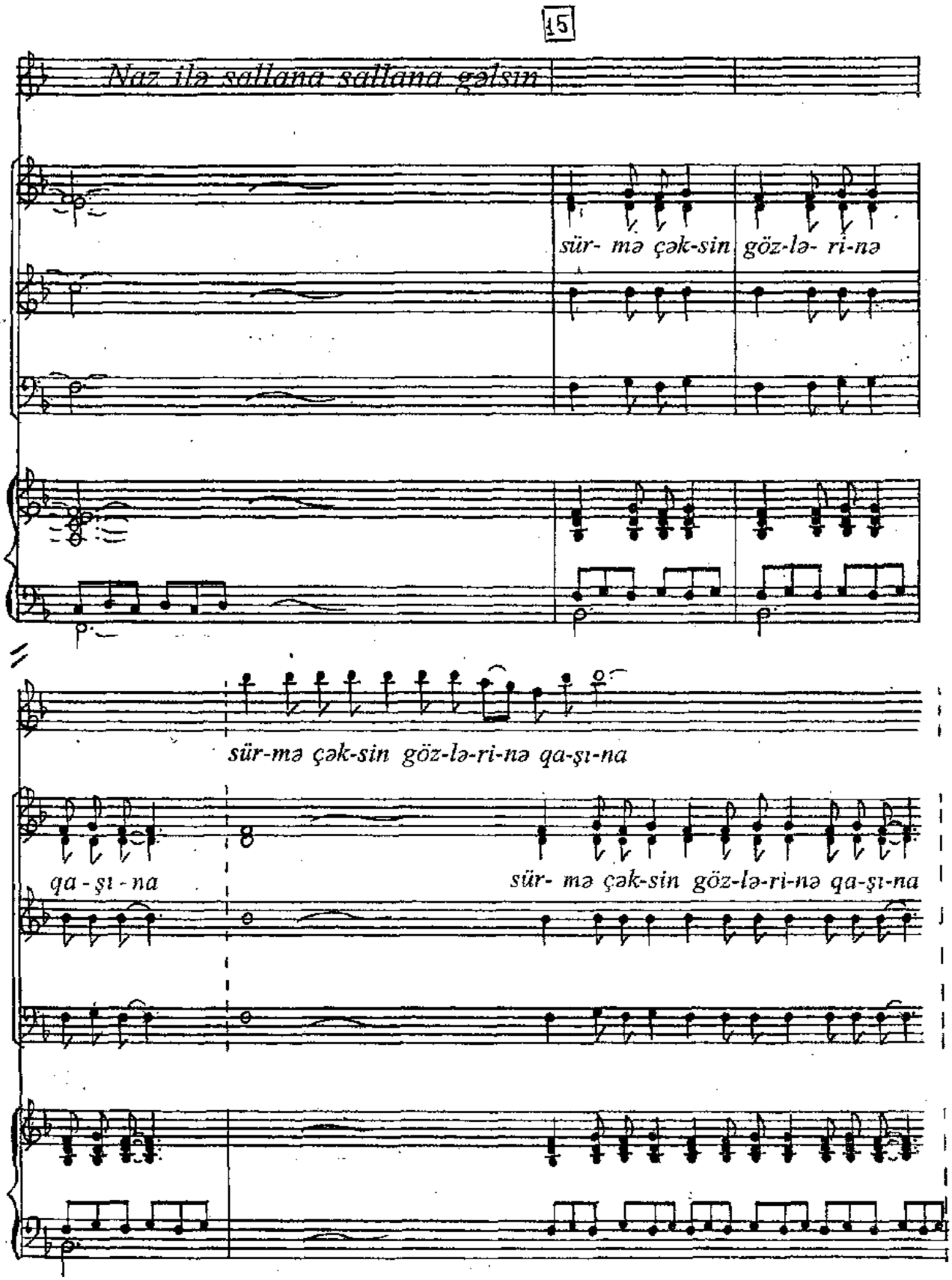

sP
sP
sP
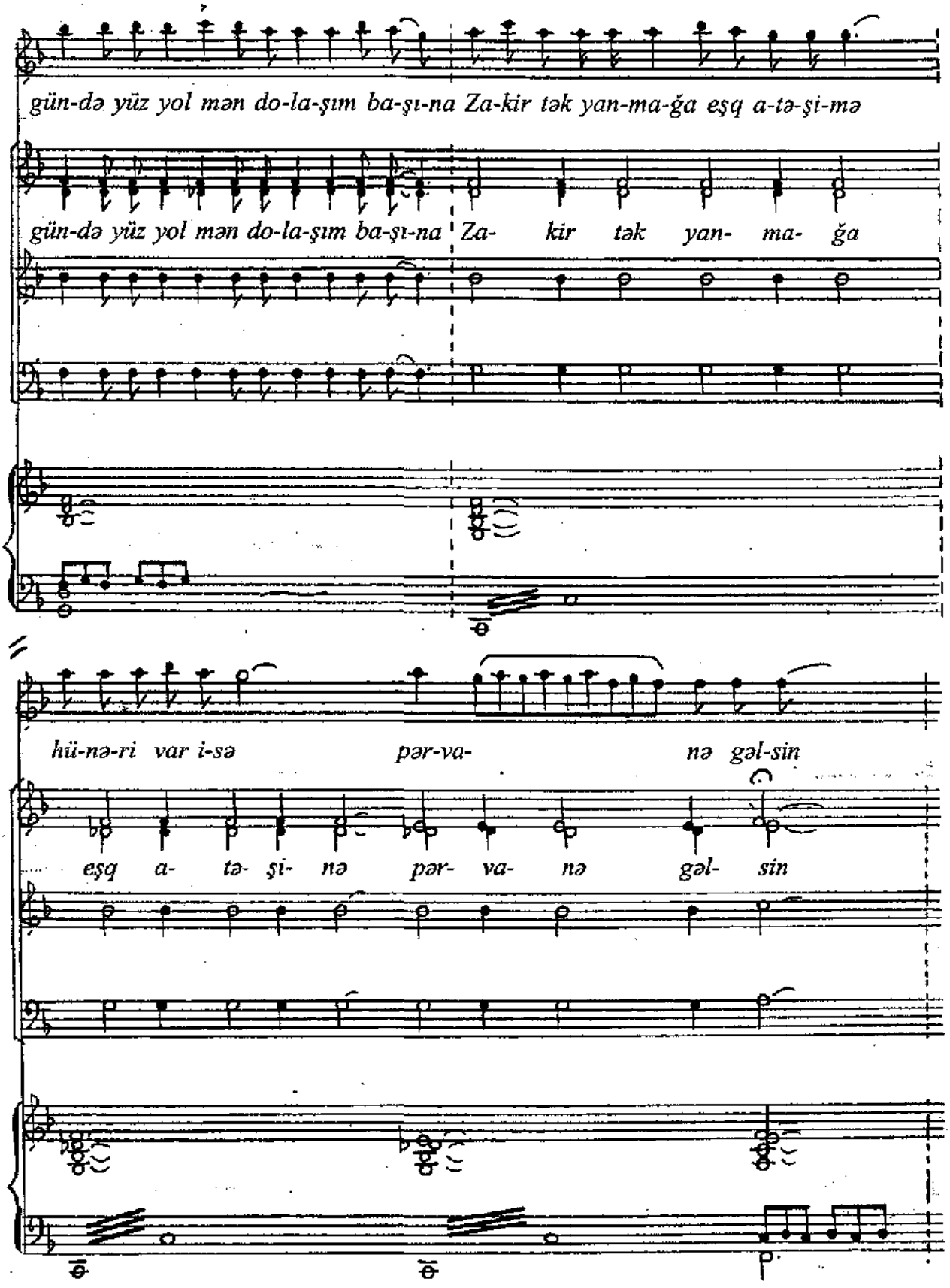

13
sf
ad lib.
ad libitum
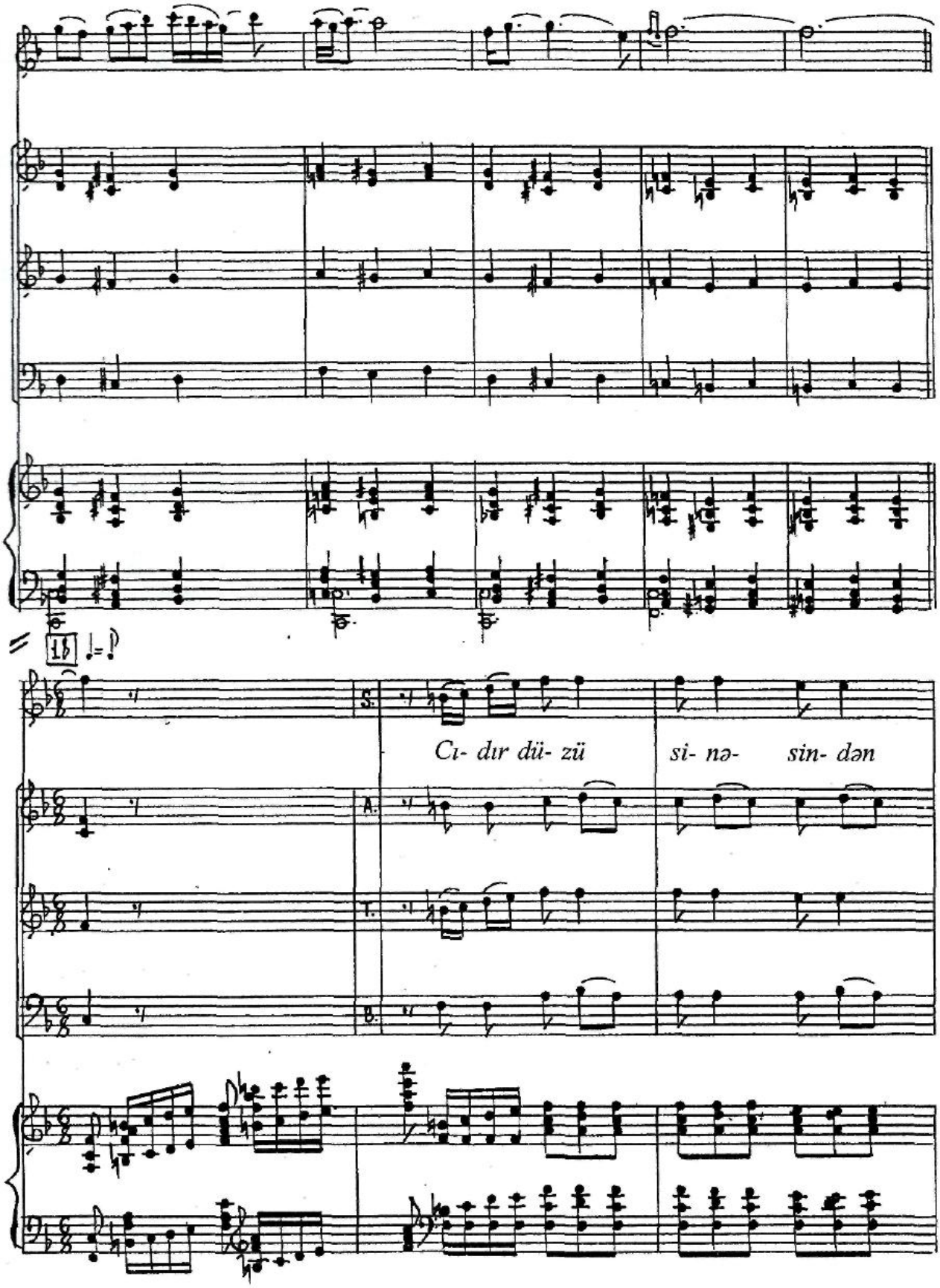

Tar
S.A.
T.B.
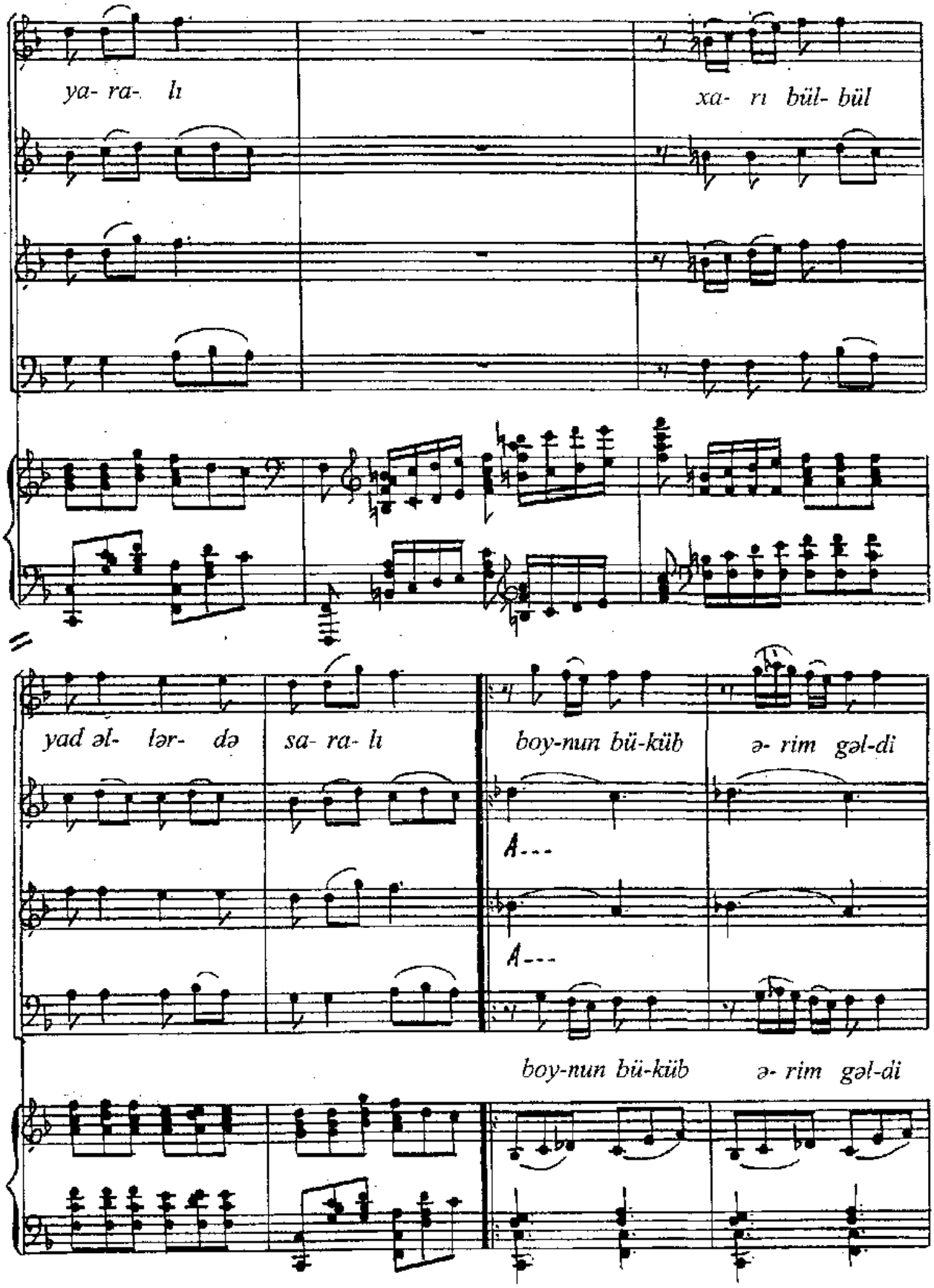

bar- ma-ğın-da
ha- təm be-lin-
də kə- mər
tel- də gü- şi
bar- ma-ğın-da
ha- təm be-lin-
də kə- mər
tel- də gü- şi
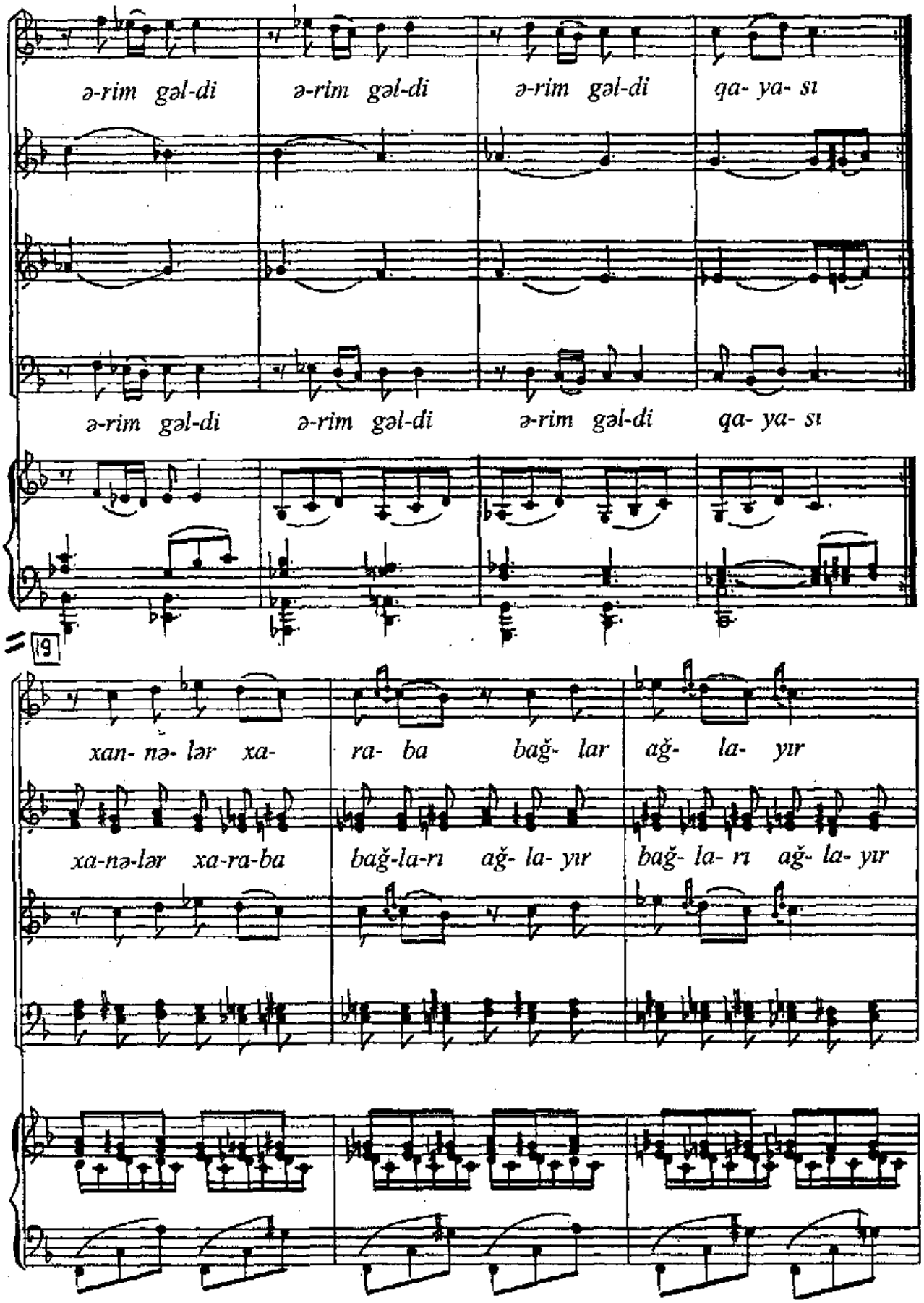

S.A.
T.
B.
-va- rə düy-mə
ta-mam zər
qərq ol-sun ya-şı-la
a- ləm se-ra
Qərq ol sun yaşıla aləm sera sər
-sər
naz i-lə sal-la-na
sal-la- na gəl-
sin
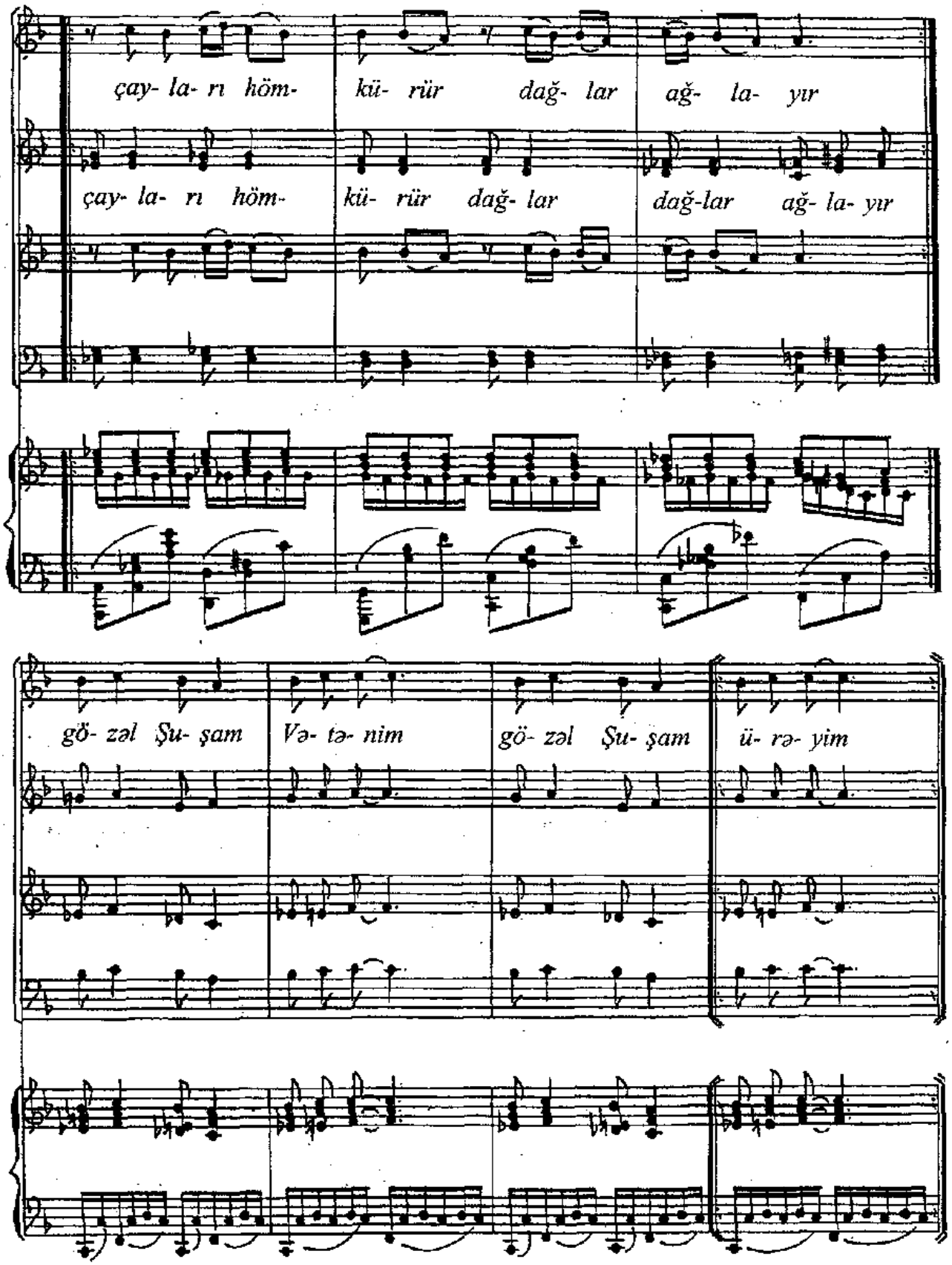

15
Naz ilə sallana sallana gəlsin
sür- mə çək-sin göz-lə- ri-nə
sür-mə çək-sin göz-lə-ri-nə qa-şı-na
qa - şı - na
sür- mə çək-sin göz-lə-ri-nə qa-şı-na

gün-də yüz yol mən do-la-şım ba-şı-na Za-kir tək yan-ma-ğa eşq a-tə-şi-mə
gün-də yüz yol mən do-la-şım ba-şı-na Za- kir tək yan- ma- ğa
hü-nə-ri var i-sə pər-va- nə gəl-sin
eşq a- tə- şi- nə pər- va- nə gəl- sin
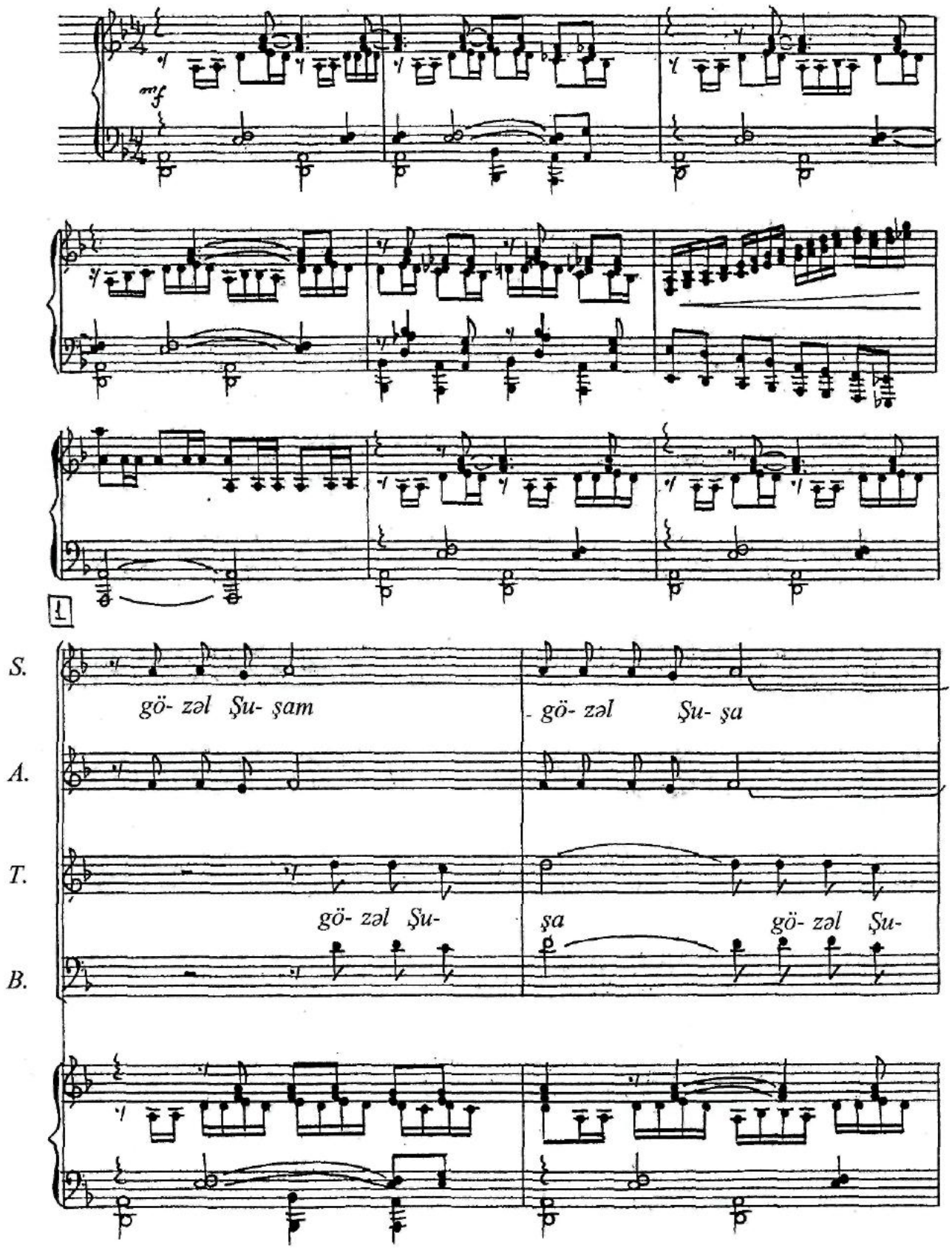

S.
Cı- dır dü- zü
si- nə- sin- dən
A.
T.
B.
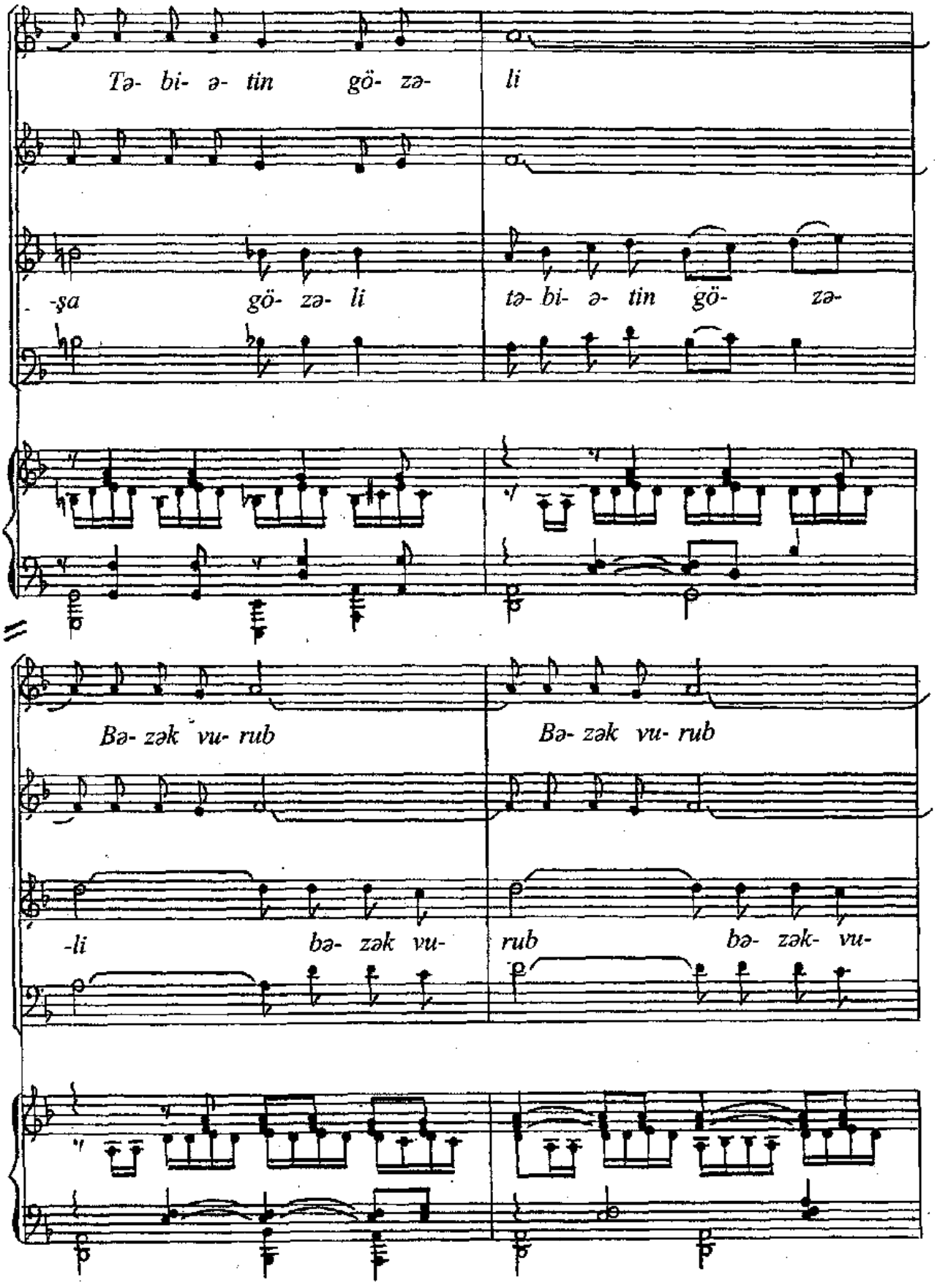

ya- ra- lı
xa- rı bül- bül
yad əl- lər- də
sa- ra- lı
boy-nun bü-küb
ə- rim gəl-di
A---
A---
boy-nun bü-küb
ə- rim gəl-di
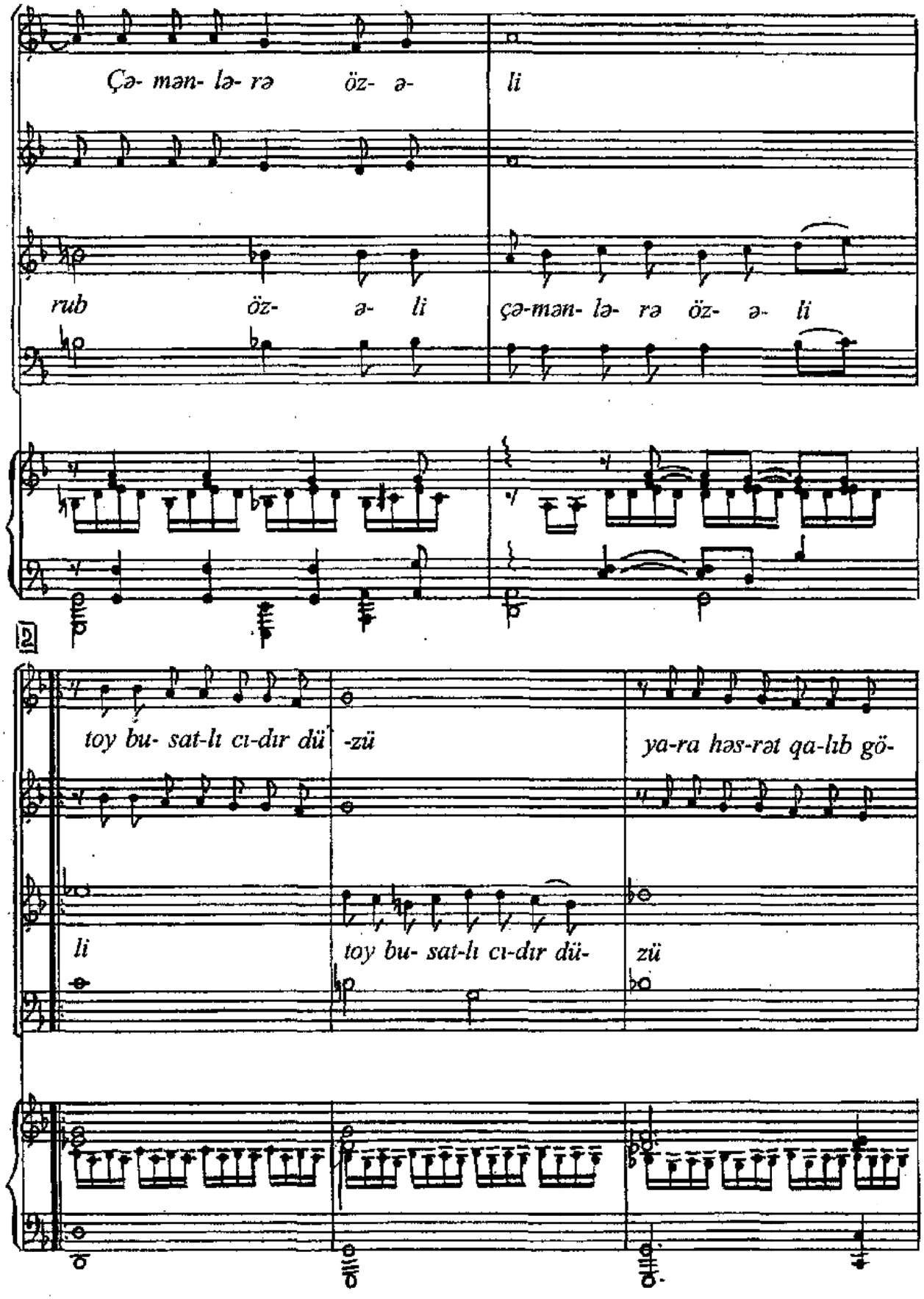

ə-rim gəl-di ə-rim gəl-di ə-rim gəl-di qa- ya- sı
ə-rim gəl-di ə-rim gəl-di ə-rim gəl-di qa- ya- sı
9
xan- nə- lər xa- ra- ba bağ- lar ağ- la- yır
xa-nə-lər xa-ra-ba bağ-la-rı ağ- la- yır bağ- la- rı ağ- la- yır
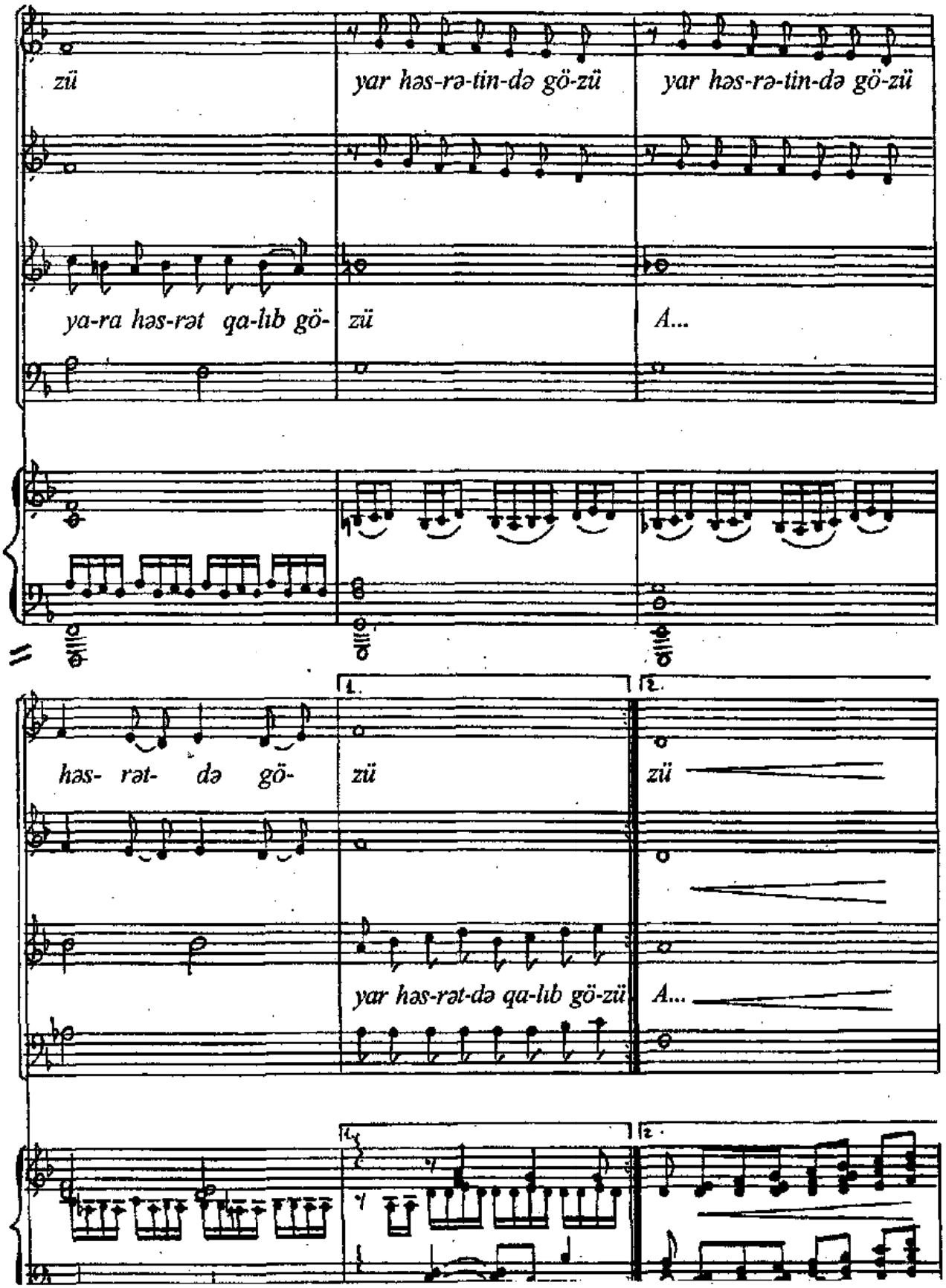

çay- la- rı höm-
kü- rür dağ- lar
ağ- la- yır
çay- la- rı höm-
kü- rür dağ- lar
dağ-lar ağ- la- yır
gö- zəl Şu- şam
Və- tə- nim
gö- zəl Şu- şam
ü- rə- yim
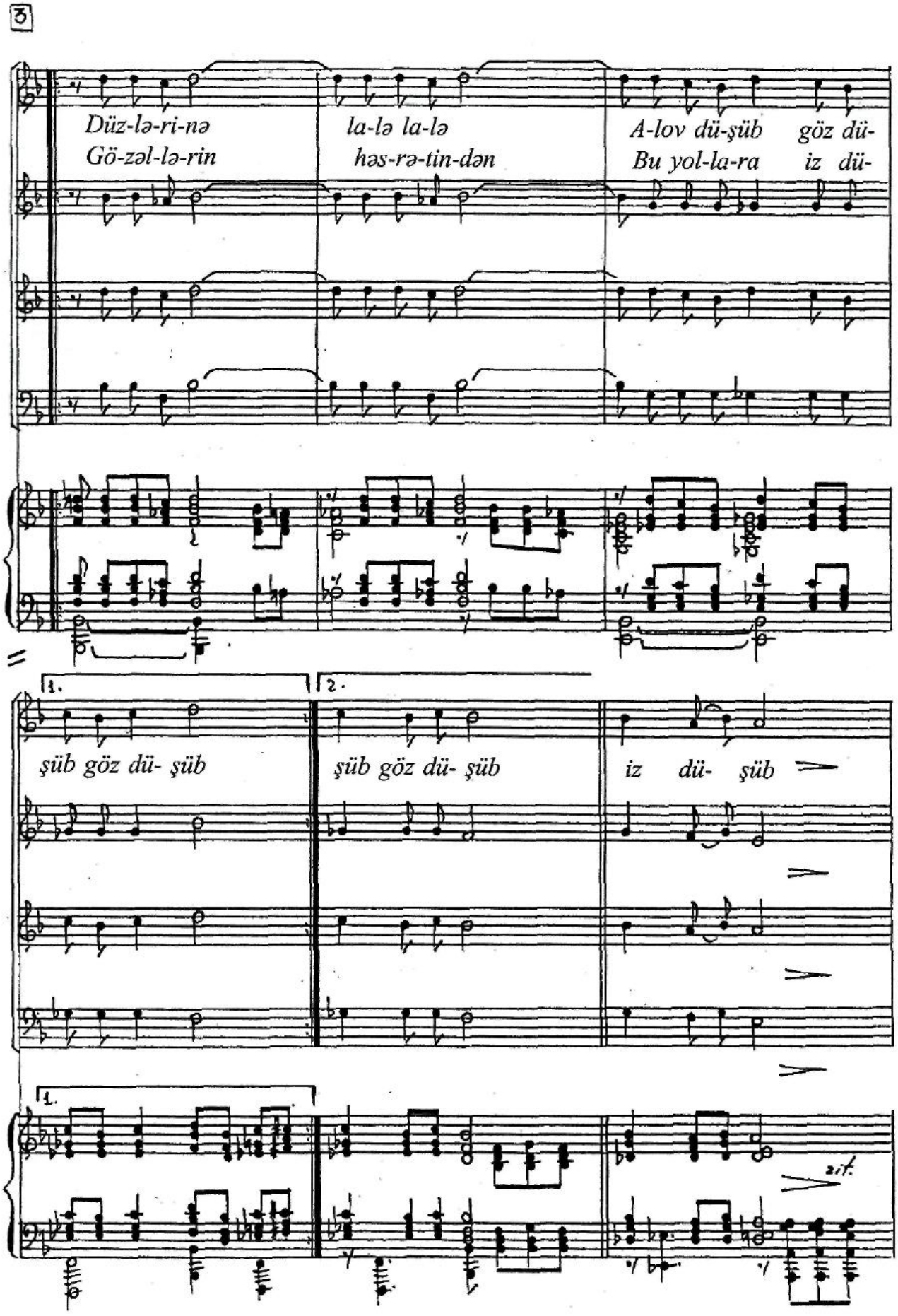
V.ADIGÖZƏLOV
“NATƏVAN”, I pərdə
“Gözəl Şuşam” xoru
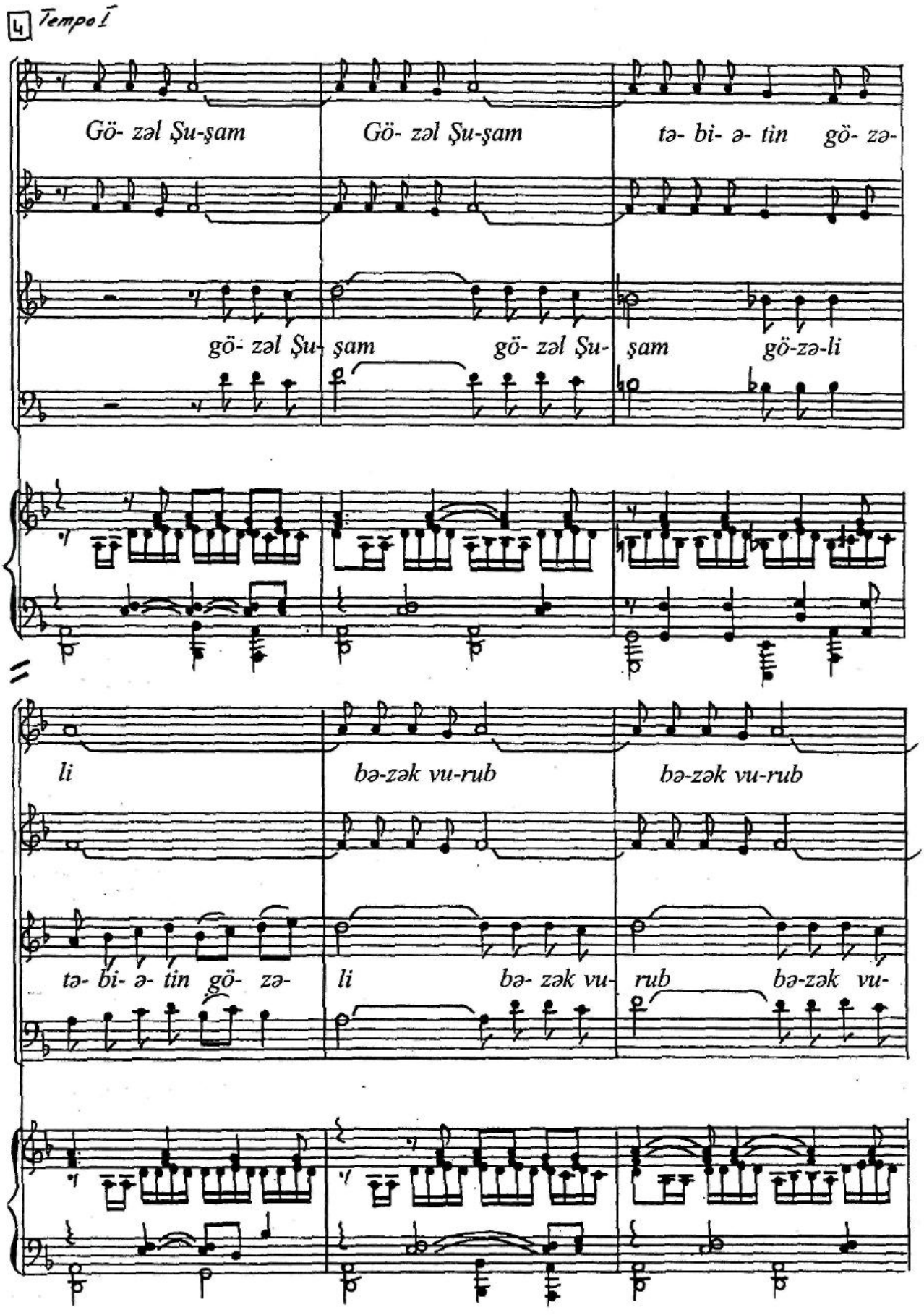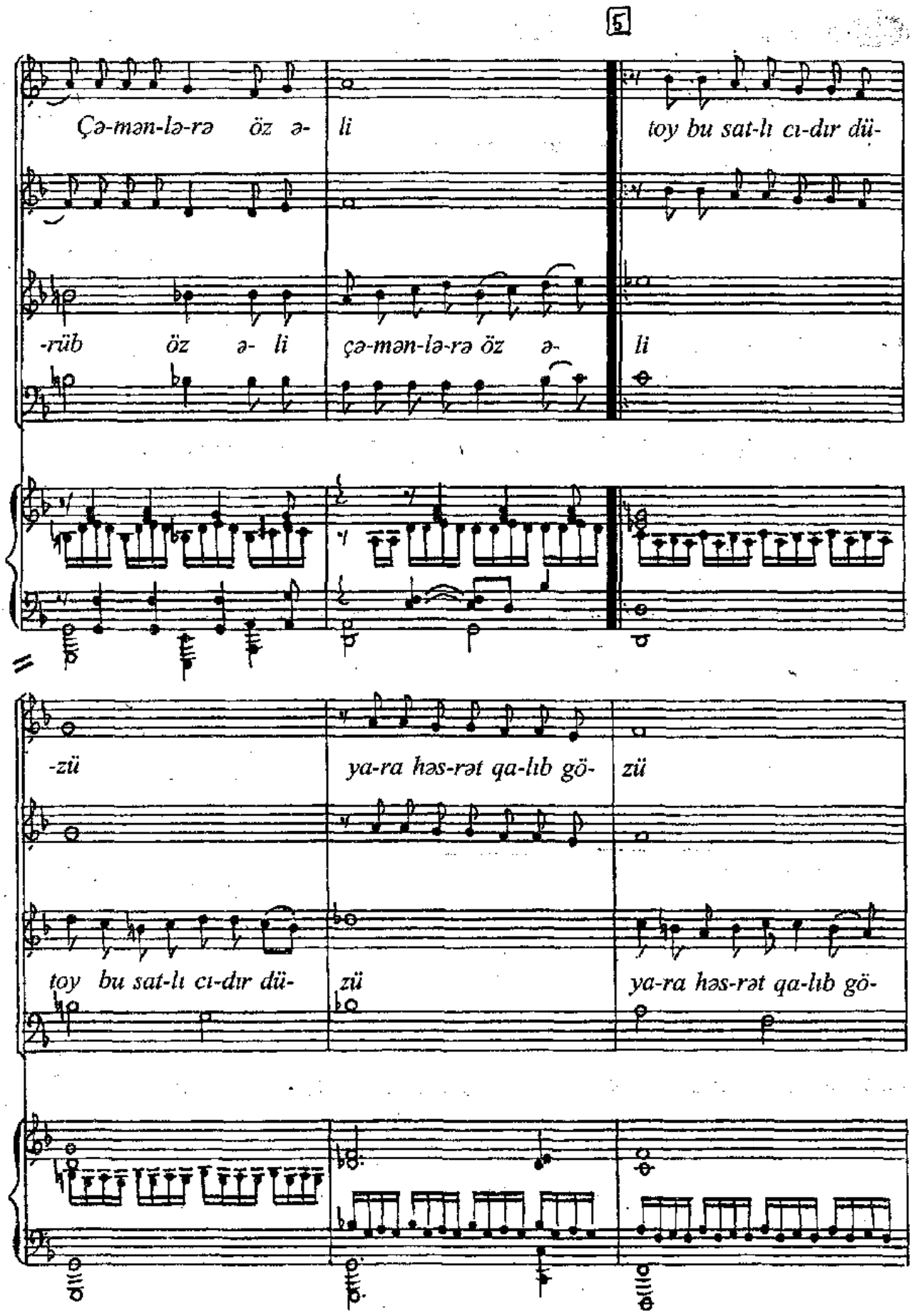

Tə- bi- ə- tin gö- zə- li
-şa gö- zə- li tə- bi- ə- tin gö- zə-
Bə- zək vu- rub Bə- zək vu- rub
-li bə- zək vu- rub bə- zək- vu-

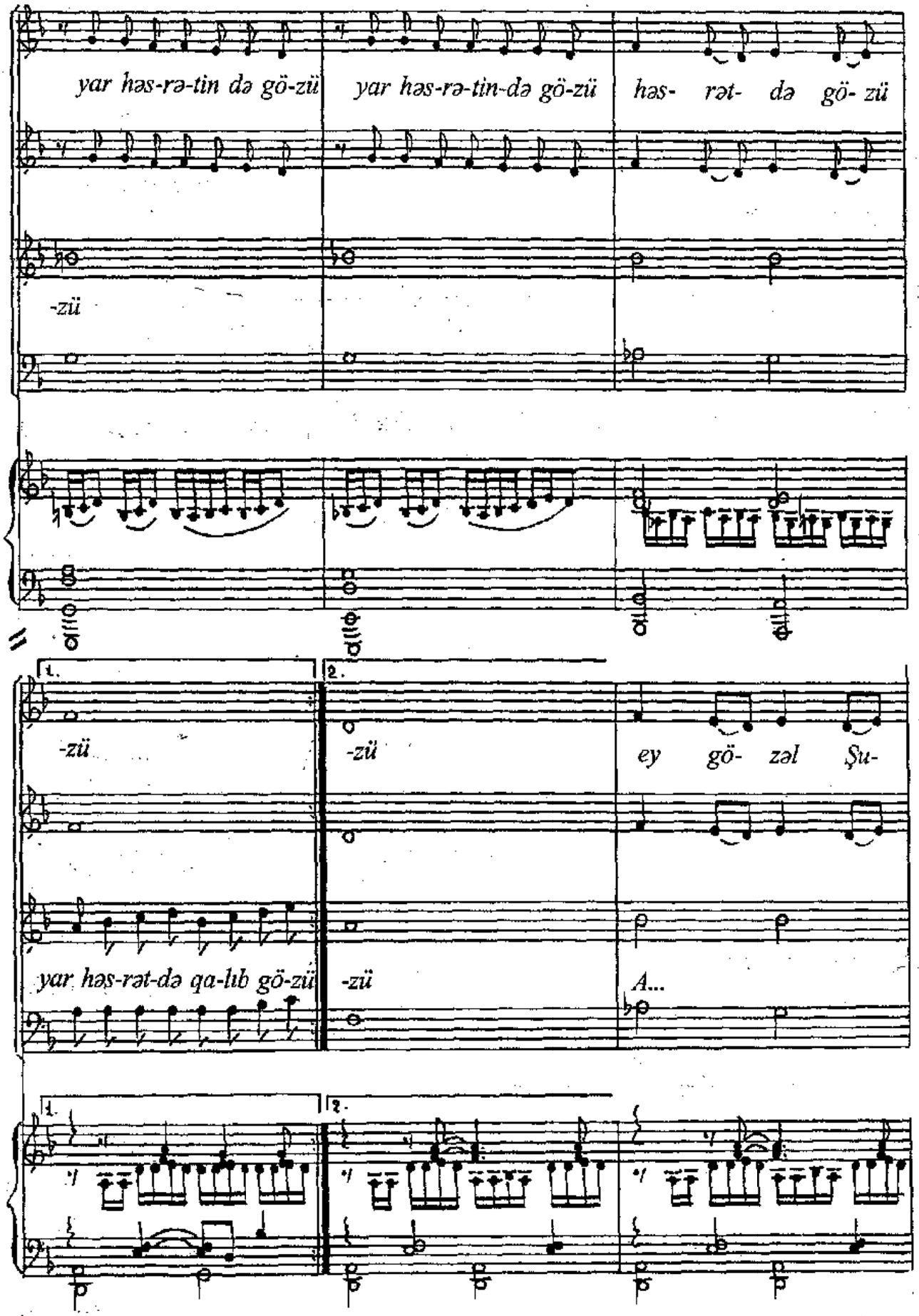

Çə- mən- lə- rə öz- ə- li
rub öz- ə- li çə-mən- lə- rə öz- ə- li
2
toy bu- sat-lı cı-dır dü -zü ya-ra həs-rət qa-lıb gö-
li toy bu- sat-lı cı-dır dü- zü

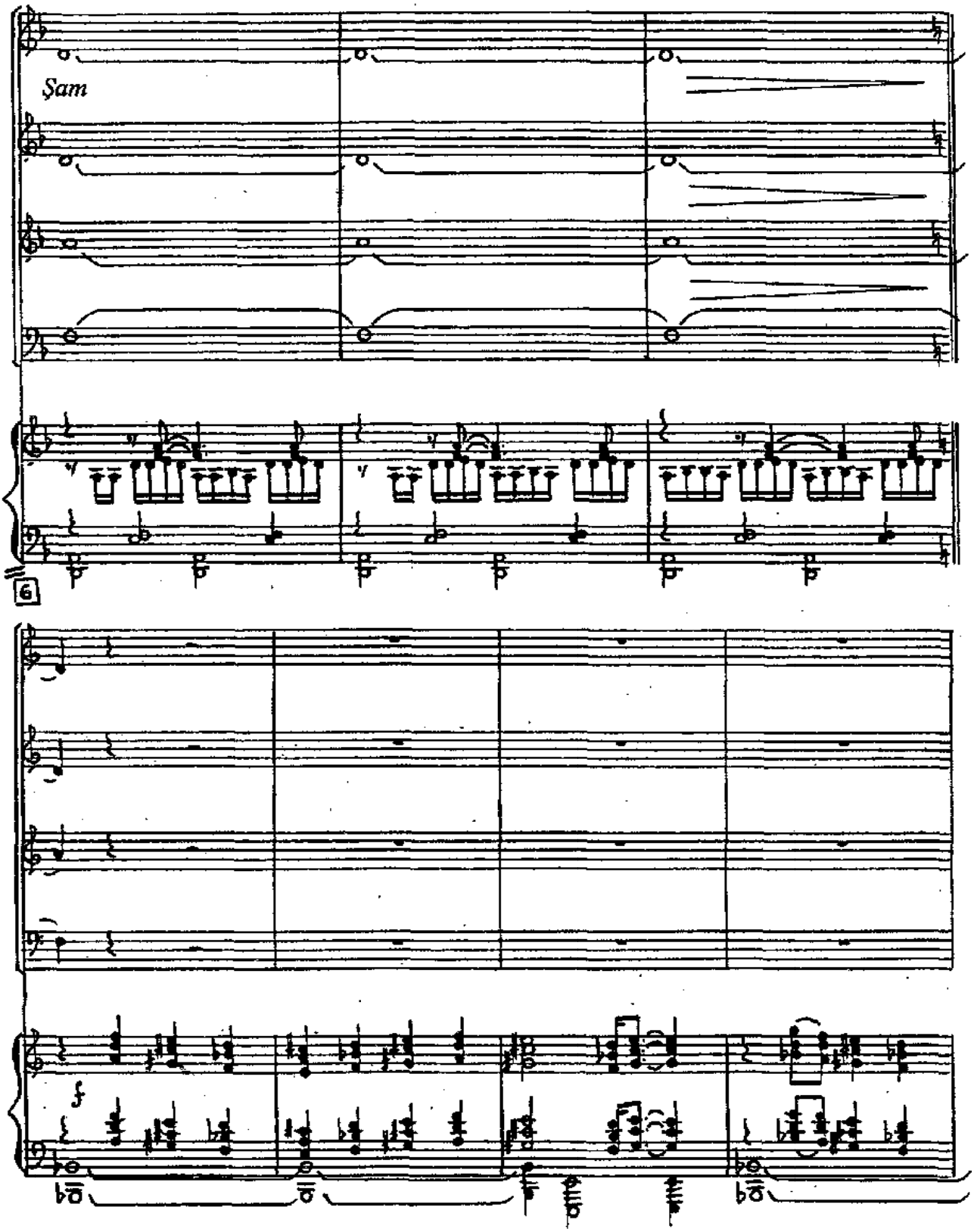

zü
yar həs-rə-tin-də gö-zü
yar həs-rə-tin-də gö-zü
ya-ra həs-rət qa-lıb gö-
zü
A...
həs- rət- də gö-
zü
1.
zü
2.
yar həs-rət-də qa-lıb gö-zü
A...

3
Düz-lə-ri-nə
Gö-zəl-lə-rin
la-lə la-lə
həs-rə-tin-dən
A-lov dü-şüb göz dü-
Bu yol-la-ra iz dü-
1.
2.
şüb göz dü- şüb
şüb göz dü- şüb
iz dü- şüb
1.
2.f.
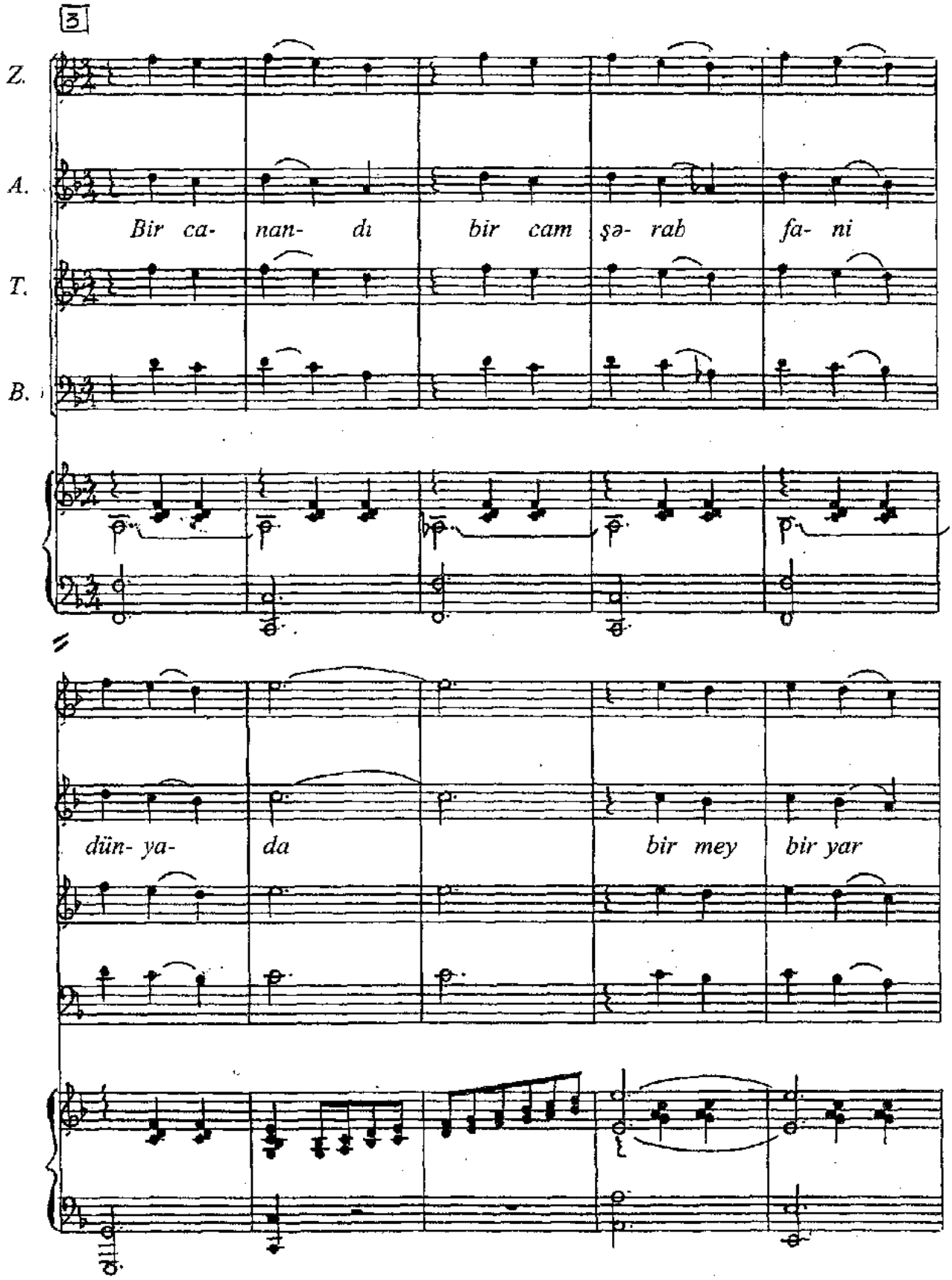

4 Tempo I
Gö- zəl Şu-şam
Gö- zəl Şu-şam
tə- bi- ə- tin gö- zə-
gö- zəl Şu- şam
gö- zəl Şu- şam
gö-zə-li
li
bə-zək vu-rub
bə-zək vu-rub
tə- bi- ə- tin gö- zə-
li
bə- zək vu-
rub
bə-zək vu-
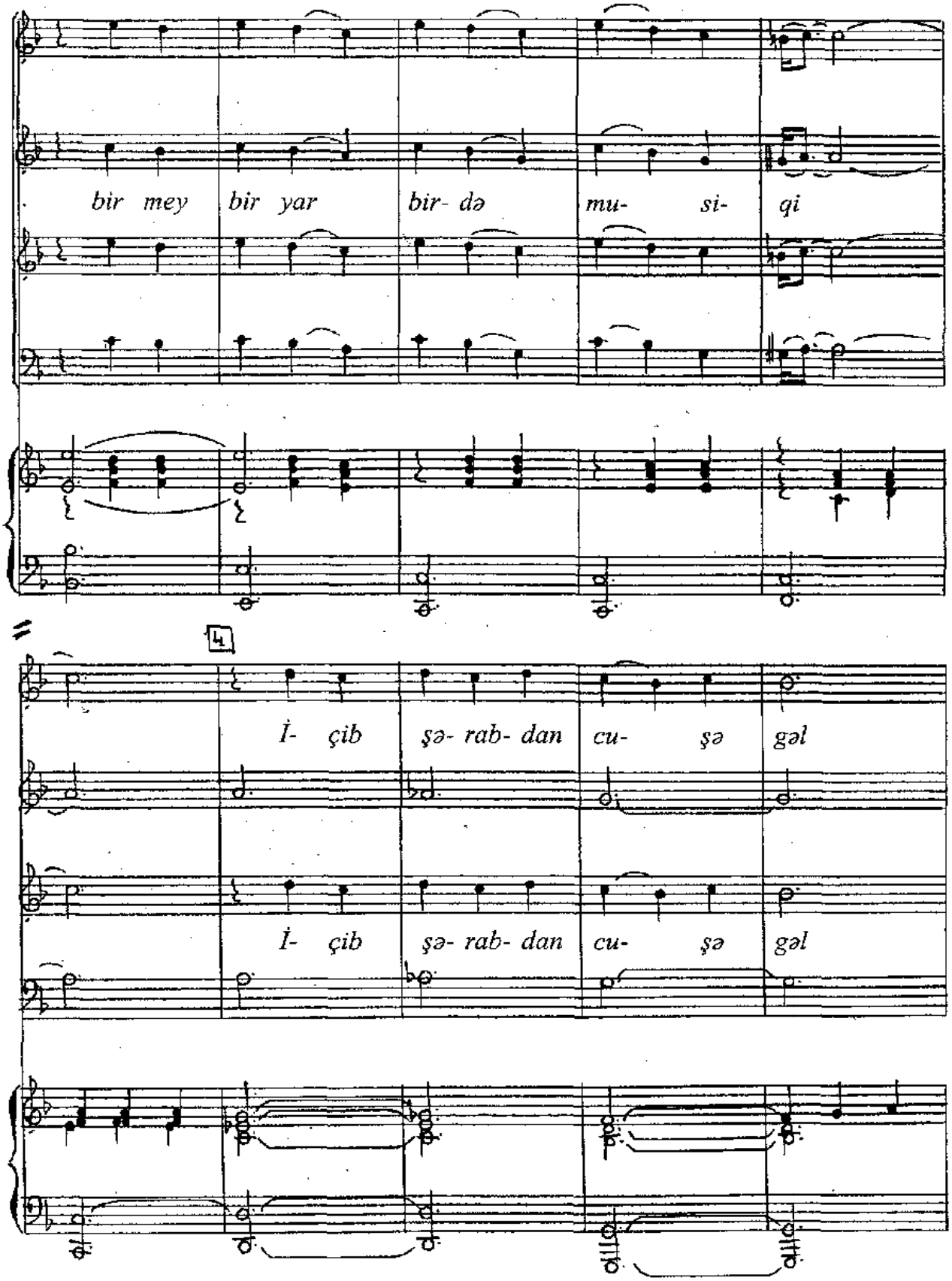

5
Çə-mən-lə-rə öz ə- li toy bu sat-lı cı-dır dü-
-rüb öz ə- li çə-mən-lə-rə öz ə- li
-zü ya-ra həs-rət qa-lıb gö- zü
toy bu sat-lı cı-dır dü- zü ya-ra həs-rət qa-lıb gö-
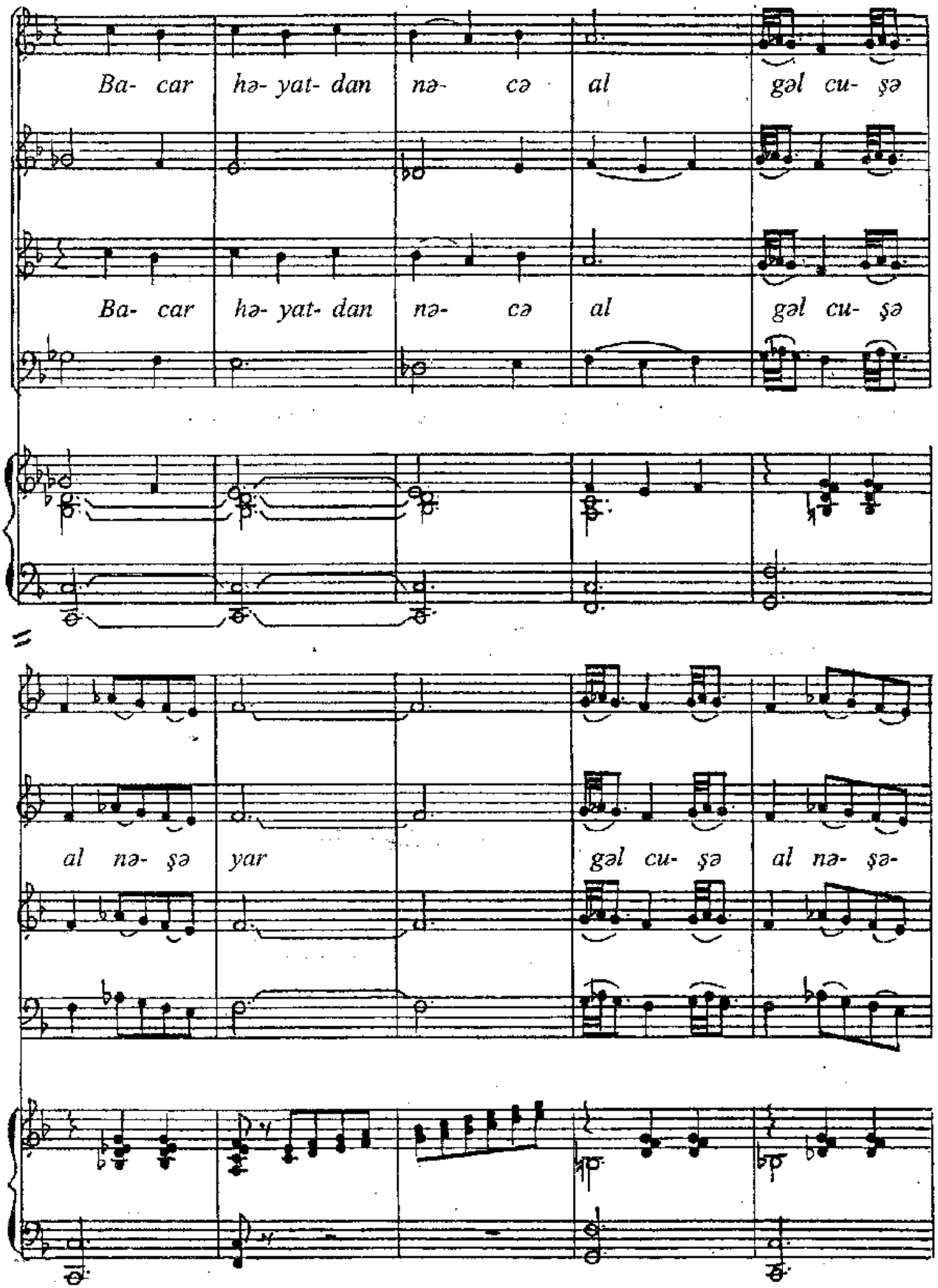

yar həs-rə-tin də gö-zü
yar həs-rə-tin-də gö-zü
həs- rət- də gö- zü
-zü
1.
2.
-zü
-zü
ey gö- zəl Şu-
yar həs-rət-də qa-lıb gö-zü
-zü
A...
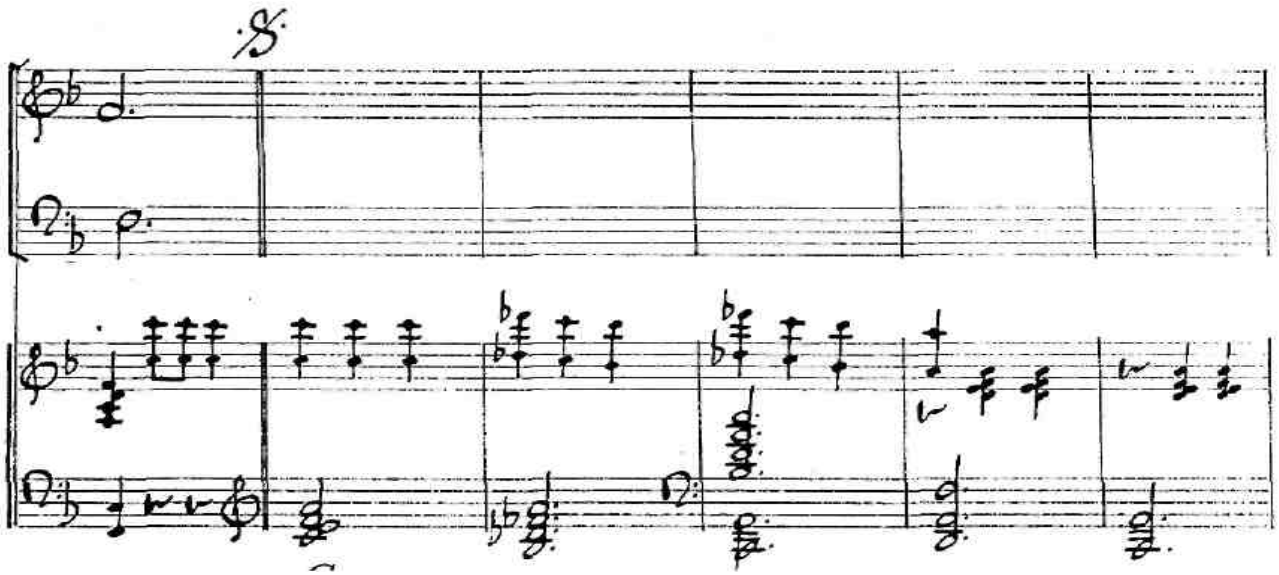

Şam
6
f

V.ADIGÖZƏLOV
“NATƏVAN”, II pərdə
“Bir canandı” xoru
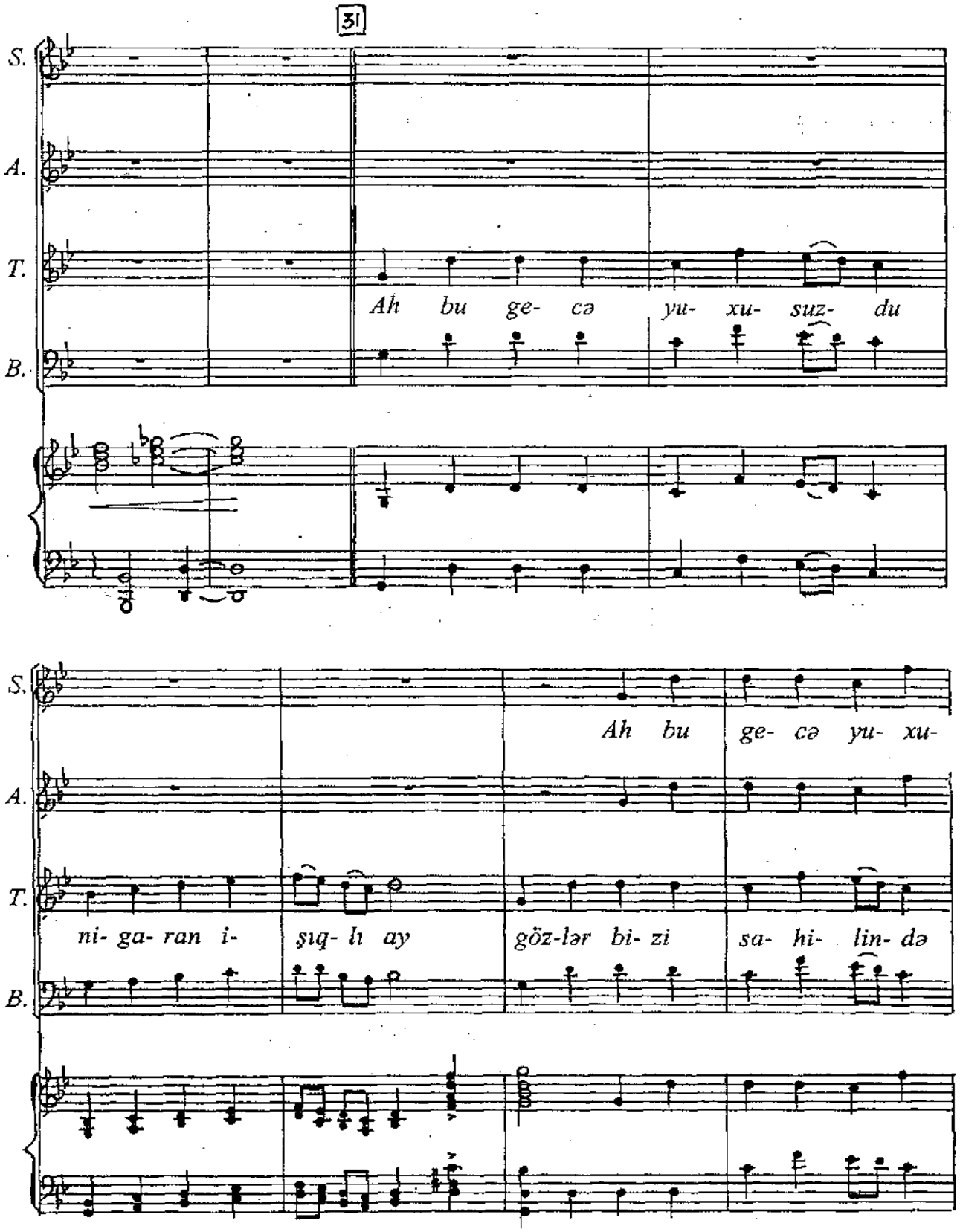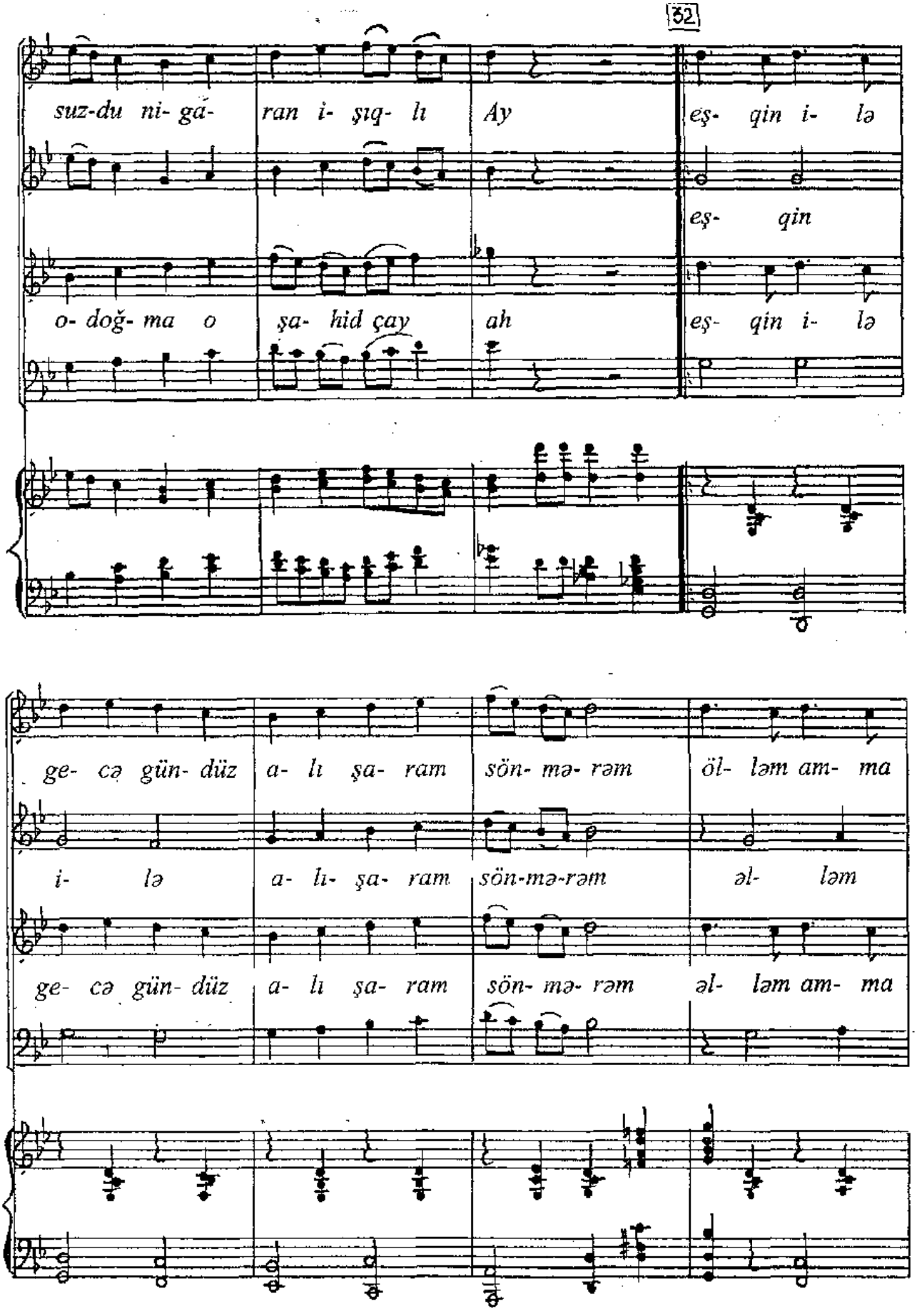

bir mey bir yar bir- də mu- si- qi
İ- çib şə- rab- dan cu- şə gəl
İ- çib şə- rab- dan cu- şə gəl
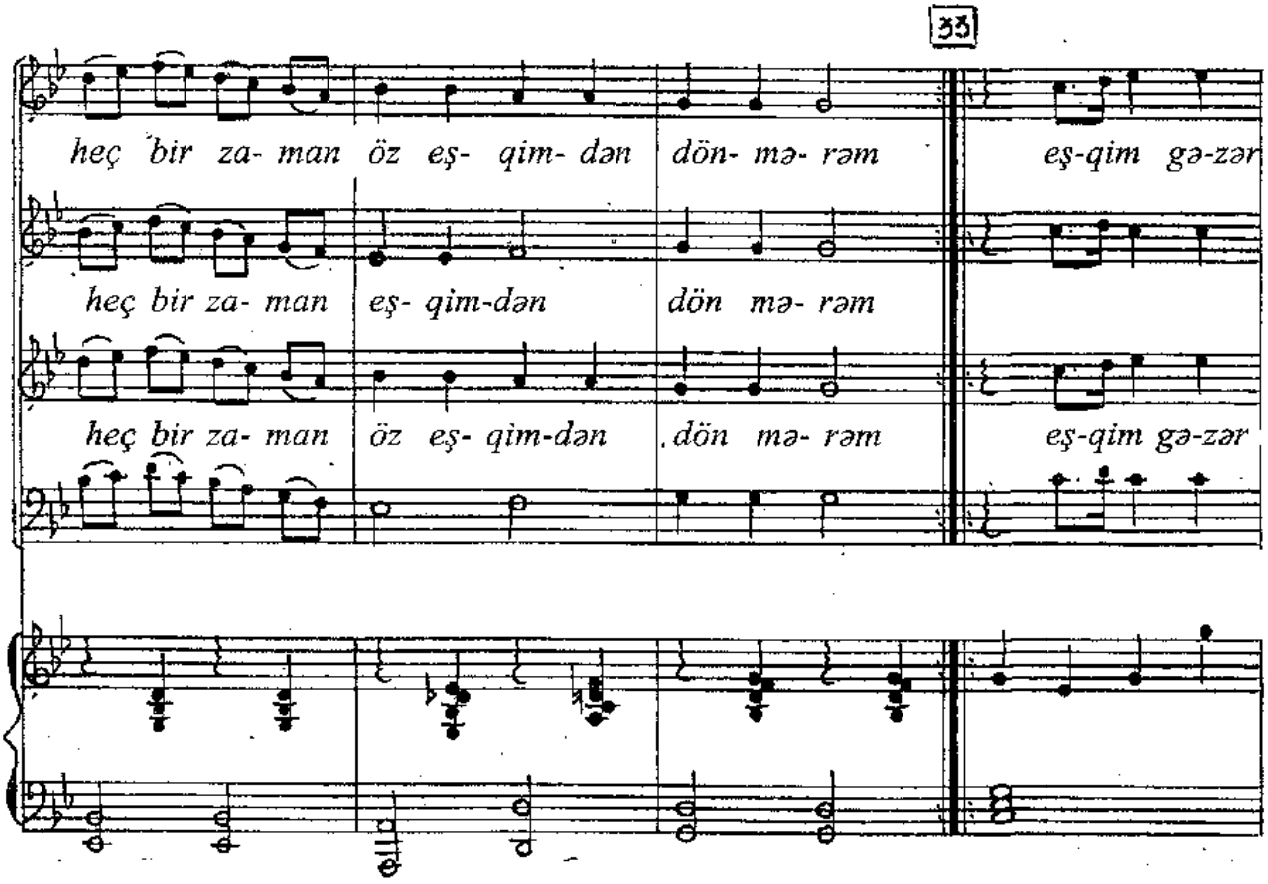

Ba- car hə- yat- dan nə- cə al gəl cu- şə
Ba- car hə- yat- dan nə- cə al gəl cu- şə
al nə- şə yar gəl cu- şə al nə- şə-
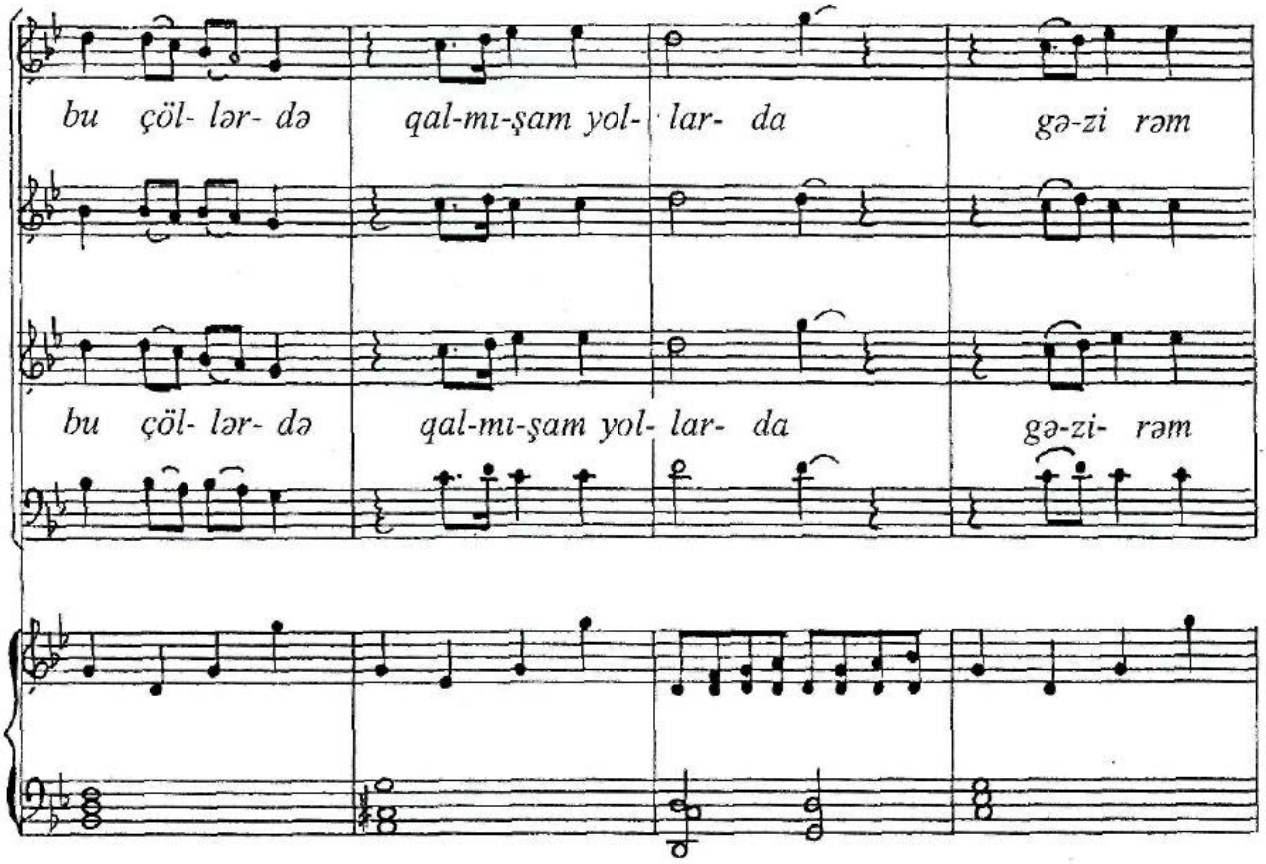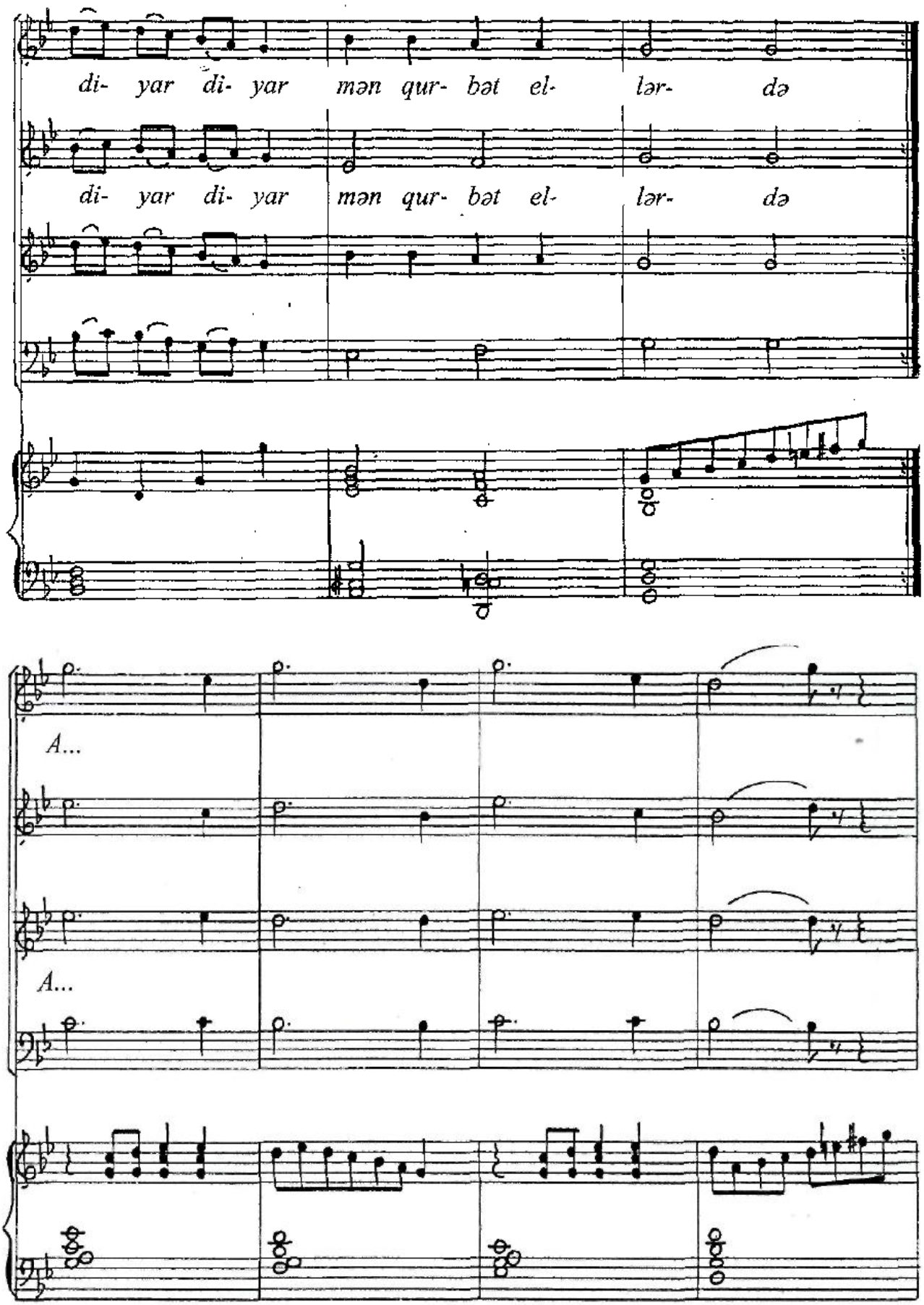

V.ADIGÖZƏLOV
“NATƏVAN”, II pərdə
“Ah bu gecə” xoru
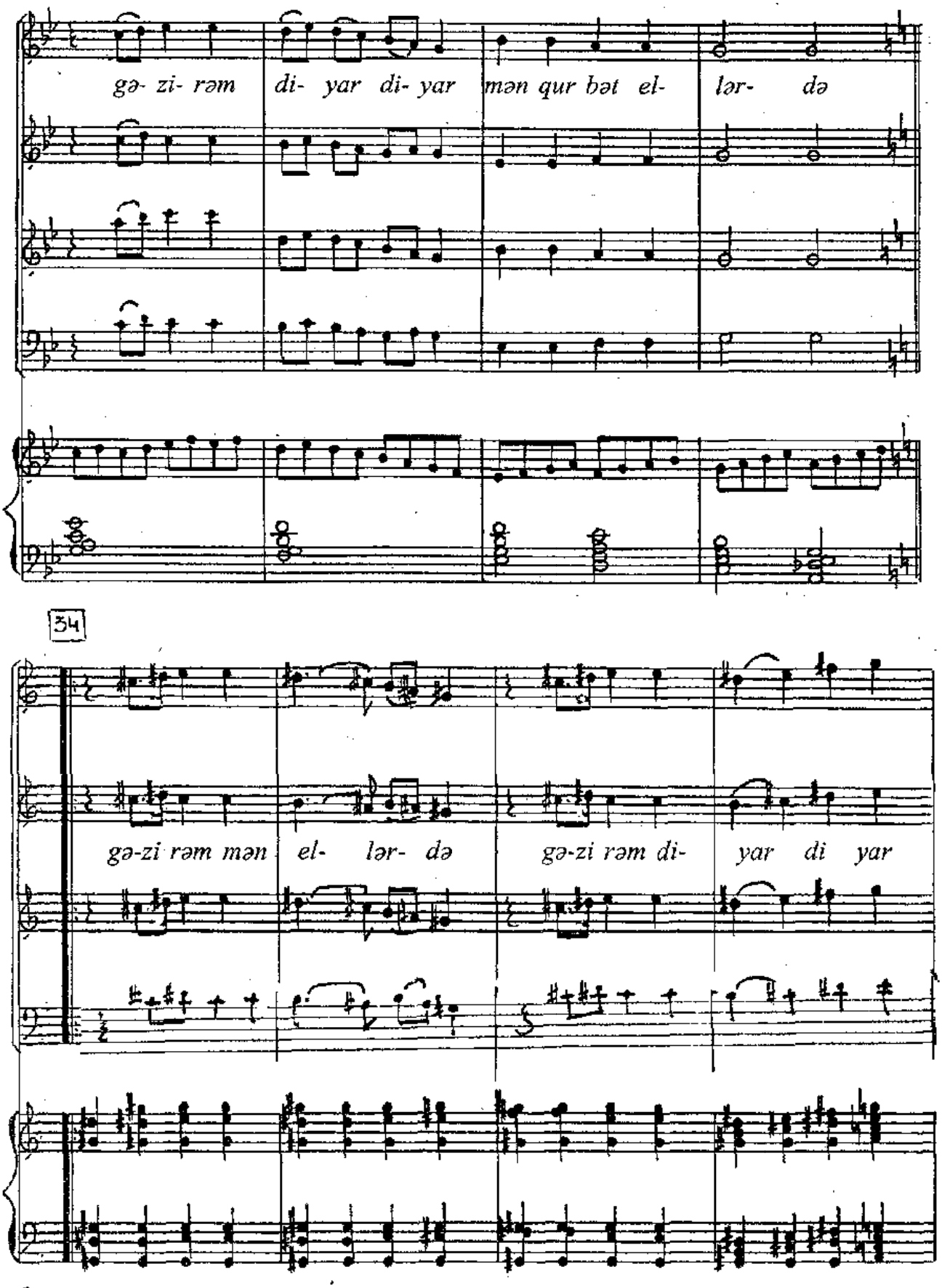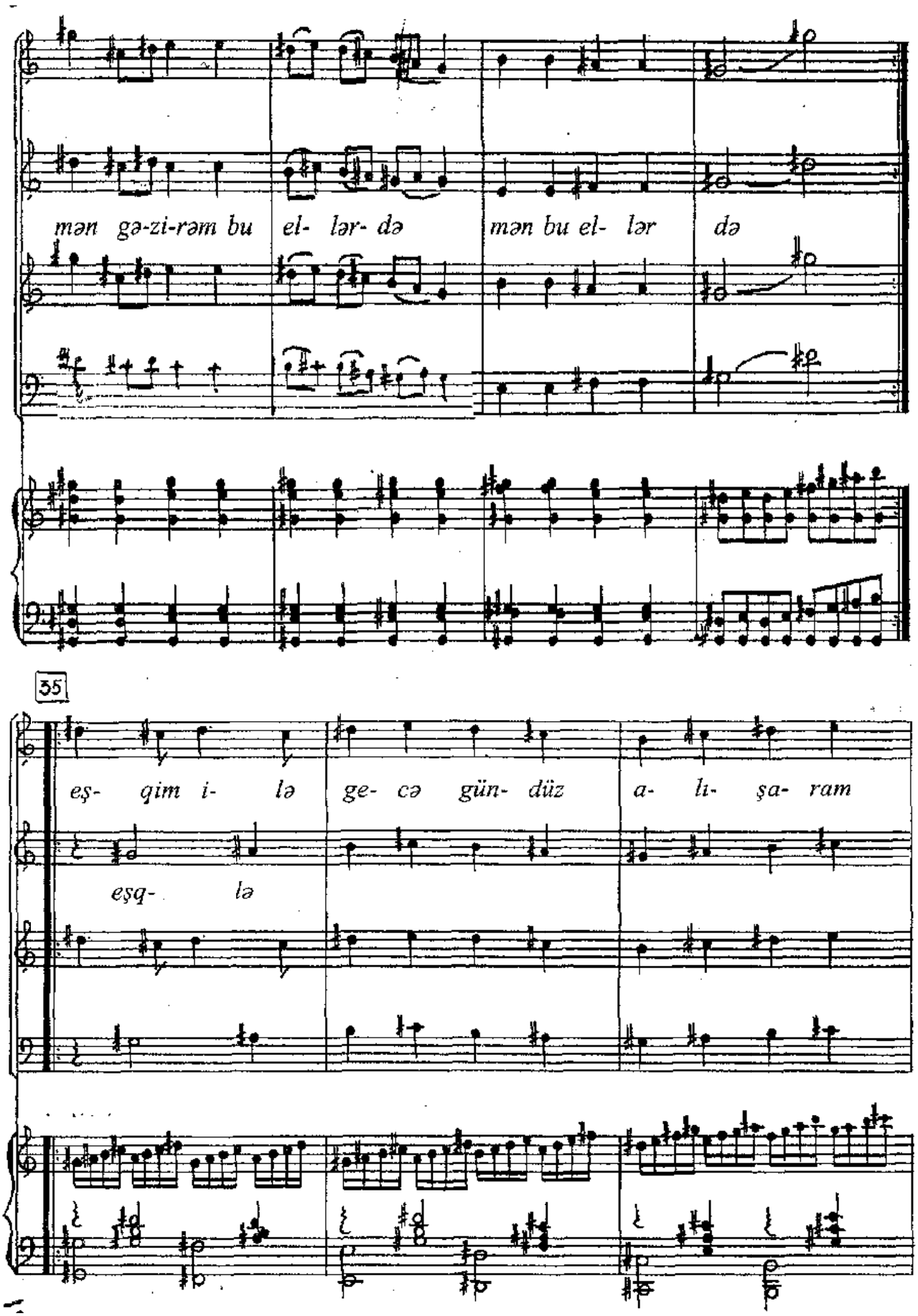

32
suz-du ni- gâ- ran i- şıq- lı Ay eş- qin i- lə
eş- qin
o- doğ- ma o şa- hid çay ah eş- qin i- lə
ge- cə gün- düz a- lı şa- ram sön- mə- rəm öl- ləm am- ma
i- lə a- lı- şa- ram sön-mə-rəm əl- ləm
ge- cə gün- düz a- lı şa- ram sön- mə- rəm əl- ləm am- ma
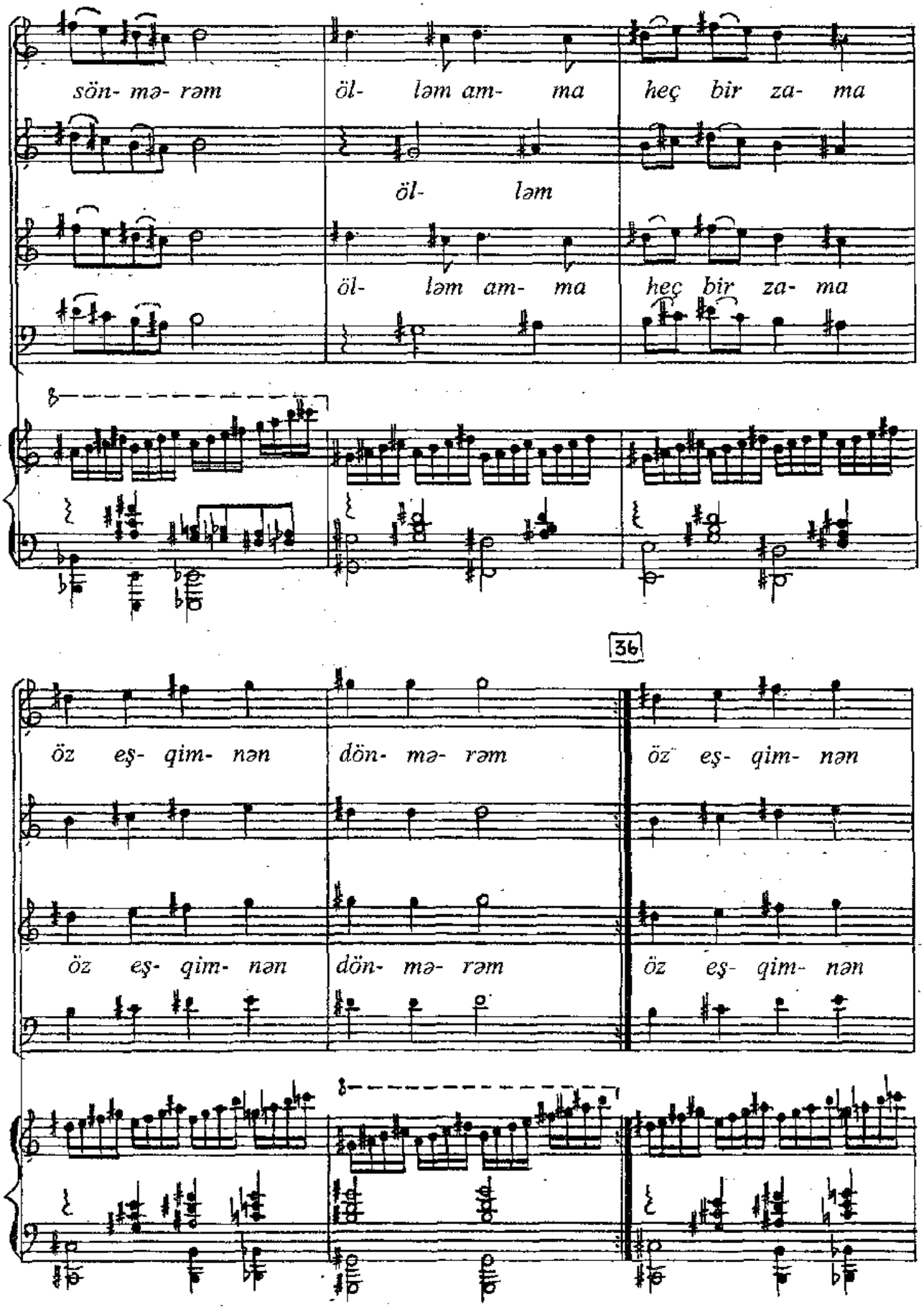

33
heç bir za- man öz eş- qim- dən dön- mə- rəm eş-qim gə-zər
heç bir za- man eş- qim-dən dön mə- rəm
heç bir za- man öz eş- qim-dən dön mə- rəm eş-qim gə-zər

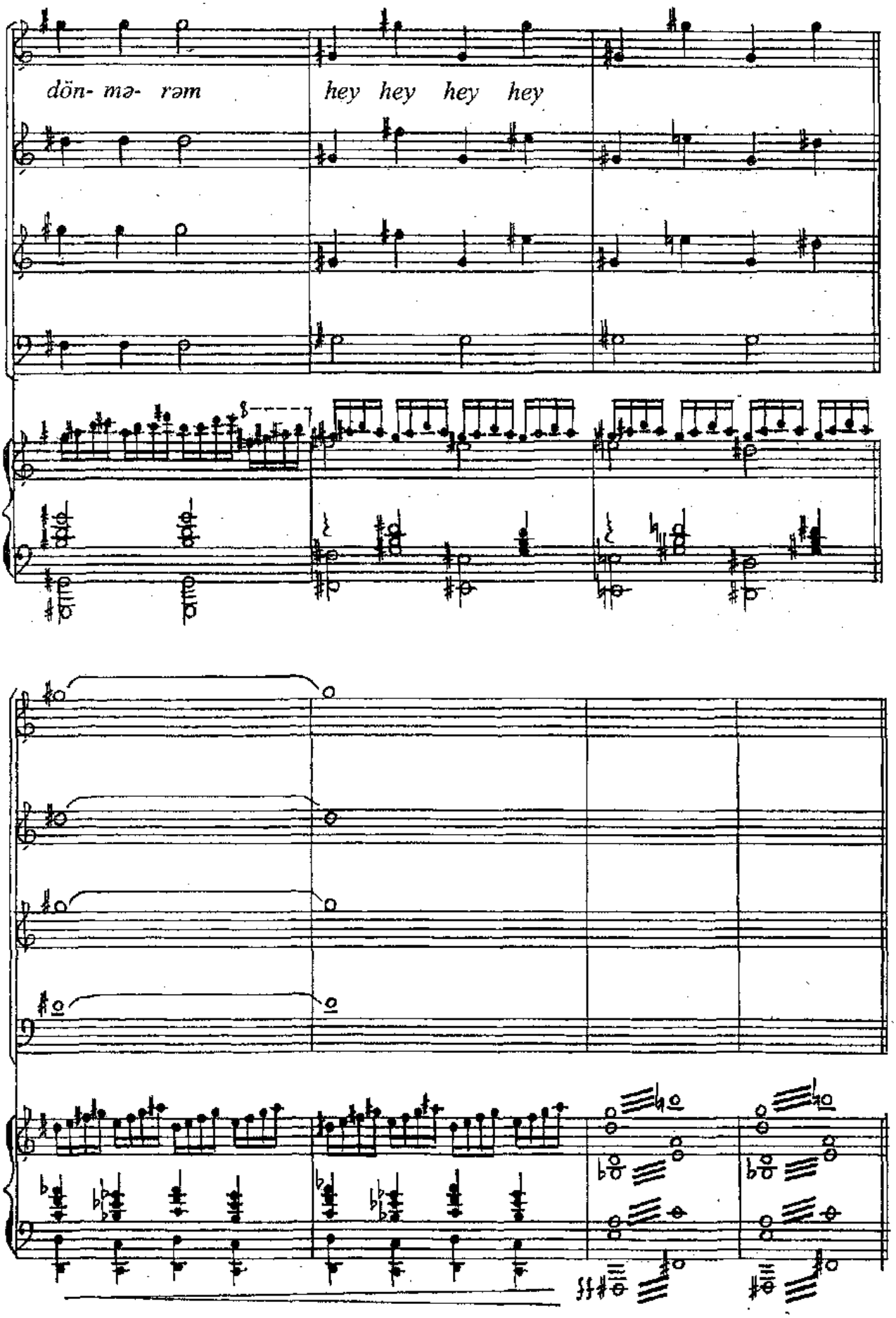

bu çöl- lər- də qal-mı-şam yol- lar- da gə-zi rəm
bu çöl- lər- də qal-mı-şam yol- lar- da gə-zi- rəm

di- yar di- yar mən qur- bət el- lər- də
di- yar di- yar mən qur- bət el- lər- də
A...
A...

gə- zi- rəm di- yar di- yar mən qur bət el- lər- də
34
gə-zi rəm mən el- lər- də gə-zi rəm di- yar di yar
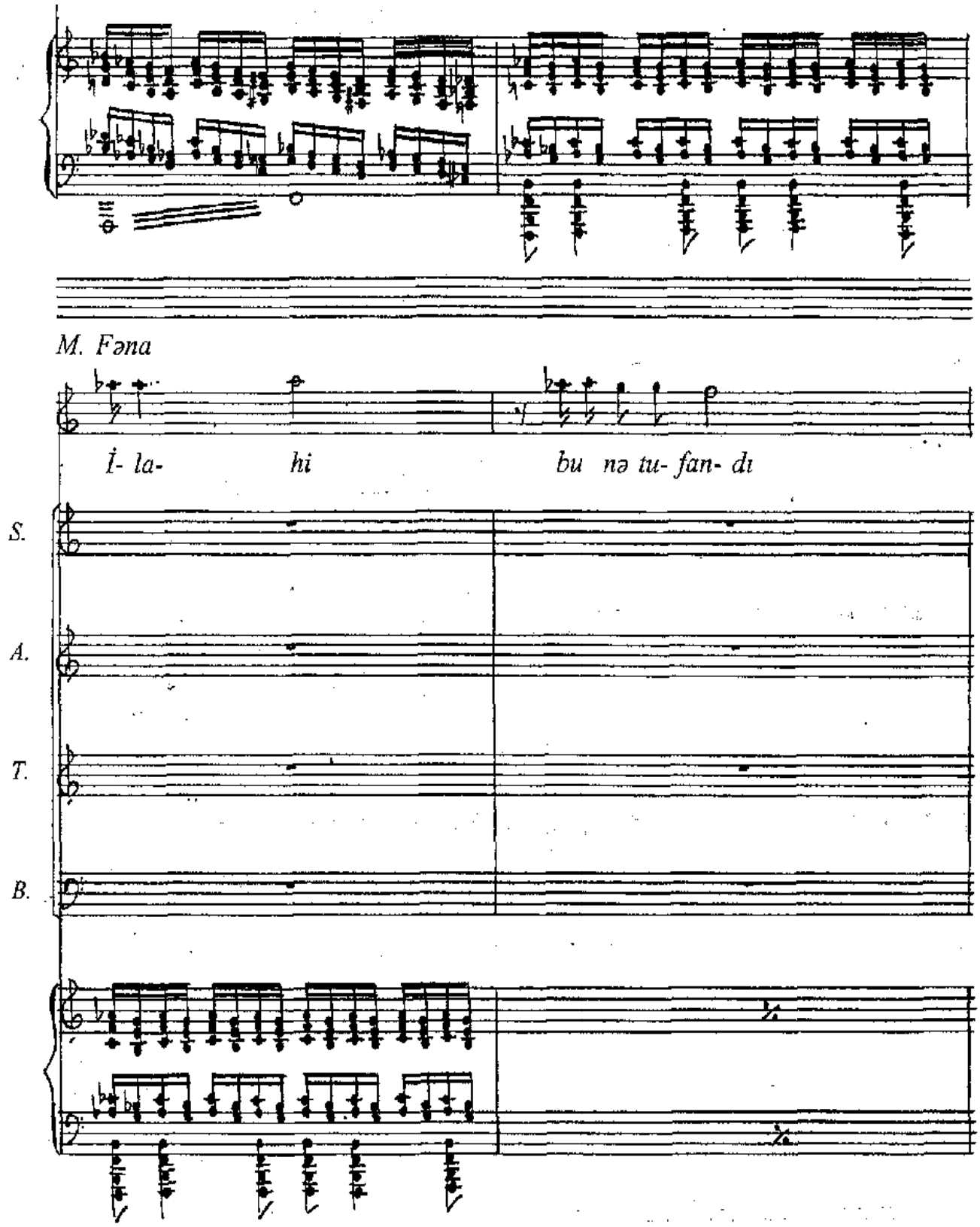

mən gə-zi-rəm bu el- lər- də
mən bu el- lər də
35
eş- qim i- lə ge- cə gün- düz a- lı- şa- ram
eşq- lə
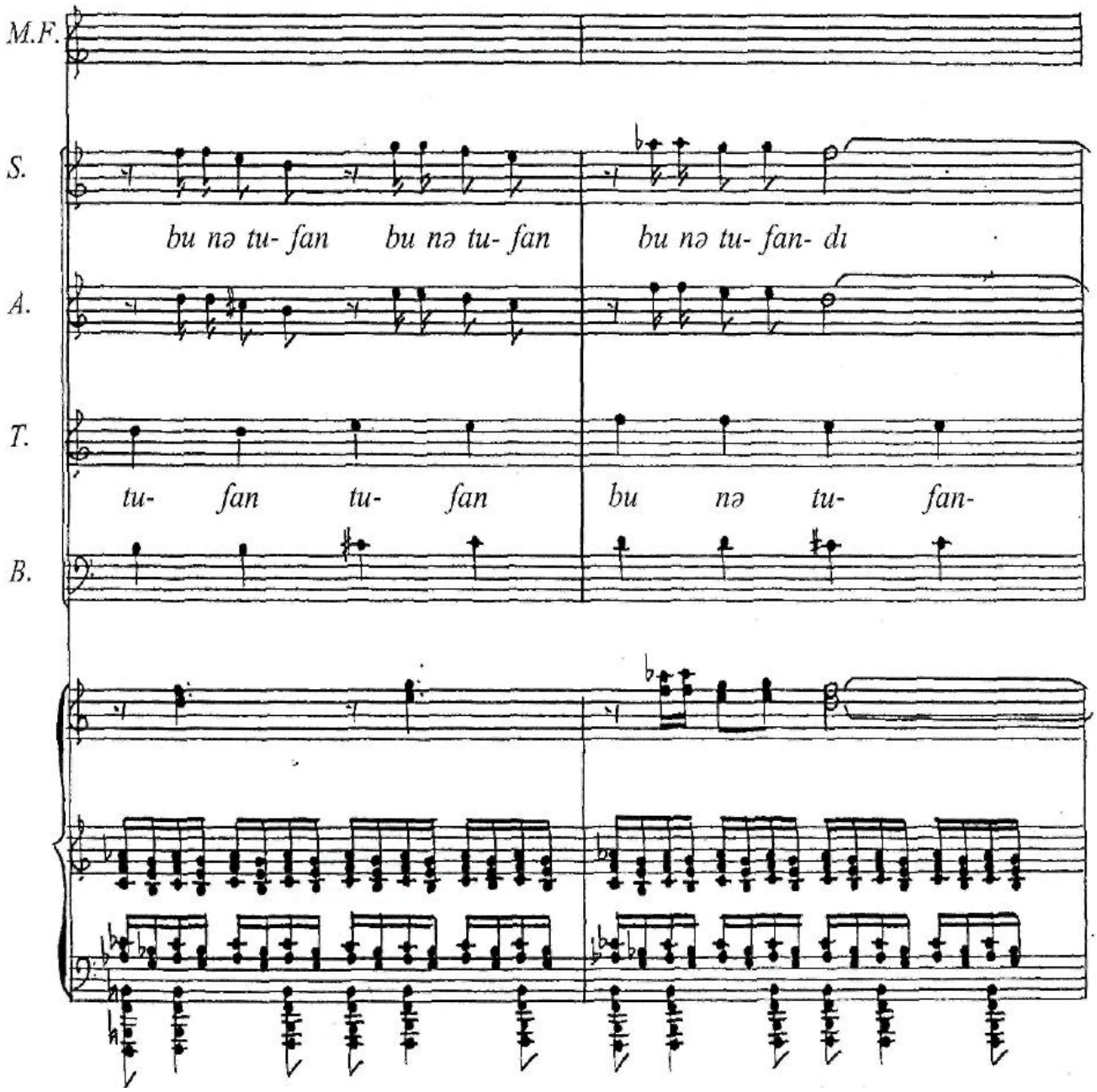

sön- mə- rəm
öl- ləm am- ma
heç bir za- ma
öl- ləm
öl- ləm am- ma
heç bir za- ma
36
öz eş- qim- nən
dön- mə- rəm
öz eş- qim- nən
öz eş- qim- nən
dön- mə- rəm
öz eş- qim- nən
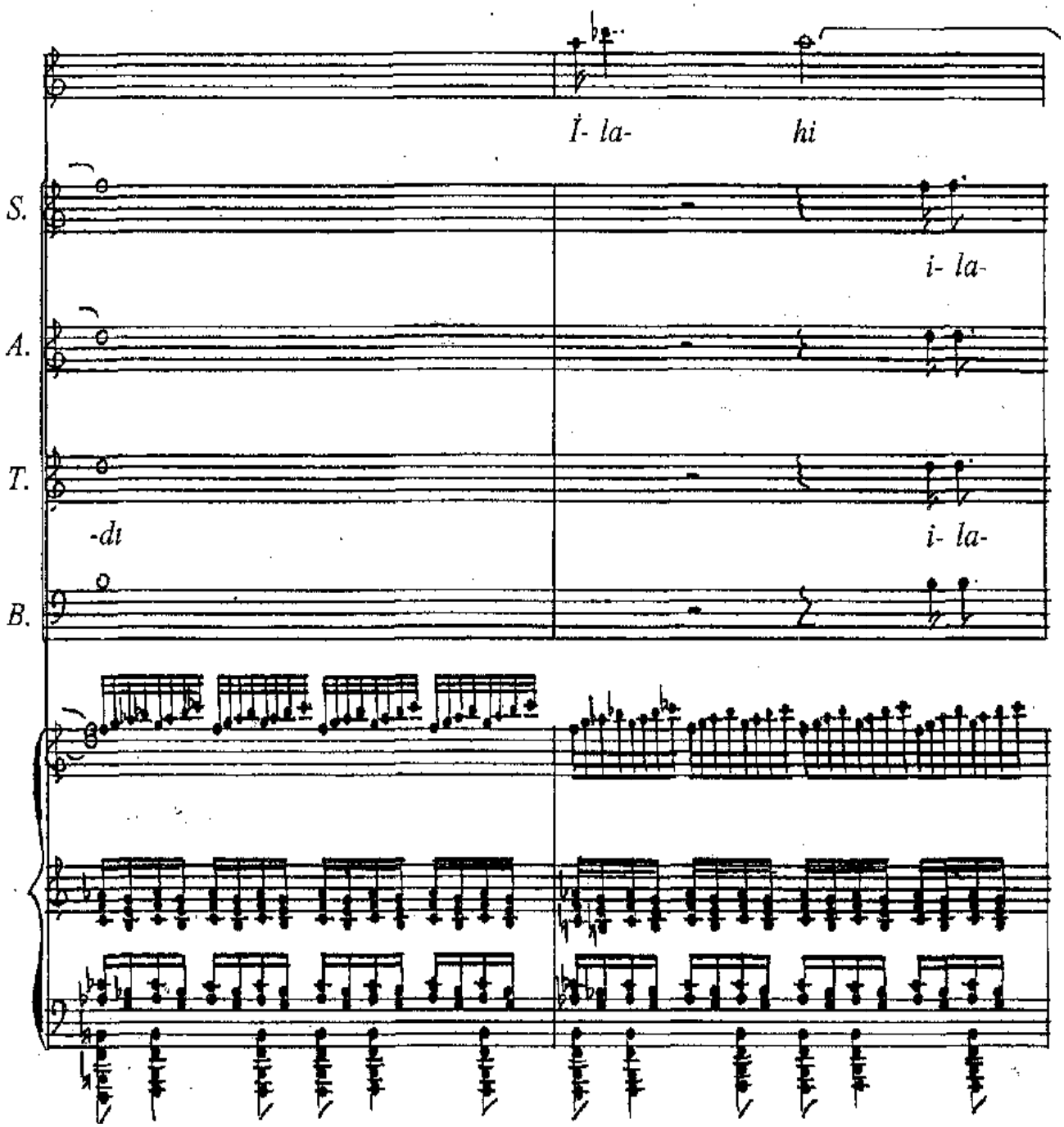

dön- mə- rəm
hey hey hey hey
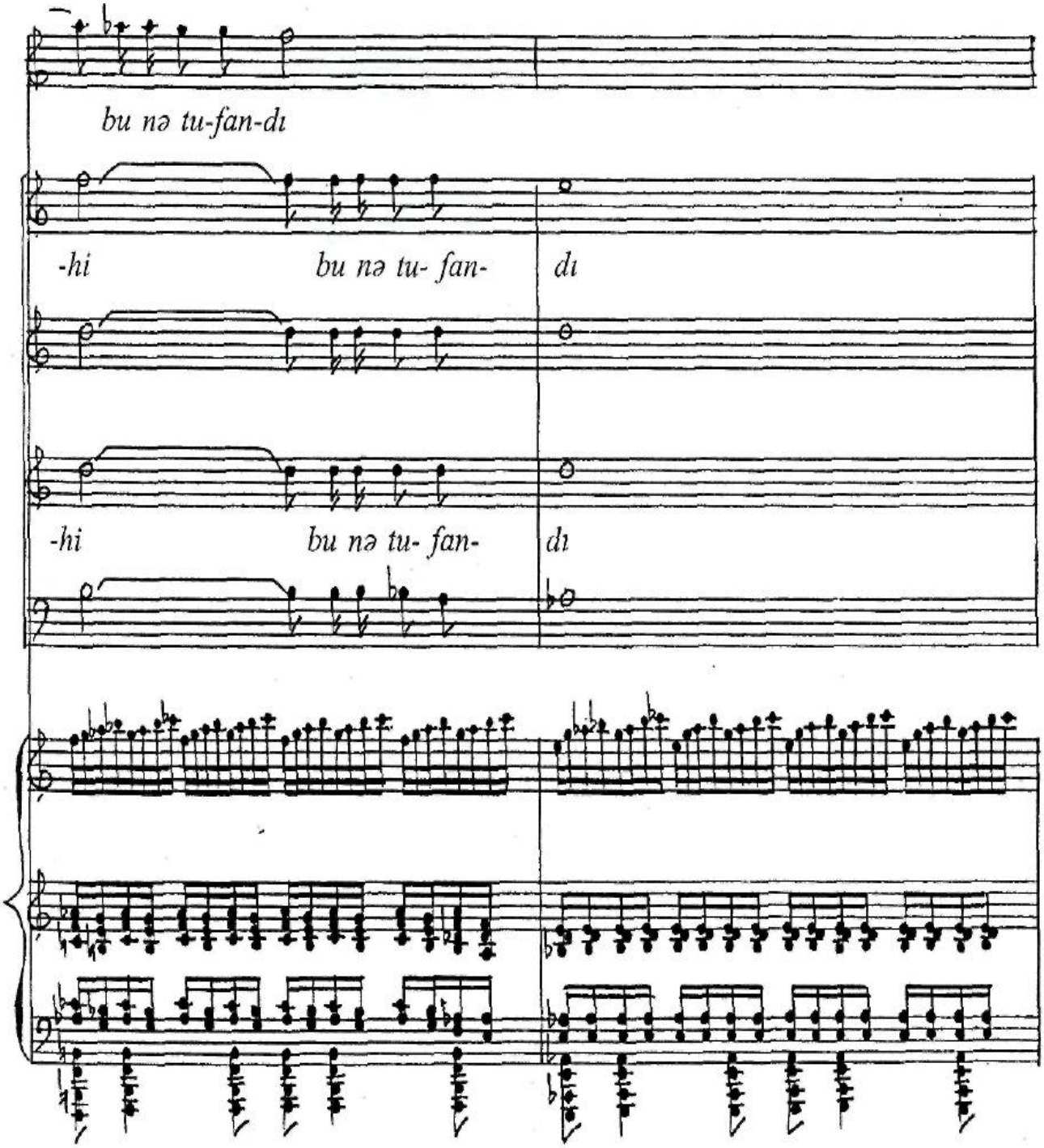
V.ADIGÖZƏLOV
“NATƏVAN”, epiloq
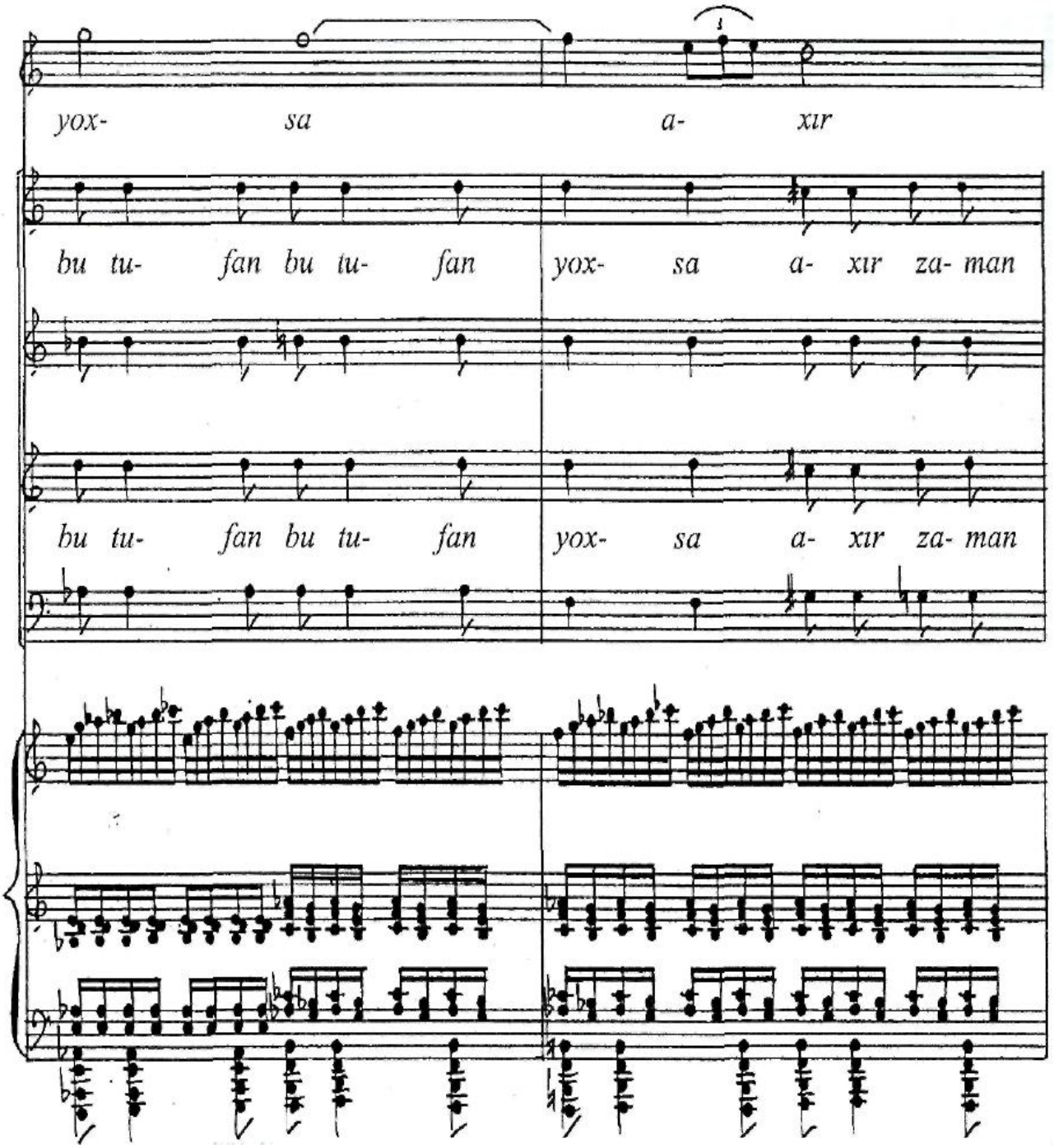
“Bu nə tufan” xoru
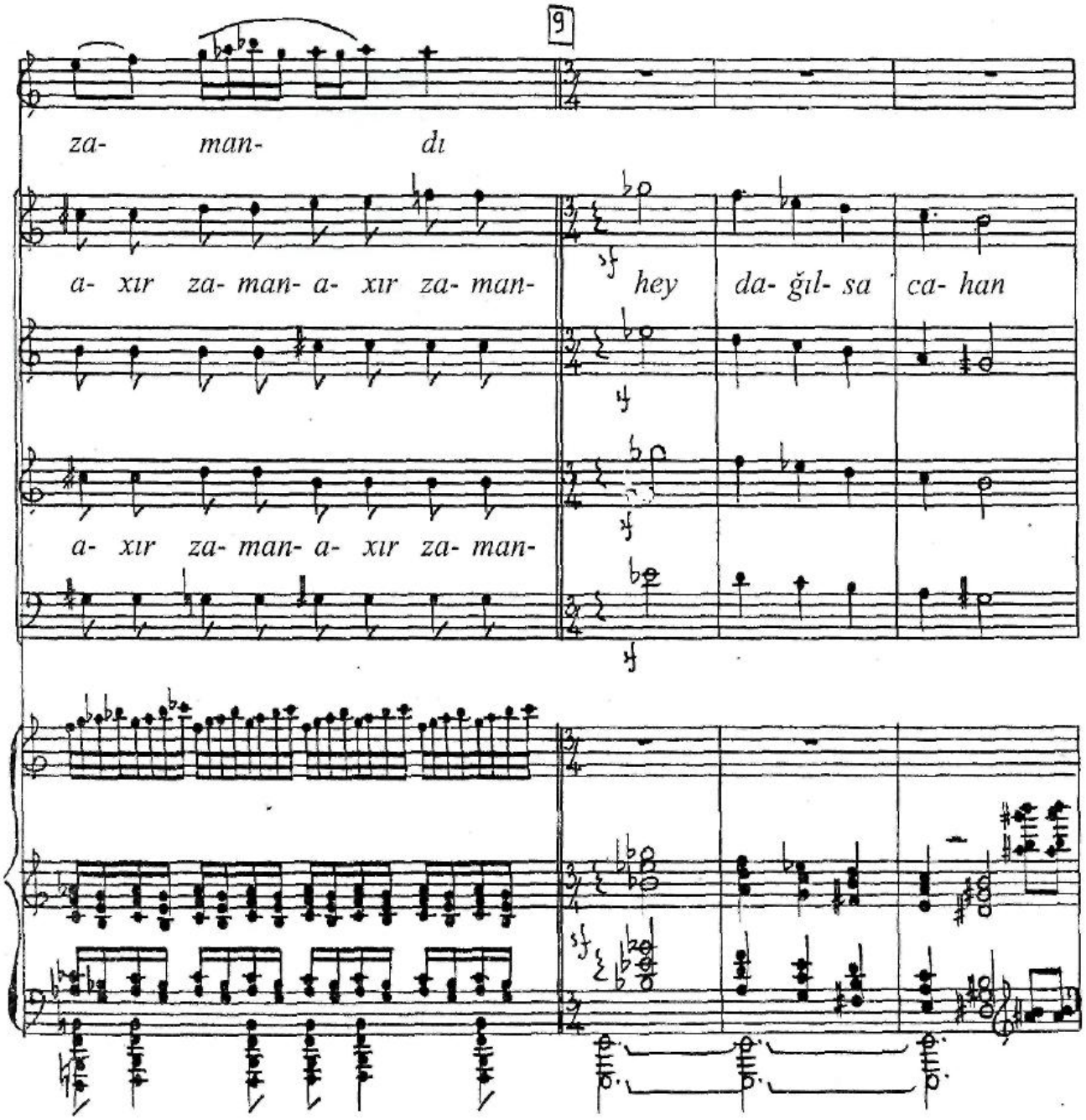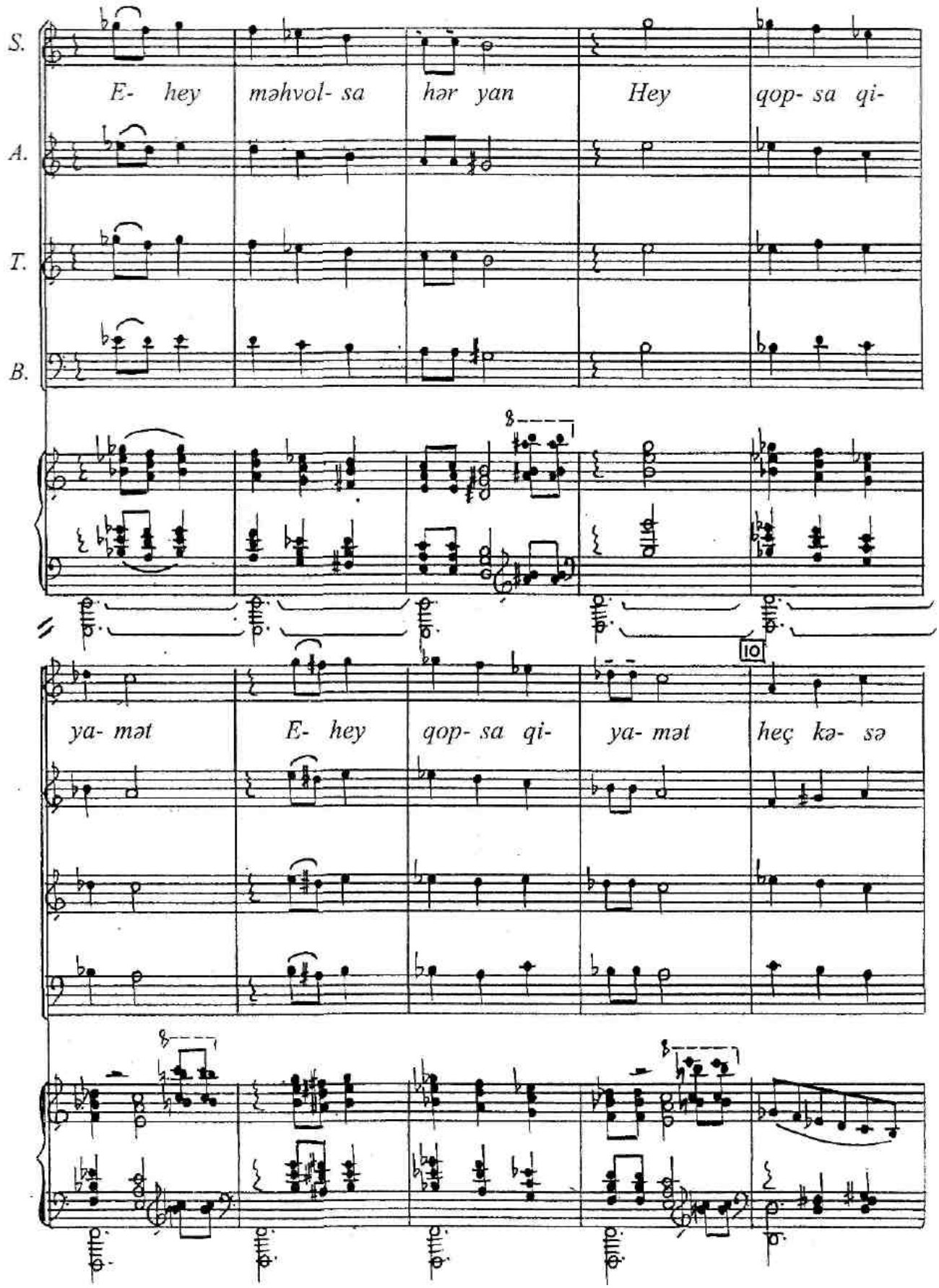

M.F.
S.
bu nə tu- fan bu nə tu- fan bu nə tu- fan- dı
A.
T.
tu- fan tu- fan bu nə tu- fan-
B.
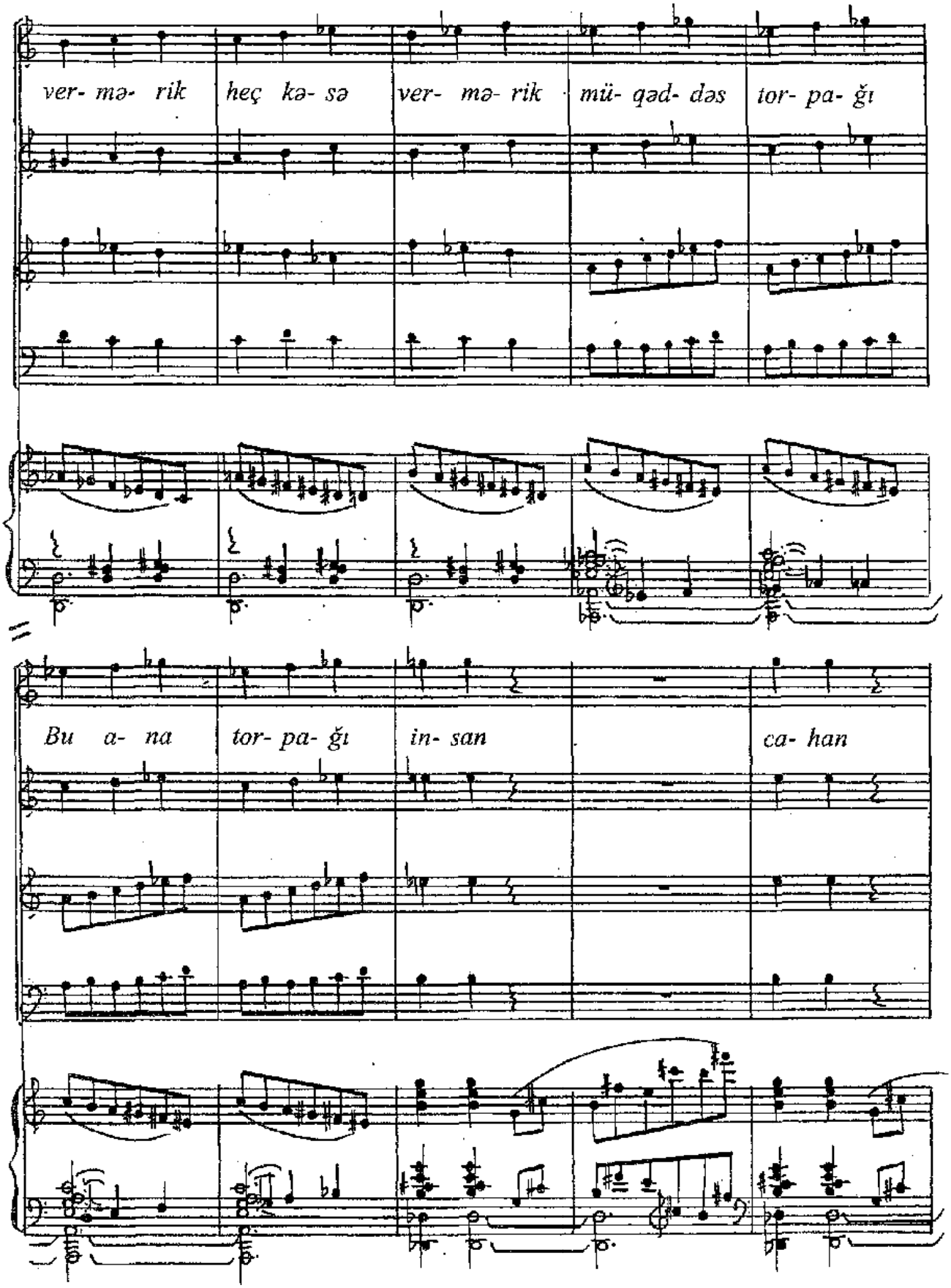

İ- la-
hi
S.
i- la-
A.
T.
-dı
i- la-
B.
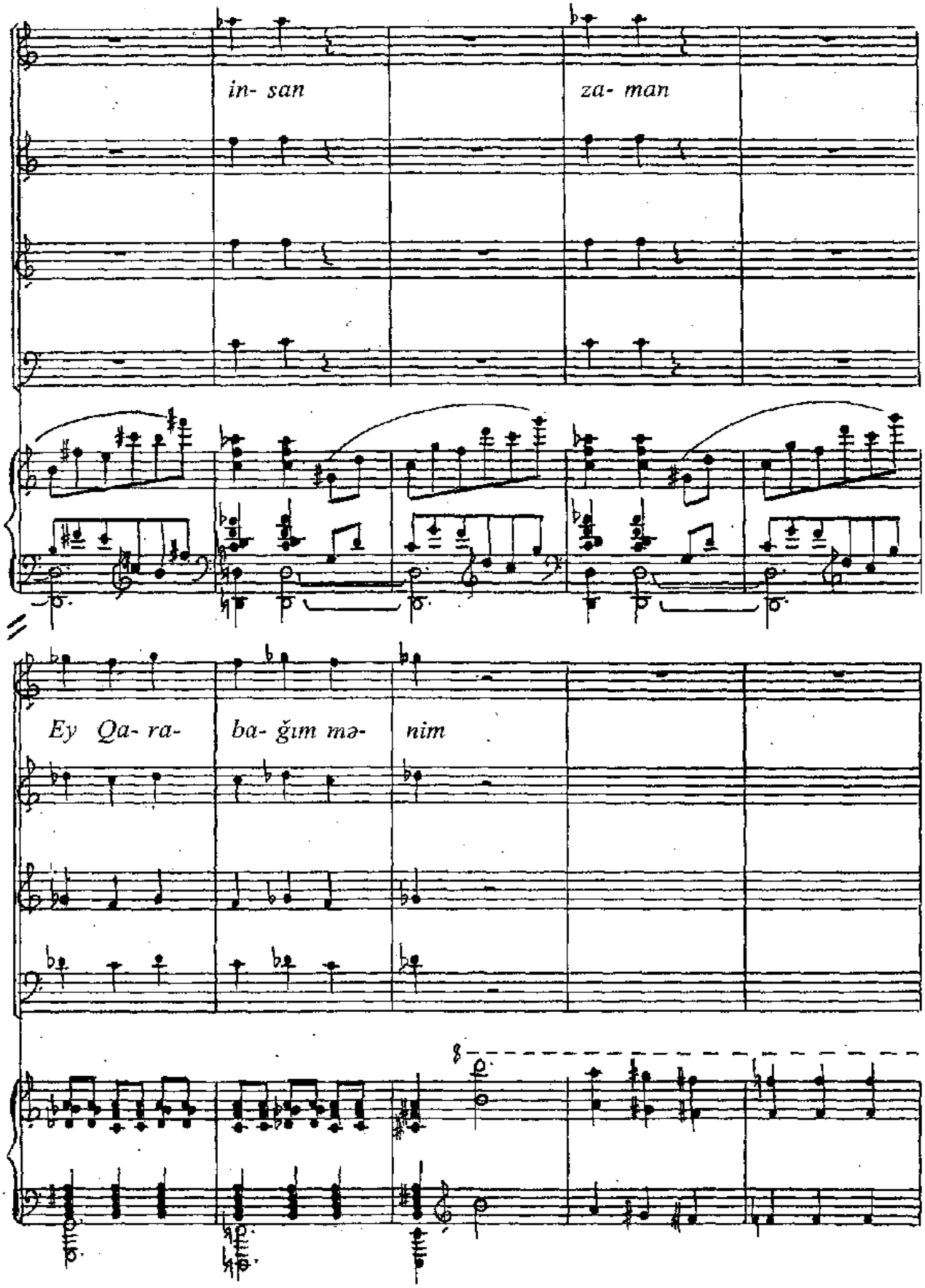

bu nə tu-fan-dı
-hi bu nə tu- fan- dı
-hi bu nə tu- fan- dı

yox- sa a- xır
bu tu- fan bu tu- fan yox- sa a- xır za- man
bu tu- fan bu tu- fan yox- sa a- xır za- man

9
za- man- dı
a- xır za- man- a- xır za- man-
hey da- ğıl- sa ca- han
a- xır za- man- a- xır za- man-

S.
A.
T.
B.
E- hey məhvol- sa hər yan Hey qop- sa qi-
ya- mət E- hey qop- sa qi- ya- mət heç kə- sə
10

ver- mə- rik
heç kə- sə
ver- mə- rik
mü- qəd- dəs
tor- pa- ğı
Bu a- na
tor- pa- ğı
in- san
ca- han

in- san
za- man
Ey Qa- ra-
ba- ğım mə-
nim

6. RAMIZ MUSTAFAYEVİN “VAQİF” OPERASINDAN XORLAR

İstedadlı Azərbaycan bəstəkarlarından biri olan R.Mustafayev müxtəlif janrlarda çoxsaylı əsərlərin müəllifidir. “Vaqif” operası bəstəkarın bu janrda yaratdığı ilk iri həcmli əsəridir. Operanın librettosunun (müəllifi F.Mehdiyevdir) əsasına S.Vurğunun eyniadlı dramı qoyulmuşdur.

Qəhrəmani-tarixi dramda hadisələr XVIII-ci əsrdə cərəyan edir, burada Azərbaycan xalqının öz azadlığı uğrunda yerli feodallarla və İran şahı Qacar ilə mübarizəsi təsvir olunur. Əsərin mərkəzində müəllif tərəfindən böyüq sevgi ilə təsvir olunmuş görkəmli Azərbaycan şairi və dövlət xadimi olan Vaqifin cəsarətli obrazı durur.
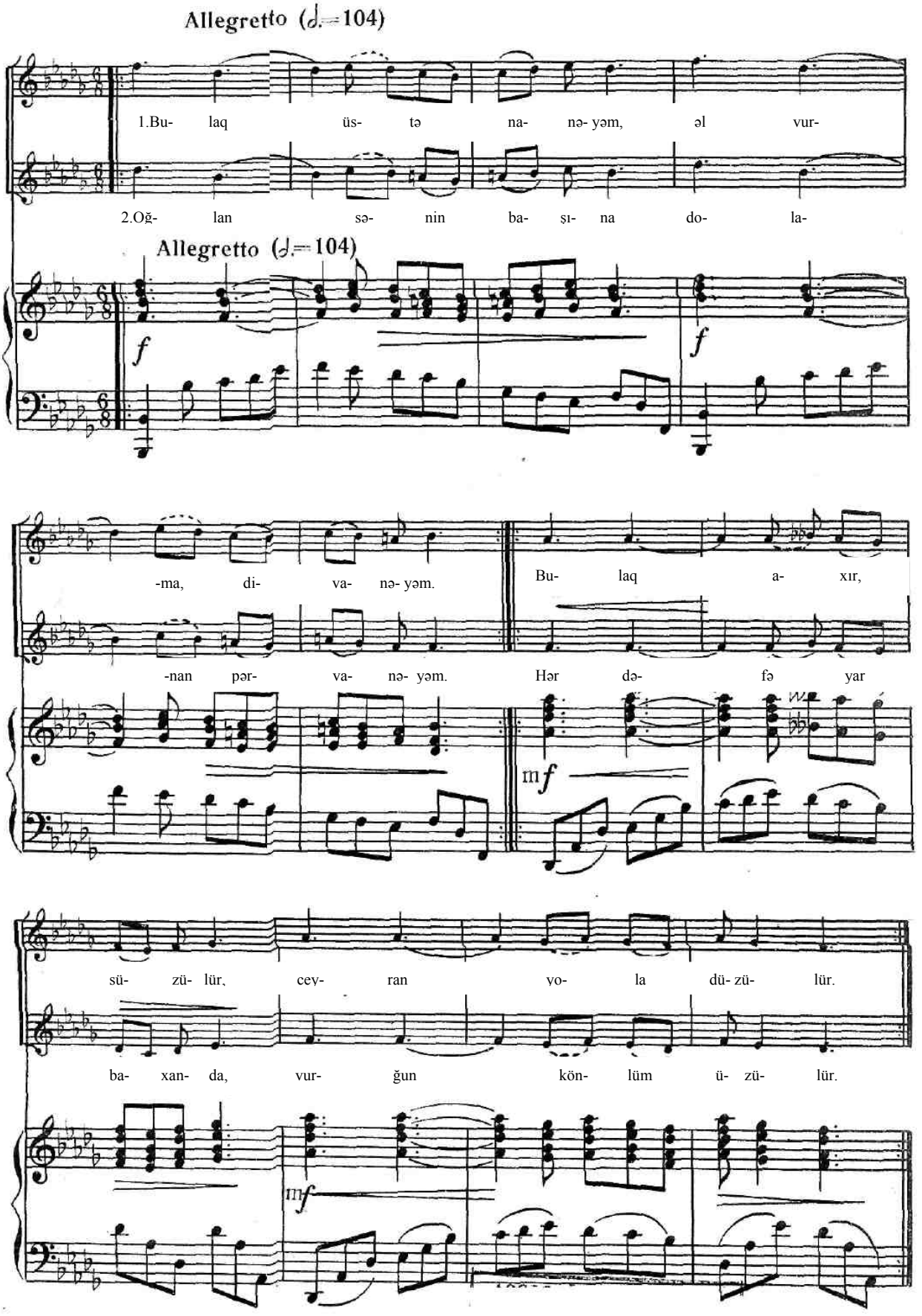
“Vaqif” operası kütləvi səhnələrlə zəngin, janrına görə lirik-psixoloji operadır. Xalq musiqisinin zəngin mənbələri ilə dərin əlaqəsi olan bu opera öz musiqi dilinin ifadəliliyi və emosionallığı ilə dinləyicilərin rəğbətini qazanmışdır.
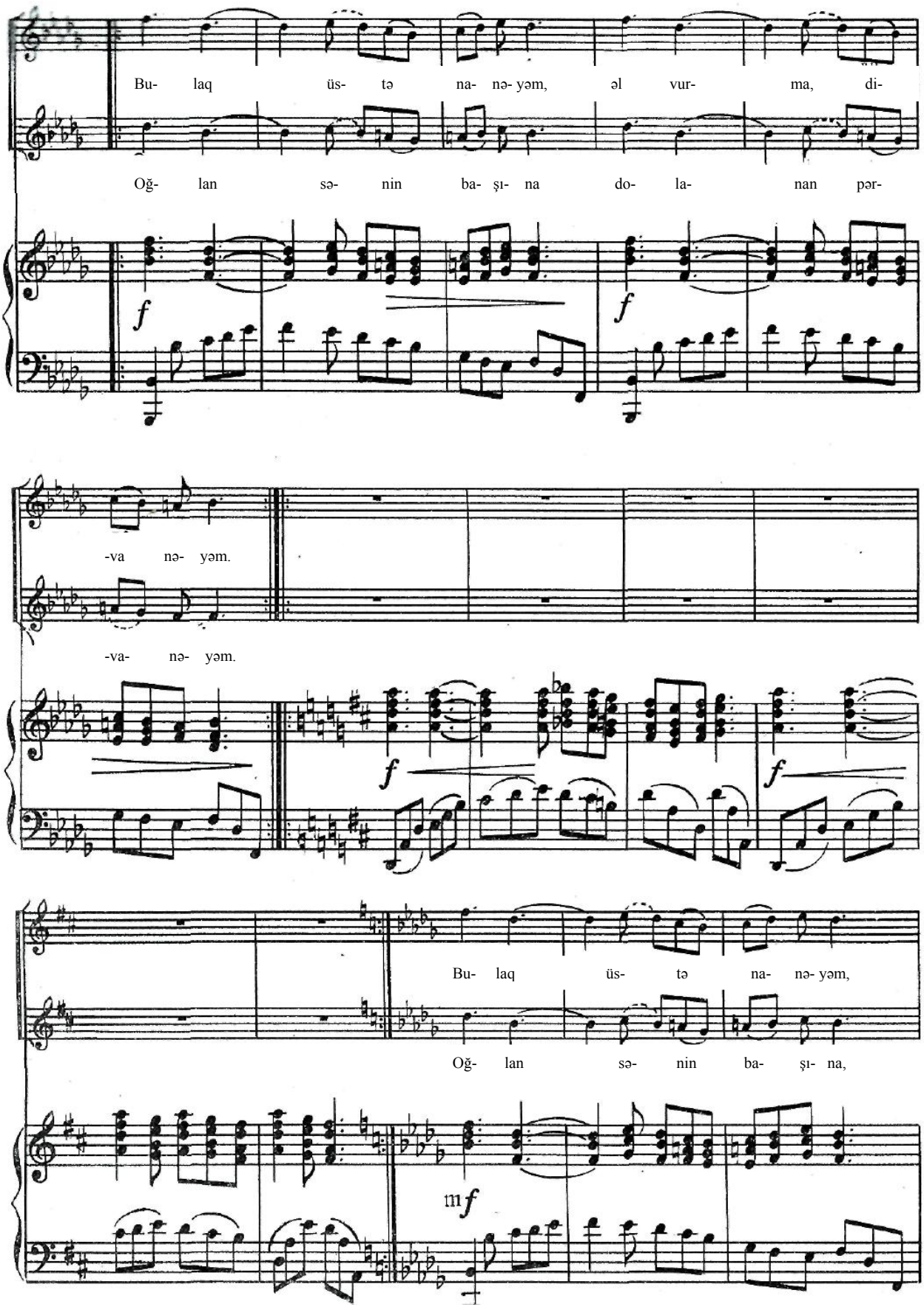
Operanın premyerası 23 noyabr 1960-cı ildə M.F.Axundov adına Azərbaycan Dövlət Opera və Balet Teatrının səhnəsində baş tutmuşdur. Tamaşanın dirijoru A.Bədəlbeyli idi.
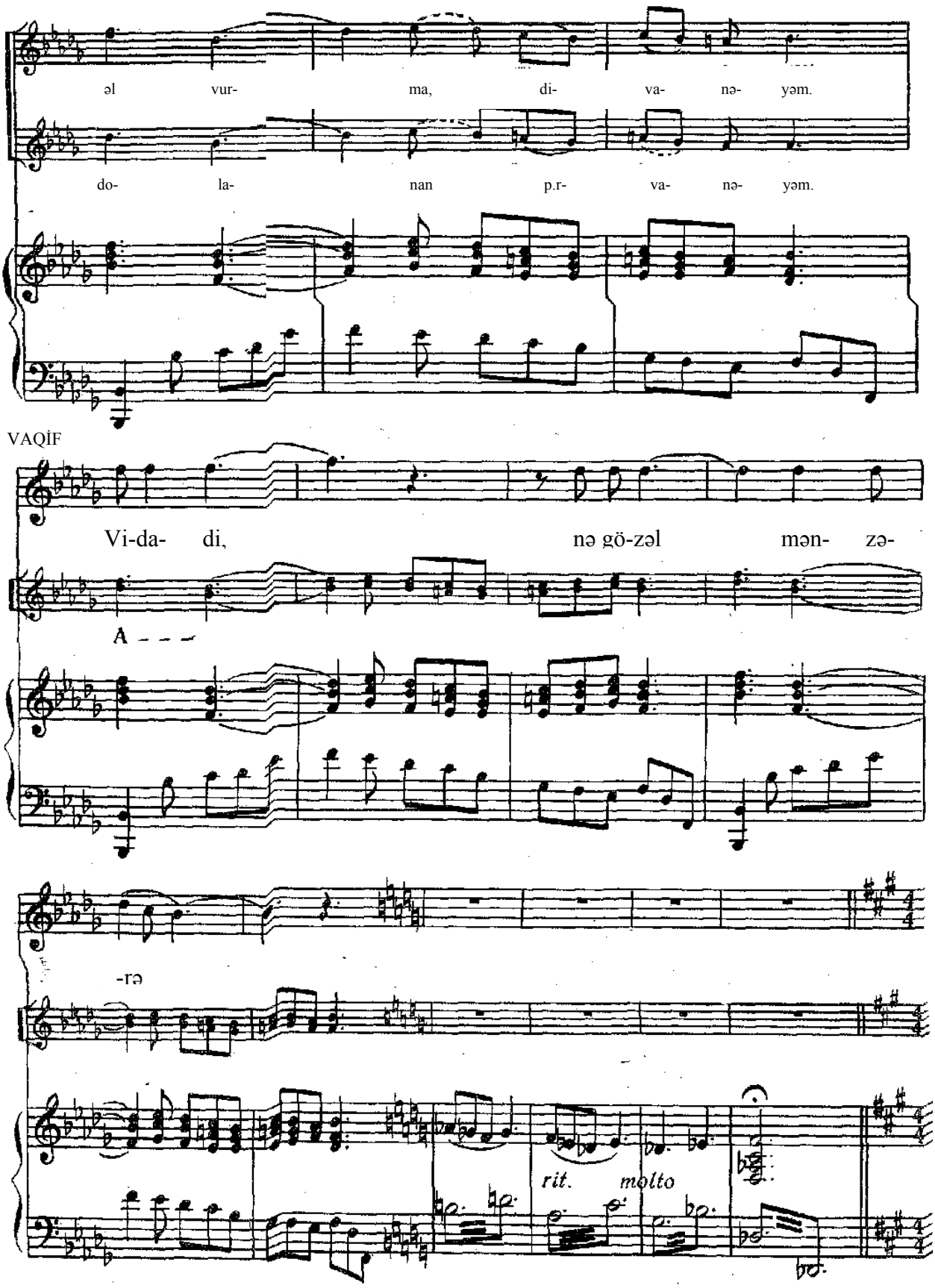
Operada kütləvi xalq səhnələrinə çox böyük yer ayrılmışdır. Məsələn, I pərdədən toy səhnəsi, Qacarın düşərgəsində döyüşçülərin xoru və rəqsi, Şuşanın yanğını səhnəsində xalqın fəryadı, geniş şəkildə verilmiş nəğməli-rəqsli səhnə və himn şəklində final xoru.

R.MUSTAFAYEV "VAQİF"
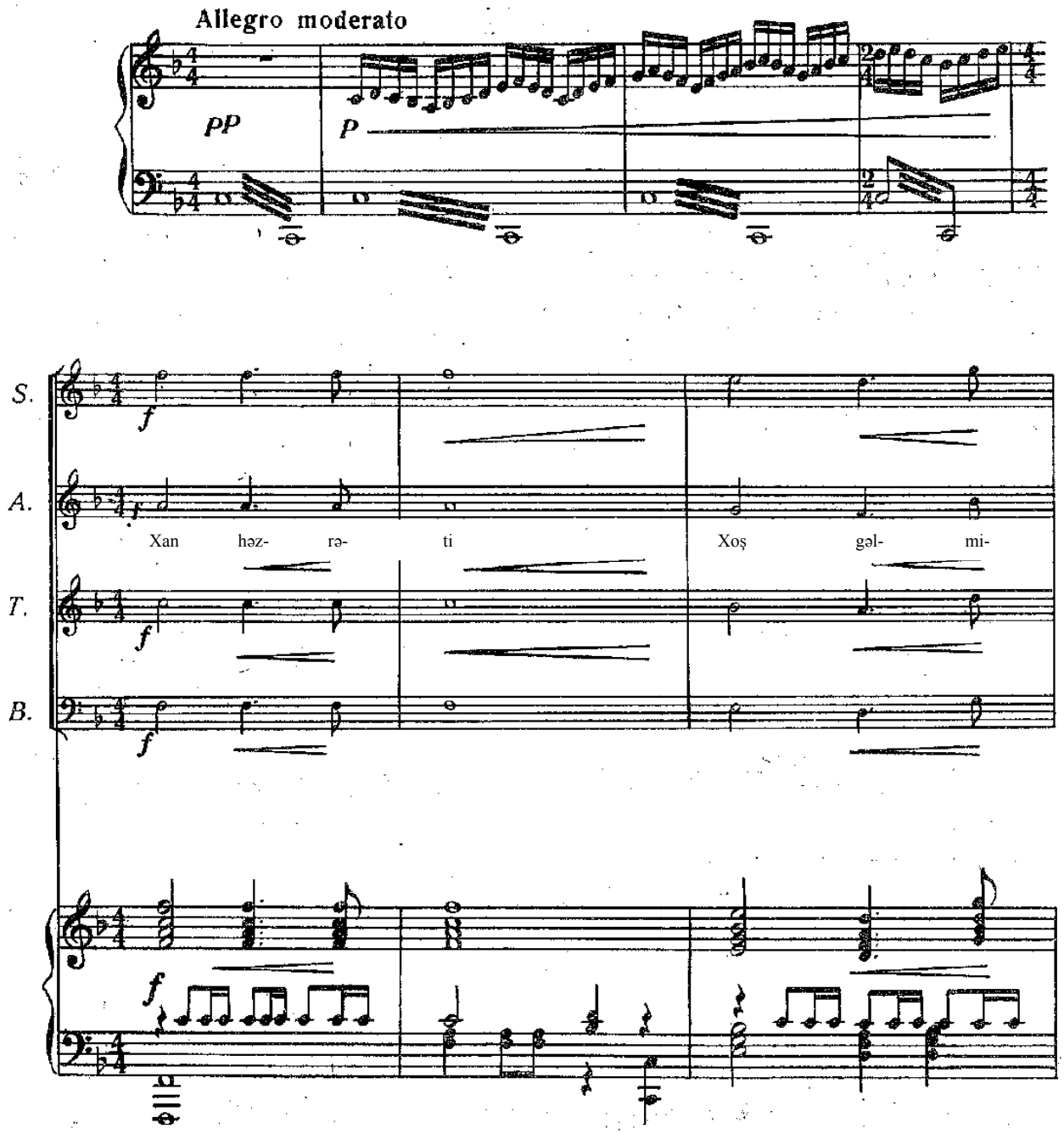
"Qızların xoru", I pərdə
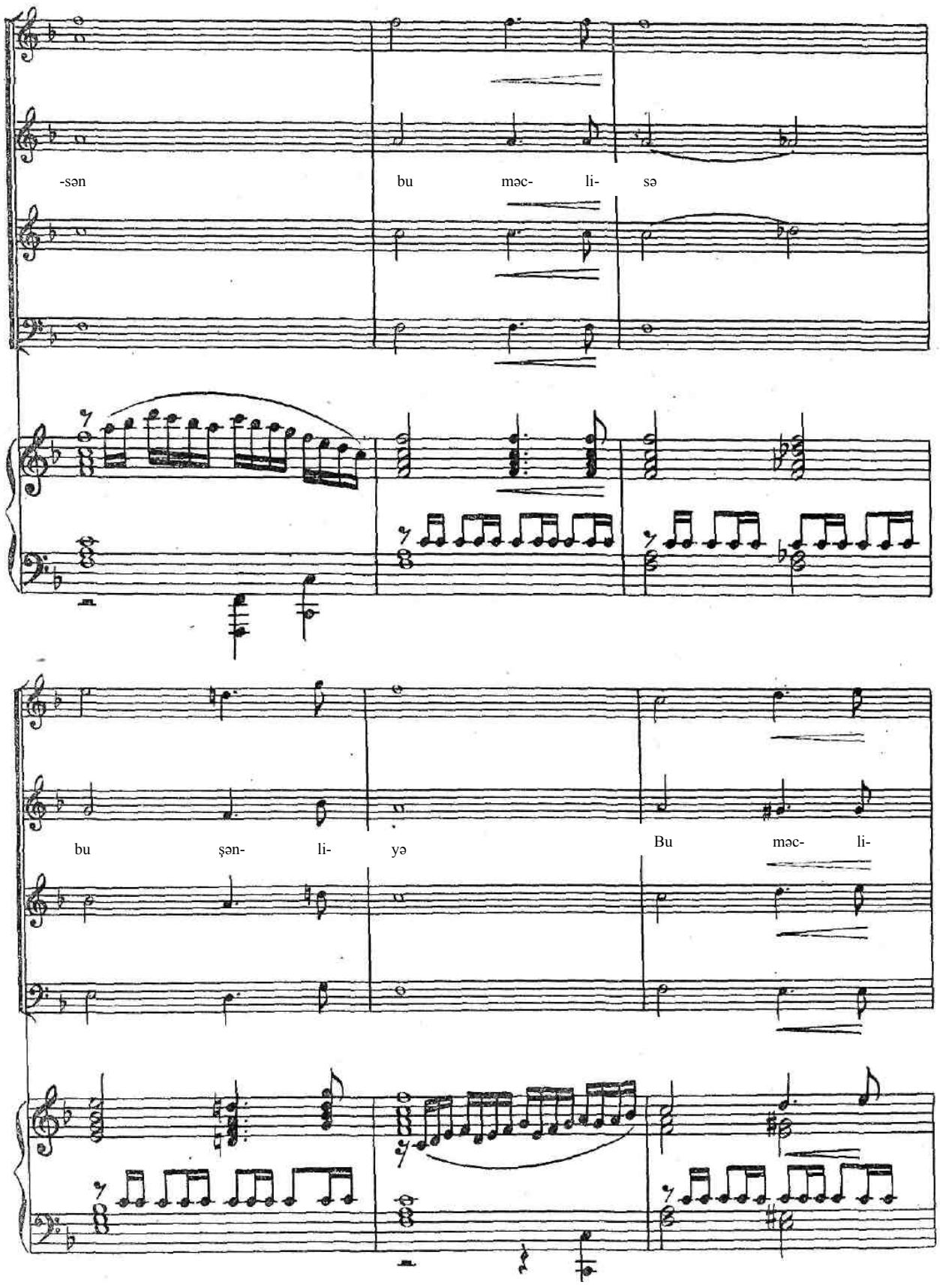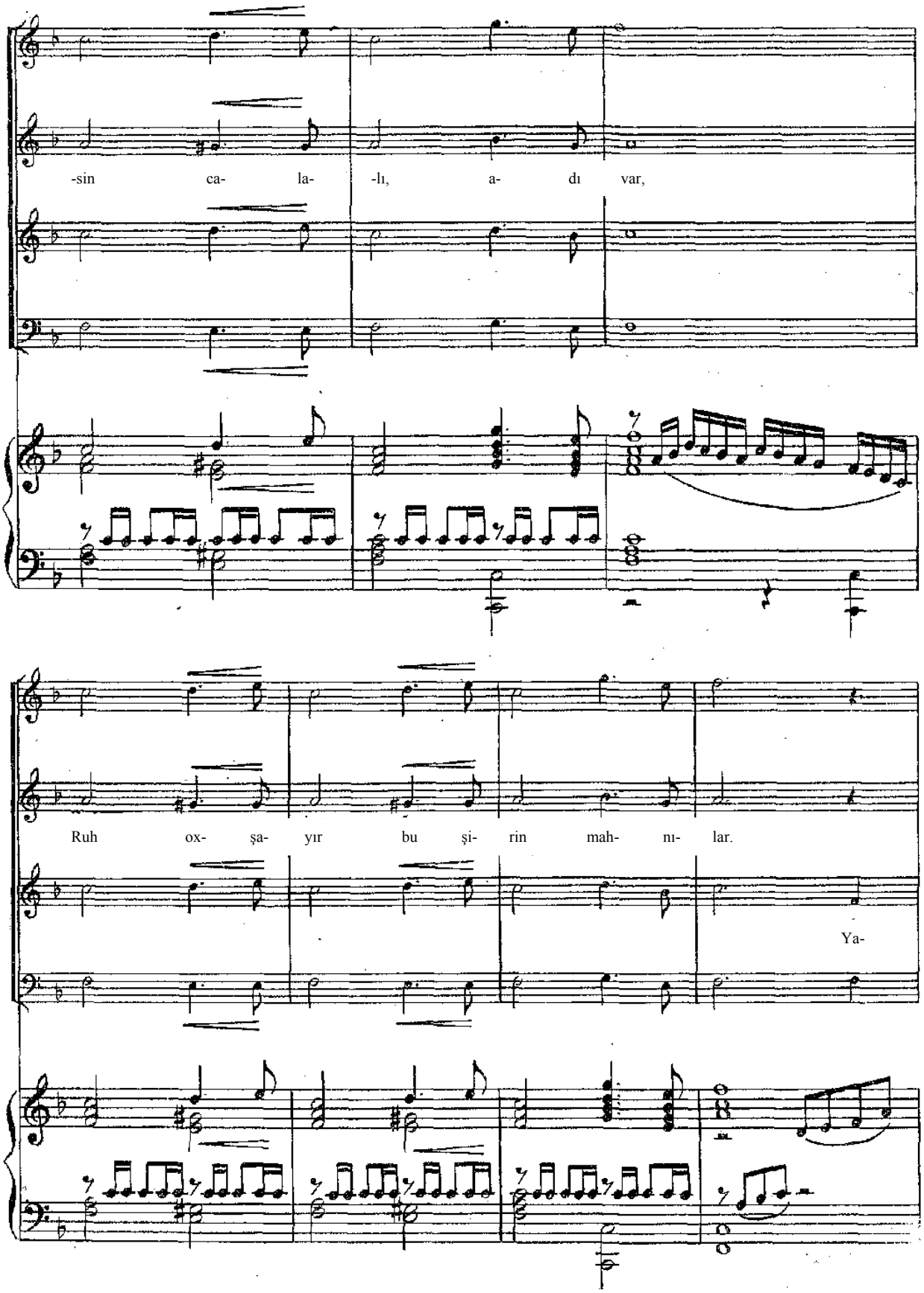

Bu- laq üs- tə na- nə- yəm, əl vur- ma, di-
Oğ- lan sə- nin ba- şı- na do- la- nan pər-
-va nə- yəm.
-va- nə- yəm.
Bu- laq üs- tə na- nə- yəm,
Oğ- lan sə- nin ba- şı- na,
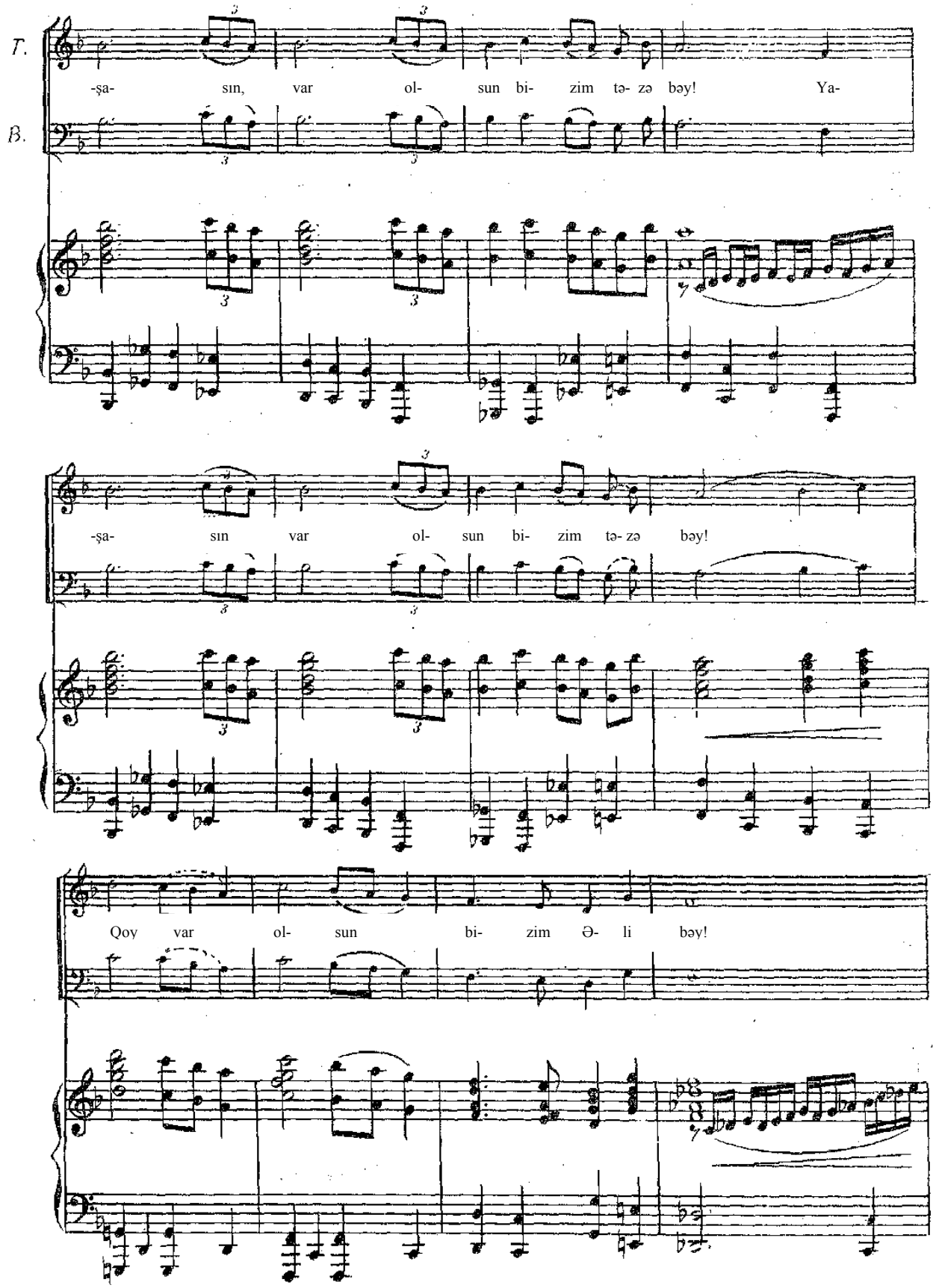

əl vur- ma, di- va- nə- yəm.
do- la- nan p.r- va- nə- yəm.
VAQİF
Vi-da- di, nə gö-zəl mən- zə-
A
-rə
rit. molto
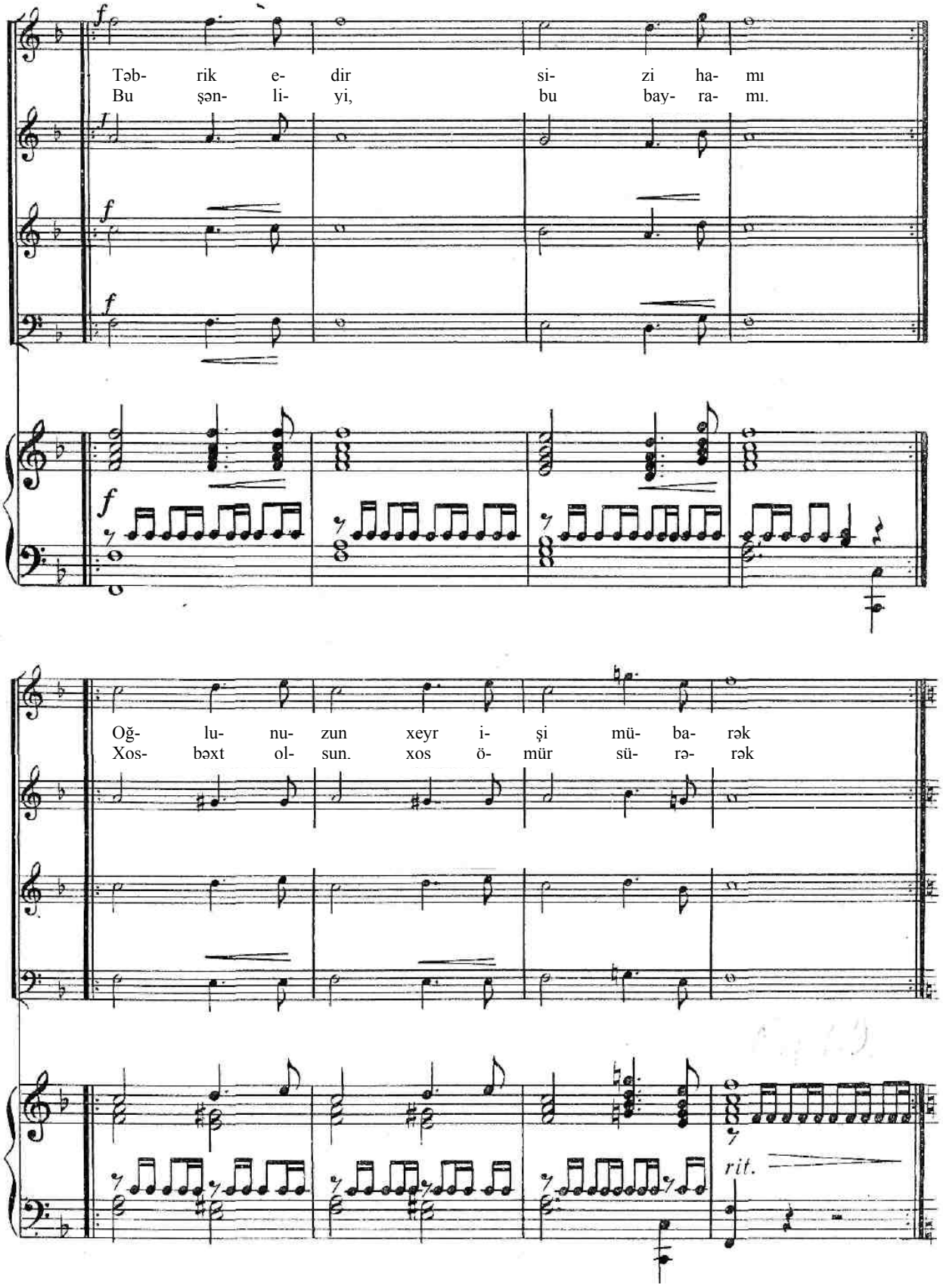
R.MUSTAFAYEV
“VAQİF”, I pərdə
“Xan həzrətləri” xoru
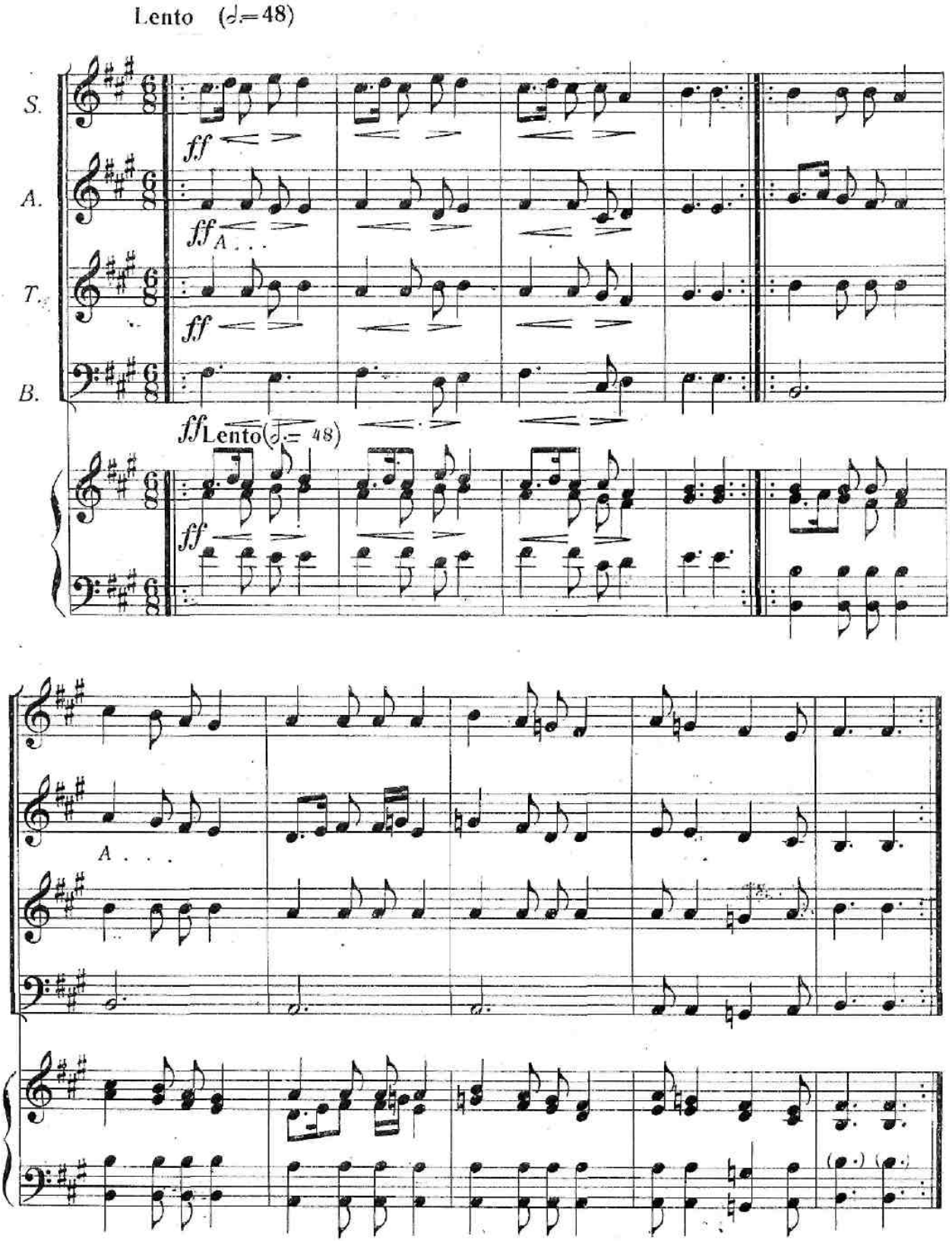

-sən bu məc- li- sə
bu şən- li- yə Bu məc- li-

-sin ca- la- -lı, a- dı var,
Ruh ox- şa- yır bu şi- rin mah- nı- lar.
Ya-
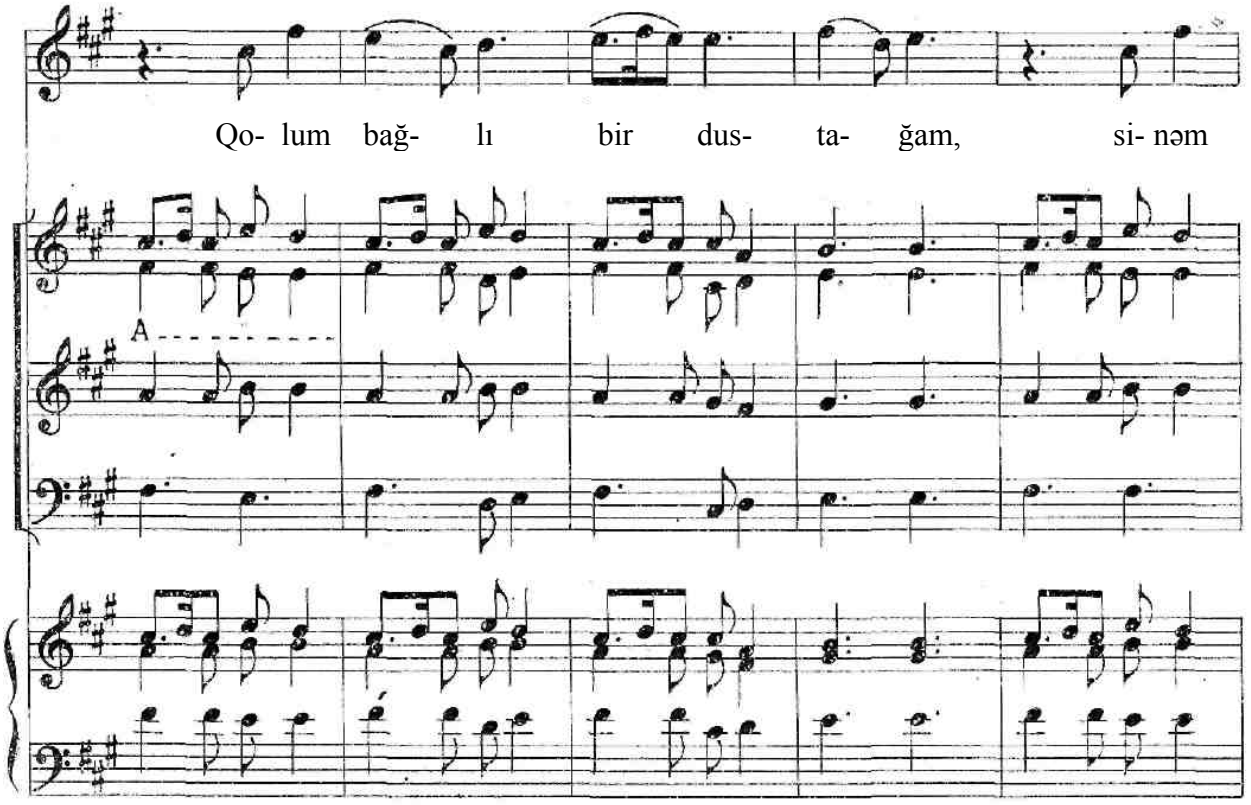

T.
B.
-şa- sın, var ol- sun bi- zim tə- zə bəy! Ya-
-şa- sın var ol- sun bi- zim tə- zə bəy!
Qoy var ol- sun bi- zim Ə- li bəy!
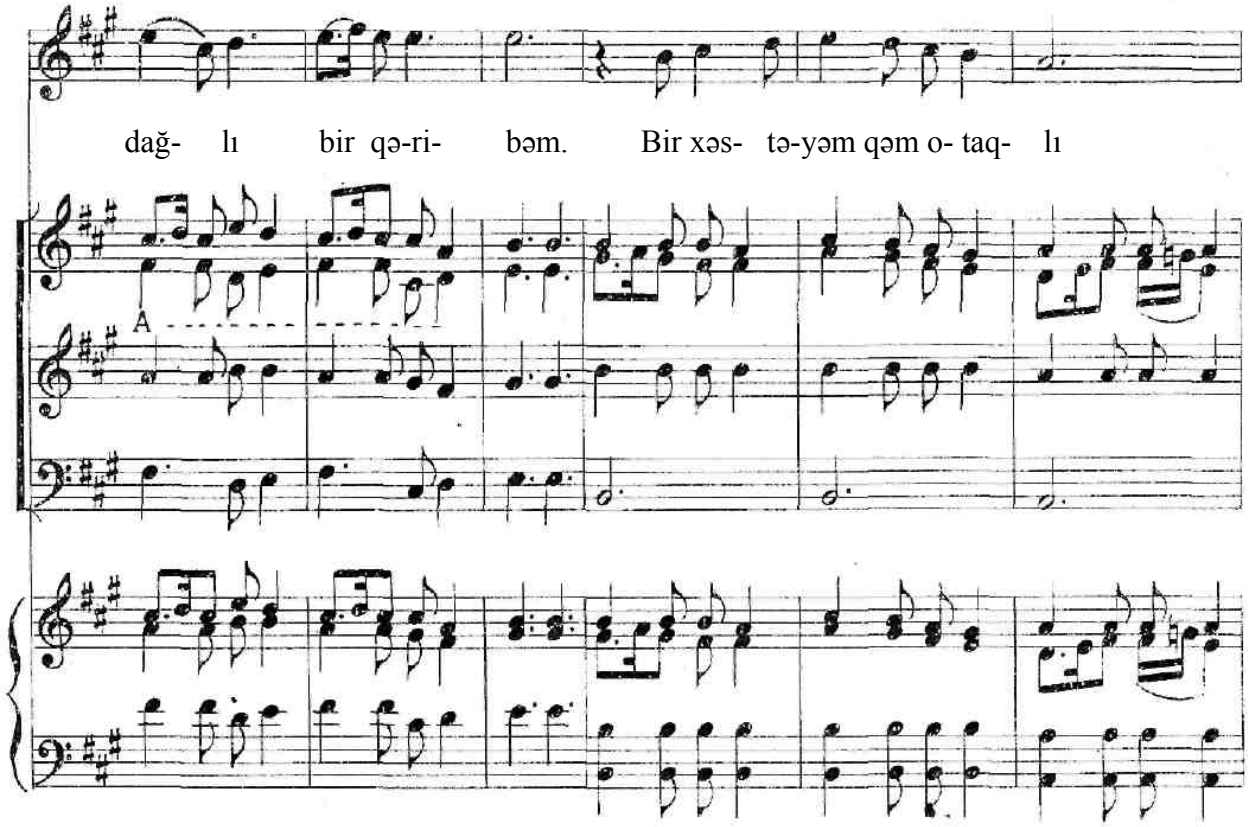

Təb- rik e- dir si- zi ha- mı
Bu şən- li- yi, bu bay- ra- mı.
Oğ- lu- nu- zun xeyr i- şi mü- ba- rək
Xos- bəxt ol- sun. xos ö- mür sü- rə- rək
rit.
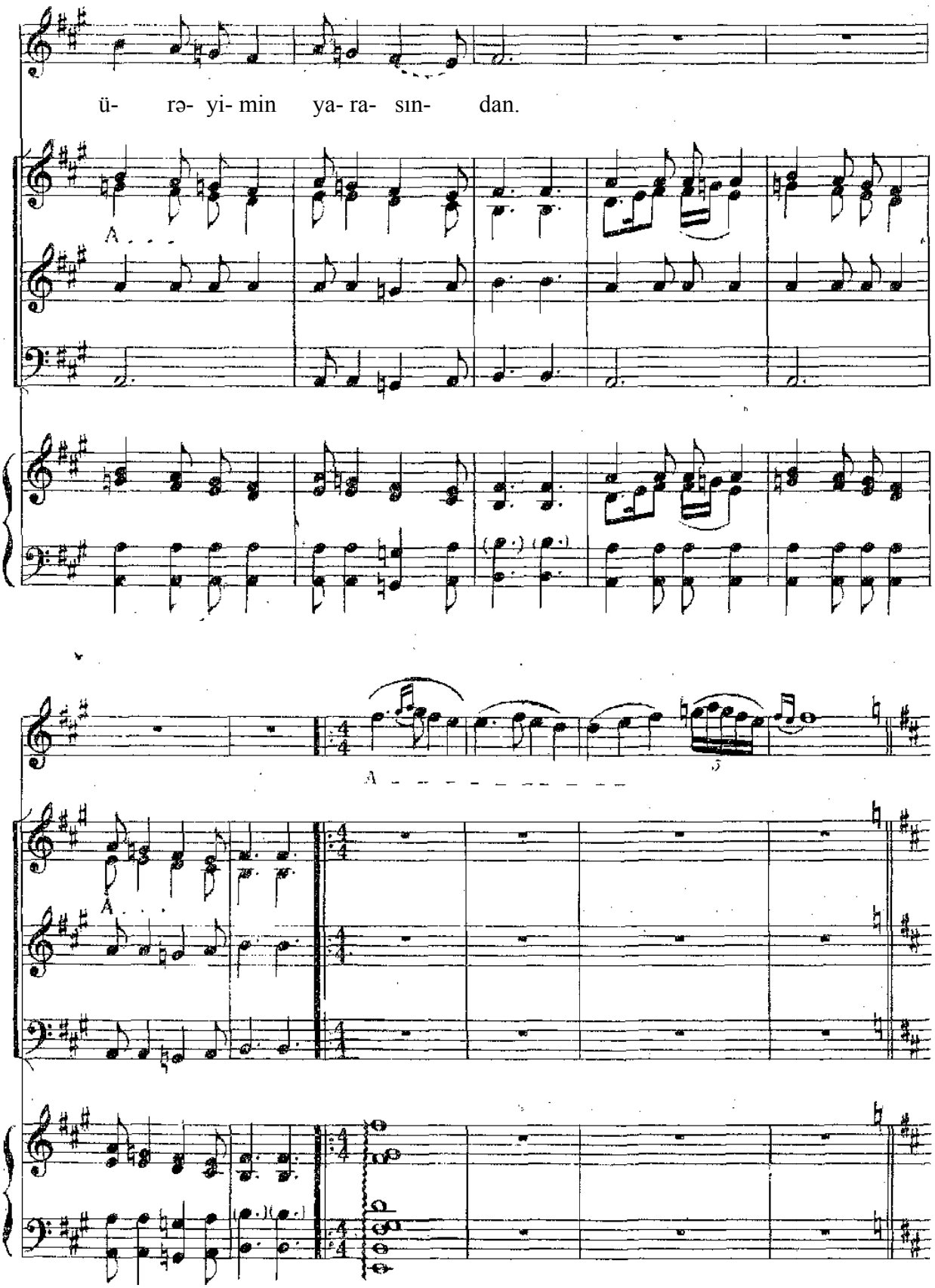
R.MUSTAFAYEV
“VAQİF”, II pərdə
“Gürcülərin xoru”
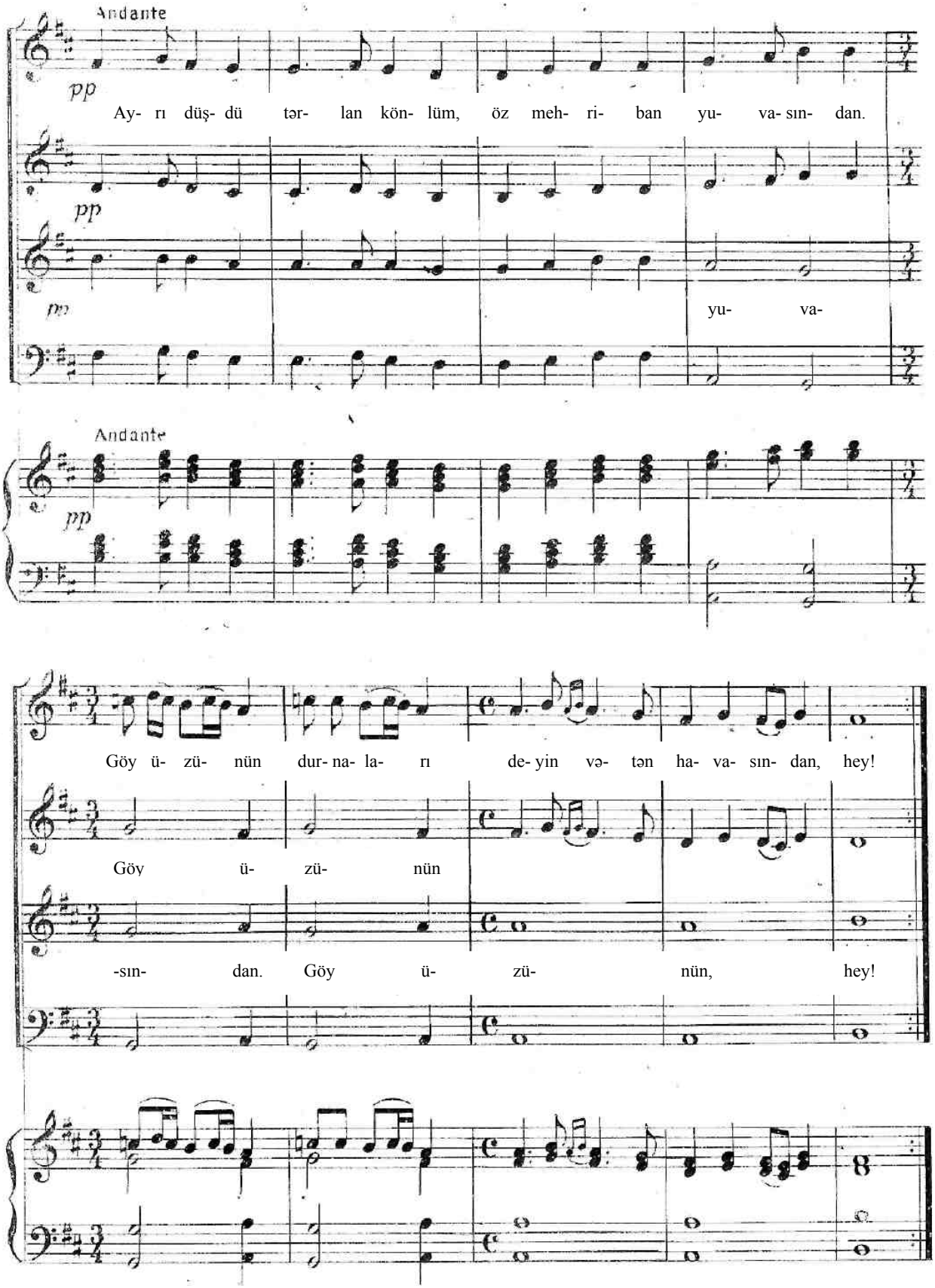

TAMARA
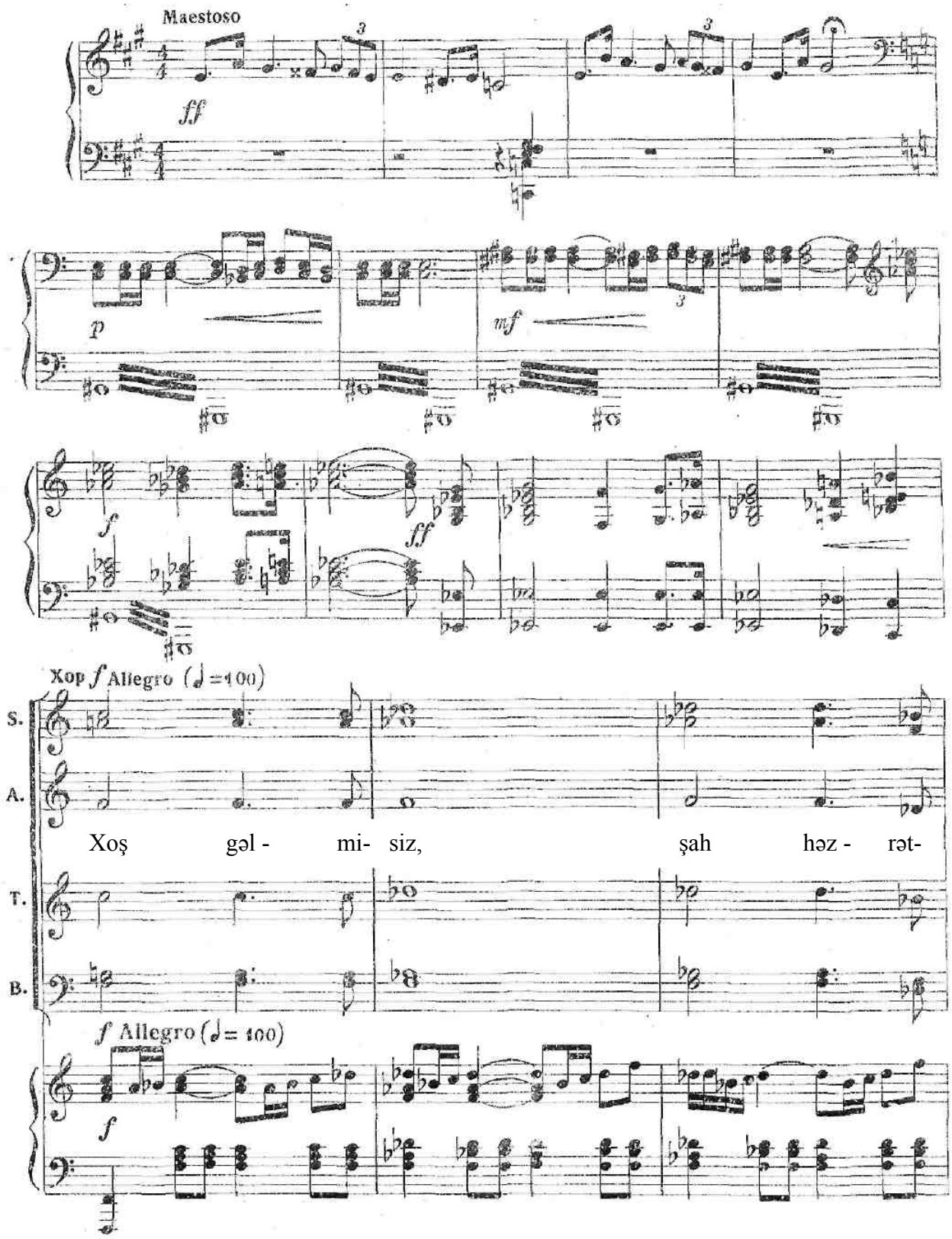

Qo- lum bağ- lı bir dus- ta- ğam, si- nəm
A
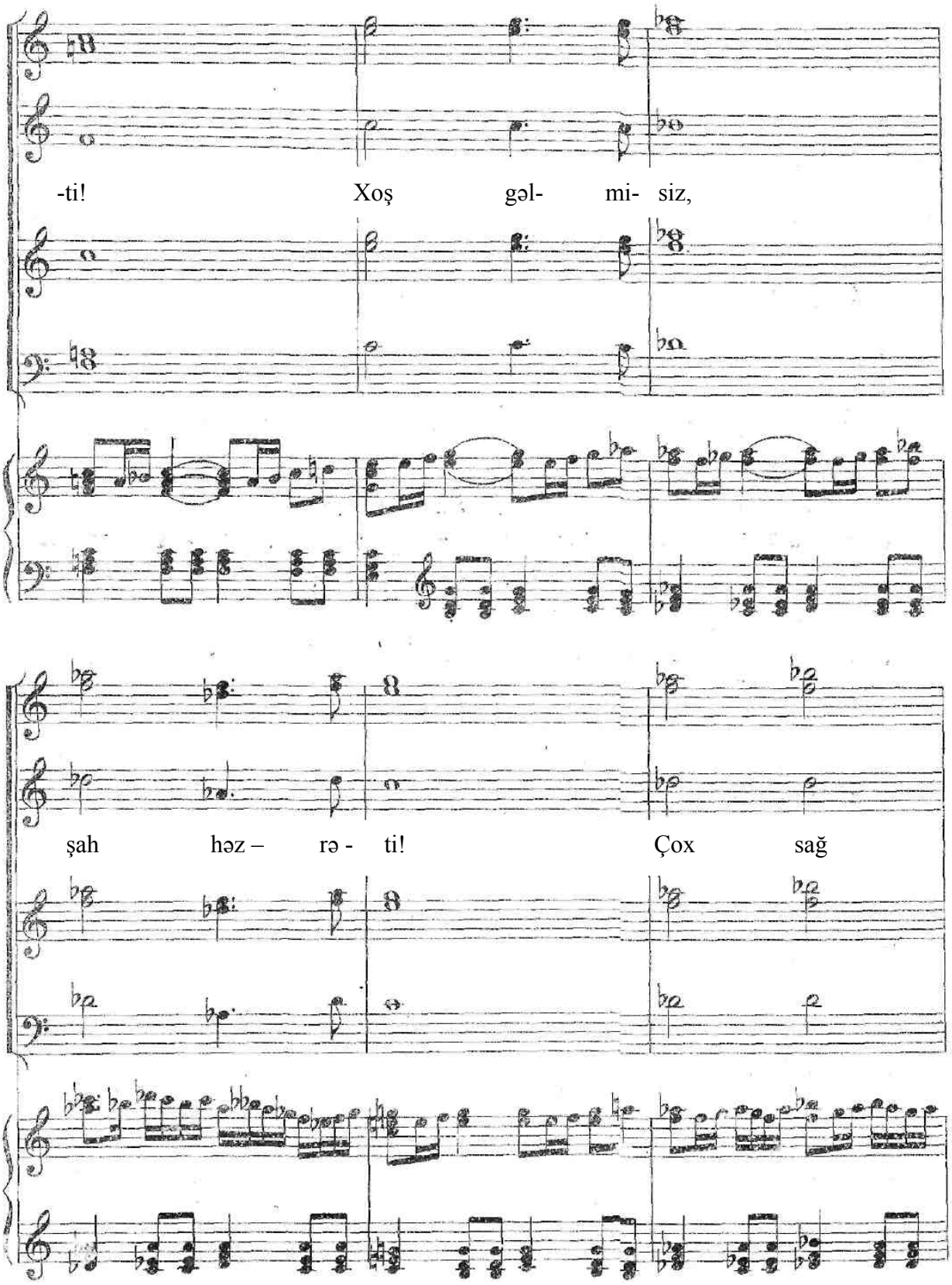

dağ- lı bir qə-ri- bəm. Bir xəs- tə-yəm qəm o- taq- lı
A
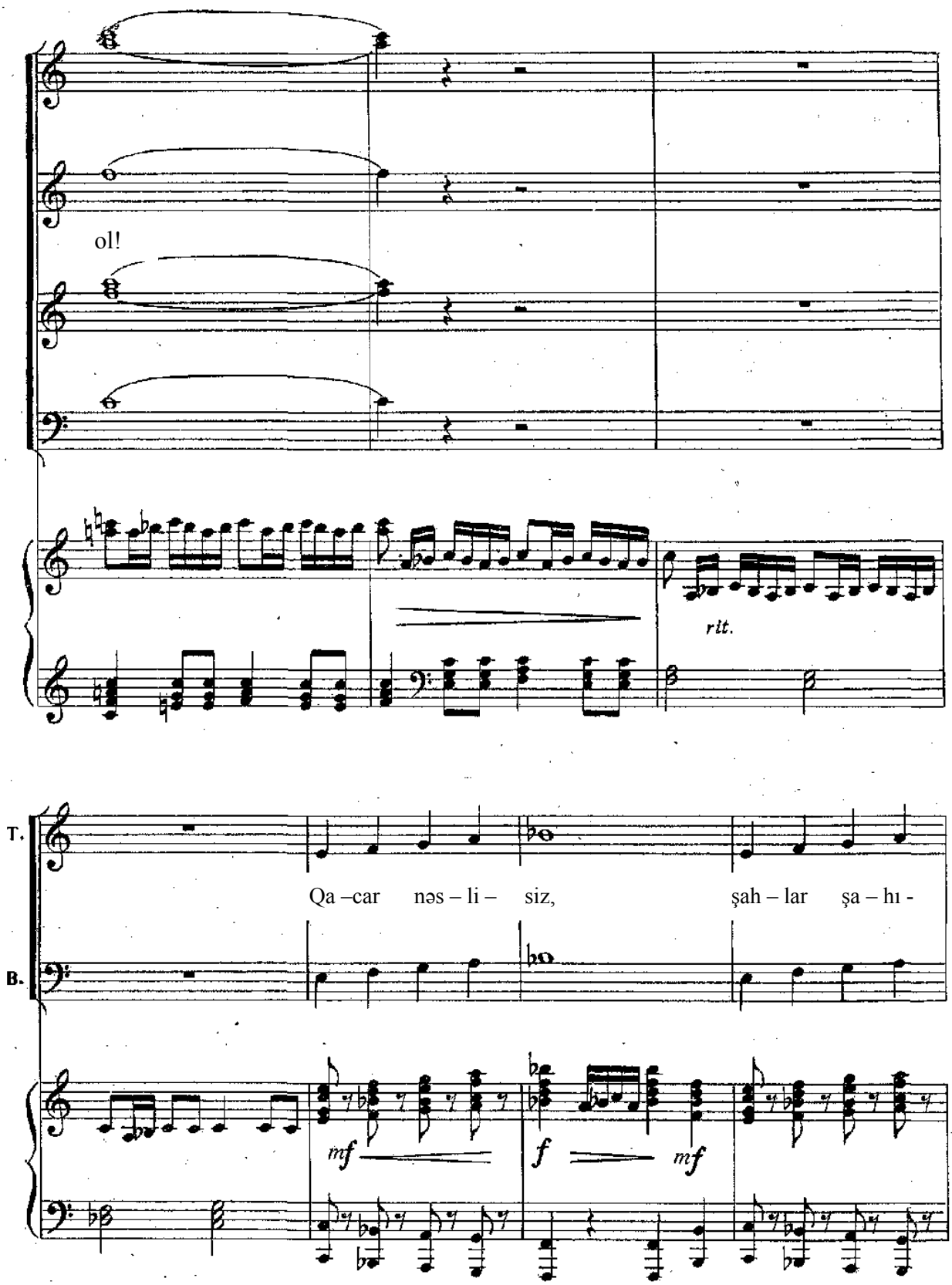

ü- rə- yi- min ya- ra- sın- dan.
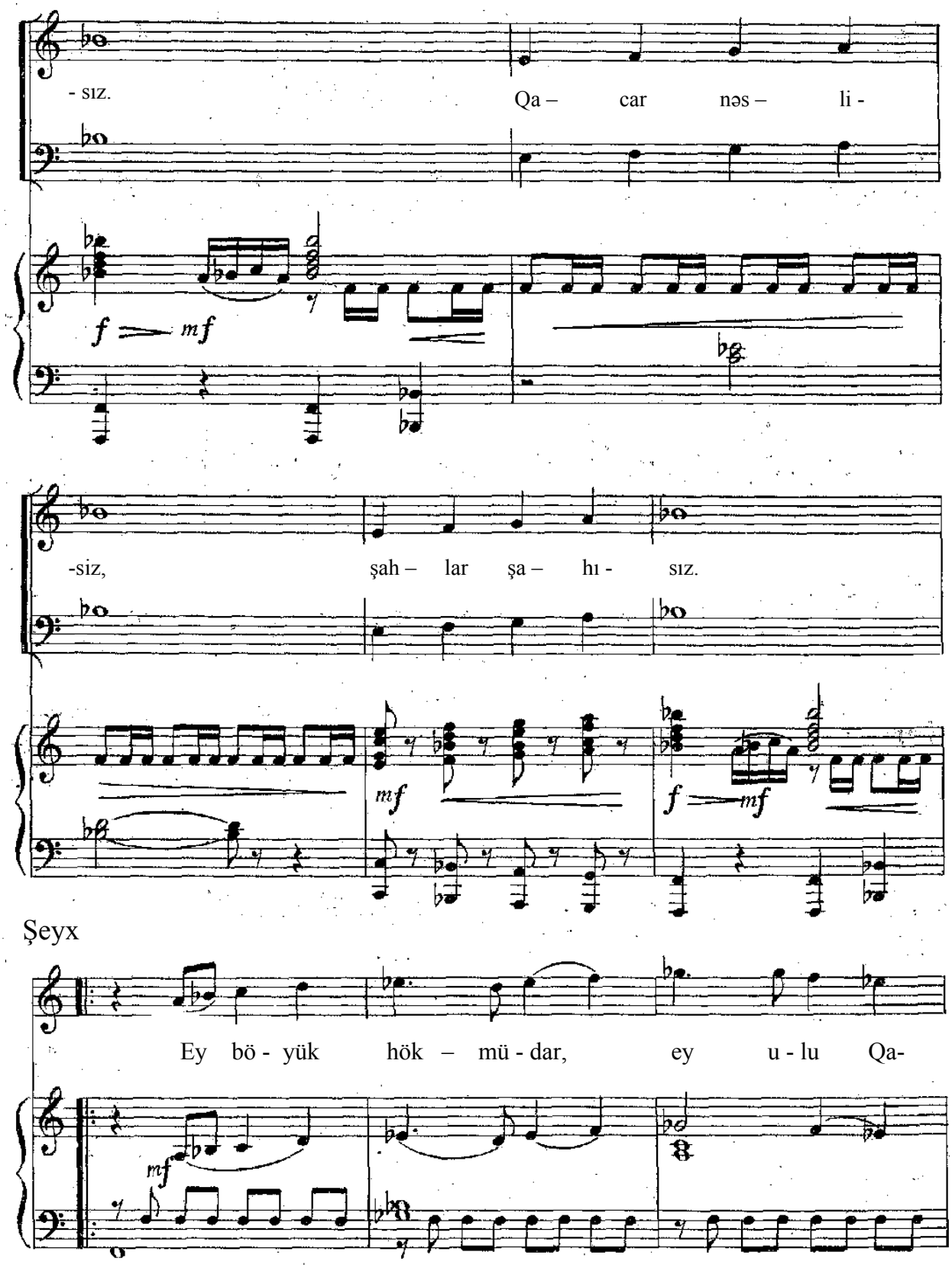

Andante
pp
Ay- rı düş- dü tər- lan kön- lüm, öz meh- ri- ban yu- va- sın- dan.
pp
pp
yu- va-
Andante
pp
Göy ü- zü- nün dur- na- la- rı de- yin və- tən ha- va- sın- dan, hey!
Göy ü- zü- nün
-sın- dan. Göy ü- zü- nün, hey!
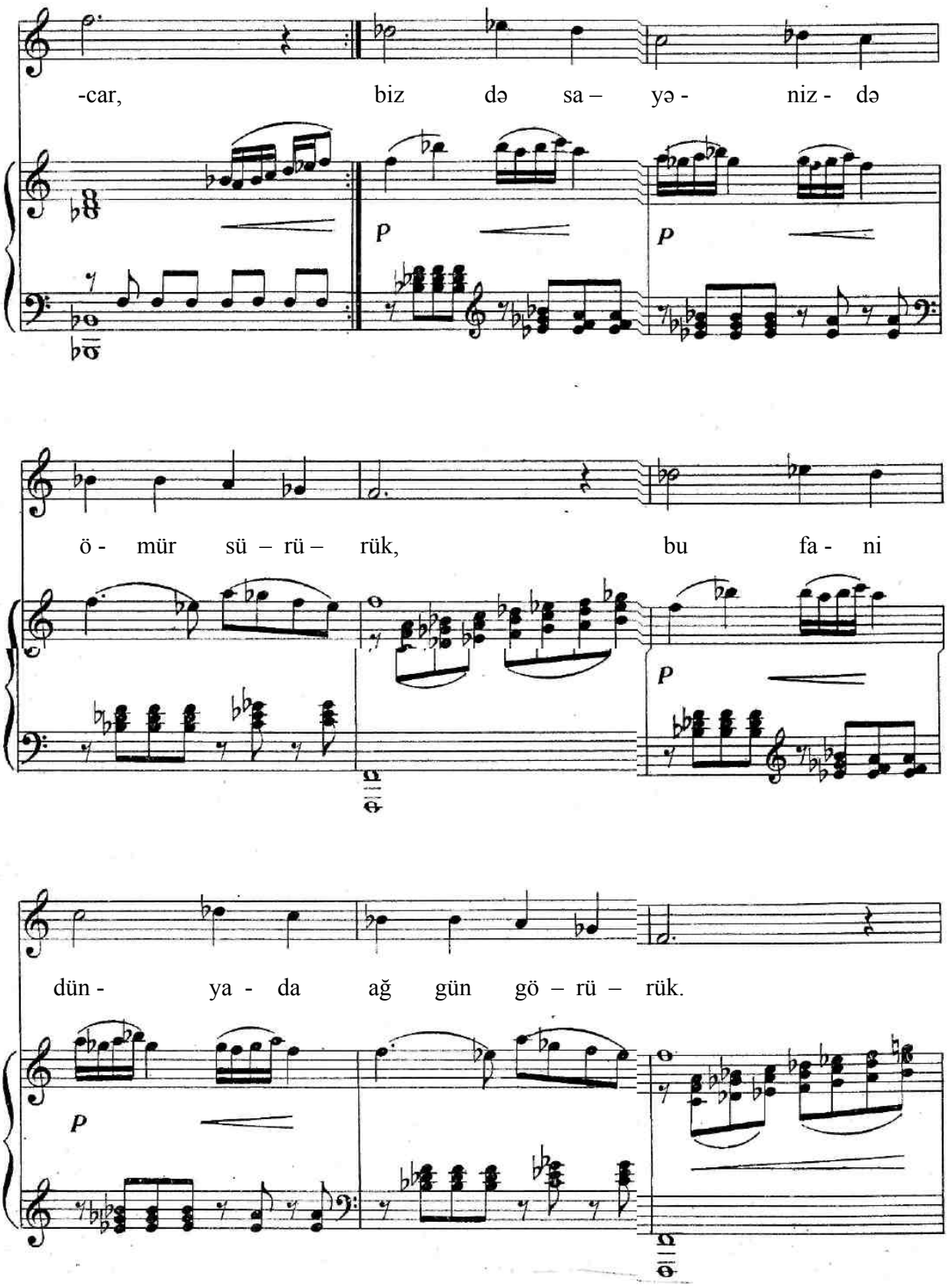
R.MUSTAFAYEV
“VAQİF”, III pərdə
“Xoş gəlmisiz” xoru
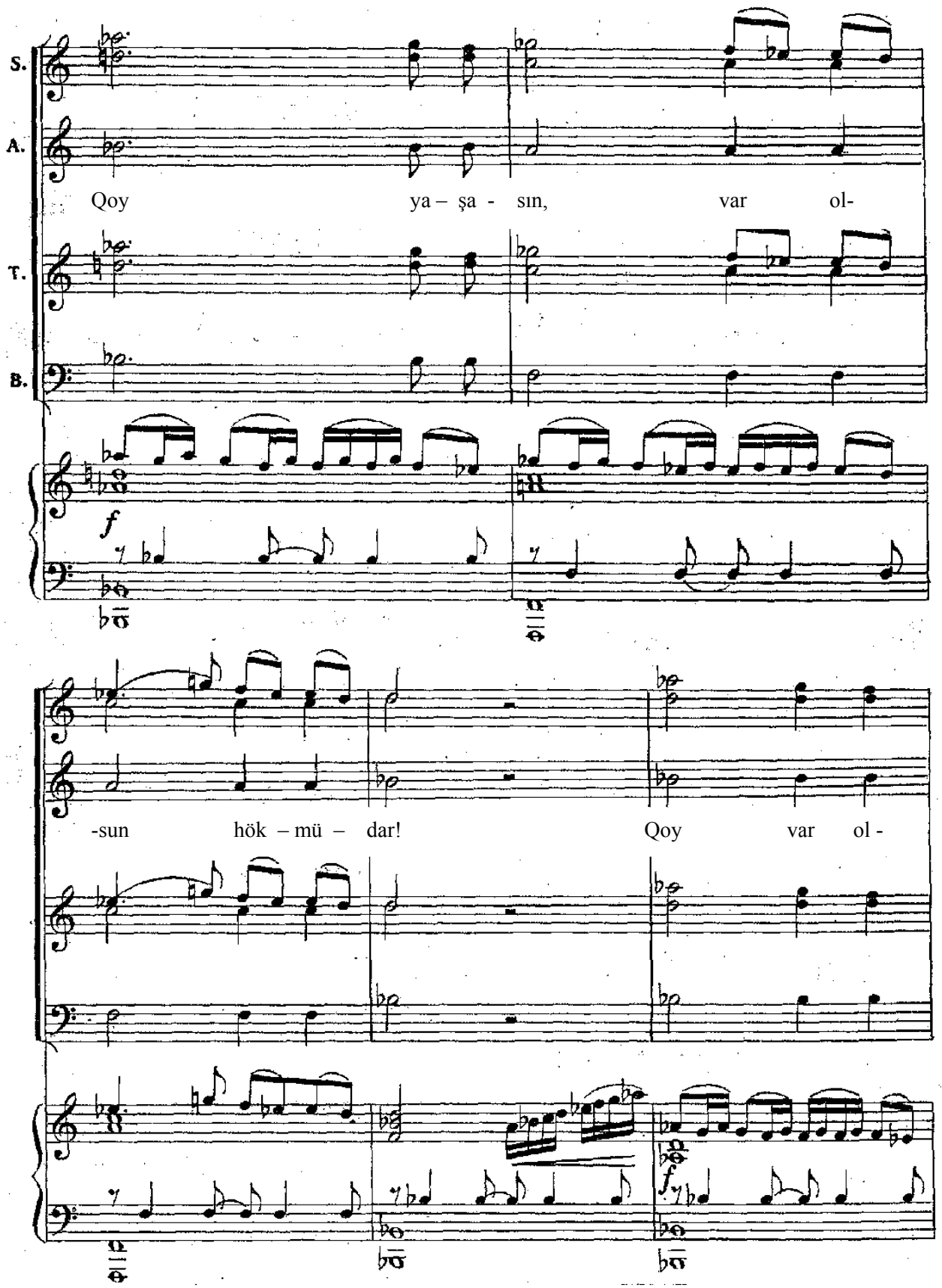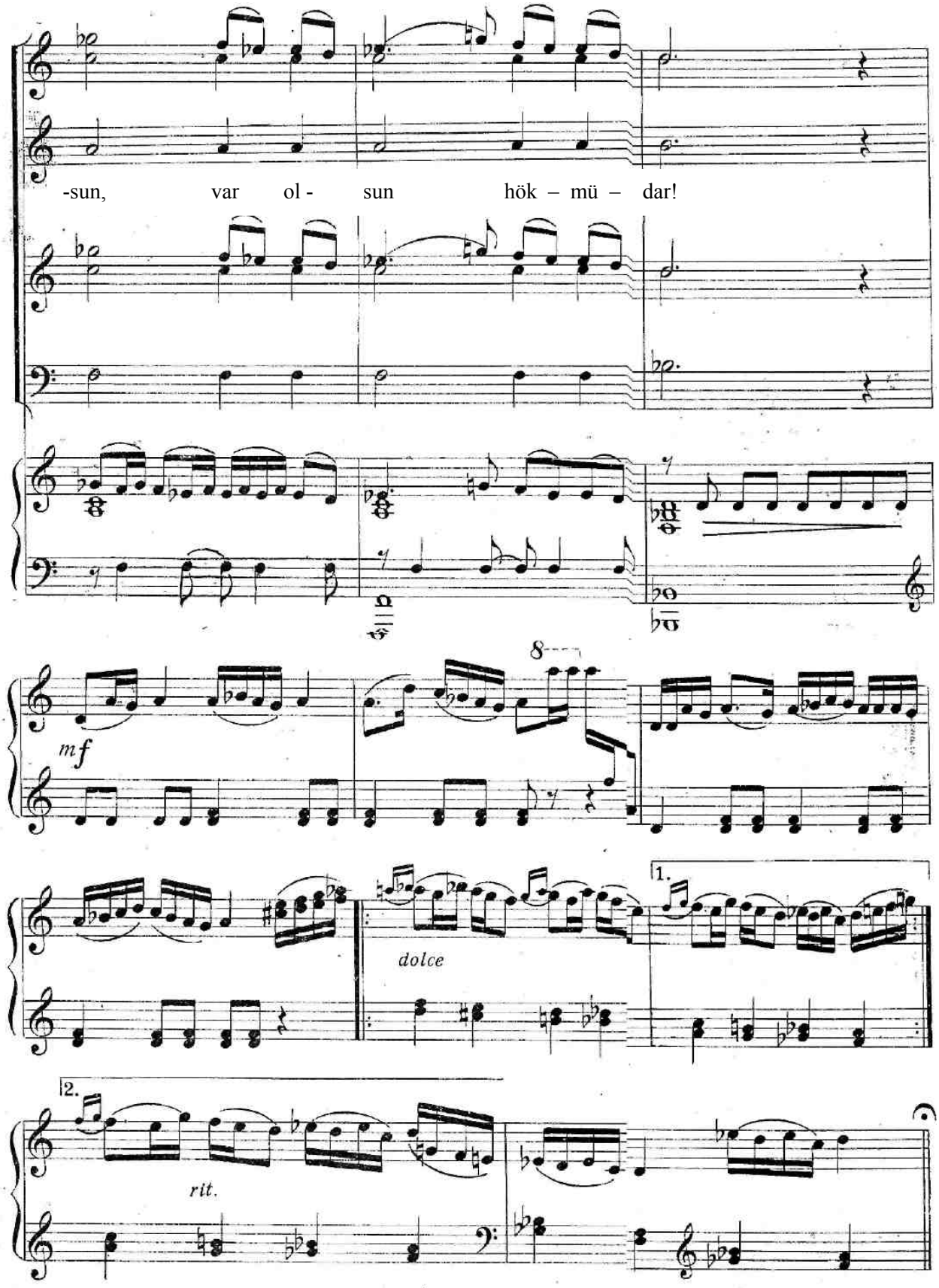

-ti! Xoş gəl- mi- siz,
şah həz – rə - ti! Çox sağ

ol!
rit.
T.
B.
Qa –car nəs – li – siz, şah – lar şa – hı -
mf
f
mf

- sız.
Qa – car nəs – li -
-siz,
şah – lar şa – hı - sız.
Şeyx
Ey bö - yük hök – mü - dar, ey u - lu Qa-

-car, biz də sa – yə - niz - də
P
P
ö - mür sü – rü – rük, bu fa - ni
P
dün - ya - da ağ gün gö – rü – rük.
P
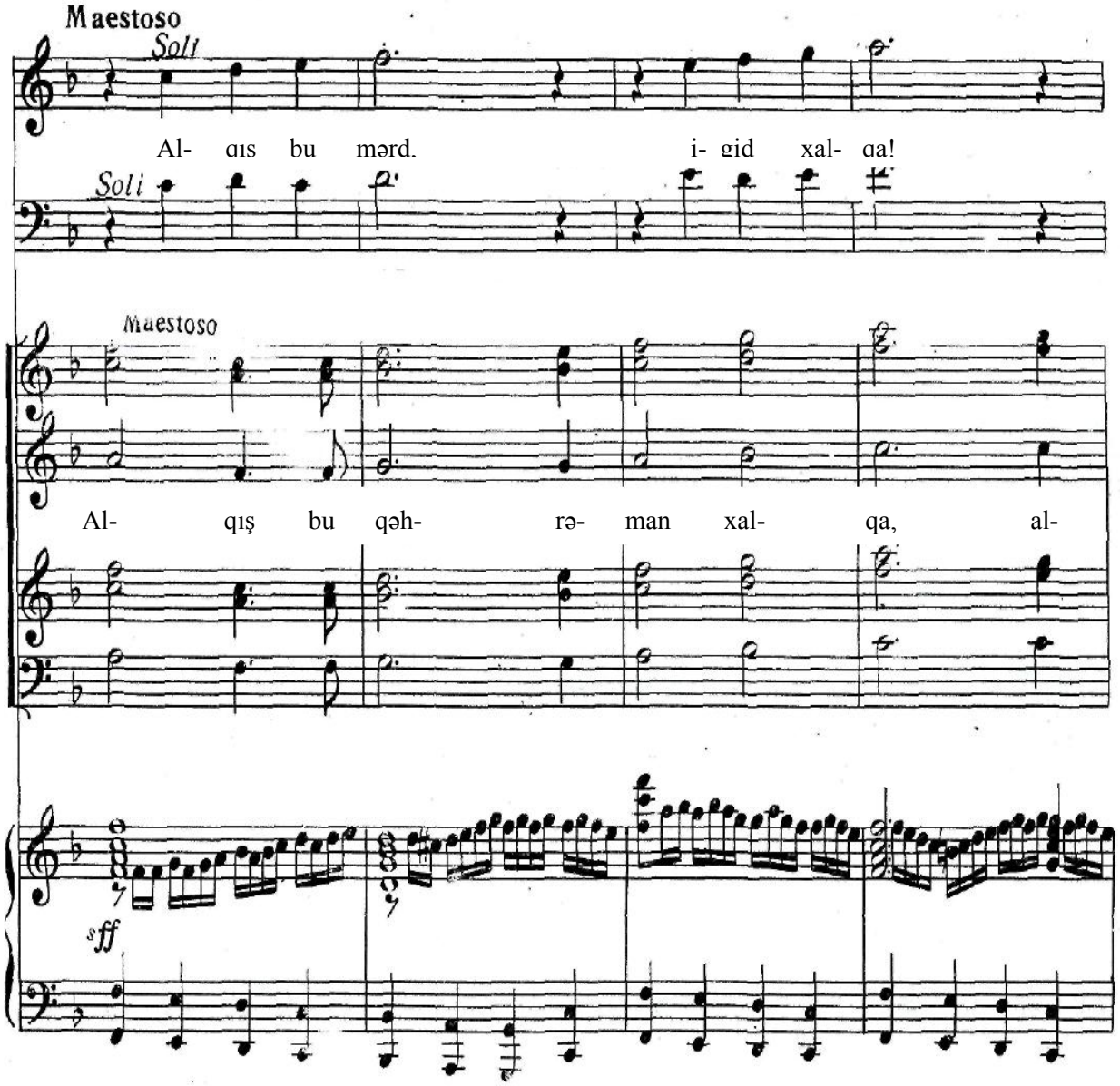

S.
A.
T.
B.
Qoy ya – şa - sın, var ol-
f
-sun hök – mü – dar! Qoy var ol -
f

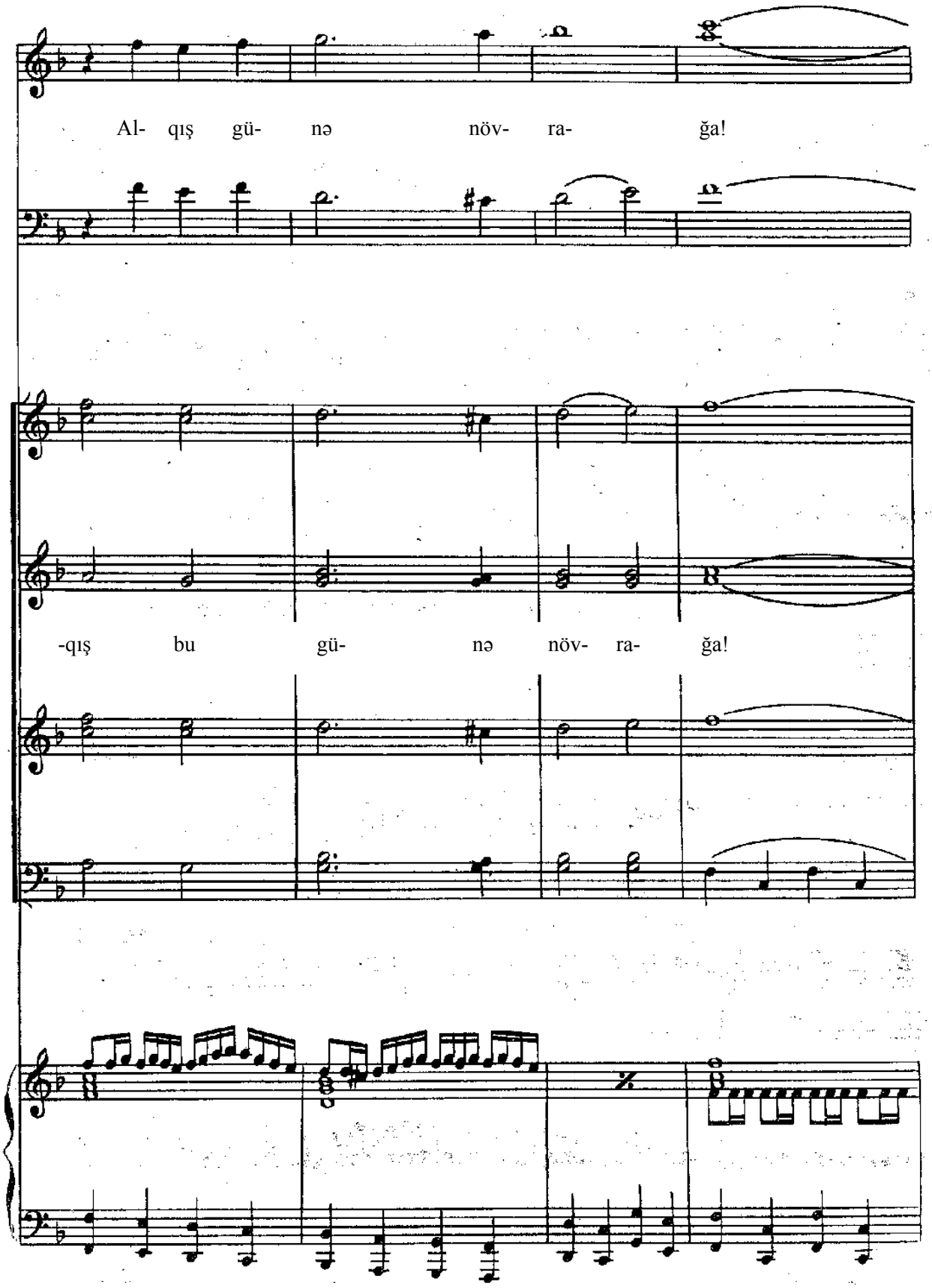

-sun, var ol - sun hök – mü – dar!
mf
8
dolce
1.
2.
rit.
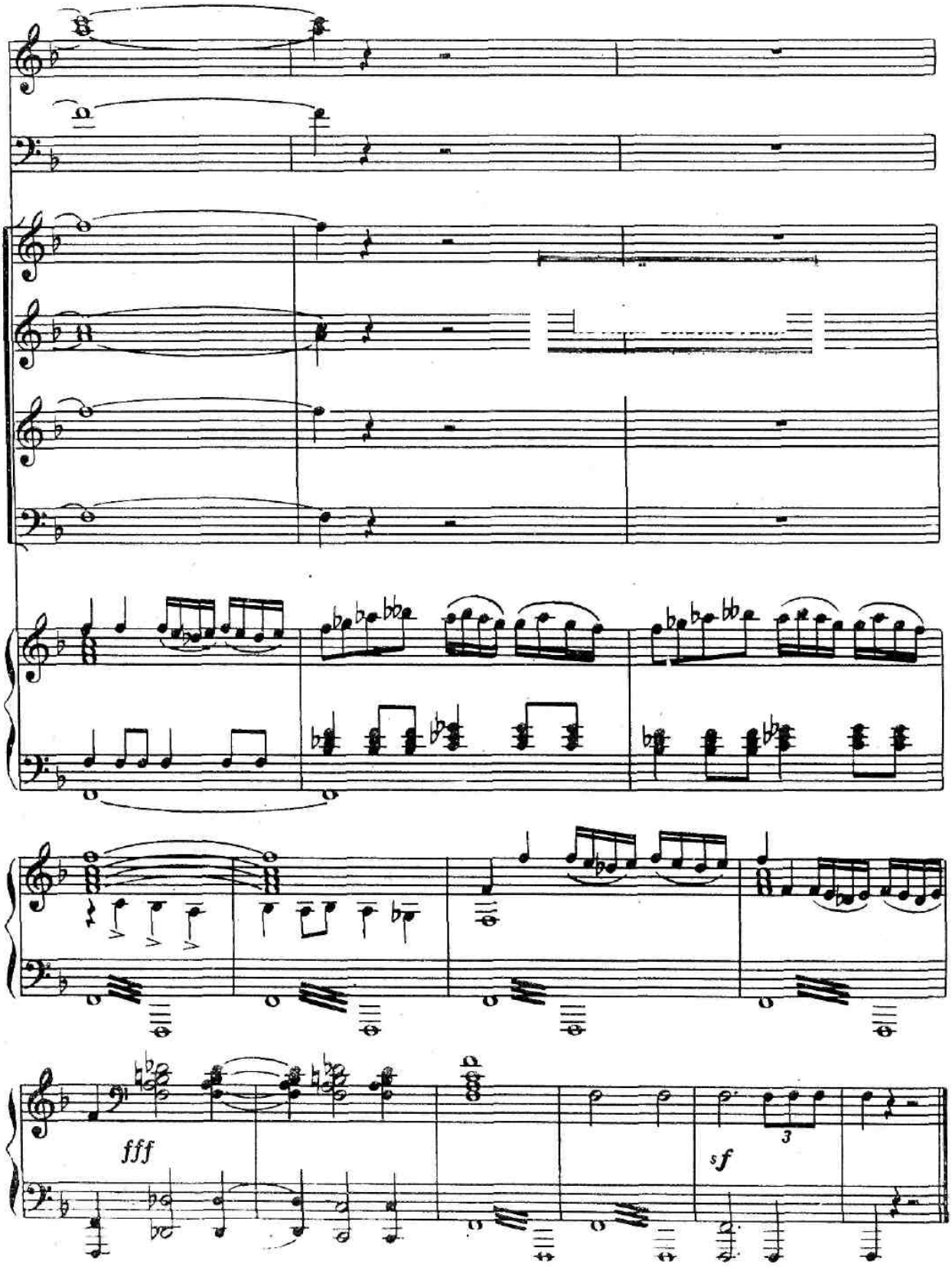
R.MUSTAFAYEV

“VAQİF”, final

“Alqış bu qəhrəman xalqa” xoru

Al- qış gü- nə növ- ra- ğa!
-qış bu gü- nə növ- ra- ğa!

fff
sf
3

ƏDƏBİYYAT:

1.Abdullayeva Z. “Azərbaycan musiqi ədəbiyyatı”/ Dərslik/ B., 2009

2. Babayeva P.“Rus bəstəkarlarının seçilmiş opera xorları”/ Dərs vasaiti./ B., 2009

3.Dadaşova E.,Əliyeva M. “Dirijorluq və onun tədrisi metodikası”/ Dərslik/ Bakı, 2013

4.Əfəndiyeva E. “Musiqi əsərlərinin təhlili”/ Dərslik/ Bakı, 2009

5.Qafarova Z. “Üzeyir Hacıbəyovun “Koroğlu” operası”, Bakı, 1994

6.Qafarova Z. “Ramiz Mustafayev”, Bakı, 2009

7.Hacıbəyli Ü.“Leyli və Məcnun” (klavir), Bakı, 1984

8. Hacıbəyli Ü.“Koroğlu” (klavir), Moskva, 1970

9.Hacıbəyli Ü.“Arşin mal alan” (klavir), Bakı, 1948

10.“Azərbaycan bəstəkarlarının xorları” toplusu, Bakı, 1950

11.Əmirov F.“Sevil” (klavir),Bakı, 19

12.Maqomayev M.“Şah İsmayıl” (klavir), Bakı, 1936

13.AdıgözəlovV.”Natəvan” (klavir), Bakı, 2003

14.Mustafayev R. “Vaqif” (klavir), Bakı,

15.Cahangirov C.”Azad” (klavir), Bakı,

MÜNDƏRİCAT

Ön söz.....3

1.Ü.Hacıbəylinin opera və operettalarından xorlar.....5

«Leyli və Məvnun» operasından xorlar.....5
«Şəbi-hicran» xoru.....6
«Qızların və oğlanların xoru» I pərdə.....16
«Qızların xoru» II pərdə.....20
«Məcnun, Məcnun, dur gedək » xoru III pərdə.....27
«Qızların xoru» IV pərdə..... 35

«Koroğlu» operasından xorlar.....40
«Bu gözəl təbiət» xoru I pərdə.....41
«Döyüşçülərin» xoru II pərdə.....46
«Çənlibel» xoru III pərdə.....53
«Gözəl xanım» xoru III pərdə.....78
«Gəl rəhm et» xoru V pərdə.....83

«Arşın mal alan» operettasından «Qızların xoru».....88

2.M.Maqomayevin operalarından xorlar.....92

«Şah İsmail » operasından xorlar.....92
«Axşam oldu» xoru II pərdə 94
«Qızların xoru» IIIpərdə.....98
«Xalqın xoru» V pərdə.....102
«Aman diləyən» xoru V pərdə.....104
«Var olsun» xoru V pərdə.....106

«Nərgiz » operasından xorlar.....112
«Nərgizin xor ilə mahnısı».....113
«Yoxsullar xoru».....118

3. C.Cahangirovun «Azad» operasından xorlar.....130

«Kəndlilər xoru» Ipərdə.....131
«Kəndlilər xoru» IIpərdə.....137
«Çahargah» xoru III pərdə.....145
«Kəndlilər xoru» IVpərdə.....157
«Hürünün laylası və xor» V pərdə.....162

4. F.Əmirovun «Sevil» operasından xorlar 168

«Parla günəşim» xoru.....169
«Bu kimdir» xoru.....174

5. V.Adıgözəlovun «Natəvan» operasından xorlar.....185

«Şuşam» xoru , proloq.....186

«Gözəl Şuşam» xoru I pərdə.....199
«Bir canandır» xoru II pərdə.....208
«Bu nə tufan» xoru epiloq.....220

6.R.Mustafayevin «Vaqif» operasından xorlar.....229

«Qızların xoru» I pərdə.....230
« Xan həzrətləri» I pərdə.....233
« Gürclərin xoru» II pərdə.....238
« Xoş gəlmişsiniz» III pərdə.....242
«Alqış bu qəhrəman xalqa» xoru final.....249

Ədəbiyyat.....252

Ar 2015/493

